

ALEKSANDER NOWORÓL KONSULTING

30-348 Kraków, ul. Chmieleniec 37/27, tel./fax: 012 263 63 33
<http://www.noworol.com>, e-mail: konsulting@noworol.eu

dr hab. inż. arch. Aleksander Noworól, prof. UJ

dr Kamila Noworól

mgr Paweł Hałat

**PROGRAM REWITALIZACJI
OBSZARÓW MIEJSKICH W RZESZOWIE
NA LATA 2007 - 2015**

Kraków, czerwiec 2010

Spis treści:

WPROWADZENIE	7
I. CHARAKTERYSTYKA OBECNEJ SYTUACJI NA TERENIE MIASTA	11
1) <i>Zagospodarowanie przestrzenne .....</i>	<i>29</i>
2) <i>Gospodarka .....</i>	<i>59</i>
3) <i>Sfera społeczna.....</i>	<i>71</i>
4) <i>Tabela z podstawowymi danymi statystycznymi dotyczącymi ww. sektorów ...</i>	<i>114</i>
5) <i>Analiza SWOT.....</i>	<i>115</i>
II. NAWIĄZANIE DO STRATEGICZNYCH DOKUMENTÓW DOTYCZĄCYCH ROZWOJU PRZESTRZENNO- SPOŁECZNO -GOSPODARCZEGO MIASTA I REGIONU	122
1.a) <i>Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego.....</i>	<i>122</i>
1.b) <i>Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013.....</i>	<i>123</i>
1.c) <i>Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007 – 2013 .....</i>	<i>123</i>
1.d) <i>Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2005-2013.....</i>	<i>124</i>
2) <i>Strategia Rozwoju Rzeszowa .....</i>	<i>125</i>
3) <i>Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego (SUiKZP).....</i>	<i>127</i>
4) <i>Dokumenty dotyczące polityk w różnych sektorach społeczno-gospodarczych .....</i>	<i>129</i>
5) <i>Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.....</i>	<i>141</i>
III. STRESZCZENIE NIETECHNICZNE OCENY ODDZIAŁYWANIA PROGRAMU NA ŚRODOWISKO.....	142
IV. ZAŁOŻENIA PROGRAMU REWITALIZACJI	143
1) <i>Okres programowania 2007-2013 i lata następne .....</i>	<i>143</i>
2) <i>Zasięg terytorialny rewitalizowanego obszaru i uzasadnienie .....</i>	<i>163</i>
3) <i>Podział na projekty i zadania inwestycyjne .....</i>	<i>177</i>
4) <i>Kryteria wyboru pilotażu i kolejności realizacji.....</i>	<i>181</i>
5) <i>Oczekiwane wskaźniki osiągnięć.....</i>	<i>184</i>
Va. PLAN DZIAŁAŃ PRZESTRZENNYCH W LATACH 2007 – 2015.....	186
Vb. PLAN DZIAŁAŃ GOSPODARCZYCH W OKRESIE 2007 – 2015.....	193
Vc. PLAN DZIAŁAŃ SPOŁECZNYCH W OKRESIE 2007–2015	196

VI. PLAN FINANSOWY REALIZACJI REWITALIZACJI NA LATA 2007 – 2015	199
VII. SYSTEM WDRAŻANIA – WYBÓR PRAWNEJ FORMY ZARZĄDZAJĄCEGO PROGRAMEM	208
1) <i>Podmiot zarządzający Programem.....</i>	<i>208</i>
2) <i>Koordinacja z innymi działaniami operacyjnymi Miasta .....</i>	<i>215</i>
VIII. SPOSOBY MONITOROWANIA, OCENY I KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ	218
1) <i>System Monitoringu Programu Rewitalizacji.....</i>	<i>218</i>
2) <i>Sposoby oceny Programu Rewitalizacji.....</i>	<i>223</i>
3) <i>Sposoby inicjowania współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i organizacjami pozarządowymi .....</i>	<i>228</i>
4) <i>Public Relations programu rewitalizacji .....</i>	<i>230</i>
PLANSZE PROGRAMU REWITALIZACJI.....	239
ANEKS 1	
ANEKS 2	
PISMO REGIONALNEJ DYREKCJI OCHRONY ŚRODOWISKA W RZESZOWIE	

Spis tabel:

Tabela 1. Zasoby mieszkaniowe zamieszkałe w Rzeszowie w latach: 1990, 1995, 2000, 2004, 2005 i 2006	23
Tabela 2. Wyposażenie techniczno-sanitarne mieszkań w Rzeszowie w 2006 roku	24
Tabela 3. Wykaz sprzedanych lokali komunalnych w latach 1998 – 2003	24
Tabela 4 Stan zasobów mieszkaniowych w zarządzie MZBM w 2007 r.	25
Tabela 5. Potrzeby remontowe w budynkach komunalnych w latach 2004-2009 (w 100% własność gminy)	26
Tabela 6. Potrzeby remontowe w latach 2004-2009 w budynkach wspólnot mieszkaniowych (realizacja ze środków gromadzonych w funduszach remontowych)	26
Tabela 7. Plan remontów na lata 2004-2009	27
Tabela 8. Zmiany stawki bazowej czynszu w mieszkaniowym zasobie Miasta Rzeszowa w latach 2004 – 2009	28
Tabela 9. Obiekty budowlane wpisane do rejestru zabytków	31
Tabela 10. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków	32
Tabela 11. Stanowiska archeologiczne proponowane do wpisania do rejestru zabytków	33
Tabela 12. Uciążliwość rzeszowskich zakładów przemysłowych w 2006 r.	41
Tabela 13. Charakterystyka sieci wodociągowej Rzeszowa w 2006 r. ... Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.	
Tabela 14. Charakterystyka zużycia wody w Rzeszowie w 2006 r. .... Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.	
Tabela 15. Charakterystyka sieci kanalizacyjnej w Rzeszowie w 2006 r. Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.	
Tabela 16. Charakterystyka ścieków wytworzonych i oczyszczonych przez rzeszowskie oczyszczalnie (dane za 2006 r.)	47
Tabela 17. Odpady i gospodarka odpadami w Rzeszowie	48
Tabela 18. Struktura odbiorców ciepła z systemu ciepłowniczego	52
Tabela 19. Charakterystyka sieci gazowej Rzeszowa w 2006 r.	53
Tabela 20. Dynamika ruchu pojazdów na drogach zewnętrznych	55
Tabela 21. Liczba pracujących według sektorów własności w Rzeszowie w latach 2001 - 2006	61
Tabela 22. Liczba pracujących w sektorze przedsiębiorstw w Rzeszowie w latach 2000 - 2006	61
Tabela 23. Udziały pracujących w sektorze przedsiębiorstw według sektorów własności w Rzeszowie w roku 2000 oraz okresie 2003 - 2006	62
Tabela 24. Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw w pierwszym półroczu 2006 r. w wybranych miastach wojewódzkich	62
Tabela 25. Rozwój podmiotów gospodarczych działających na terenie Rzeszowa w latach 2004-2006 według sekcji PKD	63
Tabela 26. Zmiany w strukturze podmiotów gospodarczych działających na terenie Rzeszowa	64
Tabela 27 Zmiany w udziale podmiotów z poszczególnych klas wielkości w Rzeszowie w latach 2004 – 2006	64
Tabela 28. Jednostki zarejestrowane w systemie REGON w latach 2000-2006 według sektorów własności	68

Tabela 29. Podmioty gospodarcze według formy organizacyjno-prawnej prowadzenia działalności ...	69
Tabela 30. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na rynku pracy w Rzeszowie w latach 2004 – 2006.....	70
Tabela 31. Zmiany w liczbie ludności Rzeszowa w latach 2003 – 2006 (stan na 31 XII).....	72
Tabela 32. Prognoza ludności w tysiącach do 2030 r.	72
Tabela 33. Dynamika zmian gęstości zaludnienia w Rzeszowie w latach 2003 – 2006 i w 2009 r.....	73
Tabela 34. Migracje ludności Rzeszowa w latach 2003 - 2006	73
Tabela 35. Ruch naturalny ludności w 2006 r.....	74
Tabela 36. Zmiany w liczbie ludności Rzeszowa należących do grup wiekowych w latach 2003 – 2006	75
Tabela 37. Mieszkańcy osiedli (zameldowani na stałe) w podziale na grupy wiekowe i płeć w latach 2006 - 2009.....	75
Tabela 38. Migracje wewnętrzne w Rzeszowie w latach 2006 – 2007	77
Tabela 39. Ludność według płci i ekonomicznych grup wieku w 2006 r.....	78
Tabela 40. Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia	79
Tabela 41. Placówki edukacyjne w Rzeszowa (bez specjalnych) w latach 2004 – 2006	80
Tabela 42. Szkolnictwo wyższe w Rzeszowie w latach akademickich 2000/2001 – 2005/2006	81
Tabela 43. Służba zdrowia w Rzeszowie w latach 2004 – 2006.....	82
Tabela 44. Korzystający z noclegów w Rzeszowie w latach 2002 – 2006	83
Tabela 45. Zaplecze kulturalne i jego użytkownicy w 2006 r.....	84
Tabela 46. Udzielone świadczenia pomocy społecznej w Rzeszowie i miastach o podobnej wielkości w latach 2004, 2005 i pierwszym półroczu 2006 r.....	86
Tabela 47. Osoby korzystające z pomocy społecznej w poszczególnych osiedlach Rzeszowa w latach 2006-2007	86
Tabela 48. Wskaźniki związane z przestępczością i bezpieczeństwem w województwie podkarpackim i w Rzeszowie w 2005 r.	89
Tabela 49. Przestępstwa ogółem w Rzeszowie w latach 2004 – 2006 oraz w pierwszej poł. 2007 r. ...	89
Tabela 50. Rozmieszczenie popełnionych przestępstw w latach 2004-2007	91
Tabela 51. Liczba przestępstw na osiedlach Rzeszowa w 2006 r.....	91
Tabela 52. Liczba przestępstw w sektorach Rzeszowa w 2008 r.....	92
Tabela 53. Czyny karalne popełnione przez osoby nieletnie na osiedlach Rzeszowa w 2008 r.	93
Tabela 54. Czyny karalne popełnione przez osoby nieletnie w Rzeszowie w 2006 r.....	94
Tabela 55. Miejsca niebezpieczne na terenie poszczególnych osiedli Rzeszowa.....	95
Tabela 56. Wskaźniki związane z bezpieczeństwem ruchu drogowego województwie podkarpackim i w Rzeszowie w latach 2005 – 2007	99
Tabela 57. Ludność według głównych źródeł utrzymania (2002 r.).....	102
Tabela 58. Pracujący w wieku pow. 15 lat według grup zawodów, statusu zatrudnienia oraz płci (2002 r.).....	102
Tabela 59. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej wg grup wiekowych i płci (2002 r.)	103

Tabela 60. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej wg poziomu wykształcenia (2002 r.).....	104
Tabela 61. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w zł w województwie podkarpackim, Rzeszowie i wybranych miastach wojewódzkich w latach 2003 – 2005	104
Tabela 62. Stan i struktura bezrobocia w Rzeszowie na koniec stycznia w latach 2005 – 2007.....	105
Tabela 63. Stopa bezrobocia w Polsce, województwie podkarpackim i Rzeszowie w latach 2003-2007 (stan na styczeń, chyba że wyszczególnione)	106
Tabela 64. Bezrobocie długotrwałe w osiedlach Rzeszowa w latach 2006 – 2007	107
Tabela 65. Wykaz organizacji pożytku publicznego	109
Tabela 66. Wykaz fundacji działających w Rzeszowie.....	111
Tabela 67. Wartości referencyjne wskaźników dla wyznaczenia obszarów na których będą realizowane przedsięwzięcia z zakresu mieszkalnictwa.....	165
Tabela 68. Liczba i odsetek budynków zbudowanych przed 1989 r. na osiedlach Śródmieście Północ i Południe	171
Tabela 69. Podstawowe parametry Obszaru Rewitalizacji w Rzeszowie.....	175
Tabela 70. Przewidywane wskaźniki osiągnięć Programu Rewitalizacji.....	184
Tabela 71. Wskaźniki produktów i rezultatów Programu.....	185
Tabela 72. Projekty przestrzenne realizujące cel P.2. zlokalizowane w Obszarze Wsparcia do objęcia Projektami Mieszkaniowymi	189
Tabela 73. Projekty przestrzenne (ingerencje poza tkanką mieszkaniową).....	190
Tabela 74. Projekty realizujące cel gospodarczy (G)	195
Tabela 75. Projekty realizujące cel społeczny.....	198
Tabela 76. Ramowy plan finansowy Programu Rewitalizacji wg celów głównych Programu – lata 2007-2015	199
Tabela 77. Koszty kwalifikowane w okresie programowania 2007 – 2015 w podziale na źródła pochodzenia środków (dane w tys. zł).....	200
Tabela 78. Ramowy plan finansowy Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie i poszczególnych projektów w latach 2007-2015.....	202
Tabela 79. Częstotliwość sprawozdawczości z uwzględnieniem pomiaru wskaźników w okresie 2007-2013.....	223

WPROWADZENIE

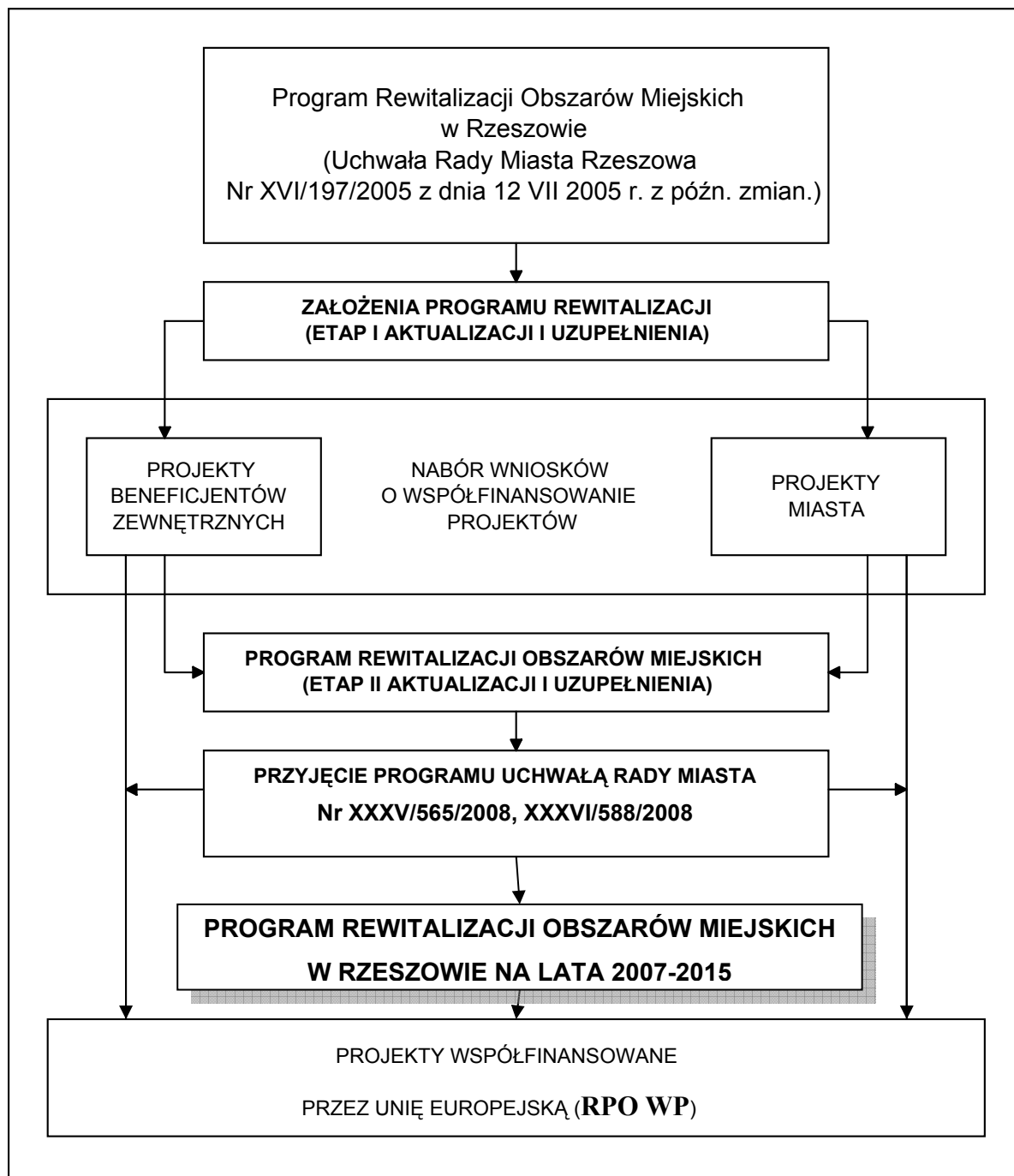
- 1) Opracowanie wykonane zostało na zlecenie Miasta Rzeszowa, zwanego dalej **Miastem**, na podstawie Umowy z autorem, zwanej dalej **Umową**.
- 2) W dalszej części stosowane będzie następujące nazewnictwo:
  - a) Opracowanie eksperckie, stanowiące uzupełnienie i aktualizację dokumentu programowego pt. „**Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie na lata 2007 - 2015**” (Uchwały Rady Miasta Rzeszowa Nr XXXV/565/2008 r. z dnia 24 czerwca 2008 r. oraz Nr XXXVI/588/2008 z dnia 8 lipca 2008 r.) określane będzie, jako **Program Rewitalizacji, Program, LPR, lub Opracowanie**,
  - b) Minister Rozwoju Regionalnego, zwany będzie **MRR**,
  - c) Urząd Miasta Rzeszowa, określane będzie jako **UMR** lub **UM w Rzeszowie**, a Biuro Rozwoju Miasta Rzeszowa – **BRMR**.
  - d) Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia, określane będą jako **NSRO**,
  - e) Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego, zwany będzie dalej **RPO WP lub Program operacyjny**,
  - f) Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007 – 2013, zwany będzie dalej **PO RPW**,
  - g) Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, określane będzie jako **EFRR**,
  - h) Europejski Fundusz Społeczny, określane będzie jako **EFS**,
  - i) Strategia Rozwoju Miasta Rzeszowa określane będzie dalej **Strategią Rozwoju**,
  - j) Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Rzeszowa określane będzie, jako **SUiKZP, Studium Gminy** lub **Studium Rzeszowa**,
  - k) Podmioty, niebędące jednostkami miejskimi, które mogą zgłaszać projekty do ujęcia w Programie Rewitalizacji, określane będą **Beneficjentami Zewnętrznymi**,
  - l) Podmiot zarządzający wdrożeniem Programu Rewitalizacji, określane będzie mianem **Operatora Rewitalizacji**.
- 3) Opracowanie zostało wykonane przez zespół autorski (określany dalej jako **autorzy**), w składzie:
  - a) dr hab. inż. arch. Aleksander Noworól, prof. UJ – kierownik tematu,
  - b) dr Kamila Noworól – konsultant,
  - c) mgr Paweł Hałat – konsultant,
- 4) Opracowanie zostało wykonane na podstawie materiałów otrzymanych od Miasta, statystyki publicznej oraz danych zawartych w Biuletynie Informacji Publicznej.

- 5) Aktualizacja Programu Rewitalizacji została opracowana zgodnie z wymogami:
- a) zapisów RPO WP i „Szczegółowego opisu priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013 - Załącznik do uchwały nr 174 / 3183 / 09 Zarządu Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie w sprawie przyjęcia zaktualizowanego Szczegółowego Opisu Priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013 z dnia 25 lutego 2009 r.;
  - b) obowiązujących wytycznych Ministra Rozwoju Regionalnego oraz projektów wg wersji cytowanych w opracowaniu wytycznych i aktów prawnych, a w szczególności:
    - Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1260/1999;
    - Rozporządzenia (WE) nr 180/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1783/1999;
    - Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r. ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz Rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego;
    - Ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. z 2006 r. nr 227, poz. 1658 z póź. zm.);
    - Projektu Rozporządzenia Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 5 kwietnia 2009 r. w sprawie udzielania pomocy na rewitalizację w ramach regionalnych programów operacyjnych;
    - Krajowych Wytycznych dotyczących kwalifikowania wydatków w ramach funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w okresie programowania 2007-2013;
    - Wytycznych Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 13 sierpnia 2008 r. w zakresie programowania działań dotyczących mieszkalnictwa,
  - c) zapisów NSRO,

- d) aktualnej wiedzy eksperckiej na temat programowania przekształceń struktur funkcjonalno – przestrzennych oraz społeczno – gospodarczych miast.
- 6) Aktualizacja Programu jest zgodna ze Strategią Rozwoju Województwa Podkarpackiego.
- 7) Aktualizacja Programu Rewitalizacji przewiduje, że posiada on charakter zintegrowanego programu na rzecz odnowy miejskiej, czyli oznacza opracowany, przyjęty i koordynowany przez samorząd lokalny wieloletni program działań w sferze przestrzeni, urządzeń technicznych, społeczeństwa i gospodarki, zmierzający do wyprowadzenia danego obszaru z sytuacji kryzysowej oraz stworzenia warunków do jego dalszego rozwoju, jak również przyczyniający się do tego, iż środki finansowe będą wydawane na zaplanowane wcześniej inwestycje, wg ustalonej w Programie kolejności.
- 8) Program Rewitalizacji będzie podstawą do podejmowania określonych w nim działań oraz ubiegania się o środki Unii Europejskiej.
- 9) Kontekst opracowania aktualizacji i uzupełnienia Programu Rewitalizacji przedstawia, zamieszczony poniżej schemat. **Poza schematem pozostawiono opracowanie Strategicznej Oceny Oddziaływania Programu na Środowisko.**

Schemat 1. Kontekst opracowania aktualizacji i uzupełnienia Programu Rewitalizacji

Źródło: Opracowanie własne

I. CHARAKTERYSTYKA OBECNEJ SYTUACJI NA TERENIE MIASTA

Pierwsze osadnictwo na terenie obecnego Rzeszowa pojawiło się na obszarze współczesnego Śródmieścia oraz dzisiejszej dzielnicy Pobitno. Jednak udokumentowane początki Miasta sięgają 1345 r., kiedy Kazimierz Wielki wydał przywilej lokacyjny Rzeszowa wraz z okolicami J. Pakosławicowi ze Stróżysk (na początku właścicielami Miasta była jego rodzina, zwana później Rzeszowskimi, następnie właścicielami Miasta zostali Ligęzowie i ostatecznie w 1638 r. Rzeszów przeszedł na własność Lubomirskich). W XVI wieku Miasto cechowało się rozwiniętą administracją, dla której w 1591 r. wzniesiono ratusz. W XVII wieku zbudowano zamek oraz mury miejskie i fortyfikacje. Następnie Rzeszów dostał się do zaboru austriackiego i pełnił funkcję stolicy obwodu administracyjnego tzw. cyrkułu (odpowiednika powiatu). W latach czterdziestych XIX wieku Miasto wykupiło od księcia Lubomirskiego prawo nominalne, a ok. 20 lat później, po zbudowaniu linii kolejowej Kraków – Lwów oraz po uzyskaniu przez Galicję swobód politycznych i gospodarczych, nastąpił wyraźny rozwój Rzeszowa. W 1910 r. Miasto liczyło już ponad 20 tys. mieszkańców, posiadało koszary, szkoły, brukowane ulice, elektryczne oświetlenie, a także pełniło rolę zaplecza dla twierdzy Przemysł.

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę znaczenie Rzeszowa nadal rosło. W latach 1937-1939, w ramach Centralnego Okręgu Przemysłowego rozpoczęło się tworzenie i modernizacja zakładów zbrojeniowych (m.in. filia Zakładów H. Cegielskiego, Państwowe Zakłady Przewodnicze). W ramach programu rozwoju polskiego przemysłu obronnego Rzeszów miał stać się ważnym ośrodkiem przemysłu lotniczego i zbrojeniowego. Podczas drugiej wojny światowej Miasto uległo częściowemu zniszczeniu (zabytki, zakłady przemysłowe), a ok. 1/3 mieszkańców (ok. 14 tys. osób), a więc ludność pochodzenia żydowskiego, została wymordowana w obozie zagłady Bełżec.

Po II wojnie światowej Rzeszów stał się stolicą województwa rzeszowskiego, co przyspieszyło jego rozbudowę i modernizację. W latach sześćdziesiątych powstały w Mieście dwie wyższe uczelnie (Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Wyższa Szkoła Inżynierska, przekształcona następnie w Politechnikę Rzeszowską). Niewiele później w Rzeszowie została otwarta również filia Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, co sprawiło, że Miasto stało się ważnym ośrodkiem akademickim w południowo-wschodniej Polsce. W okresie PRL podstawą rozwoju Rzeszowa było intensywne uprzemysłowienie, rozwinął się przemysł maszynowy (na bazie przedwojennej fabryki Cegielskiego powstały Zakłady Zmechanizowanego Sprzętu Gospodarstwa Domowego PREDOM ZELMER, a także Zakłady Automatyki Motoryzacyjnej, Za-

kłady Optyczne OPTORES), przemysł metalowy (Zakłady Wyrobów ze Srebra), przemysł chemiczny (Przedsiębiorstwo Farmaceutyczne POLFA), przemysł spożywczy (Zakłady Mięsne, Zakłady Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego ALIMA), przemysł poligraficzny (Zakłady Graficzne), przemysł odzieżowy (Zakłady Przemysłu Odzieżowego CONRES), przemysł materiałowy i przemysł budowlany. Gwałtownemu uprzemysłowieniu towarzyszyła dynamiczna urbanizacja Miasta. Powstały duże wielorodzinne osiedla mieszkaniowe: Baranówka oraz Nowe Miasto, a w późniejszym czasie osiedle Krakowska – Południe, oraz osiedla o jednorodzinnej zabudowie Zimowit i Biała.

Po zmianie systemu społeczno-gospodarczego także Rzeszów zmieniał się w szybkim tempie. W 1992 roku stał się on stolicą nowej diecezji rzeszowskiej, w związku z czym w 1993 r. powstała następna szkoła wyższa – Seminarium Duchowne. W tym samym roku powstał Wydział Zamiejscowy Akademii Rolniczej z Krakowa. W 1996 r. rozpoczęły działalność dwie uczelnie prywatne: Wyższa Szkoła Zarządzania oraz Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania. W 2001 r., w wyniku prac Fundacji Rozwoju Ośrodka Akademickiego, powstał Uniwersytet Rzeszowski, powołany w oparciu o WSP, Filię UMCS oraz Wydział Zamiejscowy krakowskiej AR. W tym okresie pojawiły się również duże inwestycje w przemyśle lotniczym i informatycznym. Powstawały nowoczesne zabudowania i osiedla. W 2006 r. i 2007 r. Miasto powiększyło znacznie swój obszar administracyjny o trzy sąsiednie sołectwa.

W 1999 r. Rzeszów został stolicą dużego województwa podkarpackiego, na które składają się tereny trzech byłych województw: krośnieńskiego, przemyskiego, rzeszowskiego oraz części dwóch województw: tarnobrzeskiego, tarnowskiego. To wydarzenie w dużym stopniu przyczyniło się do tego, że Rzeszów jest dalej rozwijającym się ośrodkiem akademickim i kulturalnym, niekwestionowanym centrum handlowym, i gospodarczym, największą aglomeracją miejską południowo-wschodniej Polski. Miasto charakteryzuje niski poziom bezrobocia (6,6 % na koniec czerwca 2008 r.¹). Może też poszczycić się wyjątkowo wysokim wskaźnikiem średniej długości życia. Stolicę województwa podkarpackiego cechuje też wyjątkowo wysoki odsetek ludności z wykształceniem wyższym – ponad 20%, co daje mu pod tym względem drugie miejsce w kraju. Rzeszów, jako pierwsze i jak dotąd jedyne Miasto w Polsce, udostępnił mieszkańcom darmowy szerokopasmowy Internet (sieć ResMan).

Geograficznie Miasto jest położone w obrębie dwóch krain geograficznych – Kotliny Sandomierskiej oraz Pogórza Karpackiego – w dolinie Wisłoka na wysokości 200-330 m n.p.m. W granicach Miasta znajduje się sztucznie utworzony Zbiornik Rzeszowski. W okolicach, po-

---

¹ „Miasta Wojewódzkie podstawowe dane statystyczne” Warszawa, listopad 2008, www.stat.gov.pl

dobnie jak w innych częściach Podkarpacia, znajdują się duże złoża gazu ziemnego. Region rzeszowski leży w podgórskiej strefie klimatycznej, charakteryzuje się długimi, gorącymi latami i niezbyt ostrymi zimami, co czyni go jednym z najcieplejszych rejonów w Polsce.

Położony blisko południowej i wschodniej granicy Polski (odległość ok. 100 km od każdej), Rzeszów pełni rolę ważnego węzła komunikacyjnego. W tym miejscu krzyżuje się siedem szlaków drogowych i kolejowych o znaczeniu wojewódzkim, krajowym i międzynarodowym. Jest to m.in. III Paneuropejski Korytarz Transportowy, w ramach którego przebiegają międzynarodowe trasy komunikacji kolejowej (magistrala kolejowa E-40 na trasie Drezno (Niemcy) – Wrocław – Kraków – Medyka – Lwów (Ukraina)) i drogowej (droga krajowa nr 4, międzynarodowa E-40 na trasie Drezno (Niemcy) – Wrocław – Kraków – Medyka – Lwów (Ukraina)). Biegają tutaj także droga krajowa nr 9, międzynarodowa E-371 (relacji Radom – Rzeszów – Barwinek – granica państwowa) oraz droga krajowa nr 19 (relacji granica państwowa – Kuźnica Białostocka – Białystok – Lublin - Rzeszów).

Układ drogowy rozbudowany zostanie znacznie w najbliższych latach w związku z budową autostrady A4 (Drezno - Kijów) oraz drogi ekspresowej S19 (Suwałki - Barwinek). Stale rozwija się również komunikacja lotnicza – w 2005 r. doszło do otwarcia pierwszego regularnego międzynarodowego połączenia, obsługowanego przez Port Lotniczy Rzeszów – Jasionka (połączenie z Londynem), oddalony od Rzeszowa o 11 km.

Najważniejsze inwestycje zrealizowane przez Miasto w ostatnich latach dotyczyły polepszenia jakości środowiska naturalnego (np. modernizacja oczyszczalni ścieków oraz budowa kolektora prawobrzeżnego) i poprawy warunków społeczno-bytowych mieszkańców (np. budowa trzeciego mostu drogowego i kładki na Wisłoku, mostu na rzece Strug).

Rzeszów pełni obecnie wiele rozmaitych funkcji. Do najważniejszych należą:

- funkcja administracyjna miasta wojewódzkiego i administracji kościelnej;
- funkcja ośrodka usługowego, szczególnie w zakresie szkolnictwa, wyspecjalizowanego lecznictwa, oraz coraz bardziej w zakresie nauki w powiązaniu ze szkolnictwem wyższym;
- funkcja przemysłowa (głównie przemysłu elektromaszynowego, rolno-spożywczego i farmaceutycznego), a także handlu o znaczeniu ponadregionalnym;
- funkcja komunikacyjna (jako węzeł komunikacji kolejowej, drogowej oraz lotniczej, zarówno krajowej jak i międzynarodowej).

W porównaniu z województwem podkarpackim na Rzeszów przypada²:

- 0,4 % powierzchni,
- 7,6 % ludności ogółem, w tym – 7,8 % kobiet,
- 13,7 % pracujących,
- 13,3 % podmiotów gospodarczych,
- 9,5 % mieszkań w zasobach mieszkaniowych,
- 14,9 % mieszkań oddanych do użytku.

W projekcie Koncepcji Polityki Przestrzennej Zagospodarowania Kraju z 2005 r. Rzeszów został wytypowany jako potencjalny ośrodek rozwoju społeczno-gospodarczego o znaczeniu europejskim tzw. europol wśród innych 12 polskich miast i aglomeracji. Jako centrum aglomeracji spełnia już dziś niektóre funkcje metropolitarne.

Rzeszów w 2010 roku liczy 178 tysięcy mieszkańców. Warto zaznaczyć, że w Mieście uczy się również ok. 60 tys. studentów³. Powierzchnia Rzeszowa wynosi obecnie 115,8 km². W związku ze zmianą granic administracyjnych Miasta i przyłączeniem nowych terenów, powierzchnia Rzeszowa zwiększyła się od 2005 r. o 62,6 km², a średnia gęstość zaludnienia zmniejszyła się z ok. 3000 osób/km² do 1537 osób/km². Z sąsiednich gmin Rzeszowa przyłączono w 2006 r. Słocinę i część Załęża z gminy Krasne, a w 2007 r. część Przybyszówki z gminy Świlcza. W roku 2008 przyłączono do Rzeszowa część Przybyszówki (z gminy Świlcza) oraz Zwiężycy (z gminy Boguchwała), w wyniku czego powierzchnia Miasta wzrosła do 91,54 km² a liczba ludności do 170,5 tys. W roku 2009 przyłączono Białą, w wyniku czego powierzchnia Miasta zwiększyła się do 97,6 km² a liczba ludności do 173 tys. W 2010 r. dokonano kolejnego powiększenia – włączając część Miłocina (z gminy Głogów Małopolski) oraz Budziwój (z gminy Tyczyn). Dzięki powiększeniu powierzchni Rzeszów zyskuje na atrakcyjności inwestycyjnej w związku z większą (choć ciągle niewystarczającą) podażą terenów. Władze Miasta zamierzają kontynuować proces powiększania Rzeszowa poprzez przyłączenie w najbliższym czasie sołectw: Bzianka, Rudna Wielka, Matysówka jak również w całości gmin Krasne i Boguchwała. Działanie to jest zgodne ze strategią przekształcania Rzeszowa w miasto centralne obszaru metropolitalnego. W wyniku przyszłego poszerzania granic Miasta, jego powierzchnia ma sięgnąć docelowo około 200 km kw. a liczba mieszkańców do około 200 tysięcy. Takie działanie ma znaczenie dla wielu wymiarów życia Miasta, m.in. wzmacnia gospodarkę, umożliwiając budowę i tworzenie nowych przedsiębiorstw, a co

---

² „Powiaty na tle województwa w 2007 r.” oraz Baza danych regionalnych www.stat.gov.pl

³ Więcej w rozdziale: Struktura demograficzna.

za tym idzie – tworzenie nowych miejsc pracy, umożliwi realizację celów publicznych, zapewni rozwój terenów rekreacyjnych i mieszkaniowych.

Obecnie największą gęstość zaludnienia mają dzielnice o wysokiej intensywności zabudowy: os. Piastów (15,1 tys./km²), os. Nowe Miasto (15,2 tys./km²) oraz os. Krakowska Południe (13,5 tys./km²).

Położenie Rzeszowa

Założenie pierwszej osady na terenie obecnego Rzeszowa wiązało się z jego położeniem geograficznym na styku dwóch odmiennych krain geograficznych umożliwiających wymianę różnorodnych towarów – to jest dwóch makroregionów: Kotliny Sandomierskiej (należącej do podprovincji: Północne Podkarpacie) oraz Pogórza Środkowobeskidzkiego (należącego do podprovincji: Zewnętrzne Karpaty Zachodnie). Kotlina Sandomierska dzieli się na obszary Rzeszowa na dwa mezoregiony: Podgórze Rzeszowskie (większa, prawie cała lewobrzeżna część Miasta) oraz raczej płaską Pradolinę Podkarpacką (północna krawiec Rzeszowa). Nie-wielka, pagórkowata, południowo-zachodnia część stolicy województwa podkarpackiego należy do mezoregionu Pogórze Dynowskie (makroregion Pogórze Środkowobeskidzkie).

Przez Przedgórze Rzeszowskie biegnie rozległa, płaska pradolina Wisłoka, która odgrywa decydującą rolę w ukształtowaniu powierzchni Miasta. Ta część Rzeszowa jest położona na wysokości ok. 180-200 m n.p.m. Pozostałe mezoregiony cechują się wyższymi wysokościami bezwzględными, ze względu na swoją zróżnicowaną rzeźbę terenu – pagórkami o dużym nachyleniu (szczególnie południowo-zachodnia część Miasta).

Na terenie Rzeszowa znajdują się również liczne formy antropogeniczne. W południowej części Rzeszowa utworzono w 1971 r. sztuczny Zbiornik Rzeszowski. Wybudowano próg wodny z kaskadą na Wisłoku. Miał on służyć dla celów rekreacji, jako ujęcie wody pitnej i jako zabezpieczenie przeciwpowodziowe. Inne przykłady działalności człowieka w ukształtowaniu powierzchni na terenie Rzeszowa to sztuczne skarpy, nasypy, wkopy.

Funkcje Miasta

Rzeszów pełni funkcje stolicy Polski południowo-wschodniej, stolicy województwa podkarpackiego oraz stolicy diecezji rzeszowskiej, jest on również centrum usługowym, gospodarczym i przemysłowym regionu, ważnym ośrodkiem akademickim i kulturalnym.

Bliskość granicy ze Słowacją i Ukrainy oraz połączenia komunikacyjne siedmioma szlakami drogowymi i kolejowymi prowadzącymi przez Rzeszów powodują, że Miasto to pełni rolę ważnego centrum komunikacyjnego w Polsce. Zwłaszcza w perspektywie Euro 2012 i bliskości Lwowa pojawia się możliwość wzmocnienia tej funkcji.

Wraz z 6 powiatami ziemskimi, Rzeszów tworzy potencjalny Rzeszowski Obszar Metropolitalny o powierzchni 4327 km² i o 735,8 tys. mieszkańców i pełni w nim rolę stolicy aglomeracji. Z tą pozycją wiąże się szczególne znaczenie Miasta, jako ośrodka o największym potencjale rozwojowym w województwie. W dotychczasowych krajowych koncepcjach polityki przestrzennej Rzeszów był zaliczany do miast pełniących funkcje krajowe.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego (PZPWP) definiuje Rzeszów jako ośrodek ponadregionalny i sugeruje przekształcenie aglomeracji miejsko-przemysłowej w metropolię rzeszowską. W dokumencie tym stwierdzono, że stolica województwa podkarpackiego może konkurować z innymi miastami w regionie: lokalizacją (na kierunku rozwoju wschód-zachód i na głównych ciągach energetycznych kraju), posiadaniem uporządkowanej sieci urządzeń komunalnych, pełnieniem już funkcji centrum aglomeracji, a co za tym idzie wykonywaniem na terenie Miasta usług wyższego rzędu, potencjałem intelektualnym i aktywnością społeczną mieszkańców, daleko posuniętym procesem restrukturyzacji potencjału produkcyjnego. PZPWP podkreśla jednakże opóźnienie w rozwoju Miasta i wskazuje możliwe rozwiązanie tej kwestii w dalszym zwiększaniu liczby jego mieszkańców oraz w tworzeniu i umacnianiu funkcji egzogenicznych.

Uwarunkowania wynikające z roli Miasta w krajowej i regionalnej strukturze przestrzennej wskazują na szczególną rolę procesu rewitalizacji obszarów miejskich Rzeszowa.

Struktura przestrzenna Miasta

Typy i zróżnicowanie zabudowy Rzeszowa oraz rozmieszczenie przestrzenne wynikają z długotrwałego historycznego rozwoju, uwarunkowań polityczno-administracyjnych oraz uwarunkowań fizjograficznych. Obszary zurbanizowane mają powierzchnię 3 612 ha, czyli 46,7 % całkowitej powierzchni Miasta. Stolica województwa podkarpackiego charakteryzuje się promienisto-koncentrycznym układem zabudowy (stref funkcjonalno-przestrzennych), przy wyraźnie wyodrębnionej strefie zabudowy śródmiejskiej, stanowiącej historyczne i funkcjonalne centrum Miasta. Dobrze wykształcone są na obszarze Miasta osiedla mieszkaniowe oraz dzielnice przemysłowe. Zabudowa Miasta jest dosyć zwarta, o czym świadczy wysoka gęstość zaludnienia (średnia ponad 2 tys. osób/km²). Bardziej zwęzłą zabudową charakteryzuje się lewobrzeżna część Miasta. W całym Rzeszowie dominują powojenne zespoły zabudowy mieszkaniowej. Po przyłączeniu do Rzeszowa nowych obszarów zwiększyły się zasoby terenów zielonych oraz terenów pod przyszłe inwestycje.

Wszystkie dzielnice Rzeszowa można podzielić na trzy grupy, o zbliżonych cechach zabudowy, o podobnej gęstości zaludnienia i pokrewnych problemach. Pierwsza grupa to osiedla o największej gęstości zaludnienia: os. Piastów: 15,1 tys. os./km²; os. Krakowska Południe: 13,5 tys. os./km²; os. Nowe Miasto: 15,2 tys. os./km²; os. Generała Andersa: 11,0 tys. os./km²; os. Grota-Roweckiego: 10,2 tys. os./km²; os. 1000-lecia: 9,2 tys. os./km²; Baranówka: 6,8 tys. os./km². Są to przede wszystkim osiedla zbudowane z tzw. wielkiej płyty. Zabudowa wielorodzinna (bloki, wieżowce) powstała w większości w latach 60.-80. XX w. Głównymi problemami tych obszarów są zbyt duża intensywność zabudowy oraz brak obszarów zielonych i terenów rekreacyjnych. Liczba ludności, a zatem i gęstość zaludnienia na tych osiedlach w ostatnich latach spada.

Do drugiej grupy należą dzielnice o mniejszej, aczkolwiek wciąż wyższej niż średnia Rzeszowa, gęstości zaludnienia (1,7 tys. os./km²), są to: os. Śródmieście Płd.: 5,5 tys. os./km²; os. Paderewskiego: 5,3 tys. os./km²; os. Puławskiego: 5,1 tys. os./km²; os. Śródmieście Płn.: 4,6 tys. os./km²; os. Króla St. Augusta: 4,3 tys. os./km²; os. Mieszka I: 3,8 tys. os./km². Te części Rzeszowa należą do najbardziej zróżnicowanych pod względem urbanistycznym. Śródmieście to głównie stara zabudowa (kamienice, nieliczne bloki), gdzie znajduje się wiele zabytków i ważnych dla życia Miasta instytucji. Os. Kotuli to z kolei jedna z najmłodszych (początek budowy lata dziewięćdziesiąte) dzielnic Rzeszowa o wielorodzinnej zabudowie w nowoczesnym stylu.

Do trzeciej, najliczniejszej grupy dzielnic o najniższej gęstości zaludnienia (dużo poniżej średniej dla Rzeszowa), można zaliczyć: os. Drabinianka: 1,3 tys. os./km²; os. Wilkowyja: 1,3 tys. os./km²; os. Kmity: 1,1 tys. os./km²; os. Dąbrowskiego: 1,1 tys. os./km²; os. Zalesie: 1,2 tys. os./km²; os. Pobitno: 0,7 tys. os./km²; os. Staromieście: 0,5 tys. os./km²; os. Staroniwa: 0,6 tys. os./km²; os. Słocina: 0,5 os./km², os. Przybyszówka: 0,4 tys. os./km², os. Zwięczyca: 0,4 tys. os./km², os. Załęże: 0,3 tys. os./km², os. Biała: 0,3 tys. os./km². Osiedla te mają najczęściej wiejski charakter, są to zazwyczaj podmiejskie miejscowości włączone do Rzeszowa. Wśród tych dzielnic kilka posiada zabudowę jednorodzinną i szeregową. Tutaj znajdują się wolne tereny na dogęszczanie zabudowy.

Plan ukazujący gęstość zaludnienia poszczególnych dzielnic Rzeszowa przedstawia załącznik graficzny – plansza nr 2.

Centra usługowe i komercyjne znajdują się przede wszystkim w historycznym Śródmieściu (taką funkcję pełni al. Piłsudskiego, al. płk. Lisa – Kuli, gdzie zlokalizowane są galerie) oraz w mniejszej skali na osiedlach o wysokiej intensywności (tzw. usługowe centra osiedlowe lub

hipermarkety na osiedlach). W ostatnich dziesięciu latach powstało wiele hipermarketów, centrów handlowych, galerii i mniejszych supermarketów. Powierzchnia sklepowa na mieszkańca jest w Rzeszowie najwyższa w kraju (hipermarkety: Tesco, E. Lecrec, Castorama, Real, Makro Cash and Carry, Auchan, Praktiker, RCMB, Leroy Merlin; centra handlowe m.in.: Galeria Graffica, Plaza Rzeszów..W prawobrzeżnej części Rzeszowa miejsce o największej ilości punktów komercyjno-usługowych znajduje się na styku ulic Rejtana, al. Powstańców Warszawy i al. Armii Krajowej. Jest to atrakcyjne położenie dla lokalizacji sklepów wielkopowierzchniowych ze względu na możliwość dojazdu potencjalnych klientów.

Zabudowa przemysłowa i poprzemysłowa zlokalizowana jest przede wszystkim w lewobrzeżnej części Miasta przy torach kolejowych biegnących z południa na północ (okolice ul. Podkarpackiej – WSK-PZL-Rzeszów S.A., ZELMER S.A., Valeant; Warszawskiej – PPKS i inne; Lubelskiej – MPK, Alima-Gerber, Koral , al. gen. Okulickiego) wokół Śródmieścia i centralnie położonych dzielnic. Jest to tradycyjnie ukształtowany układ stref funkcjonalno-przestrzennych związany z historycznym rozwojem Rzeszowa. W prawobrzeżnej części Rzeszowa tereny przemysłowe związane z gospodarką wodno-ściekową, energetyczną i usuwaniem nieczystości znajdują się przede wszystkim na północy, przy rzece (Elektrociepłownia Załęże, oczyszczalnia ścieków,) oraz przy wyżej wymienianym już styku ulic Al. Powstańców Warszawy, Al. Armii Krajowej i Al. T. Rejtana – BOZ, CONRES S.A., Autonika Holding S.A..

Obszary niezabudowane zlokalizowane są na obrzeżach Miasta, szczególnie w jego północnej i południowej części, zwłaszcza w nowo przyłączonych dzielnicach (Przybyszówka, Załęże), a także na obszarze przy zalewie oraz na terasie zalewowej doliny Wisłoka.

Ze względu na zagospodarowanie przestrzenne teren Rzeszowa podzielono w SUIKZP na trzy typy obszarów:

- obszary strefy miejskiej – położone w historycznym centrum Miasta, charakteryzujące się zwartą zabudową w kwartałach ulic, zawierające elementy krystalizujące strukturę przestrzenną z zachowaniem właściwych proporcji wnętrza urbanistycznych. Występująca wysokość zabudowy jest wyższa niż trzy kondygnacje. W obszarach tych występuje duża koncentracja usług publicznych lokalnych i ponadlokalnych, komercyjnych. Zlokalizowane tu obiekty posiadają duże walory kulturowe i architektoniczne z wyraźnie ukształtowaną, otwartą przestrzenią publiczną;
- obszary kształtującej się strefy miejskiej – położone w bezpośrednim sąsiedztwie historycznego centrum Miasta od strony zachodniej, południowej i wschodniej w granicach

wyznaczonych przez tereny linii kolejowej w kierunku na Jasło, dalej wzdłuż Alei Powstańców Warszawy i linii brzegowej rzeki Wisłok oraz wzdłuż wschodniej pierzei Alei Rejtana, na wysokości od skrzyżowania tej ulicy z Aleją Armii Krajowej i Aleją Niepodległości, a także wzdłuż Alei Okulickiego na odcinku od skrzyżowania tej ulicy z ulicą Króla Augusta i ulicą Broniewskiego. Na obszarach tych występuje głównie zabudowa usługowo-mieszkaniowa w ciągu ulicznym w części tworząc zwartą zabudowę lub skomponowaną w formie wnętrza urbanistycznych, z nielicznymi elementami krystalizującymi strukturę przestrzenną. Występujące tu obiekty posiadają walory kulturowe. Ten obszar Miasta charakteryzuje się koncentracją usług publicznych lokalnych i ponadlokalnych oraz komercyjnych, dostępnych bezpośrednio od głównych ciągów ulicznych;

- obszary osiedli mieszkalnych i osadnictwa o charakterze ruralistycznym – położone w bezpośrednim sąsiedztwie strefy miejskiej od strony północnej oraz w bezpośrednim sąsiedztwie obszarów kształtującej się strefy miejskiej od strony zachodniej, północnej, południowej i wschodniej oraz peryferyjnie w stosunku do centrum. Na obszarach tych występuje głównie zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna lub jednorodzinna, realizowana według określonej koncepcji, albo w układach ruralistycznych z usługami publicznymi lokalnymi i komercyjnymi, które nie zaspokajają w pełni potrzeb, a są zlokalizowane głównie w ośrodkach osiedlowych lub w pojedynczych obiektach. Obszary te charakteryzują się brakiem wyraźnie wykształconych ciągów ulicznych. Istniejąca zabudowa występuje głównie w formie „blokowisk” lub zwartej zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i przemieszanej z zabudową zagrodową. Tereny te pozbawione są walorów kulturowych lub posiadają walory kulturowe charakterystyczne dla układów wiejskich o kompozycji urbanistycznej dla potrzeb poszczególnych wydzielonych obszarów bez powiązań z ukształtowaną historycznie kompozycją centrum Miasta. Często izolowane są arteriami komunikacyjnymi o charakterze tranzytowym lub dużymi terenami działalności produkcyjnej i usług, niejednokrotnie o charakterze zamkniętym.⁴

Powierzchnia Rzeszowa różnicuje się na poszczególne funkcje użytkowania:

- tereny rolne: 57,37 km² (49,54% powierzchni Miasta);
- tereny zurbanizowane: 36,92 km² (31,88% powierzchni Miasta);
- tereny leśne: 3,04 km² (2,63% powierzchni Miasta);
- nieużytki: 0,22 km² (0,19% powierzchni Miasta);

---

⁴ Według załącznika nr 77 do SUiKZP (uchwała Nr XXXVII/113/2000 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 4 lipca 2000 r.) - Uwarunkowania wynikające z istniejącej struktury funkcjonalno – przestrzennej.

Obszary strategiczne wyznaczone w SUIKZP Rzeszowa

SUIKZP z 2000 r. wyodrębniło 10 obszarów strategicznych Rzeszowa. Szczególne znaczenie dla procesu rewitalizacji obszarów miejskich ma wyznaczenie w SUIKZP obszaru strategicznego nr 1 CENTRUM oraz wskazanie na potrzebę rewitalizacji Starego Miasta. Obszar Nr 1 – CENTRUM został ustalony ze względu na aktywizację takich działań, jak:

- koncentracja instytucji rangi wojewódzkiej;
- szczególne znaczenie dla poczucia tożsamości mieszkańców;
- konieczność ochrony walorów kulturowych;
- konieczność zabezpieczenia ekspozycji obszarów i obiektów zabytkowych;
- realizacja obiektów mających na celu odtworzenie historycznego układu urbanistycznego;
- przebudowa struktury funkcjonalno – przestrzennej centrum i powiększenie obszaru centrum;
- **konieczność kontynuacji rozpoczętej rewitalizacji Starego Miasta;**
- konieczność zabezpieczenia terenów pod realizację celów publicznych, lokalnych i ponadlokalnych;
- konieczność podniesienia atrakcyjności turystycznej Śródmieścia wraz z wprowadzeniem nowego zagospodarowania turystycznego;
- rekreacyjne zagospodarowanie doliny Wisłoka oraz realizacja innych działań mających na celu stworzenie z doliny Wisłoka osi kompozycyjnej Miasta przy zachowaniu głównej funkcji w systemie przewietrzania Miasta;
- konieczność realizacji inwestycji drogowych mających na celu uzupełnienie układu komunikacyjnego i odciążenie układu istniejącego;
- rozbudowa/modernizacja zintegrowanego węzła komunikacji zbiorowej z rozstrzygnięciem lokalizacji dworca PKS (rozbudowa istniejącego dworca na terenach kolei lub adaptacja na ten cel starej lokomotywni);
- rezerwacja w Studium terenów pod rozwój przyszłego Uniwersytetu w Rzeszowie w części prawobrzeżnej obszaru.

Lokalizację obszaru strategicznego Centrum na mapie Rzeszowa przedstawia załącznik graficzny – plansza nr 6.

Tereny zabudowane wymagające rehabilitacji wyznaczone w SU-iKZP⁵

Tereny wymagające rehabilitacji obejmują zarówno obszary położone w centrum Miasta, jak i na jego peryferiach, i zajmują około 1300 ha (ok. 20% jego ogólnej powierzchni). Na terenach tych występują elementy lub relikty historycznego układu przestrzennego o różnym stopniu zachowania; posiadają one istotne wartości kulturowe i krajobrazowe, wymagające zachowania i ochrony oraz stosownego wyeksponowania we współczesnej strukturze przestrzennej Miasta.

Obszary położone w centrum Miasta – to obszary wartościowych form miejskich, objęte w znacznej części ochroną konserwatorską, o funkcji mieszkaniowo-usługowej (z przewagą usług), w ścisłej strefie centrum, wskazane do doinwestowania i uzupełnienia nowoczesną substancją z poszanowaniem istniejących układów urbanistycznych oraz historycznej zabudowy. Przyjęte przez Studium działania na tych obszarach, zgodne z filozofią rewitalizacji obszarów miejskich, obejmują:

- poprawę jakości życia mieszkańców (uzupełnienie infrastruktury technicznej, wielopiętrowe parkingi), stan bezpieczeństwa społecznego (zwiększenie intensywności działań technicznych – monitoring – i osobowych – patrole piesze, zmotoryzowane i konne odpowiednich służb);
- promocję ciągłości kulturowej (wykorzystanie starej zabudowy na potrzeby nowych funkcji – daleko idące modernizacje nie zagrażające historycznym wartościom zabytkowej substancji; kompleksowa rewaloryzacja zespołów zabudowy i przestrzeni publicznych na miarę współczesnych wymogów; eksponowanie wartości kulturowych przestrzeni i zabudowy);
- ożywienie strefy centrum poprzez wprowadzanie różnorodnych funkcji usługowych oraz umiejscowienie w zabudowie znaczącej ilości lokali mieszkaniowych (wszechstronne wykorzystanie w tym celu górnych kondygnacji, szczególnie poddaszy);
- organizowanie i modernizację miejsc społecznych spotkań (bulwary, parki, skwery, place, ogrody jordanowskie, enklawy zieleni);
- poprawę mikroklimatu centrum Miasta poprzez zwiększenie udziału terenów zielonych w stosunku do zabudowanych i uzupełnienie drzewostanu, znacznie zredukowanego na skutek wycinki topól;

---

⁵ Zgodnie z załącznikiem nr 86 do uchwały Nr XXXVII/113/2000 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 4 lipca 2000 r.

- realizację nowej zabudowy w nawiązaniu do historycznej tkanki, przez wprowadzanie nowoczesnej architektury do kwartałów staromiejskich zgodnie ze wszystkimi regułami ochrony wartości zabytkowych, lecz i na miarę Miasta wojewódzkiego, uwzględniając w pełni współczesne trendy formalne i technologiczne.

Obszary położone peryferyjnie w stosunku do centrum Miasta – to tereny o przeważającej funkcji mieszkaniowej jednorodzinnej, zagrodowej, zachowanym historycznym układzie przestrzennym, bogatej tradycji miejsca, występującej zabudowie o wartościach kulturowych, wysokich walorach krajobrazowych. Wśród działań na tych obszarach Studium wymienia:

- działania w celu uzyskania miejskiego standardu obszaru z jednoczesnym zachowaniem lokalnego klimatu i obszaru dzielnicy, z poszanowaniem tradycji miejsca;
- poprawę dostępności komunikacyjnej poprzez modernizację dróg i dojazdów oraz zwiększenie oferty przewozowej komunikacji miejskiej;
- poprawę warunków życia poprzez budowę lub modernizację infrastruktury technicznej, wprowadzenie brakujących i unowocześnienie istniejących usług (kultury i wypoczynku, oświaty, handlu, itp.);
- uzupełnienie i wzbogacenie istniejących zespołów urbanistycznych w miarę dostępności zasobów terenu i infrastruktury, z uwzględnieniem ochrony tożsamości kulturowej tychże zespołów;
- wyeksponowanie cech znamionujących indywidualność zachowanych zespołów urbanistycznych poprzez wszechstronne stosowanie przy uzupełniających je realizacjach materiałów budowlanych i form architektonicznych nawiązujących do lokalnych tradycji budowlanych.

Rozmieszczenie na przestrzeni Miasta obszarów wymagających rehabilitacji i przekształceń przedstawia plansza nr 6.

Tereny przekształceń według SUIKZP⁶

Powierzchnia obszarów wymagających przekształceń ujęta w Studium wyniosła ok. 1 408 ha, i objęła:

- obszary dotknięte dysharmonią i nieładem przestrzennym, wymagające poprawy wartości krajobrazowo-przestrzennych – ok. 581,7 ha;
- obszary wymagające uporządkowania oraz uzupełnienia infrastruktury – ok. 503,6 ha;

---

⁶ Zgodnie z załącznikiem nr 87 do uchwały Nr XXXVII/113/2000 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 4 lipca 2000 r.

- obszar Centrum, wymagający złożonych działań wyrównawczych i uzupełniających w zakresie komunikacji i infrastruktury, nasycenia zielenią i nowoczesną tkanką miejską, przezwyciężenia bariery strukturalnej (Wisłok) ograniczającej rozwój strefy prawobrzeżnej – ok. 322,6 ha.

Rozmieszczenie na przestrzeni Miasta obszarów przekształceń przedstawia plansza nr 6.

Mieszkalnictwo

W 2006 r. w Rzeszowie było ogółem około 56,7 tys. mieszkań. Ponad 90% stanowiły mieszkania wybudowane po 1945 r. W mieszkaniach z lat 60. XX wieku, których było ponad 9 000, dominowały mieszkania trzyizbowe. Z lat 70. pochodzi prawie 11 000 mieszkań, w tym około 5 000 to mieszkania czteroizbowe. Najwięcej mieszkań - prawie 13 000 wybudowano w latach 1979-1988. Dane o zasobach zamieszkałych zawiera poniższa tabela.

Tabela 1. Zasoby mieszkaniowe zamieszkane w Rzeszowie w latach: 1990, 1995, 2000, 2004, 2005 i 2006

Rok	Mieszkania	Izby	Pow. użytkowa mieszkań w tys. m ²	Przeciętna			
				liczba osób		pow. użytkowa w m ²	
				na 1 mieszkanie	na 1 izbę	na 1 mieszkanie	na 1 izbę
1990	44 998	150 975	2428,0	3,21	0,96	54,0	16,8
1995	49 129	167 402	2732,8	3,07	0,90	55,6	18,1
2000	51 042	173 800	2867,1	3,00	0,88	56,9	19,0
2004	54 116	193 937	3328,2	2,83	0,79	61,5	17,1
2005	54 546	195 597	3367,6	2,80	0,78	61,7	17,2
2006	56 743	205 051	3561,6	2,87	0,79	62,8	17,4

Źródło: WUS Roczniki Statystyczne województwa podkarpackiego.

Dla porównania, w 2006 r. w Polsce przeciętna liczba osób na mieszkanie wynosiła 2,96, a przeciętna liczba osób na izbę 0,80, przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania 69,5 m², natomiast powierzchnia użytkowa mieszkania kształtowała się na poziomie 23,5 m² na osobę. W 2006 r. wśród zasobów mieszkaniowych (56 743 mieszkania) Rzeszowa tylko 8,9 % (5 058 mieszkań) stanowiły zasoby gminne. Jednocześnie na łączną powierzchnię użytkową mieszkań 3 561 572 m² przypada tylko 222 677 m² powierzchni użytkowej mieszkań gminnych, czyli 6,3%. Oznacza to, że średnio mieszkanie gminne ma o ok. 7 m² powierzchnię użytkową mniejszą niż mieszkanie spółdzielcze i o ok. 39 m² powierzchnię użytkową mniejszą niż mieszkanie prywatne (przy średniej 44 m² powierzchni użytkowej dla mieszkania gminnego).

Stan wyposażenia mieszkań w podstawowe instalacje jest relatywnie wysoki. Ponad 99% mieszkań posiada wodociągi, około 98% – kanalizację, około 95% – gaz sieciowy i ciepło zdalaczynne.

Tabela 2. Wyposażenie techniczno-sanitarne mieszkań w Rzeszowie w 2006 roku

Rodzaj wyposażenia	Liczba mieszkań	Odsetek mieszkań
Wodociąg	56166	99,1%
Ustęp splukiwany	55661	98,1%
Łazienki (urządzenia kąpielowe, prysznice z odpływem wody)	55542	97,9%
Centralne ogrzewanie	53842	94,9%
Gaz sieciowy	53613	94,5%

Źródło: GUS – baza danych regionalnych

Najlepiej w media wyposażone są zasoby spółdzielcze, natomiast najslabiej – mieszkania znajdujące się w domach jednorodzinnych w osiedlach peryferyjnych, takich jak: Biała, Dra-binianka-Zagrody, Pobitno-Północ, Przybyszówka, Słocina - Święty Roch, Słocina-Górna, Staromieście, Staroniwa, Wilkowyja, Zalesie, Załęże, Zimowit. Mimo to z danych przekazanych w 2004 r. przez rzeszowskie spółdzielnie mieszkaniowe wynikało, że 4% procent monitorowanych mieszkań znajdowało się w bardzo złym stanie (wymagają poważnych remontów, dochodzi do nagminnych awarii), a 15% mieszkań wymaga napraw lub ocieplenia. Monitoring wskazuje także, iż stan mieszkań jest niejednokrotnie lepszy niż stan budynków, w których lokale się znajdują. Najczęściej w budynkach konieczne są docieplenia, wymiana stolarki. Największe potrzeby remontowe dotyczą substancji mieszkaniowej zlokalizowanej w Śródmieściu. Trudności spółdzielni wiążą się również z poziomem zaległości czynszowych mieszkańców, wskaźnik zadłużenia sięga od 4% do nawet 15% ogółu.⁷

Od roku 1989 zmianom uległa struktura własnościowa mieszkań. W 2005 r. sprzedano 178 mieszkań osobom fizycznym, z tego większość (177) w budynkach wielorodzinnych.

Sprzedaż mieszkań komunalnych w Rzeszowie reguluje uchwała Nr VI/23/2003 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 4 marca 2003 r. w sprawie zasad sprzedaży lokali mieszkalnych w budynkach komunalnych wielomieszkaniowych i małych domach mieszkalnych, która umożliwia najemcy lokalu jego wykup po preferencyjnej cenie. W tabeli poniżej przedstawiono kształtowanie się sprzedaży mieszkań komunalnych w latach 1998-2003.

Tabela 3. Wykaz sprzedanych lokali komunalnych w latach 1998 – 2003

Rok	Ilość sprzedanych lokali mieszkalnych	Powierzchnia sprzedanych lokali mieszkalnych ogółem (w m ²)
1998	439	19842,87
1999	300	13577,97
2000	231	10363,45
2001	256	10580,92
2002	276	12719,81
2003	418	18971,29
SUMA	1920	86056,31

Źródło: Program Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Miasta Rzeszowa w latach 2004 – 2009

⁷ Na podstawie danych nadesłanych w lipcu 2007 r. przez spółdzielnie mieszkaniowe: „Baranówka”, „Nowe Miasto”, „Klonowa”, „Na Górcie”, Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa.

W 2006 roku w Rzeszowie oddano do użytku ogółem 1011 nowych mieszkań, o łącznej powierzchni użytkowej 74 397 m², z tego:

- 747 mieszkań spółdzielczych, co stanowiło 73,9% wszystkich nowych mieszkań, o łącznej powierzchni użytkowej 41 917 m²,
- 59 mieszkań komunalnych, co stanowiło 5,8% wszystkich nowych mieszkań, o łącznej powierzchni użytkowej 2437 m²,
- 29 mieszkań przeznaczonych na sprzedaż lub wynajem, co stanowiło 2,9% wszystkich nowych mieszkań, o łącznej powierzchni użytkowej 3816 m²,
- 176 mieszkań w budownictwie indywidualnym, co stanowiło 17,4% wszystkich nowych mieszkań, o łącznej powierzchni użytkowej 26 199 m².

Największe nowo oddawane mieszkania w 2006 r. zostały wybudowane w trybie indywidualnym (średnia powierzchnia wynosiła 149 m²), najmniejsze mieszkania oddawane do użytku to mieszkania komunalne (średnia powierzchnia wynosiła 41 m²).

Komunalny zasób mieszkaniowy - stan i potrzeby inwestycyjne gminnych zasobów mieszkaniowych

Zasób mieszkaniowy Miasta Rzeszowa tworzą lokale mieszkalne znajdujące się w budynkach stanowiących w całości własność gminy Miasto Rzeszów, w budynkach z udziałem gminy, w budynkach stanowiących własność lub współwłasność osób fizycznych oraz w budynkach będących współwłasnością Miasta i osób fizycznych, tj. w budynkach Wspólnot Mieszkaniowych. W 2007 r. w zarządzie Rzeszowskiej Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. Odział Miejski Zarząd Budynków Mieszkalnych w Rzeszowie znajdowało się ponad 11 tys. mieszkań w 336 budynkach. W zasobie tym znajduje się 415 lokali użytkowych. Ogółem znacznych remontów wymaga blisko 8% wszystkich budynków, w przypadku 9% budynków poważnych interwencji wymaga ich otoczenie i infrastruktura. Zestawienie podstawowych danych zawarto w poniższej tabeli. Zadłużenie czynszowe dotyczy blisko 6% mieszkań zarządzanych przez MZBM, przy czym w niektórych rejonach Miasta sięga 12% mieszkań.

Tabela 4 Stan zasobów mieszkaniowych w zarządzie MZBM w 2007 r.

Wskaźnik	Liczba obiektów	% w ogółem
liczba budynków mieszkalnych w zarządzie MZBM	336	-
liczba mieszkań w zarządzie MZBM	11 026	-
liczba budynków wymagających remontów	26	7,7%
liczba budynków, których otoczenie wymaga remontów	30	8,9%
liczba mieszkań z zaległościami czynszowymi	644	5,80%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MZBM

Stan gminnych zasobów mieszkaniowych Rzeszowa wymaga zatem modernizacji i remontów. Jedynie w 2005 r. przeprowadzono remonty w 158 budynkach mieszkalnych zarządzanych przez gminę, w których wykonano wymianę instalacji. Dla 111 mieszkań wykonano docieplenie budynków, w których się znajdowały.

Dane na temat potrzeb remontowych i modernizacyjnych w budynkach należących do zasobu mieszkaniowego Miasta Rzeszowa, zarządzanych w imieniu gminy przez Rzeszowską Gospodarkę Komunalną Sp. z o.o. Oddział Miejski Zarząd Budynków Mieszkalnych w latach 2004-2009 przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 5. Potrzeby remontowe w budynkach komunalnych w latach 2004-2009 (w 100% własność gminy)

Zakres remontu	Ilość budynków (szt.)	% stanu	Koszt ogółem (w tys. zł)
pokrycia dachowe	12	20	482
elewacje z dociepleniem	35	57	3 714
docieplenia stropodachów	4	7	60
remont balkonów	5	8	43
remont kominów	3	5	16
wymiana drzwi do klatek	4	7	730
wymiana okien na klatkach schód.	1	2	35
malowanie klatek schodowych	19	31	190
instalacje			
instalacja c. O.	3	5	207
instalacja gazowa	23	38	130
instalacja wod. -kan.	26	43	722
instalacja elektryczna	59	97	849
remonty pustostanów			3 640
wymiana stolarki okiennej			6 730
pozostałe remonty w mieszkaniach komunalnych			1 920
konserwacja			1 437
Razem			20 905
remonty kapitalne kompleksowe całego budynku	20	33	21 000
modernizacja budynków -wprowadzenie instalacji c.o.	41	13	3 414
ogółem potrzeby remontowe			45 319

Źródło: Program Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Miasta Rzeszowa w latach 2004 - 2009

Równie duże są potrzeby remontowe w budynkach wspólnot mieszkaniowych zarządzanych przez Miejski Zarząd Budynków Mieszkalnych. Decyzje o wykonaniu remontu podejmowane są przez poszczególne Wspólnoty w formie uchwał właścicieli, po zgromadzeniu wystarczających środków finansowych w ramach gromadzonych funduszy remontowych. Dane na temat potrzeb w latach 2004-2009 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 6. Potrzeby remontowe w latach 2004-2009 w budynkach wspólnot mieszkaniowych (realizacja ze środków gromadzonych w funduszach remontowych)

Zakres remontu	Ilość budynków (szt.)	Koszt ogółem (w tys. zł)	Koszt gmina (w tys. zł)
pokrycia dachowe	45		783
elewacje z dociepleniem	132	20 913	10 103
docieplenia stropodachów	75	1259	608
remont balkonów	44		604
remont kominów	25	409	
wymiana drzwi do klatek	18	81	
wymiana okien na klatkach schodowych	10	132	
malowanie klatek schodowych	103		718
instalacja c. o	50		2 372
instalacja gazowa	37		187
instalacja wod. -kan.	98		1 203
instalacja elektryczna	195		3 563
Razem potrzeby remontowe		41902	20762

Źródło: Program Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Miasta Rzeszowa w latach 2004 - 2009

Plan remontów mieszkaniowego zasobu Miasta Rzeszowa założony na lata 2004-2009 przy uwzględnieniu wykorzystania środków finansowych pochodzących z czynszów oraz z budżetu Miasta Rzeszowa przedstawia poniższa tabela.

Tabela 7. Plan remontów na lata 2004-2009

Lata realizacji	2004	2005	2006	2007	2008	2009
I. Środki w tys. zł z czynszów	5982	5673	5334	4995	4636	4267
z tego:						
remonty realizowane w budynkach wspólnotowych z funduszu remontowego	2230	2150	2050	1910	1830	1720
remonty i konserwacje w budynkach komunalnych	3752	3523	3284	3085	2806	2547
w tym:						
remonty pustostanów	640	600	600	600	600	600
wymiana stolarki okiennej w mieszkaniach komunalnych	1400	1200	1200	1000	1000	930
remonty w budynkach i mieszkaniach komunalnych	1450	1470	1240	1250	980	800
konserwacje	262	253	244	235	226	217
II. Środki w tys. zł - z budżetu Miasta	500	1400	1400	1400	1400	1400
z tego:						
remonty kapitalne kompleksowe całego budynku	1200	1200	1200	1200	1200	
modernizacja budynków	500	200	200	200	200	200
III. Środki w tys. zł - z budżetu Miasta						
modernizacja budynków mieszkalnych przy ul. Hanasiewicza 20, 20a, 20b	1000	3000	3000	3000	-	-

Źródło: Program Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Miasta Rzeszowa w latach 2004 - 2009

Ze względu na ograniczone możliwości finansowe najemców, Miasto, podobnie jak większość gmin w Polsce, nie zdecydowało się na drastyczne podwyżki czynszu.

Władze Miasta przyjęły założenia do polityki czynszowej, przedstawione w kolejnej tabeli.

Tabela 8. Zmiany stawki bazowej czynszu w mieszkaniowym zasobie Miasta Rzeszowa w latach 2004 – 2009

Założenia	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Stawka bazowa czynszu (zł/ m2)	1,70	1,73	1,77	1,82	1,86	1,90	1,94
Dynamika wzrostu w %	100,0	101,8	102,3	102,8	102,2	102,2	102,1

Źródło: Program Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Miasta Rzeszowa w latach 2004 - 2009

Działania Miasta na rzecz powiększania komunalnego zasobu mieszkaniowego obejmowały w ostatnich latach:

- inwestycję przy ul. Strzelniczej, I etap – budowa 59 mieszkań w 3-kondygnacyjnym budynku (z poddaszem użytkowym, przeznaczonym również na lokale mieszkalne); II etap - budowa kolejnych trzech budynków – łącznie 170 mieszkań,
- przejęcie od „Zelmeru” budynku byłego hotelu zakładowego, którego modernizacja pozwoliła na powstanie 97 lokali socjalnych, w większości 2-pokojowych,
- uzyskanie 17 pełnokomfortowych mieszkań w obiektach po Technikum Kolejowym.

W ramach restrukturyzacji istniejącego zasobu mieszkaniowego remontowi kapitalnemu poddano kompleks budynków przy ul. Hanasiewicza.

Prognoza mieszkaniowa dla Rzeszowa (sporządzona w oparciu o potrzeby skalkulowane w poszczególnych grupach i o prognozę demograficzną) wykazała konieczność zabezpieczenia około 16 tysięcy mieszkań w skali całego Miasta.

Potrzeby w zakresie mieszkań komunalnych do 2009 r. oszacowano na około 1200, z czego co najmniej 800 powinny stanowić lokale socjalne. Według danych MZBM w latach 1998-2006 napłynęło 125 wniosków o mieszkania komunalne i 502 wnioski o przyznanie lokali socjalnych.

Dla dużej grupy ludności, nie mogącej ponosić nakładów inwestycyjnych i eksploatacyjnych, konieczne jest realizowanie komunalnych form zabudowy o obniżonym standardzie, w zabudowie średnio-wysokiej, w ilości do 100 mieszkań rocznie, co pozwoliłoby na zabezpieczenie podstawowych potrzeb i dalszą możliwość tworzenia rezerw.

OBSZARY PROBLEMOWE

1) ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

Granice stref ochrony konserwatorskiej oraz informacja na temat pojedynczych obiektów wpisanych do rejestru zabytków⁸

Rzeszów posiada zabytkowy układ urbanistyczny, ukształtowany przez fizjografię terenu i koncepcje urbanistyczne oraz poprzez decyzje kolejnych właścicieli Rzeszowa - m.in. średniowieczny układ urbanistyczny Starego Miasta i renesansowy układ dawnego Nowego Miasta.

Substancja zabytkowa Rzeszowa to przede wszystkim:

- Stare Miasto z Rynkiem w kształcie trapezu, z oryginalnym Ratuszem w stylu eklektycznym, kamienicami mieszczańskimi,
- Śródmieście z zespołami eklektycznych i secesyjnych kamienic i willi z przełomu XIX i XX wieku, m.in. wille przy Alei Pod Kasztanami i ul. Jałowego,
- budowle użyteczności publicznej: gmachy banków, towarzystw ubezpieczeniowych, szkół i uczelni z przełomu XIX i XX wieku,
- Stary Cmentarz - nekropolia powstała w 1783r., z licznymi zabytkowymi nagrobkami i kościołem,
- w pełni zachowany zespół stacyjno-dworcowy Rzeszów-Staroniwa z 1891r.,
- kilka zespołów CK koszar wojskowych na obszarze Śródmieścia,
- monumentalne gmachy architektury socrealizmu,
- zabytki urbanistyczno-architektoniczne oraz techniki związane z Centralnym Okręgiem Przemysłowym.

Najbardziej interesujące budowle sakralne to:

- kościół Bernardynów z b. atrakcyjnym wnętrzem z barokową polichromią, renesansowym ołtarzem i sanktuarium MB Rzeszowskiej z figurą otoczoną kultem;
- dawny Konwent Pijarów z kościołem posiadającym dekoracje stiukowe słynnego włoskiego mistrza Falconiego, wraz z zabudowaniami klasztorными i kolegium;
- kościół Farny z gotyckim prezbiterium;
- kościół poreformacki z dawnym ogrodem przyklasztornym (ob. Ogród Miejski);
- kościół pocerkiewny na Zalesiu,

---

⁸ Na podstawie SUIKZP.

- neogotyckie kościoły na Słocinie i na Staromieściu.

Wśród budowli rezydencjalnych wyróżnia się zespół rezydencjonalno-obronny Lubomirskich: zamek z 700-metrowym obwodem fortyfikacji bastionowych i pałacem letnim. Pozostałe zespoły rezydencjonalne to:

- zespół pałacowo-parkowy Jędrzejowiczów na Staromieściu,
- zespół dworsko-parkowy wraz z zespołem folwarcznym na Słocinie,
- zespół dworsko-parkowy na Zalesiu.

Rzeszów posiada również unikalne zabytki kultury żydowskiej, takie jak: Synagoga Staromiejska, Synagoga Nowomiejska, dawne żydowskie Nowe Miasto jako historycznie odrębny organizm miejski, cmentarz żydowski przy ul. Rejtana i żydowskie obiekty użyteczności publicznej.

Na terenie Miasta funkcjonuje 7 muzeów: Muzeum Okręgowe, Muzeum Historii Miasta Rzeszowa, Muzeum Etnograficzne im. F. Kotuli, Muzeum Diecezjalne, Muzeum Dobranocek, Muzeum Łowiectwa oraz Muzeum Mleczarstwa. Ponadto pod Rynkiem urządzono Podziemną Trasę Turystyczną.

Obszarami i obiektami chronionymi na podstawie Ustawy o ochronie dóbr kultury, są obszary i obiekty wpisane do rejestru zabytków. Na terenie Miasta Rzeszowa są to:

- zespoły zabytkowe,
- cmentarze,
- obiekty budowlane,
- stanowiska archeologiczne.

Zespoły zabytkowe Rzeszowa wpisane do rejestru zabytków obejmują:

- obszar obejmujący zasadniczą część zespołu zabytkowego z układami urbanistycznymi Starego Miasta, dawnego Nowego Miasta, Kłapkówki, dawnej Woli Jarosławskiej, Dzielnicy Zamkowej, dawnej Dzielnicy Pańskiej oraz Stary Cmentarz,
- obszar obejmujący zespół kościelno-klasztorny Bernardynów,
- obszar obejmujący dawny zespół kościelno-klasztorny Reformatów z dawnym ogrodem przyklasztornym (obecnie Ogród Miejski),
- obszar obejmujący zespół dworsko-parkowy na Słocinie,
- obszar obejmujący zespół kościelny na Słocinie,
- obszar obejmujący zespół dworsko-parkowy na Zalesiu.
- Do rejestru zabytków wpisane są również 3 cmentarze:
- Stary Cmentarz ,

- Cmentarz Żydowski,
- Cmentarz Komunalny Pobitno,

oraz 50 obiektów budowlanych i 6 stanowisk archeologicznych, przedstawionych w tabelach poniżej.

Tabela 9. Obiekty budowlane wpisane do rejestru zabytków

Adres	Obiekt	Datowanie
Rynek 1	Ratusz	XVII w
ul. ks. Jałowego	Zespół kościelny – kościół parafialny p.w. Chrystusa Króla	1935
ul. Sokoła 13	Gmach Biblioteki Publicznej, (d. Gmach Rady Powiatowej)	1898
ul. ks. Jałowego 22	d. II C.K. Gimnazjum Męskie, ob. II LO,	1904
ul. Sokoła 9	d. Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, ob. Teatr, przebud. przed 1959	1890
ul. Sokoła 6	d. Towarzystwo Zaliczkowo – Kredytowe Ziemskie, ob. bank	ok. 1890
ul. Grottgera 26	d. hotel „Udziałowy”, ob. mieszkania, nadbud. Piętra 1960	ok. 1910
ul. Piłsudskiego 8-10	d. zajazd (?), następnie koszary wojskowe, ob. sklepy i instytucje, przeb. i nadbud. 1878, przebud. 1893,	1820– 1841
ul. 8- Marca 5	d. C.K. koszary im. S. Bema – budynek koszar, ob. dom	po 1888
ul. Unii Lubelskiej 3	Zespół dworski – dwór, ob. Biuro Ogłoszeń i Reklam Wydawcy „Rpress”	przed 1828
ul. Unii Lubelskiej 3	Zespół dworski – oficyna, ob. jw.	przed 1849
ul. Dąbrowskiego 19	Zespół dworski – dworek, rozbud. ok. 1942, remont 1979,	1918
ul. Dąbrowskiego 83	Instytut Muzyki Uniwersytetu Rzeszowskiego (dawny Dom Kultury WSK),	1952
ul. Asnyka 1 / Sobieskiego 7	Kamienica	1938
ul. Bernardyńska 10	Kamienica	ok. 1900
ul. Chodkiewicza 12	Willa	przed 1909
ul. Chrzanowskiej 10	Willa	1910
ul. Grodzisko 3	Kamienica	1925
ul. Grunwaldzka 36	Kamienica	pocz. XX w.
ul. Hetmańska 2	Kamienica	ok. 1910
ul. Hetmańska 11	Willa	ok. 1912
ul. Jabłońskiego 3	Kamienica	1898
ul. Jabłońskiego 5	Kamienica	k. XIX w.
ul. Jabłońskiego 8	Kamienica	1913
ul. Jagiellońska 11	Willa	1924
ul. Jagiellońska 12	Kamienica	1937
ul. Jagiellońska 35	Willa	pocz. XX w.
ul. ks. Jałowego 2-6	Dworek	ok. 1870
ul. ks. Jałowego 10	Zespół domu nr 10 – kamienica	przed 1888
ul. ks. Jałowego 12	Kamienica, remont 1930, 1950	ok. poł. XIX w.
ul. ks. Jałowego 13	Kamienica	przed 1903
ul. ks. Jałowego 19	Willa	1897
ul. ks. Jałowego 33	Zespół willi nr 33 – willa,	1894
ul. ks. Jałowego 33	Zespół willi nr 33 – altana ogrodowa	1931
ul. Okrzei 12	Kamienica	ok. 1900
ul. Przyjemna 3	Stodoła	2 poł. XIX w.
ul. Reformacka 10	Dworek ob. Okręgowa Izba Lekarska	przed 1903
ul. J. Sobieskiego 3	Kamienica	ok. 1925
ul. J. Sobieskiego 4	Kamienica	ok. 1910
ul. J. Sobieskiego 5	Kamienica	przed 1888
ul. J. Sobieskiego 6	Kamienica	ok. 1910
ul. J. Sobieskiego 8	Kamienica	ok. 1910

Adres	Obiekt	Datowanie
ul. Sokoła 7	Teatr, nad. przed 1959	przed 1888
ul. Unii Lubelskiej 4	Willa, remont 1977	ok. 1910
ul. Wierzbowa 4/5	Dom, przebud. 1935, remont	1904
ul. Lwowska 8	Willa	k. XIX w.
ul. J. Matejki 18	Kamienica, piwnice XVIII w.(?)	1927
ul. Moniuszki 4	Willa	1922
ul. Moniuszki 8	Dom	2 poł. XIX w.
ul. Moniuszki 11	Willa	1906
ul. Sokoła	Trafika (kiosk)	pocz. XX w.

Źródło: SUiKZP.

Należy podkreślić, że wiele obiektów zabytkowych wymaga remontów konserwatorskich. Wykorzystanie licznych zabytków dla współczesnych funkcji powoduje konieczność modernizacji i przebudów.

Tabela 10. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Nr stanowiska	Lokalizacja stanowiska	Rodzaj obiektów objętych stanowiskiem
Nr 19	rejon skrzyżowania Al. Wyzwolenia i Okulickiego	osada (wczesne średniowiecze),
Nr 23	rejon lasu komunalnego „Lisia Góra”	osada (neolit - kultura ceramiki wstęgowej rytej, cykl lendzielsko-polgarski),
Nr 24	rejon ul. Leśnej i pld. wsch. granicy terenu WSK	osada wielokulturowa, (neolit - kultura ceramiki wstęgowej rytej, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska], wczesne średniowiecze
Nr 25	Pobitno, rejon ul. Załęskiej, tzw „Skalka”	tzw. Skalka, osada wielokulturowa (paleolit schyłkowy, neolit - kultura ceramiki wstęgowej rytej, cykl lendzielsko-polgarski, grupa tarnobrzeska?, kultura pomorska, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska]),
Nr 93	Zalesie, rejon pln. strony ul. Kiepur	cmentarzysko, (okres wpływów rzymskich [kultura przeworska] – II w.n.e.),
Nr 108	Zalesie, rejon pld. odcinka ul. Zelwerowicza (przy granicy z Matysówką)	osada (? ,okres wpływów rzymskich [kultura przeworska], wczesne średniowiecze, średniowiecze),

Źródło: SUiKZP.

Mając na uwadze konieczność lepszej ochrony dziedzictwa kulturowego występującego w Rzeszowie w Studium proponowane są do objęcia ochroną konserwatorską nowe obszary poprzez:⁹

- wpisanie do rejestru zabytków – zespoły zabytkowe i stanowiska archeologiczne,
- wpisanie do ewidencji dóbr kultury zaprowadzonej przez Zarząd Miasta – krajobraz kulturowy w formie ustanowionych stref ochrony konserwatorskiej.

Do rejestru zabytków proponuje się wpisać następujące zespoły zabytkowe:

⁹ Według załącznika nr 80 do uchwały Nr XXXVII/113/2000 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 4 lipca 2000 r.

- pozostałą część zespołu zabytkowego Rzeszowa nie wpisaną dotychczas do rejestru zabytków tj. kwartały zabudowy lub ich części w rejonie ulic i placów: Reformackiej, 17P.P. (dawna Browarna), Unii Lubelskiej, Kraszewskiego, Śreniawitów, Lisa-Kuli, Zygmuntońskiej, Jagiellońskiej, Moniuszki, Sokoła, Jałowego, Bernardyńskiej, Grunwaldzkiej, Sobieskiego, Okrzei, Piłsudskiego, Kilińskiego, Dworcowego, Fredry, 8 Marca, Słowackiego, Dąbrowskiego, Staszica, Z. Chrzanowskiej,
- zespół stacyjno-dworcowy Rzeszów-Staroniwa,
- osiedle majsterskie dawnej Filii fabryki H. Cegielski S.A.,
- zespół pałacowo–parkowy Jędrzejowiczów w dzielnicy Staromieście,
- zespół kościelny na Staromieściu,
- zespół kościoła pocerkiwnego na Zalesiu.

Do wpisania do rejestru zabytków zaproponowano również 15 stanowisk archeologicznych przedstawionych w poniższej tabeli.

Tabela 11. Stanowiska archeologiczne proponowane do wpisania do rejestru zabytków

Nr stanowiska	Lokalizacja stanowiska	Rodzaj obiektów objętych stanowiskiem
Nr 2	rejon skrzyżowania Al. Wyzwolenia i ul. Warszawskiej	osada wielokulturowa (neolit – cykl lendzielsko-polgarski, grupa tarnobrzeńska, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska], wczesne średniowiecze), AZP 103-76/47
Nr 3	rejon ulic Kochanowskiego, Szwoleżerów, Podchorążych	osada wielokulturowa (neolit - grupa tarnobrzeńska, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska], wczesne średniowiecze), AZP 103-76/55
Nr 4	rejon ulic Lubelskiej i Wioślarskiej	osada wielokulturowa (neolit – cykl lendzielsko-polgarski, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska], AZP 103-76/50
Nr 34		osada wielokulturowa (neolit - okres wpływów rzymskich [kultura przeworska], wczesne średniowiecze), AZP 103-76/50
Nr 16	rejon ulic Dąbrowskiego i Dominikańskiej, DK WSK	osada (neolit – kultura ceramiki wstęgowej rytej, cykl lendzielsko-polgarski), AZP 103-76/57
Nr 17	rejon ul. Króla Kazimierza i Rynku	śląd osadnictwa (znalezisko luźne – neolit), AZP 103-76/56
Nr 20	rejon PRz przy Al. Powstańców Warszawy i ul. E. Plater	osada (neolit – cykl lendzielsko-polgarski), AZP 103-76/79
Nr 26	Pobitno, rejon tzw. Kopca Konfederatów Barskich (ul. I Armii WP, Michałowskiego, Chłędowskiego)	osada wielokulturowa (neolit - kultura ceramiki wstęgowej rytej, grupa tarnobrzeńska, kultura pomorska?, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska], wczesne średniowiecze), AZP 103-76/4
Nr 27		śląd osadnictwa (okres wpływów rzymskich [kultura przeworska], AZP 103-76/5
Nr 42		osada (neolit - kultura ceramiki wstęgowej rytej?), AZP 103-76/1
Nr 43		(kurhan, grodzisko?), AZP 103-76/2

Nr stanowiska	Lokalizacja stanowiska	Rodzaj obiektów objętych stanowiskiem
Nr 32 (prawdop. jako kompleks z Nr 36 Nr 96 Nr 97)	Wilkowyja Płn., po północnej stronie cmentarza komunalnego i prochowni	osada wielokulturowa (mezolit, neolit, kultura trzciniecka, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska]), AZP 103-76/19 osada (okres wpływów rzymskich [kultura przeworska]), AZP 103-76/20 osada wielokulturowa (paleolit schyłkowy, neolit - kultura ceramiki wstęgowej rytej i cykl lendzielsko-polgarski, grupa tarnobrzaska, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska]), AZP 103-77/1 osada (neolit - kultura ceramiki wstęgowej rytej i cykl lendzielsko-polgarski), AZP 103-77/2
Nr 52	Wilkowyja pld., ptn. zach. strona ulic Warneńczyka i Zygmunta Staroego	osada (? , okres wpływów rzymskich [kultura przeworska]), AZP 103-76/27
kompleks Nr 68 Nr 69	StaroMiście, rejon skrzyżowania ulic Gen. Maczka i Lubelskiej	osada (okres wpływów rzymskich [kultura przeworska], wczesne średniowiecze), AZP 103-76/44 osada (wczesne średniowiecze), AZP 103-76/46
kompleks Nr 88 Nr 89	Baranówka IV, rejon ul. Brydaka	osada (neolit, wczesna epoka brązu, kultura trzciniecka, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska]), AZP 103-76/80 osada (neolit, wczesna epoka brązu, kultura trzciniecka, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska]),
kompleks Nr 96 Nr 97	Wilkowyja Płn., po ptn. stronie cmentarza komunalnego i prochowni	osada wielokulturowa (paleolit schyłkowy, neolit - kultura ceramiki wstęgowej rytej i cykl lendzielsko-polgarski, grupa tarnobrzaska, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska]), AZP 103-77/1 osada (neolit - kultura ceramiki wstęgowej rytej i cykl lendzielsko-polgarski), AZP 103-77/2
Nr 98	rejon ulic Dunikowskiego, Wieniawskiego, i Powstańców Listopadowych (ogrody działkowe)	osada wielokulturowa (neolit, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska], wczesne średniowiecze), AZP 103-76/10
kompleks Nr 104 Nr 105	Wilkowyja Pld., po pld. wsch. stronie ulic Warneńczyka i Zygmunta Staroego	osada (neolit, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska],], wczesne średniowiecze, średniowiecze), AZP 103-77/32 osada (? , okres wpływów rzymskich [kultura przeworska], średniowiecze), AZP 103-77/33
Nr 110	Zalesie, w rejonie ul. Kiepur (ptn. strona)	osada (neolit, wczesne średniowiecze), AZP 103-76/53

Źródło: SUiKZP.

Do ewidencji dóbr kultury w SUiKZP zaproponowano wpisanie następujących obszarów objętych strefami ochrony konserwatorskiej:

- strefą B – ochrony zachowanych elementów zabytkowych:
  - północną część Śródmieścia - B 1 (Śródmiejska północna),
  - zachodnią część Śródmieścia - B 2 (Śródmiejska zachodnia),

- wschodnią część Śródmieścia - B 3 (Śródmiejska wschodnia),
- osiedle Dąbrowskiego – B4 (dawne osiedle pracownicze PZL-WSS nr 2)
- osiedle Grota-Roweckiego - B 5,
- teren poaustriackiej jednostki wojskowej przy ul. Langiewicza wraz z terenem wojskowym przy ul. Hoffmanowej - B 6,
- teren poaustriackiej jednostki wojskowej przy ul. Dąbrowskiego wraz z gmachem Komendy Wojewódzkiej Policji - B 7,
- teren poaustriackiej jednostki wojskowej przy ul. Lwowskiej od strony północnej – B 8,
- teren poaustriackiej jednostki wojskowej przy ul. Rejtana - B 9,
- dzielnicę (dawną wieś) Pobitno - B 10,
- zespół kościelny na Przybyszówce - B 11,
- dzielnicę (dawną wieś) Staromieście tj.: zespół zabudowy przy ul. Prusa (teren dawnej wsi lokacyjnej), zespół zabudowy przy ul. Zapolskiej oraz zespół zabudowy przy ul. Partyzantów (dawny gród osady handlowo-rzemieślniczej) - B 12,
- dzielnicę (dawną wieś) Staroniwa - B 13,
- dzielnicę (dawną wieś) Słocina - B 14,
- część dzielnicy (dawnej wsi) Drabinianka przy ul. Kwiatkowskiego - B 15,
- dzielnicę (dawną wieś) Biała - B 16,
- dzielnicę (dawną wieś) Zalesie wraz z zabudową przy ulicach Robotniczej i Wieniawskiego - B 17.
- strefą E – ochrony ekspozycji obszarów i obiektów zabytkowych:
  - obszar ekspozycji zabytkowego centrum Rzeszowa - E 1,
  - obszar ekspozycji willi przy ul. Z. Chrzanowskiej 10 – E 2,
  - obszar ekspozycji kościoła na Przybyszówce (strefa obejmująca dolinę Przyrzywy) – E 3,
  - obszar ekspozycji wzgórza staromiejskiego z kościołem - E 4,
  - obszar ekspozycji Kopca Konfederatów Barskich i skarpy Pobitnego – E 5,
  - obszar ekspozycji kościoła pocerkiwnego na Zalesiu – E 6,
  - obszar ekspozycji kaplicy św. Huberta w Miłocinie (w granicach Miasta) - E 7.
- strefą K – ochrony krajobrazu:
  - krajobraz dzielnicy (dawnej wsi) Przybyszówka wraz z szerokodenną doliną Przyrzywy - K 1,

- krajobraz dzielnicy (dawnej wsi) Staromieście - K 2,
- krajobraz dzielnicy (dawnej wsi) Pobitno wraz z Kopcem Konfederatów Barskich, fragmentem doliny Wisłoka w rejonie Pobitnego i zespołem ogrodów działkowych położonych na wzgórzu na wschód od Pobitnego - K 3,
- krajobraz dzielnicy (dawnej wsi) Staroniwa i doliny potoku Mikośka wraz z terenem na północ i południe od Staroniwy - K 4,
- krajobraz dzielnicy (dawnej wsi) Biała - K 5,
- krajobraz dzielnicy (dawnej wsi) Zalesie i doliny potoku Matysówka (zwanego również Zalesiańskim) wraz z terenem na północny-wschód od Zalesia oraz stoku krawędziowego Pogórza Dynowskiego od południa - K 6,
- krajobraz terenów po zachodniej stronie zalewu z Rezerwatem „Lisia Góra” (w granicach Rzeszowa) - K 7,
- krajobraz starorzecza Wisłoka oraz wzgórza zwanego Skalka (w granicach Rzeszowa) - K 8.
- strefą H – ochrony obszarów historycznego zainwestowania:
  - obszar obejmujący relikty zespołu cegielni Holzera zwanej Holzerówką oraz teren dawnej karczmy - H 1,
  - obszar obejmujący relikty zespołu folwarcznego - H 2,
  - obszar reliktyw folwarku Staszów - H 3.
- strefą UR – ochrony zabytkowych układów ruralistycznych: zabytkowy układ ruralistyczny wsi Przybyszówka (w granicach Rzeszowa) - UR.

Ponadto zaproponowano objęcie ochroną poprzez wpis do ewidencji dóbr kultury tereny cmentarzy:

- cmentarz komunalny Wilkowyja,
- cmentarz wojenny przy ul. Lwowskiej,
- cmentarz komunalny na Zalesiu,
- cmentarz komunalny przy linii kolejowej w kierunku Jasła,
- cmentarz komunalny Staroniwa,
- cmentarz parafialny Przybyszówka,
- cmentarz komunalny Staromieście,
- cmentarz choleryczny na Drabiniance.

Uwarunkowania ochrony środowiska

Zasoby naturalne

Na terenie Rzeszowa bogactwa naturalne występują w postaci surowców energetycznych i złóż wód podziemnych. Wydobywanym tu surowcem energetycznym jest gaz ziemny, dla którego utworzone zostały dwa obszary górnicze: „Kielanówka – Rzeszów 1”, oraz „Zalesie” (w tzw. strefie nasunięcia Karpat). Występują tu również dwa rodzaje wód podziemnych: wody mineralne oraz wody termalne. Wody te mogą być wykorzystane w energetyce, balneologii, rekreacji i przemyśle spożywczym. W centrum Rzeszowa znajdują się dwa odwierty wód mineralnych: chlorkowo-sodowych, jodkowych oraz solanek.

Na terenie Rzeszowa występują różne typy gleb. W ogólnej powierzchni przeważają gleby zaliczone do II, III a i III b klasy bonitacyjnej. Poziom zanieczyszczenia warstwy ornej gleb na terenie Miasta jest stosunkowo niski. Ogólna ocena jakości chemicznej gleb na terenie Rzeszowa jest korzystna. Gleby takie nadają się pod wszystkie uprawy rolnicze i ogrodnicze. Klimat Rzeszowa łączy w sobie cechy cieplejszej Kotliny Sandomierskiej i chłodniejszego Pogórza Karpackiego. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi 7,5°C przy amplitudzie miesięcznej do 23°C, z najcieplejszym lipcem (średnia temperatura 17,6°C) i najchłodniejszym styczniem (średnia temperatura –5,2°C). Warunki wilgotnościowe nie odbiegają od średnich krajowych. Najbardziej wilgotnymi miesiącami są listopad i grudzień (86-88% wilgotności względnej), najmniej maj i czerwiec. Średnie wieloletnie roczne sumy opadów w Rzeszowie to 700 mm.

Stosunki wodne

Rzeszów leży na terenie zlewni rzeki Wisłok, będącej lewobrzeżnym i największym dopływem Sanu. Wisłok wypływa z północnych zboczy masywu Komańczy jako rzeka o charakterze górskim aż do osiągnięcia granic Miasta. Po minięciu Rzeszowa zmienia swój charakter na rzekę nizinną. Dolina Wisłoka o lekko meandrującym korycie do granic Miasta ma przebieg południkowy. Na obszarze Miasta przyjmuje następujące dopływy: prawobrzeżne: Strug, Czekaj, Młynówka, Paryja oraz lewobrzeżne: Rudka, Mikośka i Przyrwa. Dopływające do Rzeszowa wody Wisłoka zostały spiętrzone stopniem wodnym. Stopień ten zabezpiecza wymaganą rzędną piętrzenia dla Zakładu Uzdatniania Wody w Zwiężycy. Przy stopniu wodnym powstał zbiornik wodny, którego głównymi funkcjami było zabezpieczenie przed wodami popowodziowymi oraz poprawa warunków wodnych dla ujęcia wody pitnej dla Miasta w Zwiężycy, a uzupełniającą – rekreacja oraz wykorzystanie do uprawiania sportów wodnych. Powierzchnia zbiornika z chwilą rozpoczęcia eksploatacji wynosiła 120 ha, a jego po-

jemność około 3,6 mln m³. Duże zamulenie tego obiektu znacznie zmniejszyło jego pojemność, a ponadto wpłynęło negatywnie na stan czystości wody. Po częściowej przebudowie posiada on powierzchnię 60 ha i pojemność ok. 1,1 mln m³, a wody spełniają normy II klasy czystości. Zbiornik jest płytki, średnia głębokość wynosi 2,1 m, a maksymalna 5,5-6,0 m.

Na północnej – nowej granicy Miasta, w osiedlu Załęże znajduje się starorzecze Wisłoka (Stary Wisłok), a na południowy zachód od starorzecza, obok oczyszczalni ścieków jest położony sztuczny zbiornik Elektociepłowni.

Według danych WIOŚ z 2005 r. wody dopływające do Rzeszowa są dobrze natlenione i zawierają niedużo substancji organicznych. Są to jednak wody ponadnormatywnie zanieczyszczone azotynami o znacznej zawartości fosforu ogólnego i niezadawalającym poziomie saprobowym (IV klasa czystości), a także silnie zanieczyszczone bakteriologicznie.

Obszary leśne

Lasy w granicach administracyjnych Rzeszowa zajmowały przed poszerzeniem ponad 220 ha. Występujące tu zbiorowiska leśne budują różne zespoły, a głównym gatunkiem jest dąb szypułkowy. Dębowy starodrzew – Lisia Góra znajduje się w południowej części Miasta w sąsiedztwie zalewu na Wisłoku, na powierzchni 8,11 ha. Jest to od 1998 r. rezerwat przyrody stanowiący relikw Puszcy Sandomierskiej. W południowo-wschodniej części Miasta, znajdują się Lasy Matysowskie zajmujące powierzchnię 15,9 ha. Obserwować tam można fragmenty zbiorowisk buczyny karpackiej, grądów i łęgów. Występują tu między innymi chronione gatunki storczyków oraz liczne inne gatunki chronione. W dolinie Młynówki, w niewielkich płatach rozwija się roślinność zbiorowiska lasów olszowych i jesionowych. Niewielkie fragmenty lasów łęgowych wierzbowo-topolowych występują w dolinie Przyrwy. W okolicach Zalewu Rzeszowskiego znajdują się łęgi wierzbowo-topolowe, wykształcone głównie jako zbiorowiska wikliny nadrzecznej z udziałem krzewiastych wierzb. Obszary leśne w rejonie Rzeszowa zarządzane przez Nadleśnictwo Strzyżów (RDLP Krosno), zlokalizowane są w zasięgu I strefy oddziaływań przemysłowych zanieczyszczeń atmosferycznych.

Ponadto, w związku z przyłączeniem do Rzeszowa sołectw, na terenie Miasta znalazły się duże obszary leśne – las Dębina w Załężu, a także lasy w Słocinie.

Zieleń miejska

Rzeszów posiada niewielką powierzchnię terenów o dużych walorach przyrodniczych oraz niewielką ilość obiektów chronionych na podstawie przepisów szczególnych. Tereny zielone pełnią ważną rolę w organizmie Miasta (w zakresie tworzenia walorów klimatotwórczych i aerosanitarnych oraz wizerunku Miasta). Przede wszystkim stanowią one naturalny filtr

oczyszczający środowisko. Drzewa i krzewy sadzone wzdłuż ciągów komunikacyjnych pełnią również rolę kurtyn dźwięko- i pyłochłonných, są niezbędne do zapewnienia bioróżnorodności środowiska, a także spełniają funkcję społeczną.

Zieleń w Rzeszowie nie tworzy ciągłego spójnego systemu. Są to zazwyczaj przypadkowo zlokalizowane, niepowiązane ze sobą tereny, czyli tzw. wyspy ekologiczne o bardzo małych wymiarach. Obejmują one parki, zieleńce, zieleń przyuliczną, zieleń cmentarną, lasy, zadrzewienia, ogródki działkowe.

Tereny zieleni ogólnodostępnej w Rzeszowie zajmują powierzchnię ok.837 ha. Do najważniejszych terenów należą:

- Parki będące własnością miasta (o łącznej powierzchni: 78,81 ha):
  - Park Miejski im. Solidarności,
  - Park im. Wł. Szafera w Słocinie,
  - Park Jedności Polonii z Macierzą,
  - Park os. Kmity,
  - Park Sybiraków,
  - Park Inwalidów Wojennych,
  - Park Czynnego Wypoczynku,
  - Park Papieski,
  - Park przy ul. Wiktora,
  - Rezerwat Przyrody Lisia Góra,
  - Park Olszynki,
  - Park na Staromieściu przy ul. Rycerskiej.
- Oraz nie będące własnością miasta:
  - Park Zalesie,
  - Park w Miłocinie.
- Zieleńce miejskie i przyuliczne,
- Zieleń osiedli mieszkaniowych,
- Lasy (Lisia Góra, Lasy Matysowskie).
- Cmentarze – 9 cmentarzy komunalnych i 2 cmentarze parafialne.

Najcenniejsze pod względem ekologicznym są Ogród Miejski, leżący pomiędzy ulicami Jagiellońską i Dąbrowskiego oraz Stary Cmentarz przy ulicy Targowej.

W granicach Rzeszowa, znajduje się 27 pomników przyrody ożywionej i obszary chronione – rezerwat o powierzchni ponad 8 ha.

Stan środowiska

System przyrodniczo-ekologiczny Miasta tworzą doliny cieków wodnych. Główną osią tego systemu jest rzeka Wisłok. Dolina Wisłoka stanowi pasmowy korytarz ekologiczny o charakterze regionalnym, łączy tereny Miasta z otwartymi terenami rolnymi i leśnymi rozciągającymi się w otoczeniu, co sprzyja i ułatwia wymianę genów i wzbogaca różnorodność biologiczną Miasta. Doliny bocznych dopływów Wisłoka pełnią funkcję lokalnych korytarzy ekologicznych, tworząc różnej szerokości pasma zieleni, przeważnie nieurządzonej. Układ ten nie tworzy spójnej całości. Sztuczne bariery, stworzone przez działalność człowieka spowodowały odcięcie centrum Miasta od większych pasm zieleni sięgających z zewnątrz.

Wśród obszarów wymagających przekształceń i porządkowania, z uwagi na stan i funkcjonowanie środowiska przyrodniczego, należy – za SUKiZP – wymienić:¹⁰

- obszar obejmujący część dzielnicy Staromieście, w obrębie której zlokalizowana jest najstarsza, zwarta zabudowa;
- teren położony w sąsiedztwie drogi Nr 4 – Rzeszów – Kraków, położony w sąsiedztwie doliny Przyrwy, obejmujący północne zbocza wysoczyzny lessowej;
- obszary obejmujące Śródmieście oraz osiedla do niego przyległe, ograniczone od północy doliną Przyrwy, od południa Alejami Powstańców Warszawy, od zachodu – linią kolejową a od wschodu – doliną Wisłoka;
- część osiedla Staroniwa, obejmującą dolinę rzeki Mikołki oraz zabudowę zlokalizowaną na jej prawym zboczu, (wzdłuż ul. Staroniwskiej);
- teren obejmujący osiedle Pobitno – Północ (od ulic Lwowskiej, Konfederatów Barskich i doliny Wisłoka);
- osiedle „Słocina”, zlokalizowane w dolinie Młynówki;
- teren położony pomiędzy ulicami Rejtana a Lwowską i doliną Młynówki;
- osiedle Nowe Miasto oraz tereny bezpośrednio do niego przyległe od północy oraz od wschodu wzdłuż ulicy Rejtana;
- dolinę potoku Zalesiańskiego (od parku do granicy Miasta);
- osiedle „Zimowit”.

---

¹⁰ Zgodnie z załącznikiem nr 86 do uchwały Nr XXXVII/113/2000 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 4 lipca 2000 r

Zanieczyszczenie powietrza

Stan środowiska na terenie Miasta w zakresie czystości powietrza atmosferycznego nie budzi istotnych zastrzeżeń, wymaga jednak systematycznego wprowadzania zmian i poprawy. Do głównych przyczyn zanieczyszczenia atmosfery należą: spalanie paliw energetycznych, produkcja przemysłowa, transport drogowy, ogrzewanie budynków. Największymi źródłami zanieczyszczenia powietrza w Rzeszowie są elektrociepłownie EC Rzeszów i EC WSK oraz ICN Polfa i ZELMER.¹¹

Ilość toksycznych zanieczyszczeń ze spalin samochodowych kształtowana jest przez dwa niezależne czynniki: wzrost ilości samochodów i natężenie ruchu.

Niska emisja dzięki istnieniu scentralizowanego systemu grzewczego, stanowi nieco mniejszy problem niż w innych Miastach. Mimo to istniejące lokalne kotłownie węglowe przyczyniają się do emisji zwiększonej ilości zanieczyszczeń do atmosfery, przede wszystkim w następujących częściach Miasta:¹²

- rejon starówki, między ul. Piłsudskiego, Targową, Lisa Kuli i Ciepłińskiego;
- rejon zwartej zabudowy między torami PKP i ul. Piłsudskiego;
- zabudowa jednorodzinna przy ul. Szopena, Długosza i Tetmajerów,
- dzielnica magazynowo-składowa między ul. Okulickiego a torami PKP,
- obrzeża Miasta ze starszym budownictwem jednorodzinnym.

W strukturze emisji zanieczyszczeń wyróżnia się: pyły i gazy ze spalania paliw, w tym SO₂, NO₂, CO, CO₂ oraz zanieczyszczenia specyficzne z procesów technologicznych. Zawartość tych substancji w atmosferze uległa wyraźnemu zmniejszeniu w odniesieniu do lat poprzednich. Stopień zanieczyszczenia powietrza na terenie Rzeszowa cechuje się powolnym spadkiem, najsilniej zaznacza się to w przypadku dwutlenku siarki. Wyniki całorocznej oceny poziomu substancji w powietrzu, wykonanej przez Podkarpacki Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska (WIOŚ), wykazują, że ze względu na kryteria ochrony zdrowia obszar Rzeszowa klasyfikowany jest do strefy C. Tabela poniżej charakteryzuje uciążliwość rzeszowskich zakładów przemysłowych ze względu na zanieczyszczenie powietrza w 2006 r.

Tabela 12. Uciążliwość rzeszowskich zakładów przemysłowych w 2006 r.

Rodzaj zanieczyszczeń	Wielkość w tonach na rok
Emisja zanieczyszczeń pyłowych ogółem	225
Emisja zanieczyszczeń pyłowych ze spalania paliw	219
Emisja zanieczyszczeń pyłowych krzemowych	6

¹¹ Por. – plansza nr 7.

¹² Por. – plansza nr 7.

Emisja zanieczyszczeń pyłowych węglowo-grafitowe, sadza	4
Emisja zanieczyszczeń gazowych razem	473729
Emisja zanieczyszczeń gazowych dwutlenek siarki	1800
Emisja zanieczyszczeń gazowych tlenki azotu	606
Emisja zanieczyszczeń gazowych tlenek węgla	145
Emisja zanieczyszczeń gazowych dwutlenek węgla	471094
Zanieczyszczenia zatrzymane lub zneutralizowane w urządzeniach do redukcji – pyłowe	9435
Zanieczyszczenia zatrzymane lub zneutralizowane w urządzeniach do redukcji - gazowe	28

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Zagrożenie hałasem

W Rzeszowie główną przyczyną zagrożeń akustycznych jest komunikacja drogowa oraz kolejowa. W związku z tym obszarami zagrożonymi hałasem są tereny położone w pobliżu większych dróg, przy skrzyżowaniach. W okolicy dworca PKP, według WIOŚ na terenie Miasta w porze dziennej na około 70% ulic poziom hałasu osiąga wielkość 70-80 dB, czyli powyżej normy określonej dla terenów zabudowy mieszkaniowej. Bardzo wysoki poziom, powyżej 80 dB panuje w okolicy ok. 7% ulic. Należy zaznaczyć, że są to przede wszystkim ulice przejazdowe. Pozostałe mieszczą się w normie. W porze nocnej notowano głównie hałas na poziomie 65 – 75 dB (ok. 80% ulic).

Zagrożenie hałasem na terenie Rzeszowa ma tendencję wzrostową. Na podstawie pomiarów, za obszary zamieszkania zagrożone hałasem uznano, obok terenów przyległych do ulic, na których dokonywano pomiarów: ul. Zamkowa, rejon dworca PKP, ul. Głowackiego, rejon pomiędzy Piłsudskiego, Sobieskiego i Sokoła, rejon Cieplińskiego, Lisa Kuli, Zygmunto-wskiej i Sokoła, rejon Cieplińskiego i Jagiellońskiej, ul. Naruszewicza, skrzyżowanie Witosa i Langiewicza, ul. Wyspiańskiego, tereny przyległe do ul. Batalionów Chłopskich, a także szpi-tale nr 1 i 2 oraz Szpital Miejski i parki: Ogród Miejski oraz Park Jedności Polonii z Macie-rzą.¹³

Gospodarka wodno-ściekowa

Rzeszów zaopatrywany jest w wodę z komunalnego wodociągu eksploatowanego przez Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. Aktualnie wodociągi pobierają wody powierzchniowe dwoma ujęciami:

- podstawowym ujęciem brzegowym Zwiężycza II – km 67 + 850 biegu rzeki Wisłok,
- rezerwowym ujęciem brzegowym Zwiężycza I – km 68 + 000 biegu rzeki Wisłok,

¹³ Por. – plansza nr 7.

położonymi na lewym brzegu rzeki Wisłok, na terenie osiedla Zwiężczyca. Ujęcia wody posiadają ustaloną decyzją Wojewody Podkarpackiego strefę ochrony bezpośredniej, obowiązującą do 2015 r. Strefa ta obejmuje rzekę Wisłok od km 67+990 do km 68+100 (110 m) oraz pasy gruntu o szerokości 15-22 m po obu brzegach rzeki. Wydajność dyspozycyjna tych ujęć wynosi: Zwiężczyca I – 36,5 tys. m³/d, Zwiężczyca II – 47,5 tys. m³/d, co daje razem wydajność rzędu 84,0 tys. m³/d.

Woda z Wisłoka charakteryzuje się dużą zmiennością, mającą ścisły związek z warunkami atmosferycznymi i porą roku. W okresie nasilonych opadów deszczu i wiosennych roztopów śniegu, wody w rzece cechuje znacznie podwyższona mętność. Zagrożeniem dla jakości wody Wisłoka jest nadmiar substancji biogennej - związków fosforu i azotu, powodujących masowy rozwój planktonu roślinnego. Rozwój ten przy sprzyjających warunkach (długi okres utrzymywania się wysokiej temperatury, niski poziom wody w rzece) doprowadza do zanieczyszczenia wód rzeki materią organiczną. Dodatkowym niekorzystnym czynnikiem pogarszającym jakość wody jest jej silne zanieczyszczenie bakteriologiczne. Woda Wisłoka jest poza kategorią, zgodnie z danymi Działu Monitoringu Środowiska WIOŚ w Rzeszowie Delegatura w Jaśle, opracowanymi przez p. Jolantę Nawrot w marcu 2010r., wymaga zatem wysokosprawnego uzdatniania fizycznego i chemicznego. Aktualna produkcja wody do picia i na potrzeby gospodarcze jest dostosowana do zapotrzebowania i wynosi 35-45 tys. m³/d, co stanowi ok. 50% dopuszczalnego poboru z rzeki Wisłok.

Układ istniejących i realizowanych głównych przewodów wodociągowych (III etap – osiedle zabudowy jednorodzinnej Staroniwa) pozwala na doprowadzenie wody do prawie wszystkich terenów zabudowanych i przewidzianych do zainwestowania.

W ramach istniejącego systemu wodnego dla Gminy Miasto Rzeszów Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji posiada również:

- awaryjne ujęcie wgłębne przy ulicy Mazowieckiej w Rzeszowie o wydajności praktycznej 240 m³ / dobę,
- lokalne ujęcie wody na osiedlu Słocina w Rzeszowie o wydajności 465 m³ / dobę,
- 32 przepompownie wody (hydrofornie)
- 12 zbiorników wyrównawczych wody czystej (Krakowska Południe, Pobitno, Słocina, Słocina Roch, Pustki) o łącznej pojemności 18,4 tys. m³,
- Sieć wodociagową o łącznej długości 841,0 km, z tego:
  - ✓ Sieć magistralna 49,8 km
  - ✓ Sieć rozdzielcza 468 km

✓ Przyłącza wodociągowe 323,2 km

Woda do Miasta jest doprowadzana magistralami wodociągowymi. Przewody o układzie pierścieniowym, otaczające Rzeszów, posiadają średnice 250-1200 mm.

Prawie 80% sieci wodociągowej Rzeszowa wybudowano w ostatnim trzydziestoleciu. Przeprowadzane remonty systematycznie zmniejszają awaryjność systemu wodociągowego. Wciąż jednak wysokim stopniem degradacji odznaczają się następujące odcinki sieci wodociągowej:

- od ul. Dąbrowskiego do przepompowni przy ul. Armii Krajowej;
- od al. Wyzwolenia do ul. Warszawskiej;
- od ul. Krakowskiej do hydroforni ul. Brydaka;
- od ul. Matuszczaka do ul. Dominikańskiej;
- przejście pod rzeką Wisłok od ZUW Zwięczyca do ul. Kwiatkowskiego;
- od ul. Bohaterów Westerplatte do ul. W. Pola.

W ciągu ostatnich 10 lat w Rzeszowie systematycznie spada zużycie wody. Dotyczy to wszystkich grup odbiorców i jest spowodowane ograniczeniem zapotrzebowania przez przemysł i ludność. Największe zmniejszenie zużycia (o 28%) wody wystąpiło w latach 1990-1995, a w ostatnim pięcioleciu obserwuje się dalszy spadek zapotrzebowania.

Charakterystykę sieci wodociągowej Rzeszowa w 2006 roku przedstawia poniższa tabela.

Tabela 13. Podstawowe dane dotyczące sieci wodociągowej w Gminie Miasto Rzeszów.

Opis	Jednostka miary	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
długość sieci magistralnej	km	49,5	49,5	49,5	49,5	49,5	49,5	49,5	49,8
długość sieci rozdzielczej- ulicznej	km	320	345,4	348,6	350,5	384,4	433,5	447,7	468
połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	8 447	8 904	8 989	9 047	10 192	10 643	11 533	12 962
woda dostarczona gospodarstwom domowym	dam3	6 740,4	6 695,4	6 832,4	6 883,0	6 469,9	7 167,4	7 095,0	6 469

Źródło: Opracowanie na podstawie danych MPWiK oraz GUS - Bank Danych Regionalnych.

Charakterystykę zużycia wody w Rzeszowie w latach 2006 - 2008 przedstawia tabela poniżej.

Tabela 13. Charakterystyka zużycia wody w Rzeszowie w 2006 - 2008 r.

	2006	2007	2008
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności ogółem w dam^3/rok	10 285,5	10 462	10 264,2
Zużycie wody na potrzeby przemysłu w dam^3/rok	1 193,0	1 215	1 109
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności zaopatrzenie z wodociągów sieciowych w dam^3/rok	9 092,5	9 247	9 155,2
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i gospodarstw domowych w dam^3/rok	6 469,9	6 749	6 805,6

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Gmina Miasto Rzeszów i Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o. o. w Rzeszowie zrealizowały Program Poprawy Jakości Wody Pitnej dla Aglomeracji Rzeszowskiej, współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Funduszu Spójności. Głównym celem działań realizowanych od 2004 r. było dostosowanie jakości wody dostarczanej odbiorcom z Miasta Rzeszowa i okolicznych gmin do polskich i unijnych standardów i przepisów prawnych. Program obejmuje trzy działania - „Modernizacja Zakładu Uzdatniania Wody - Gospodarka Osadami, zakończony w 2007r. oraz „Modernizacja Zakładu Uzdatniania Wody Pitnej – Technologia Uzdatniania Wody”, zakończony w 2009r. i „Rozbudowa Zbiorników Wyrównawczych Wody na Osiedlu Krakowska Południe” – zakończony w 2009r.

W Rzeszowie funkcjonuje rozdzielczy układ kanalizacyjny. Ścieki komunalne, w tym bytowo – gospodarcze pochodzące z gospodarstw domowych, zawierające zanieczyszczenia organiczne i nieorganiczne, detergenty i fekalia, a także ścieki przemysłowe odprowadzane głównie z zakładów przemysłu maszynowego i rolno – spożywczego odprowadzane są do miejskiej oczyszczalni ścieków, zlokalizowanej na osiedlu Załęże w Rzeszowie. Wody opadowe zbiera oddzielny system kanalizacyjny i wprowadza je licznymi wylotami do Wisłoka i jego dopływów. Jedynie kilka odcinków „starej” sieci kanalizacyjnej posiada jeszcze charakter kanałów ogólnospławnych. Pomimo to w okresach o podwyższonym stanie wód do kanalizacji sanitarnej dopływają znaczne ilości wód infiltracyjnych oraz przypadkowych wód opadowych i roztopowych. Podstawowy układ kanalizacji sanitarnej obsługuje około 98,0% mieszkańców Miasta oraz ludność z sąsiadujących z Rzeszowem gmin. Układ kanalizacyjny jest rozległy. System kanalizacji sanitarnej składa się z kolektorów przebiegających przez lewo-brzeżną (zachodnią) i prawobrzeżną (wschodnią) część Rzeszowa. Większość zabudowy mieszkalnej i przemysłowej Miasta leży na lewym brzegu Wisłoka i dlatego tutaj sieć kanalizacyjna jest bardziej rozbudowana.

W Rzeszowie przeważa (ponad 60%) sieć kanalizacyjna wybudowana w ciągu ostatnich dwudziestu kilku lat. Jest to system o dobrym stanie technicznym i niskiej awaryjności. Istnieje jednak część przewodów wymagających wymiany, za względu na sposób ułożenia oraz zużycie, które sprzyjają infiltracji wód gruntowych. Największym stopniem degradacji charakteryzują się następujące fragmenty kanalizacji sanitarnej:

- całe Załęże;
- ul. Rejtana;
- Al. Wyzwolenia;
- ul. Kreczmara – ul. Naruszewicza;
- ul. Azaliowa;
- ul. Króla Augusta.

Charakterystykę sieci kanalizacyjnej w Rzeszowie przedstawia tabela poniżej.

Tabela 14. Podstawowe dane dotyczące sieci kanalizacji sanitarnej w Gminie Miasto Rzeszów.

Opis	Jednostka miary	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
długość czynnej sieci kanalizacyjnej	km	280,4	296,2	313,4	315,9	384,5	409,3	480,4	566
połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt	7 249	8 004	8 021	8 023	8 889	9 147	9881	12962
ścieki odprowadzone	dam3	9 425,9	9 244,5	8 904,3	8 684,0	8 932,4	8 961,0	8 913,0	9822,9

Źródło: Opracowanie na podstawie danych GUS - Bank Danych Regionalnych.

Ilość ścieków dopływających do oczyszczalni ulega niewielkiemu zwiększaniu. Jednocześnie w ciągu ostatnich 5 lat odsetek mieszkańców Rzeszowa korzystających z kanalizacji wzrósł o 0,5%. Do systemu przyłączono zabudowę sąsiadującą z Miastem, a przede wszystkim skierowano do oczyszczalni ścieki z prawobrzeżnej części Miasta.

Charakterystykę ścieków wytworzonych i oczyszczonych przez oczyszczalnię przedstawia tabela poniżej.

Tabela 16. Charakterystyka ścieków wytworzonych i oczyszczonych przez rzeszowskie oczyszczalnię.

	2006	2007	2008
Ścieki komunalne i przemysłowe odprowadzane ogółem w dam3	8 932,4	8 961	8 913
Ścieki komunalne i przemysłowe oczyszczane razem w dam3	8 932	8961	8797
Ścieki komunalne i przemysłowe oczyszczane mechanicznie w dam3	bd.	bd.	bd.
Ścieki komunalne i przemysłowe oczyszczane z podwyższonym usuwaniem biogenów w dam3	8 932,0	8 961	8 797
Ścieki komunalne i przemysłowe nieoczyszczane razem w/ dam3	189,4	189	324
Ścieki komunalne i przemysłowe nieoczyszczane odprowadzane z zakładów w dam3	189,0	189	208

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Gmina Miasto Rzeszów posiada mechaniczno – biologiczną oczyszczalnię ścieków ze zintegrowanym systemem usuwania biogenów, zaprojektowaną dla 400 000 RLM. Zlokalizowana jest ona na prawym brzegu rzeki Wisłok w północno – wschodnim obrzeżu miasta. Przyjmuje ona ścieki z terenu miasta oraz okolicznych wsi. Przepustowość oczyszczalni ścieków wynosi 75 000 m³ / dobę. Ilość dozwolona do zrzutu wg pozwolenia wodno – prawnego $Q_{\max d} = 75\,000\text{ m}^3 / \text{dobę}$, $Q_{sr d} = 62\,500\text{ m}^3 / \text{dobę}$. W roku 2009 średnia ilość ścieków dopływających do oczyszczalni wynosiła $Q_{sr d} = 40\,450\text{ m}^3 / \text{dobę}$ (w 2008 r. - 39 989 m³ / d, w 2007 r. - 37 213 m³ / d, w 2006 r. – 36 878 m³ / d).

Na oczyszczalnię oprócz ścieków typowo bytowych doprowadzane są ścieki przemysłowe. Głównymi źródłami ścieków przemysłowych są zakłady przemysłu maszynowego i przetwórstwa rolno-spożywczego. Ścieki zanieczyszczone są głównie substancjami organicznymi i metalami ciężkimi. Łącznie oczyszczalnia obsługuje mieszkańców miasta Rzeszowa i okolicznych gmin: Boguchwały, Krasnego, Tyczyna i Głogowa Młp.

Oczyszczalnia komunalna nie oddziałuje na jakość wody na terenie Miasta. Wpływ na stan czystości Wisłoka w centralnej części Miasta mogą natomiast wywierać:

- WSK-PZL „Rzeszów”,
- Oczyszczalnia ścieków z zakładu ALIMA-GERBER,

System kanalizacji deszczowej podobnie jak układ kanałów sanitarnych rozdzielony jest rzeką Wisłok. System ten składa się również z rozbudowanego układu odwadniającego zachodnią (lewobrzeżną) część Miasta oraz kanalizacji wschodniego (prawego) brzegu Wisłoka. W

urządzenia oczyszczające ścieki opadowe została wyposażona większość dużych parkingów, stacje paliw oraz tereny przemysłowe, magazynowe, handlowe i usługowe.

Odpady stałe i gospodarka odpadami

Źródłami wytwarzania odpadów komunalnych w Mieście są:

- gospodarstwa domowe i obiekty użyteczności społecznej (np. wychowania, oświaty i kultury, internaty, domy studenckie);
- zakłady przemysłowe i usługowe, placówki handlowe i gastronomiczne, itp.;
- tereny otwarte, pielęgnacja zieleni miejskiej i cmentarzy oraz oczyszczanie ulic, placów i targowisk;
- osady ze stacji uzdatniania wody oraz z komunalnych oczyszczalni ścieków, a także z oczyszczania studzienek kanalizacji deszczowej.

W odpadach komunalnych z obszarów miejskich dominują odpady kuchenne ulegające biodegradacji (33%), tworzywa sztuczne (14%) oraz papier i tektura (20%).¹⁴

Podstawowe wskaźniki dotyczące odpadów na terenie Rzeszowa przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 15. Odpady i gospodarka odpadami w Rzeszowie

Wskaźnik	Jednostka	2004	2005	2006
ODPADY KOMUNALNE				
Zmieszane odpady zebrane w ciągu roku				
ogółem	t	b.d.	51 548,1	50 729,1
z gospodarstw domowych	t	b.d.	32 879,7	34 681,6
odpady zdeponowane na składowiskach w % zebranych	%	b.d.	100,0	100,0
ODPADY WYTWORZONE I NAGROMADZONE				
Zakłady wytwarzające odpady				
ogółem	ob.	8	9	b.d.
Odpady wytworzone w ciągu roku				
ogółem	tys.t/r	86,7	85,5	119,3
poddane odzyskowi	tys.t/r	76,0	70,1	100,3
unieszkodliwione razem	tys.t/r	3,3	5,4	0,4
unieszkodliwione termicznie	tys.t/r	0	0	b.d.
unieszkodliwione kompostowane	tys.t/r	0	0	b.d.
składowane na składowiskach własnych i innych	tys.t/r	0,3	0,2	0,2
unieszkodliwione w inny sposób	tys.t/r	3,0	5,2	b.d.
magazynowane czasowo	tys.t/r	7,4	10,0	18,6
Odpady - wskaźniki				
odpady wytworzone na 1 km ²	t	1 605,6	1 583,3	1 754,4
udział odpadów składowanych w ilości odpadów wytworzonych w ciągu roku	%	0,3	0,2	0,2
udział odpadów poddanych odzyskowi w ilości odpadów wytworzonych w ciągu roku	%	87,7	82,0	84,1

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

¹⁴ Na podstawie Planu Gospodarki Odpadami dla Miasta Rzeszowa na lata 2008 - 2011.

Zgodnie z prognozami całkowitej ilości odpadów komunalnych powstających na terenie Rzeszowa w latach 2003 – 2014, ilość odpadów wzrosła z 61,8 tys. Mg w 2004 r. do 65,1 tys. Mg w 2014 r.

Krajowy Plan Gospodarki Odpadami oraz Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Podkarpackiego zakładają, że ilość osadów ściekowych w roku 2014 wzrosła dwukrotnie w stosunku do ilości z roku 2000. Stąd maksymalna ilość osadów ściekowych powstających na terenie Rzeszowa w roku 2014 wynosiłaby około 11 tys. Mg sm. Z uwagi na wysoki stopień skanalizowania Miasta oraz tendencje do niewielkiego przyrostu ilości przyjmowanych do oczyszczania ścieków (10 – 20 tys. m³/dobę) szacowany wzrost ilości osadów ściekowych będzie zatem wynosić około 3 tys. Mg sm. Łączna ilość tych odpadów w roku 2014 będzie około 8,5 – 9 tys. Mg sm.

Własność gruntów i budynków

Przed poszerzeniem granic w ogólnej powierzchni Rzeszowa (53,7 km²), powierzchnia gruntów komunalnych stanowiła ok. 29% (15 831 074 m²). Pozostałe grunty stanowiły własność prywatną i Skarbu Państwa. Powierzchnia gruntów komunalnych poza granicami Miasta Rzeszowa w miejscowości Tajęcina, Jasionka i Załęże wynosiła 241 113 m².

Na ogólną powierzchnię gruntów komunalnych składały się grunty:

- w wieczystym użytkowaniu Spółdzielni Mieszkaniowych - 3 248 800 m² tj. 20,5 %;
- w wieczystym użytkowaniu osób fizycznych – 381 027 m² tj. 2,4 %;
- w wieczystym użytkowaniu innych jednostek organizacyjnych – 380 356 m² tj. 2,4%;
- w wieczystym użytkowaniu Polskiego Związku Działkowców – 1 719 559 m² tj. 10,9%;
- w użytkowaniu Samodzielnego Publicznego Zespołu Opieki Zdrowotnej Nr 1 – 35 591 m² tj. 0,2%;
- w trwałym zarządzie jednostek i zakładów budżetowych – 1 004 068 m² tj. 6,3%;
- grunty pod drogami – 1 702 100 m² tj. 10,8%;
- grunty pod obiektami kultury – 6 768 m² tj. 4,3 %;
- grunty zajęte pod parki, zielen publiczną – 1 147 600 m² tj. 7,2%;
- grunty pod zasobami mieszkaniowymi i użytkowymi – 821 059 m² tj. 5,2%;
- grunty w dzierżawie – 377 670 m² tj. 2,4%;
- grunty w użyczeniu – 72 227 m² tj. 0,5%;
- grunty w zasobie – 4 926 322 m² tj. 31,1%.

Ponadto Gmina Miasto Rzeszów posiadała w wieczystym użytkowaniu grunty Skarbu Państwa o powierzchni 23 616 m².

Obszary własności prywatnej zajmowały powierzchnię 10 779 710 m². Tereny te stanowiły własność osób fizycznych i prawnych, w tym mienie kościelne. Przeznaczone były w większości na uprawy polowe, ogrodnicze, użytki zielone, z nieliczną zabudową mieszkaniową jednorodziną, zagrodową, kościołami, cmentarzami, a także usługami handlu, rzemiosła i innymi. Obszary te stanowiły około 20% całości powierzchni Miasta i występowały na obrzeżach miejskich we wschodniej, południowej i zachodniej części Miasta.

Infrastruktura techniczna

Zaopatrzenie w energię elektryczną, ciepło i gaz oraz usługi telekomunikacyjne

Rzeszów zasilany jest energią elektryczną ze zintegrowanego ogólnokrajowego systemu elektroenergetycznego najwyższych napięć 400 kV i 220 kV poprzez stację 750/400/110 kV Rzeszów w Widelce i stację 220/110/30/15 kV w Boguchwale. Funkcjonują połączenia stacji w Widelce z systemem elektroenergetycznym liniami 400 kV: Połaniec, Tucznawa (na Śląsku), Tarnów i Krosno – Lemeszany (Słowacja) oraz dziesięcioma torami 110 kV. Stacja 220/110/30/15 kV Boguchwała zasilana jest linią 220 kV z Elektrowni Połaniec. Ze stacji Rzeszów i Boguchwała energia przesyłana jest liniami napowietrznymi 110 kV do ośmiu Głównych Punktów Zasilających (GPZ), o łącznej mocy zainstalowanej 274 MVA, rozmieszczonych na terenie Miasta.

Na terenie Miasta pracuje ponadto Elektrociepłownia Rzeszów w Załężu, która po wybudowaniu bloku gazowo-parowego może dostarczać – obok ciepła – 100 MW mocy elektrycznej. W 2005 r. w gospodarstwach domowych w Rzeszowie – liczba odbiorców energii elektrycznej na niskim napięciu wynosiła 59,4 tys., zużyli oni 91,6 MW*h energii. Na niektórych osiedlach elektroenergetyczna sieć rozdzielcza średniego i niskiego napięcia jest jeszcze niedostatecznie rozwinięta (w szczególności na Staroniwie).

W zakresie zasilania energią elektryczną najtrudniejsza sytuacja występuje w Centrum. W związku z rozbudowywaną, w miejsce dotychczasowych lokali mieszkalnych, siecią usług w parterach budynków mieszkalnych i wprowadzaniem ogrzewania elektrycznego, wzrasta póbór mocy. Istniejące stacje transformatorowe są w pełni obciążone, a nie ma możliwości wprowadzenia większych jednostek transformatorowych. Uporządkowania i doinwestowania sieci elektroenergetycznych wymagają następujące obszary:

- teren osiedla Pobitno-Północ – obszar ograniczony ul. Lwowską, Wisłokiem, torami PKP i ul. Żołnierzy I Armii WP;
- Wilkowyja-Północ - obszar na północ od ulicy Lwowskiej do wschodniej granicy Miasta (brak stacji transformatorowych uniemożliwia rozwój budownictwa jednorodzinnego);
- Wilkowyja-Wschód - obszar ograniczony ul. Lwowską, granicą Miasta i ul. Olbrachta;
- Wilkowyja-Południe - tereny na południe od ulicy Lwowskiej i Olbrachta;
- Słocina - tereny wymagające pilnej modernizacji i rozbudowy sieci elektrycznej SN i nn obejmują obszar położony między ulicami Powstańców Listopadowych i Wieniawskiego oraz obszar przyległy, położony między ul. Wieniawskiego i drogą na „Świętego Rocha”;
- Zalesie-Kiepury - rejon ul. Kiepury, rezerwy terenu pod budownictwo mieszkaniowe;
- Drabinianka – Biała – Zagrody - obszar między ulicą Uroczą i al. Sikorskiego to „pustynia” energetyczna;
- Staroniwa - występuje tu wyraźny deficyt mocy elektrycznej;
- Ulica Strzyżowska i tereny na zachód - wymagają budowy sieci elektroenergetycznych SN i nn dla umożliwienia kontynuacji budownictwa mieszkaniowego;
- Przybyszówka - tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, niezbędna rozbudowa sieci elektroenergetycznych;
- Staromieście-Południe - zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna, niezbędna jest modernizacja i rozbudowa sieci elektroenergetycznej;
- Staromieście-Północ - tereny przeznaczone pod budownictwo mieszkaniowe i usługowe, brak infrastruktury elektroenergetycznej dla potrzeb planowanej zabudowy;
- Wschodnia strona ulicy Lubelskiej - rozbudowa Małopolskiej Giełdy Rolno-Towarowej i budowa Centrum Handlowo-Usługowego wymagają budowy nowych stacji transformatorowych i kablowych sieci elektroenergetycznych oraz likwidacji napowietrznej linii 15 kV wraz ze stacją słupową.

System ciepłowniczy Rzeszowa jest scentralizowany i rozprowadza energię ciepłą z dwóch źródeł:

- EC Rzeszów, pokrywającej ponad 80% zapotrzebowania mocy,
- EC Fenice, zaopatrującej południową część Miasta.

Obie sieci grzewcze są ze sobą połączone, co pozwala na zmiany stanu zasilania przez poszczególne źródła, a w okresie letnim na zasilanie w ciepłą wodę grzewczą przez jedno źródło. System ciepłowniczy Rzeszowa obejmuje swym zasięgiem prawie cały obszar Miasta

poza osiedlami Przybyszówka, Staroniwa, Biała, Zalesie, Słocina. Można zatem uznać, że sieć ciepłownicza obejmuje praktycznie swoim zasięgiem całe Miasto, a jej całkowita długość w 2007 r. wynosiła 202,6 km, z czego 150,8 km stanowiło własność MPEC. Z całkowitej długości sieci, 40 km to sieć preizolowana zrealizowana w ostatnich 15 latach. Rocznie wymienia się na nową ok. 3 km sieci. Najstarsze sieci realizowane były w latach 50. i 60. XX w. – na osiedlu Dąbrowskiego. Większość pochodzi z lat 70. oraz 80. XX w. Stan techniczny sieci realizowanych najwcześniej jest średni, ale stan niektórych wykonanych w latach późniejszych jest o wiele gorszy, np. na terenie dzielnicy przemysłowej w rejonie ul. Przemysłowej, osiedla Baranówka.

Następujące obszary wymagają wymiany i remontu sieci ciepłej i ciepłowniczej w Rzeszowie:

- obszar w okolicach ul. Baczyńskiego (przebudowa - modernizacja sieci ciepłej);
- obszar w okolicach ul. Okulickiego (przebudowa - modernizacja sieci ciepłej);
- obszar w okolicach ul. Słowackiego (przebudowa - modernizacja sieci ciepłej);
- ul. Ks. Jałowego – Al. Piłsudskiego (przebudowa sieci ciepłej wraz z przyłączami);
- sieć ciepła od budynku przy ul. Sobieskiego 9 do budynku przy ul. Okrzei 8a;
- sieć ciepłownicza wraz z przyłączami do budynku RESBUD ul. Piłsudskiego 32 (przebudowa);
- magistrala ciepła (przebudowa – modernizacja).

Centralny system ciepłowniczy obejmuje ok. 70% (wg MPEC Sp. z o.o. Rzeszów) potrzeb ciepłych Miasta, przy mocy zamówionej w źródłach ciepła – 366,3 MW. Potrzeby ciepłe Rzeszowa szacuje się na ok. 400 MW. Pozostałe 25% pozyskiwane jest z kotłowni lokalnych opalanych węglem i gazem oraz z pieców domowych (ok. 50 MW). W strukturze odbiorców ciepła zdalczynnego przeważa budownictwo wielorodzinne – 48%, budownictwo usługowe 30%, przemysł ok. 21%. Liczba mieszkańców korzystająca z sieci centralnej ciepła wynosi ok. 110 tys. osób, tj. 67,6% ludności Miasta.

Tabela 16. Struktura odbiorców ciepła z systemu ciepłowniczego

Odbiorcy	Zużycie ciepła	Procentowy udział w zużyciu
Budownictwo wielorodzinne	192 MW _t	47 %
Budownictwo jednorodzinne	3 MW _t	1 %
Budownictwo usługowe	120 MW _t	30 %
Przemysł	63 MW _t	16 %
Kombinat szklarniowy w Trzebownisku	25 MW _t	6 %

Źródło: RGK – MPEC Sp. z o.o. Rzeszów.

W kubaturze budynków ogrzewanych centralnie, wynoszącej ponad 17 500 dam³ budownictwo mieszkalne stanowi ok. 60%. W ciągu ostatnich lat przeprowadzono szerokie działania modernizacyjne w systemie przesyłowym ciepła.

Źródłem zaopatrzenia Miasta w gaz są dwa gazociągi wysokoprężne CN 6,3 Mpa Dn 700 i Dn 400, w północnej jego części. Zasilanie odbywa się poprzez trzy stacje redukcyjno-pomiarowe. Istnieją dogodne warunki poboru gazu dla potrzeb bytowych, grzewczych i przemysłowych. Dzięki temu realizowana jest budowa bloku parowo-gazowego w EC Rzeszów. Część osiedli zabudowy jednorodzinnej (np. Pobitno, Słocina, Drabinianka) zasilana jest gazem średnioprężnym. Z sieci gazowej korzystało w 2005 roku 150,4 tys. mieszkańców, co stanowiło wskaźnik 98,3% – jeden z najwyższych wskaźników w Polsce.

Charakterystykę sieci gazowej Rzeszowa przedstawia tabela poniżej.

Tabela 17. Charakterystyka sieci gazowej Rzeszowa w 2006 r.

Długość czynnej sieci ogółem w m	419 221
długość czynnej sieci przesyłowej w m	30 151
Długość czynnej sieci rozdzielczej w m	389 070
Czynne połączenia do budynków mieszkalnych w szt.	10 904
Liczba odbiorców gazu (gospodarstwa domowe)	52 964
Zużycie gazu w gospodarstwach domowych w tys.m ³	30 612,50

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych, www.erzeszow.pl

Rynek usług telekomunikacyjnych w Rzeszowie składa się z następujących segmentów:

- telefonia stacjonarna: lokalna, międzymiastowa i międzynarodowa,
- telefonia komórkowa,
- radiokomunikacja: przesyłanie sygnałów programów radiofonicznych i telewizyjnych, usługi przywoławcze,
- teleinformatyka: transmisja danych, dostęp do Internetu, wymiana poczty elektronicznej.

W latach dziewięćdziesiątych w Rzeszowie nastąpił blisko trzykrotny wzrost gęstości telefonicznej. Na koniec 1997 r. na 100 mieszkańców Rzeszowa przypadało 28,9 linii telefonicznych (w 1990 r. – 11,1). Wskaźnik ten dla województwa rzeszowskiego wynosił 14,2, dla miast w Polsce 26,1, dla Polski 19,3, dla Węgier 31,0, dla Czech 32,0.

Pod względem wyposażenia terenu w infrastrukturę telekomunikacyjną można wyróżnić trzy strefy:

1. Centrum - sieć telekomunikacyjna wykonana w kanalizacji kablowej, rozwój biznesu wymaga rozbudowy i modernizacji sieci.

2. Pierścień otaczający Centrum, grupujący zainwestowane osiedla mieszkaniowe i dzielnice przemysłowo – składowe, istniejąca infrastruktura umożliwi przyłączanie telefonów zainteresowanym mieszkańcom.
3. Obszary peryferyjne z rozproszoną zabudową i mniejszym zaludnieniem - Pobitno, Słocina, Zalesie, Drabinianka, rejon ul. Podkarpackiej, Staroniwa, Przybyszówka, Staromieście. Istniejąca sieć telekomunikacyjna w wykonaniu głównie nadziemnym, duża liczba osób fizycznych i podmiotów gospodarczych nie posiada telefonu lub nie posiada wystarczająco dobrej łączności telefonicznej.

Rzeszowska Miejska Sieć Komputerowa powstała w latach 1992-1995 ze środków Komitetu Badań Naukowych i częściowo Politechniki Rzeszowskiej. Kabel światłowodowy ułożono w dzierzawionych otworach kanalizacji teletechnicznej TP S.A. na trasie: Centrum Telekomunikacyjne przy Al. Piłsudskiego – Wyższa Szkoła Pedagogiczna przy Al. Rejtana – Akademia Rolnicza w Zalesiu, Politechnika Rzeszowska przy Al. Powstańców Warszawy, Wyższe Seminarium Duchowne przy ul. Wetlińskiej, Politechnika Rzeszowska przy ul. W. Pola. Politechnika Rzeszowska jest pomysłodawcą projektu rozbudowy i modernizacji istniejącej infrastruktury teleinformatycznej łączącej rzeszowskie uczelnie. Przewidziana jest modernizacja rdzenia sieci, uwzględniająca potrzeby środowiska akademickiego na okres 5–7 lat. Projekt przewiduje również możliwość podłączenia do sieci instytucji finansowanych przez władze samorządowe (placówek edukacyjnych, kulturalnych, służby zdrowia).

Miasto pozyskało ze ZPORR dofinansowanie projektu budowy szerokopasmowej informatycznej sieci „ResMAN- etap I, realizacja projektu zakłada:

- wykorzystanie sieci przez administrację lokalną do usług teleinformatycznych,
- rozwój wideomonitoringu ulic umożliwiającego zmienne położenie kamer (np. przy zabezpieczaniu imprez sportowych),
- dostęp do Internetu i łączność głosową szkołom,
- tworzenie publicznych punktów dostępu do Internetu w Rzeszowie i okolicy.

Układ drogowy Miasta

Krzyżujące się szlaki komunikacyjne o znaczeniu regionalnym, krajowym i międzynarodowym wraz z ulicami powiatowymi tworzą podstawowy układ komunikacyjny Miasta. Zapewniają powiązania zewnętrzne i ogólnomiejskie. Ulice lokalne miejskie stanowią układ uzupełniający, obsługujący bezpośrednio poszczególne tereny. Układ promienisty ulic przecięty jest układem obwodnicowym. **Ruch tranzytowy i ciężarowy przebiega obwodnicą, poza obszarem śródmieścia, kumulując się w zachodniej i południowej części miasta, z**

braku „domknięcia” obwodnicy w części północno-wschodniej. Przebiegające przez Rzeszów linie kolejowe i rzeka Wisłok stanowią pewnego rodzaju bariery dla komunikacji drogowej.

Jak wskazano w Zintegrowanym Planie Rozwoju Transportu Publicznego, położenie Rzeszowa na trasach głównych połączeń komunikacyjnych stanowi dużą szansę rozwoju, ale równocześnie rodzi wiele problemów komunikacyjnych.¹⁵ W znacznym stopniu została przekroczone przepustowość ulic w śródmieściu, co jest wynikiem zarówno rosnącego poziomu motoryzacji, jak i ułatwień parkingowych w centrum. Trudności występują również na obwodnicy śródmiejskiej i trasach wylotowych z powodu nakładania się ruchu wewnątrzmiastowego, docelowo – źródłowego i tranzytowego. Niedostateczna ilość przepraw mostowych i obiektów dwupoziomowych na przecięciu z liniami kolejowymi jest przyczyną nadmiernego obciążenia ruchem istniejących obiektów: Wiaduktu Tarnobrzeskiego i Śląskiego oraz mostów w ul. Generała Stanisława Maczka, Lwowskiej, Majora Kopisto i Al. Powstańców Warszawy. Istnieją poważne problemy parkingowe. Ok. 1/3 mieszkańców narażonych jest na ponadnormatywny hałas komunikacyjny.

Poniżej przedstawiono dane na temat ruchu pojazdów na drogach zewnętrznych w latach 1990-2000.

Tabela 18. Dynamika ruchu pojazdów na drogach zewnętrznych

Numer wlotu	Numer punktu	Numer drogi		1990–1995	1995–2000	Średni dobowy ruch w 2000 r.
1	03013	4	Rzeszów – Przemyśl	1,61	1,78	20 166
2	24121	876	Rzeszów – Tyczyn	1,48	1,28*	8 307*
3	13061	9	Rzeszów – Barwinek	1,23	1,09	10 790
4	03009	4	Rzeszów – Kraków	1,56	1,46	15 874
5	13043	9	Rzeszów – Radom	1,14	1,60	13 002
6	13029	19	Rzeszów – Lublin	0,93	1,97	10 474

*Proгноza IGPiK Oddział w Krakowie, 2000.

Źródło: Program Ochrony Środowiska

W ostatnich latach ruch docelowo-źródłowy oraz tranzyt charakteryzowały się dużym wzrostem. Najbardziej obciążona droga Rzeszów – Przemyśl przenosi ponad 20 tys. pojazdów na dobę, wielokrotnie wzrosło obciążenie na kierunkach północnych do Radomia i Lublina. Wykonywane pomiary ruchu i obliczenie modelowe całej sieci wskazują na przekroczenie przepustowości szeregu ulic:

¹⁵ Uchwała Nr LV/102/2006 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 4 kwietnia 2006 r. w sprawie przyjęcia Zintegrowanego Planu Rozwoju Transportu Publicznego Rzeszowa na lata 2005–2013, dalej jako ZPRTP.

- ul. J. Piłsudskiego od Al. W. Witosa do ul. Mieszka I z dużym nasileniem utrudnień na odcinku od ul. Targowej do ul. Rejtana,
- ul. Powstańców Warszawy,
- Al. Ł. Ciepłińskiego i Marszałkowskiej,
- ul. F. Szopena,
- ul. Podkarpackiej,
- ul. Hetmańskiej,
- ul. Dąbrowskiego.

W strukturze rodzajowej ruchu zaobserwowano znaczny wzrost ruchu samochodów osobowych, zmniejszenie zaś ruchu samochodów ciężarowych i autobusów. Natężenie ruchu wewnątrz Miasta rosło proporcjonalnie do rejestrowanych pojazdów samochodowych. W okresie od 1990 do 2000 r. natężenie ruchu na ulicach zwiększyło się w granicach 50-110%.

Według danych Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad na drogach międzynarodowych i krajowych Podkarpacia wskaźnik średniego dobowego ruchu wzrósł pomiędzy rokiem 2000 a 2005 o blisko $\frac{1}{4}$.¹⁶

W Rzeszowie funkcjonuje blisko 100 km tras komunikacji autobusowej. Głównym przewoźnikiem osób w Rzeszowie jest Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne. Obserwowany jest stały spadek ilości przewozu pasażerów (z ponad 73 tys. pasażerów w 1995 r. do ok. 43 tys. w 2002 r.), na co z jednej strony składa się zmniejszanie ilości autobusów, a z drugiej wydłużenie czasu przejazdów przez zatłoczone centrum i gwałtowny wzrost motoryzacji.

Schemat głównych dróg i ulic, uzupełniający istniejący system komunikacji zamieszczono w załączniku graficznym na planszy nr 10.

Cmentarnictwo

Na obszarze Miasta znajduje się 10 cmentarzy komunalnych oraz cmentarz parafialny. Opiekę nad terenami cmentarzy sprawuje Zakład Usług Pogrzebowych i Cmentarnych w Rzeszowie. Spośród 10 cmentarzy rzeszowskich, 4 obiekty są już zamknięte. Trzy spośród nich są wpisane jako zabytki dziedzictwa kulturowego na listę obiektów chronionych zabytków w Rzeszowie. Cmentarze komunalne czynne obejmują 30,0 ha powierzchni.

Największy czynny Cmentarz Komunalny Wilkowyja jest niedostosowany do potrzeb, brakuje nowych terenów, dróg i kwater, kaplica jest zbyt mała i wymaga modernizacji. Podobnie

---

¹⁶ Raport z Generalnego Pomiaru Ruchu w roku 2005.

jest na Cmentarzu Komunalnym Pobitno, gdzie remontu wymaga kaplica i dom grabarza. Cmentarze nieczynne w Rzeszowie zajmują łącznie 6,6 ha i są to: Cmentarz Stary przy ul. Targowej, w Zwiężycy, Cmentarz Żydowski i Cmentarz Żołnierzy AK. Informacje o cmentarzach zabytkowych, zawarto wyżej.

Na terenie Rzeszowa brakuje wyznaczonego, wymaganego prawem, odpowiednio zagospodarowanego i kontrolowanego miejsca pochówku padłych zwierząt, tzw. grzebowiska.

Identyfikacja problemów

Poniżej zawarto syntetyczne wnioski, wynikające z analizy istniejącego stanu związanego z zagospodarowaniem przestrzennym Rzeszowa i infrastrukturą techniczną Miasta.

Zjawiska zwiększające zagrożenie marginalizacją społeczno-gospodarczą obszarów Miasta

Do głównych zjawisk, związanych z gospodarką przestrzenną, zwiększających zagrożenie marginalizacją społeczno-gospodarczą obszarów Miasta należy zaliczyć takie, jak:

- Stosunkowo duża, obejmująca ¼ ogólnej powierzchni, powierzchnia terenów zabudowanych wymagających rehabilitacji oraz takich udział terenów wymagających przekształceń;
- Znaczące problemy związane z układem komunikacyjnym: niedostosowany do rosnącego ruchu tranzytowego układ komunikacyjny Miasta, brak ukształtowanej sieci parkingów w śródmieściu i centrum, brak dostatecznej ilości przepraw mostowych i przejść dwupoziomowych na przecięciach dróg z torami kolejowymi, niedostateczna ilość ścieżek rowerowych i wydzielonych ciągów pieszych;
- Zły stan techniczny poważnej części ulic, mostów i chodników;
- Negatywne zjawiska w środowisku przyrodniczym: podwyższony poziom hałasu, głównie w Śródmieściu;
- Brak spójnego systemu zieleni, odcięcie centrum od większych pasm zieleni sięgających z zewnątrz;
- Niewielka powierzchnia terenów o dużych walorach przyrodniczych oraz niewielka ilość obiektów chronionych, pełniących znaczącą rolę w tworzeniu walorów klimatotwórczych i aerosanitarnych oraz wizerunku Miasta;
- Znaczne zanieczyszczenie wód gruntowych;
- Zagrożenie likwidacją części zieleni urządzonej z powodu presji inwestycyjnej, negatywna tendencja w zmianach bilansu zieleni;
- Brak składowiska gruzu i kompostowni;

- Niedostatecznie rozwinięta elektroenergetyczna sieć rozdzielcza średniego i niskiego napięcia na niektórych osiedlach, w szczególności na Staroniwie;
- Występowanie obszarów tzw. niskiej emisji, szczególnie w rejonie centrum i starówki;
- Obszar Centrum, wymagający złożonych działań wyrównawczych i uzupełniających w zakresie komunikacji i infrastruktury, nasycenia zielenią i nowoczesną tkanką miejską, przezwyciężenia bariery strukturalnej (Wisłok) ograniczającej rozwój strefy prawobrzeżnej, obejmujący ok. 322,6 ha;
- Stan zasobów spółdzielczych wymagający napraw lub ocieplenia;
- Potrzeby remontowe i modernizacyjne: obiektów zabytkowych, substancji mieszkaniowej komunalnej oraz zlokalizowanej w Śródmieściu, a także wielu obiektów infrastruktury kulturalnej;
- Trudności gminy i spółdzielni mieszkaniowych związane z poziomem zadłużenia czynszowego mieszkańców;
- Braki w zakresie mieszkań komunalnych szacowane do 2009 r. na około 1200, z czego co najmniej 800 powinny stanowić lokale socjalne.

Zjawiska sprzyjające rewitalizacji obszarów zagrożonych

Do zjawisk, które można wykorzystać w procesie rewitalizacji obszarów zaliczyć należy:

- Położenie geograficzne i wynikające stąd potencjalne nowe relacje transgraniczne oraz związana z nim szansa na wypełnianie luki dotyczącej funkcji wyższego rzędu, które przed II wojną światową spełniał Lwów;
- Rola Rzeszowa jako centralnego ośrodka administracyjnego, naukowego i gospodarczego województwa podkarpackiego;
- Rola Rzeszowa jako aglomeracji i miasta rdzeniowego dla przyszłego Rzeszowskiego Obszaru Metropolitalnego;
- Rola Rzeszowa jako głównego węzła koncentrycznego układu sieci komunikacyjnej, złożonej ze szlaków promieniście rozchodzących się we wszystkich kierunkach, a w szczególności – położenie Miasta na szlakach komunikacyjnych: drogowych i kolejowych (III Paneuropejski Korytarz Transportowy i Droga Międzynarodowa S-19, magistrała kolejowa E-30);
- Atrakcyjność ukształtowanego przez wieki kulturowego krajobrazu Miasta;

- Relatywnie wysoki stan wyposażenia mieszkań w podstawowe instalacje (ponad 99% mieszkań posiada wodociągi, 98% – kanalizację, prawie 95% – gaz sieciowy i ciepło zdalaczynne);
- Objęcie ok. 70% powierzchni scentralizowanym systemem grzewczym;
- Ilość produkowanej energii cieplnej, zasób urządzeń do jej produkcji, ich stan techniczny i możliwości wytwórcze, wielkość sieci przesyłowej do użytkowników, jej stan techniczny i układ przestrzenny, a także stopień uzbrojenia terenów zainwestowanych w urządzenia do dystrybucji energii cieplnej;
- Planowane dalsze poszerzenie granic, pozwalające na uniknięcie presji inwestycyjnej na istniejących terenach zieleni w Mieście;
- Zasoby wody pitnej, układ przestrzenny wód powierzchniowych i sieci zaopatrzenia w wodę, zasób urządzeń do uzdatniania wody, możliwości produkcyjne oraz ich stan techniczny, a także stopień uzbrojenia terenów zainwestowanych w urządzenia do doprowadzania wody;
- Wielkość sieci kanalizacji sanitarnej i jej układ przestrzenny oraz stopień uzbrojenia terenów zainwestowanych w urządzenia do odprowadzania ścieków;
- Stan gospodarki odpadami nie powodujący zmian środowiska na terenie Miasta;
- Podejmowane inwestycje (publiczne i prywatne) związane z rewitalizacją Starego Miasta;
- Relatywnie dobra struktura wiekowa zasobów mieszkaniowych;
- Zasoby gazu ziemnego, zasób urządzeń do jego pozyskiwania i magazynowania, ich stan techniczny oraz możliwości produkcyjne, a także wielkość sieci doprowadzającej gaz do użytkowników, jej stan techniczny i układ przestrzenny;
- Układ sieci elektroenergetycznej wysokiego napięcia;
- Posiadanie programów działania w wybranych ważnych sferach życia Miasta.

2) GOSPODARKA

Jak już odnotowano wyżej, Rzeszów jest największym ośrodkiem przemysłowym w regionie południowo-wschodniej Polski. Dogodne położenie, bliskość południowej i wschodniej granicy, czyni z Miasta także ważne centrum komunikacyjne. Duży wpływ na rozwój Miasta będzie miała, w najbliższej przyszłości rozbudowa sieci komunikacyjnej, o czym szerzej była już mowa wyżej.

Gospodarczy obraz Miasta ukształtowała w znacznej mierze silna tradycja lotnicza i związany z nią program budowy Centralnego Okręgu Przemysłowego, który dał początek dzisiejszej

WSK „PZL-Rzeszów”. Spośród zakładów przemysłowych Rzeszowa okresu dwudziestolecia międzywojennego największe znaczenie miały: wytwórnia sprzętu wojskowego MARS, fabryka maszyn Zweiga, zakłady spożywcze ALIMA, zakłady Szaynoka i Hogendorfa oraz fabryka wódek ALKO. Powszechnie znany w Polsce jest, produkowany przez rzeszowski ZELMER, elektromechaniczny sprzęt gospodarstwa domowego. Spośród firm z udziałem kapitału zagranicznego obecnie najbardziej znane są: ALIMA-GERBER, oraz ICN POLFA Rzeszów. Główną siedzibę w Rzeszowie posiada także jedna z największych polskich firm informatycznych - Asseco Poland SA.

Konsekwencją rozwoju gospodarczego Rzeszowa stało się powstanie i rozwój znaczącej ilości małych i średnich firm oraz licznych placówek obsługujących sferę biznesową: banków, biur doradztwa gospodarczego, finansowego i prawnego, towarzystw ubezpieczeniowych, biur maklerskich i obrotu nieruchomościami oraz wielu innych. Rozwija się handel, czego wyrazem są rzeszowskie imprezy targowo-wystawiennicze. W ostatnich latach powstało wiele nowoczesnych centrów handlowych. Prężnie działa rzeszowska sieć delikatesów i supermarketów: „Jedynka”, „Centrum” i „Społem”.

Na rzeszowskim rynku zaobserwować można również intensywny rozwój firm branż: komputerowej, internetowej i teleinformatycznej. Rośnie konkurencja wśród dostawców usług internetowych, szczególnie, że zapotrzebowanie na te usługi jest ogromne i stale rośnie.

Najbardziej znaczącą firmą rzeszowskiego przemysłu jest WSK-PZL Rzeszów S.A., która ma istotny udział w rozwoju Miasta. WSK-PZL Rzeszów S.A. jest jednym z największych producentów polskiego przemysłu lotniczego.

Wysoką renomę, jak podkreślano uprzednio, posiada ZELMER, będący też uznanym eksporterem. Dużą grupę stanowią zakłady przetwórstwa rolno-spożywczego:

- Firma ALIMA-GERBER S.A.,
- Przedsiębiorstwo Produkcji Lodów KORAL,
- Przedsiębiorstwo Przemysłu Zbożowo-Młynarskiego PZZ S.A. z wytwórnią makaronów,

W przemyśle farmaceutycznym wiodącą jest, wymieniona już wyżej, firma ICN POLFA.

Miasto posiada centrum targowe, w którym organizowane są imprezy wystawiennicze, przyciągające do Miasta handlowców z innych rejonów Polski oraz z zagranicy (Ukrainy, Słowacji, Węgier i Włoch). W centrum targowym odbywa się również prezentacja potencjału gospodarczego firm z terenu Rzeszowa i regionu.

Główni pracodawcy - struktura i trendy

Obserwowany wzrost znaczenia sektora prywatnego na rzeszowskim rynku pracy przejawia się w zatrudnieniu – w roku 2005 było to 58,4% ogółu pracujących, gdy jeszcze w 2001 r. w sektorze tym pracowało 48% ogółu pracujących (bez rolnictwa indywidualnego i zakładów osób fizycznych zatrudniających do 9 osób).

Liczba pracujących w Rzeszowie (bez rolnictwa indywidualnego i zakładów osób fizycznych zatrudniających do 9 osób) wyniosła w 2006 roku ponad 73 tys. osób. W latach 2001-2003 liczba pracujących zmniejszała się, ale od roku 2004 nastąpił wzrost i w 2005 r. wskaźnik przekroczył nieznacznie wartość dla roku 2001. Na przestrzeni lat 2001-2006 zaznaczał się jednocześnie stopniowy spadek liczby pracujących w sektorze publicznym oraz wzrost liczby pracujących w sektorze prywatnym. Kształtowanie się liczby pracujących według sektorów własności w Rzeszowie w latach 2001-2006 przedstawia tabela poniżej.

Tabela 19. Liczba pracujących według sektorów własności w Rzeszowie w latach 2001 - 2006

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Pracujący ogółem	69 720	67 873	67 246	68 643	69 951	72 741
sektor publiczny	36 223	32 298	31 389	31 059	29 117	bd
sektor prywatny	33 497	35 575	35 857	37 584	40 834	bd

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Główni pracodawcy Rzeszowa, to obecnie firmy sektora usług rynkowych, w których w 2006 r. pracowało 28 708 osób, co oznacza wzrost o ok 6,5% w perspektywie roku. Drugi sektor pod względem liczby pracujących w 2006 r. to sektor przemysłowy, zatrudniający 22 665. Liczba zatrudnionych w tym sektorze w latach 2001-2005 wskazywała tendencję jednak tendencję spadkową. Wzrost liczby zatrudnionych w tym sektorze został zanotowany w roku 2006. Równomiernie wzrastała natomiast liczba zatrudnionych w sektorze usług nierynkowych (21 920 osób, wzrost o 3,8 % w stosunku do roku poprzedniego). W roku 2006 w sektorze tym zatrudnionych było 29,8% pracujących, a w sektorze przemysłowym 30,8%.

Wzrastająca liczba pracujących w sektorze usług, a w szczególności usług rynkowych jest zjawiskiem pozytywnym, zgodnym z tendencjami europejskimi i światowymi, świadczącym o rozwoju i unowocześnianiu się gospodarki Rzeszowa. Kształtowanie się liczby pracujących w sektorze przedsiębiorstw według grup sekcji PKD w Rzeszowie w latach 2001 – 2006 przedstawia tabela poniżej.

Tabela 20. Liczba pracujących w sektorze przedsiębiorstw w Rzeszowie w latach 2000 - 2006

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Pracujący ogółem	69 720	67 873	67 246	68 643	69 951	73 556
sektor rolniczy	49	72	51	244	251	263

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
sektor przemysłowy	25 120	23 551	22 427	21 756	21 621	22 665
sektor usługowy - usługi rynkowe	24 107	23 301	24 209	26 046	26 959	28 708
sektor usługowy - usługi nierynkowe	20 444	20 949	20 559	20 597	21 120	21 920

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Zmiany w strukturze liczby pracujących (odsetek) w sektorze przedsiębiorstw według sektorów własności w Rzeszowie w roku 2000 oraz okresie 2003-2006 przedstawia tabela poniżej.

Tabela 21. Udziały pracujących w sektorze przedsiębiorstw według sektorów własności w Rzeszowie w roku 2000 oraz okresie 2003 - 2006

Pracujący ogółem	2000	2003	2004	2005	2006
sektor publiczny	52,8%	46,7%	45,2%	41,6%	bd
sektor prywatny	47,2%	53,3%	54,8%	58,4%	bd
sektor rolniczy	0,2%	0,1%	0,4%	0,4%	0,4%
sektor przemysłowy	37,3%	33,4%	31,7%	30,9%	30,8%
sektor usługowy - usługi rynkowe	34,0%	36,0%	37,9%	38,5%	39,0%
sektor usługowy - usługi nierynkowe	28,6%	30,6%	30,0%	30,2%	29,8%

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw w pierwszym półroczu 2006 r. wynosiło 39,3 tys. osób, co w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców Rzeszowa dawało wskaźnik 24%.

Tabela 22. Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw w pierwszym półroczu 2006 r. w wybranych miastach wojewódzkich

Miasto	Liczba ludności w tys.	Przeciętne zatrudnienie w tys.	Przeciętne zatrudnienie / liczby ludności w %
Rzeszów	163,15	39,3	24,0%
Olsztyn	174,69	33,0	18,9%
Opole	128,03	25,1	19,6%
Lublin	354,27	44,7	12,6%

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw w Rzeszowie jest jednym z wyższych wśród miast wojewódzkich.

Struktura podstawowych branż gospodarki znajdującej się na terenie Miasta - trendy

W latach 2004-2006 dynamika rozwoju gospodarczego w Rzeszowie spadła, co odzwierciedla nie tylko zmniejszenie się liczby podmiotów gospodarczych globalnie, ale i zatrzymanie bądź tendencja spadkowa w rozwoju poszczególnych branż.

Najwięcej – 109 firm – przybyło w branży Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała. Drugą branżą, w której dał się zauważyć wzrost liczby firm to Ochrona zdrowia i opieka społeczna, gdzie przybyło 79 jednostek. W obu grupach zaobser-

wowano wzrost dynamiki rozwoju w latach 2004-2006 na poziomie ok. 107,4%, przy czym porównanie z okresem 2000-2003 pozwala stwierdzić, że w obu wypadkach było to jednak zwolnienie istniejącego wcześniej trendu. Podobnie sytuacja kształtowała się w branży Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej, gdzie liczba firm wzrastała (102,4 %), ale znacznie wolniej niż w poprzednim okresie.

Jeden z największych procentowo wzrostów (107,6 %) miał miejsce w branży edukacyjnej, gdzie liczba nowych podmiotów wyniosła 39. W tym wypadku mamy do czynienia ze zmianą wcześniejszych tendencji. Wyraźna zmiana objęła budownictwo. W okresie 2000-2003 rozwijało się ono najbardziej dynamicznie (wzrost o 40 %), by w latach 2004-2006 liczba firm w tej grupie zaczęła spadać. Znaczący spadek liczby firm pojawił się także w branży Hotele i restauracje (dynamika wzrostu – 93,64 %).

Rozwój podmiotów gospodarczych działających na terenie Rzeszowa w latach 2004-2006 według sekcji PKD przedstawia tabela poniżej.

Tabela 23. Rozwój podmiotów gospodarczych działających na terenie Rzeszowa w latach 2004-2006 według sekcji PKD

Sekcje PKD	2004	2005	2006	2006/2004
Ogółem	18 622	18 388	18 587	99,81%
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo (A)	40	44	52	130,00%
Rybackstwo (B)	4	4	4	100,00%
Górnictwo (C)	9	7	5	55,56%
Przetwórstwo przemysłowe (D)	1 522	1 474	1 457	95,73%
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę (E)	13	15	15	115,38%
Budownictwo (F)	1 404	1 378	1 389	98,93%
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodów, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego (G)	6 166	5 996	5 895	95,60%
Hotele i restauracje (H)	472	461	442	93,64%
Transport, gospodarka magazynowa i łączność (I)	1 134	1 128	1 136	100,18%
Pośrednictwo finansowe (J)	768	780	774	100,78%
Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej (K)	3 976	3 921	4 071	102,39%
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenie społeczne i powszechne ubezpieczenie zdrowotne (L)	66	66	72	109,09%
Edukacja (M)	512	537	551	107,62%
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna (N)	1 057	1 072	1 136	107,47%
Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała (O)	1 479	1 505	1 588	107,37%

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Struktura branżowa podmiotów gospodarczych działających na terenie Rzeszowa w latach 2004-2006 zmieniała się jedynie nieznacznie. Dominują nadal podmioty z sekcji Handel hurtowy i detaliczny; Naprawa pojazdów samochodów, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego (31,72%), których udział w omawianym okresie zmniejszył się (o 1,39 %),

oraz Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej (21,90 %), gdzie zaobserwowano niewielki wzrost udziału w ogóle podmiotów.

Tabela 24. Zmiany w strukturze podmiotów gospodarczych działających na terenie Rzeszowa

Sekcje PKD	2004	2006
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo (A)	0,21%	0,28%
Rybactwo (B)	0,02%	0,02%
Górnictwo (C)	0,05%	0,03%
Przetwórstwo przemysłowe (D)	8,17%	7,84%
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę (E)	0,07%	0,08%
Budownictwo (F)	7,54%	7,47%
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodów, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego (G)	33,11%	31,72%
Hotele i restauracje (H)	2,53%	2,38%
Transport, gospodarka magazynowa i łączność (I)	6,09%	6,11%
Pośrednictwo finansowe (J)	4,12%	4,16%
Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej (K)	21,35%	21,90%
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenie społeczne i powszechne ubezpieczenie zdrowotne (L)	0,35%	0,39%
Edukacja (M)	2,75%	2,96%
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna (N)	5,68%	6,11%
Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała (O)	7,94%	8,54%

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Szczególnie istotną rolę dla rozwoju przedsiębiorczości w Mieście i regionie odgrywają małe i średnie firmy. Udział tych i pozostałych grup przedsiębiorstw pod względem wielkości zatrudnienia przedstawia poniższa tabela.

Tabela 25 Zmiany w udziale podmiotów z poszczególnych klas wielkości w Rzeszowie w latach 2004 – 2006

Podmioty gospodarcze według klas wielkości	2004	2005	2006
0 – 9	95,02%	95,03%	94,93%
10 – 49	3,66%	3,69%	3,78%
50 – 249	1,06%	1,02%	1,02%
250 – 999	0,18%	0,19%	0,20%
1000 i więcej	0,07%	0,07%	0,06%

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Udział firm z poszczególnych klas wielkości w Rzeszowie w latach 2004-2006 jest stabilny. Największy odsetek rzeszowskich firm stanowią mikroprzedsiębiorstwa, przy czym ich udział w opisywanym okresie zmniejszył się (ubyło 50 firm). Wzrósł za to nieznacznie udział małych przedsiębiorstw (przybyło 21 podmiotów). Gdy porównamy Rzeszów do miast o podobnej wielkości, okaże się, że udział małych i mikroprzedsiębiorstw jest zbliżony (Rzeszów – 98,71%, Olsztyn - 98,79%, Opole 98,96%, Ruda Śląska - 99,03%). We wszystkich porówny-

wanych miastach, tak jak w Rzeszowie, w latach 2004 – 2006 liczba mikroprzedsiębiorstw stopniowo malała, przybywało za to firm klasyfikowanych jako małe.

Na dynamikę rozwoju gospodarczego Rzeszowa ma wpływ stosunkowo niska aktywność gospodarcza całego województwa podkarpackiego. Syntetycznym wskaźnikiem aktywności gospodarczej jest wartość produktu krajowego brutto (PKB) oraz wartość dodana brutto (WDB). W województwie podkarpackim mieszkało w 2004 r. blisko 5,5% ludności Polski, tymczasem produkt krajowy brutto wytwarzany w tym obszarze stanowił jedynie 3,8% całego produktu wytwarzanego w Polsce. Dla porównania w 2002 r. 3,9% całego produktu, a w 1995 r. 4,2%. Również w przeliczeniu na jednego mieszkańca, produkt krajowy brutto w województwie podkarpackim wykazuje tendencję spadkową. W 2002 r. stanowił on 71,3%, a dwa lata później już tylko 69,8% wskaźnika dla kraju. W liczbach bezwzględnych w 2004 r. na jednego mieszkańca Podkarpacia PKB wyniosło 16 886 zł, przy jedynie nieznacznie niższym poziomie w województwie lubelskim i ponad 18 tys. zł w pozostałych regionach Polski Wschodniej (od 18 056 zł w podlaskim do 18 778 zł w warmińsko-mazurskim). Podobnie kształtowały się różnice w przypadku wartości dodanej brutto na 1 pracującego, gdzie w województwie podkarpackim osiągnięto kwotę 45 309 zł. Niższa była jedynie w lubelskim (44 456 zł). Wyższy poziom wskaźnika osiągnęły wszystkie pozostałe województwa Polski Wschodniej osiągając się od 48 182 zł w świętokrzyskim do 60 359 zł w warmińsko-mazurskim.

Sektory wysokiej szansy i innowacyjność gospodarki Miasta

Dalszy rozwój gospodarki Rzeszowa wydaje się wiązać z tradycyjnymi dla Miasta gałęziami przemysłu. Potwierdza to PAIiIZ, wskazując jako sektor wysokiej szansy dla Podkarpacia sektor lotniczy. Jak już wyżej wskazano, region, w tym Rzeszów (WSK „PZL - Rzeszów” SA), posiada długie tradycje przemysłowe sektora lotniczego. Dziś na Podkarpaciu skupia się produkcja ok. 75% ogółu polskiej produkcji przemysłu lotniczego. Inwestorem zagranicznym w branży lotniczej jest United Technology Group, która zlokalizowała swoją inwestycję w Rzeszowie.¹⁷

Region, ale przede wszystkim sam Rzeszów, posiada także dobrze rozwinięte zaplecze naukowo-badawcze w tej dziedzinie (Centrum Zaawansowanych Technologii „Aeronet - Dolina Lotnicza”, Politechnika Rzeszowska – Wydział Budowy Maszyn i Lotnictwa, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania oraz techniczne szkoły średnie).

---

¹⁷ Por. dane na stronie: www.paiz.gov.pl.

Szczególną rolę dla rozwoju przemysłu lotniczego pełni Stowarzyszenie Dolina Lotnicza. Głównym celem Doliny Lotniczej jest przekształcenie Polski południowo-wschodniej w jeden z wiodących w Europie regionów lotniczych, który będzie dostarczał różnorodne produkty i usługi z zakresu przemysłu lotniczego dla najbardziej wymagających klientów. Cele Stowarzyszenia Dolina Lotnicza, obejmują:

- organizację i rozwijanie efektywnego kosztowo łańcucha dostawców,
- stworzenie dogodnych warunków do rozwoju przedsiębiorstw przemysłu lotniczego w regionie,
- dalszy rozwój badań, umiejętności i kwalifikacji w zakresie lotnictwa,
- współpracę i rozwój przemysłu lotniczego i uczelni wyższych, które będą promować nowe koncepcje oraz rozwijać sektor badawczo-rozwojowy w przemyśle lotniczym,
- promocję polskiego przemysłu lotniczego,
- wspieranie przedsiębiorstw z przemysłu lotniczego,
- wpływanie na politykę gospodarczą polskiego rządu w kwestiach związanych z przemysłem lotniczym.

Spośród 50 członków stowarzyszenia 10 firm oraz Politechnika Rzeszowska i Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego mają swoje siedziby w Rzeszowie.

W kontekście rozwoju opartego o sektory wysokiej szansy warto podkreślić potencjał lokalnego lotniska w Jasionce, posiadającego strategiczne znaczenie dla Miasta, obszaru metropolitalnego i całego regionu, które ma szansę stać się największym lotniskiem najdalej wysuniętym na wschodniej granicy Unii Europejskiej.¹⁸ Wskazuje się, że jego korzystne położenie jest naturalnym czynnikiem sprzyjającym wzrostowi koniunktury gospodarczej w regionie, szczególnie, że dysponuje ono znacznymi rezerwami terenów dla celów rozbudowy terminali zarówno pasażerskiego, jak i towarowego.

Instytucje otoczenia biznesu

Rzeszów posiada dobrze wykształcone tzw. otoczenie biznesu, co sprzyja rozwojowi gospodarczemu Miasta i regionu. Wśród instytucji otoczenia biznesu wymienić należy:

- Rzeszowską Agencję Rozwoju Regionalnego S.A.,
- Podkarpacki Park Naukowo – Technologiczny,
- Izbę Przemysłowo-Handlową w Rzeszowie,
- Stowarzyszenie Promocji Przedsiębiorczości w Rzeszowie,

---

¹⁸ Por.: RPO WP, s. 21.

- Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju i Promocji Podkarpacia PRO CARPATHIA,
- Stowarzyszenie Euroregion Karpacki Polska,
- Małopolski Instytut Gospodarczy,
- Centrum Promocji Biznesu,
- Towarzystwo ALTUM,
- CENTRUM EURO-INFO RZESZÓW.

Wsparcia o charakterze finansowym udziela Podkarpacki Fundusz Poręczeń Kredytowych (PFPK), który powstał z inicjatywy Sejmiku Województwa Podkarpackiego i rozpoczął działalność w październiku 2004 r. Misją PFPK jest wspieranie rozwoju gospodarczego Podkarpacia, a w szczególności mikro, małych i średnich przedsiębiorców, a celem udzielanie poręczeń przedsiębiorcom, ubiegającym się o kredyt lub pożyczkę, lecz nie posiadają wystarczającego zabezpieczenia ich spłaty. Oferta PFPK skierowana jest do przedsiębiorców, którzy prowadzą działalność na terenie województwa podkarpackiego oraz do osób, które chcą otworzyć swoją działalność.

Obok wymienionych wyżej instytucji, w Rzeszowie działają również następujące organizacje gospodarcze:

- Business Centre Club,
- Podkarpacki Klub Biznesu,
- Izba Rzemieślnicza w Rzeszowie,
- Cech Rzemiosł Wielobranżowych,
- Podkarpacka Regionalna Izba Turystyczna.

Wśród instytucji otoczenia biznesu, mających szczególny wpływ na rozwój gospodarczy oparty na wiedzy wyróżnić należy Rzeszowską Agencję Rozwoju Regionalnego oraz prowadzone przez nią:

- Centrum Transferu Technologii RARR SA, utworzone w 2001 r. oraz
- Podkarpacki Park Naukowo-Technologiczny.

Wspieraniu działalności innowacyjnej i rozwoju przedsiębiorczości służą również:

- Stowarzyszenie na Rzecz Innowacyjności Transferu Technologii „Horyzonty“, utworzone w 2001 r.,
- Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości przy Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, prowadzony przez Fundację Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości, utworzony w 2005 r.

Ilość podmiotów gospodarczych i osób zatrudnionych w danych sektorach - trendy

Wprowadzenie zasad gospodarki rynkowej, a zwłaszcza swobody podejmowania działalności gospodarczej oraz rynkowych instrumentów i mechanizmów regulacji, przyczyniło się do wysokiego wzrostu przedsiębiorczości. Wynikiem tego było zwiększanie się liczby podmiotów gospodarczych, głównie w sektorze prywatnym w latach 2000–2003. W latach 2004–2005 nastąpił niewielki spadek, by w roku 2006 znów nieco wzrosnąć, nie osiągając jednak poziomu z 2003 r. W liczbach bezwzględnych liczba podmiotów w kolejnych latach przedstawia się przy tym następująco:

- w roku 2000 – 17 473,
- w roku 2001 – 17 974,
- w roku 2002 – 18 615,
- w roku 2003 – 18 864,
- w roku 2004 – 18 622,
- w roku 2005 – 18 388,
- w roku 2006 – 18 587.

Podobną sytuację obserwowano w całym województwie podkarpackim, gdzie w 2003 r. liczba podmiotów gospodarki narodowej wzrosła do 142 682, by spaść poniżej 140 tys. w latach 2004 – 2005 i w 2006 roku wzrosnąć do 140 656.¹⁹

Pod względem rodzajów własności stanowiąca większość – ponad 97% – podmiotów gospodarczych prowadzących działalność w Rzeszowie należy do sektora prywatnego. Dane z okresu 2000-2006 wskazują na utrwalenie się struktury własności podmiotów gospodarczych, która w podanym okresie ulegała bardzo nieznacznym zmianom.

Strukturę oraz liczbę podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON według sektorów własności działających na terenie Rzeszowa w latach 2000-2006 przedstawia tabela poniżej.

Tabela 26. Jednostki zarejestrowane w systemie REGON w latach 2000-2006 według sektorów własności

Sektor	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Publiczny	478	485	554	537	537	545	554
	2,74%	2,70%	2,98%	2,85%	2,88%	2,96%	2,98%
Prywatny	16 995	17 489	18 061	18 327	18 085	17 843	18 033
	97,26%	97,30%	97,02%	97,15%	97,12%	97,04%	97,02%

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

¹⁹ Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w województwie podkarpackim 2005 – 2006, US w Rzeszowie.

W okresie 2003-2006 obniżała się wartość wskaźnika liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tysięcy ludności:

- w roku 2003 – 1 186,
- w roku 2004 – 1 171,
- w roku 2005 – 1 160 (przy 664 w całym województwie),
- w roku 2006 – 1 137.

Dla porównania, gdy w Rzeszowie w 2006 r. wskaźnik ten wyniósł 1 137, w wybranych miastach wojewódzkich przyjmował następujące wartości:

- w Olsztynie – 1 197,
- w Opolu – 1 548,
- w Lublinie – 1 120.

W poniższej tabeli przedstawiono informacje o zmianie w liczbie podmiotów gospodarczych według formy organizacyjno-prawnej prowadzenia działalności.

Tabela 27. Podmioty gospodarcze według formy organizacyjno-prawnej prowadzenia działalności

Podmioty gospodarcze	2003/ 2000	2004	2005	2006	2006/ 2004
Jednostki zarejestrowane w systemie REGON ogółem	108,0%	18 622	18 388	18 587	99,81%
Jednostki zarejestrowane w systemie REGON sektor publiczny:	112,3%	537	545	554	103,17%
jednostki budżetowe państwowe i komunalne ogółem	138,6%	279	286	292	104,66%
przedsiębiorstwa państwowe	13,3%	1	1	1	100,00%
spółki handlowe	84,2%	16	15	15	93,75%
gospodarstwa pomocnicze	133,3%	7	8	9	128,57%
Jednostki zarejestrowane w systemie REGON sektor prywatny:	107,8%	18 085	17 843	18 033	99,71%
osoby fizyczne	107,5%	13 437	13 173	13 271	98,76%
spółki handlowe	138,7%	1 548	1 598	1 657	107,04%
spółki z udziałem kapitału zagranicznego	104,4%	142	150	156	109,86%
spółdzielnie	95,1%	75	75	75	100,00%
Fundacje	147,8%	38	40	44	115,79%
stowarzyszenia i organizacje społeczne	124,6%	430	460	505	117,44%

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Przeważającą większość podmiotów działających na terenie Rzeszowa stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (w 2006 r. 71,4 %). Drugą formą organizacyjno-prawną pod względem liczby podmiotów są spółki handlowe w sektorze prywatnym, które w latach 2000-2003 rozwijały się nadzwyczaj dynamicznie. W latach 2004-2006 dynamika rozwoju znacznie spadła. Ze stosunkowo nowych i interesujących w dalszej perspektywie zjawisk, należy zwrócić uwagę na wzrost liczby spółek z udziałem kapitału zagranicznego.

Zmiany ilościowe w grupie osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, obejmujących tzw. samozatrudniających się, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 28 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na rynku pracy w Rzeszowie w latach 2004 – 2006.

Wskaźnik	2004	2005	2006
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	13 437	13 173	13 271
Nowo zarejestrowane w REGON osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	935	985	1 191
Wyrejestrowane z REGON osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	1 071	1 184	1 225

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Jak widać, nowe rejestracje nie kompensują w ostatnich latach liczby podmiotów wyrejestrowanych.

Identyfikacja problemów

Poniżej zawarto syntetyczne wnioski, wynikające z analizy istniejącej sytuacji gospodarczej oraz struktury lokalnej gospodarki w Rzeszowie.

Zjawiska zwiększające zagrożenie marginalizacją społeczno-gospodarczą

Do zjawisk zwiększających zagrożenie marginalizacją społeczno-gospodarczą zaliczyć należy:

- **Niski poziom PKB w regionie, który przesądza o pozycji gospodarczej Miasta;**
- **Słabą aktywność gospodarczą regionu – województwa podkarpackiego;**
- Niski wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych na 10 tysięcy mieszkańców (na tle podobnych ośrodków);
- Spadek liczby podmiotów gospodarczych;

Zjawiska sprzyjające rewitalizacji obszarów zagrożonych

Do zjawisk oddalających zagrożenia marginalizacją, zaliczyć należy:

- Wzrost liczby pracujących;
- Położenie geograficzne i wynikające stąd potencjalne nowe relacje gospodarcze;
- Położenie na szlakach komunikacyjnych;
- Istnienie lotniska spełniającego międzynarodowe standardy;

- Planowane rozwiązania drogowe, w tym – projektowany przebieg autostrady A-4, szczególnie w kontekście organizacji Euro 2012 w Polsce i na Ukrainie;
- Silne tradycje przemysłowe Miasta i Regionu;
- Rozwijające się sektory wysokiej szansy, współtworzące innowacyjność gospodarki Miasta,
- Istnienie renomowanych firm;
- Centrum targowe i rozwój imprez targowo-wystawienniczych, instytucje otoczenia biznesu;
- Duży udział firm sektora usług rynkowych w strukturze zatrudnienia;
- Stabilna struktura własności podmiotów gospodarczych;
- Poprawiająca się sytuacja na rynku pracy;
- Nie dość wykorzystane szanse, tkwiące w rozwoju usług, szczególnie turystycznych, sportowych, kulturalno-oświatowych;
- Wzrost liczby pracujących w sektorze usług, zarówno rynkowych jak i nierynkowych;
- Różnorodność branżową zakładów, brak monokultury.

3) SFERA SPOŁECZNA

Struktura demograficzna i społeczna - trendy

Liczba i ruch ludności

Obserwując rozwój demograficzny Rzeszowa trzeba mieć na uwadze, iż w dniach 1 stycznia 2006 r. i 2007 r., granice Miasta zostały poszerzone, co wpłynęło na stan i strukturę ludności. W dniu 31.01.2007 w Rzeszowie mieszkało 166 492 osób, a jeszcze 31.12.2006 r. jedynie 163 508 osób, czyli o blisko 3 tys. mniej. Mieszkańcy Rzeszowa stanowią ok. 7,8% całej populacji województwa podkarpackiego (2 mln 97 tys. mieszkańców).²⁰

Struktura ludności Rzeszowa charakteryzuje się wysokim współczynnikiem feminizacji. Na 100 mężczyzn przypada 112 kobiet, gdy w województwie podkarpackim wskaźnik ten wynosi 105 kobiet na 100 mężczyzn.

Ludność Miasta zwiększała się sukcesywnie także w latach 1990–2000, kiedy przybyło o ponad 5 tys. osób (o 5,65%). Niemniej, podobnie jak w całym kraju, w Rzeszowie zaczęto obserwować negatywne trendy demograficzne, wyrażające się w spadku liczby ludności oraz spadku dynamiki wzrostu ludności, przy czym roczny przyrost ludności zmniejszył się z

---

²⁰ Według liczby ludności faktycznie zamieszkałej.

0,21% w 1995 r. do 0,11% w 2000 r., aż w roku 2002 osiągnął saldo ujemne – 2,1%. W następnych latach liczba ludności nieznacznie malała, aż do roku 2006, gdy przyrost ludności po poszerzeniu granic wzrósł o ok. 3,1%. Dołączenie nowych obszarów w styczniu 2007 r. spowodowało, iż w stosunku do 31.12.2006 w dniu 31.01.2007 Rzeszów zamieszkiwało o 1,82% więcej osób. W perspektywie 4 lat (2003-2006) nastąpił przyrost ludności według stałego miejsca zameldowania o 2,9%, przy czym bardziej dynamicznie przyrastała liczba kobiet, co zwiększyło ich liczebną przewagę. Zmiany te obrazuje tabela poniżej.

Tabela 29. Zmiany w liczbie ludności Rzeszowa w latach 2003 – 2009 (stan na 31 XII).

Stan ludności	2003	2006	2009	2009/2003
wg stałego miejsca zameldowania ogółem	153 260	157 702	167 063	109,0
Mężczyźni	72 834	74 773	79 250	108,8
Kobiety	80 426	82 929	87 813	109,2
wg faktycznego miejsca zamieszkania	159 088	163 508	172 770	108,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych

Do roku 2030 prognozowano spadek liczby rzeszowian o ok. 24 tys. osób w stosunku do roku 2005 r. Dane z prognozy ludności do 2030 r. w Rzeszowie w porównaniu z miastami wojewódzkimi podobnej wielkości oraz prognozą dla województwa i Polski, zawiera tabela poniżej.

Tabela 30. Prognoza ludności w tysiącach do 2030 r.

Miasta	2002 ^a	2005 ^a	2010	2015	2020	2025	2030
Olsztyn	172,5	174,5	176,2	174,9	171,5	165,6	157,8
Opole	129,3	128,3	124,2	118,9	112,5	105,3	97,5
Rzeszów	159,8	158,5	157,5	153,9	148,8	142,2	134,4
Polska	38218,5	38157,1	37899,2	37625,9	37228,8	36598,0	35693,0
Podkarpackie	2096,7	2098,3	2097,7	2099,6	2095,9	2079,1	2044,7

^a Dane rzeczywiste; uwzględniają podział terytorialny z danego roku, w prognozie podział terytorialny z 2003 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Trzeba jednak mieć na uwadze, że cytowana prognoza nie uwzględniała zmian terytorialnych, które wpłynęły na liczbę ludności Miasta. Według informacji zawartych na stronie internetowej Rzeszowa²¹, w roku 2008 przyłączono do Rzeszowa część Przybyszówki (z gminy Świlcza) oraz Zwiężycza (z gminy Boguchwała), w wyniku czego powierzchnia Miasta wzrosła do 91,54 km kw. a liczba ludności do 170,5 tys. W roku 2009 przyłączono Białą, wyniku czego powierzchnia Miasta zwiększyła się do 97,60 km a liczba ludności do 173 tys., w 2010 r., po przyłączeniu Budziwoja i części Miłocina powierzchnia Rzeszowa wzrosła do 115,8 km², a liczba ludności do 178 tys. Kwestią nadzwyczaj istotną dla warunków życia w mieście i

²¹ <http://www.erzeszow.pl/>

ściśle związaną z rozwojem demograficznym Rzeszowa jest wskaźnik gęstości zaludnienia. Dzięki inicjatywie poszerzenia granic Miasta w 2010 r. poziom tego wskaźnika spadł o 48% w stosunku do 2003 r. Jak widać zmiana ta jest ogromna, ale gęstość zaludnienia w Rzeszowie nadal odznacza się ponadprzeciętnym poziomem. Poniższa tabela obrazuje zmiany w poziomie tego wskaźnika w Mieście w latach 2003-2006 oraz na początku 2010 r.

Tabela 31. Dynamika zmian gęstości zaludnienia w Rzeszowie w latach 2003 – 2006 i w 2010 r.

Gęstość zaludnienia	2003	2004	2005	2006	2010
Liczba osób na 1 km ²	2 963	2 961	2 952	2 403	1537
Powierzchnia w km ²	53,7	53,7	53,7	68	115,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych oraz informacji ze strony internetowej Miasta Rzeszowa

Proces wzrostu liczby ludności w latach 2006 i 2007 w Rzeszowie spowodowany jest dołączeniem do Miasta nowych terenów, nie można zatem bagatelizować niekorzystnego zjawiska demograficznego, jakim jest ujemne saldo migracji. W latach 2003-2005 zmniejszał się co prawda odpływ ludności z Miasta (w 2003 r. – 2 325 osób, w 2005 r. – 1 966 osób), nie ominął jednak Rzeszowa gwałtowny odpływ ludności w roku 2006 (o 199 osób więcej w stosunku do roku poprzedniego). Liczba napływających nie bilansuje odpływu mieszkańców, skutkiem czego saldo migracji nieprzerwanie jest ujemne. W 2006 r. zmieniły się natomiast kierunki migrowania, ujemne saldo migracji zagranicznych zwiększyło się, a ujemne saldo migracji krajowych wyraźnie zmniejszyło.

Tabela 32. Migracje ludności Rzeszowa w latach 2003 - 2006

Wskaźnik	2003	2004	2005	2006
Saldo migracji krajowych	-540	-539	-263	-30
Saldo migracji zagranicznych	1	49	-51	-185
Napływ ludności	1 786	1 796	1 652	1 950
Odpływ ludności	2 325	2 286	1 966	2 165

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych

O ile w zakresie ruchu naturalnego ludności w latach 2000-2002 obserwowano stopniowe zmniejszanie się przyrostu naturalnego, to w latach 2003-2006 tendencja ta odwróciła się, a przyrost wyniósł:

- w 2003 roku – 176 osób,
- w 2004 roku – 251 osób,
- w 2005 roku – 288 osób,
- w 2006 roku – 393 osób.

Przyrost naturalny na poziomie 2,5 na 1000 ludności to bardzo korzystne zjawisko, które wyróżnia Rzeszów zarówno na tle województwa i kraju. Pomimo, iż wskaźnik żywych urodzeń

na 1000 ludności jest nieco niższy, pozytywnym zjawiskiem jest najniższy w grupie porównawczej wskaźnik zgonów na 1000 ludności. Spośród wybranych miast wojewódzkich sytuacja demograficzna Rzeszowa zdaje się być najbardziej korzystna, jedynie w Olsztynie zachodzą podobne procesy demograficzne (tabela poniżej).

Tabela 33. Ruch naturalny ludności w 2006 r.

Jednostka	Małżeństwa	Urodzenia żywe	Zgony	Przyrost naturalny
	na 1000 ludności			
Polska	5,9	9,8	9,7	0,1
Województwo Podkarpackie	6,0	9,6	8,3	1,3
Rzeszów	5,9	9,5	7,0	2,5
Olsztyn	5,4	9,6	7,5	2,1
Opole	5,4	8,3	8,5	-0,2
Lublin	6,2	9,6	9,0	0,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych

Struktura wiekowa ludności Rzeszowa

Niekorzystne zmiany w strukturze wiekowej ludności Rzeszowa obserwowano w latach 2003-2005, kiedy spadała liczba osób w wielu przedprodukcyjnym. Wzrost liczby młodych mieszkańców odnotowano w roku 2006, przy jednoczesnej nieznacznej większości mężczyzn w tej grupie ludności. Inaczej było wśród rzeszowian w wieku produkcyjnym, gdzie nieznacznie przeważały kobiety (50,68%). Stale wzrasta liczebność populacji w wieku produkcyjnym – w latach 2005-2006 o blisko 3,3 tys. osób. Podobne tendencje obserwuje się w grupie osób w wieku poprodukcyjnym. W tym przypadku w latach 2003-2005 następował wzrost o ok. 0,5 tys. osób rocznie, podczas gdy różnica między 2005 a 2006 wyniosła 1,33 tys. osób. Niezależnie od zmian w liczebności w poszczególnych grupach wiekowych, niezmiennie znaczną większość wśród osób w wieku poprodukcyjnym stanowią kobiety (67,2%).

Wydaje się, iż wzrost liczby ludności będący konsekwencją przyłączenia do Miasta nowych obszarów nie skutkuje znaczącymi zmianami w strukturze wiekowej ludności. W świetle powyższego wyzwaniem dla władz Miasta stanie się zatem nie tylko zapobieganie odpływowi młodych ludzi w inne rejony, ale również przyciąganie nowych, napływowych mieszkańców do Miasta.

Zmiany w liczbie osób z poszczególnych grup wiekowych w Rzeszowie w latach 2003-2006 przedstawia tabela poniżej.

Tabela 34. Zmiany w liczbie ludności Rzeszowa należących do grup wiekowych w latach 2003 – 2006

Liczba ludności wg grup wiekowych	2003	2004	2005	2006
ogółem	159 088	159 020	158 539	163 508
w tym odsetek kobiet	52,76%	52,81%	52,83%	52,81%
w wieku przedprodukcyjnym (% z ogółem)	31 369 (19,7)	30 542 (19,2)	29 452 (18,6)	29 803 (18,2)
w tym odsetek kobiet	48,45%	48,76%	48,97%	49,01%
w wieku produkcyjnym (% z ogółem)	105 933 (66,6)	106 221 (66,8)	106 299 (67,0)	109 589 (67,0)
w tym odsetek kobiet	51,05%	50,97%	50,85%	50,68%
w wieku poprodukcyjnym (% z ogółem)	21 786 (13,7)	22 257 (14,0)	22 788 (14,4)	24 116 (14,7)
w tym odsetek kobiet	67,23%	67,12%	67,01%	67,17%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych

Pod względem długości zamieszkiwania w Mieście, dane Narodowego Spisu Powszechnego z maja 2002 r. wskazują, iż:

- od urodzenia zamieszkuje Rzeszów 50,5% mieszkańców,
- ludność przybyła stanowi blisko 47% dzisiejszych rzeszowian, w tym znacząca część spośród nich zamieszkała w Mieście przed 1988 (71,1% naturalizowanych mieszkańców).

Statystyki te wykazują zbieżność z danymi dla województwa podkarpackiego.

Z punktu widzenia procesów rewitalizacyjnych istotne znaczenie ma struktura ludności w poszczególnych osiedlach Miasta. Dane o liczbie i wieku mieszkańców dla 2006 i 2007 r. oraz dane dotyczące ogólnej liczby mieszkańców w 2009 r. w układzie osiedli Miasta zawiera kolejna tabela.

Tabela 35. Mieszkańcy osiedli (zameldowani na stałe) w podziale na grupy wiekowe i płeć w latach 2006 - 2009

Osiedla	2006							2007							2009
	Grupy wiekowe mieszkańców						Ra- zem	Grupy wiekowe mieszkańców						Ra- zem	Ra- zem
	0-18		19-60		> 60			0-18		K 19-60 M 19-65		K>60 M>65			
	Osób	%	Osób	%	Osób	%	Osób	Osób	%	Osób	%	Osób	%	Osób	Osób
Śródmieście Płn.	1011	20,0	3090	61,3	943	18,7	5044	941	19,0	3101	62,7	902	18,2	4 944	4 787
Śródmieście Pd.	714	19,2	2119	57,1	878	23,7	3711	681	18,6	2151	58,9	820	22,5	3 652	3 554
Pułaskiego	982	17,7	3051	54,9	1525	27,4	5558	917	16,8	3025	55,5	1511	27,7	5 453	5 215
Generała Grota-Roweckiego	1406	16,4	4773	55,8	2380	27,8	8559	1348	15,9	4810	56,9	2302	27,2	8 460	8 254
Piastów	824	16,0	2790	54,2	1532	29,8	5146	792	15,6	2785	55,0	1486	29,4	5 063	4 996
Dąbrowskiego	882	17,3	2785	54,5	1439	28,2	5106	855	16,7	2882	56,4	1375	26,9	5 112	5 017
Staroniwa	449	22,7	1244	62,8	289	14,6	1982	443	21,8	1304	64,0	290	14,2	2 037	2 497
Kmity	1259	16,2	4901	63,2	1589	20,5	7749	1235	16,1	4911	64,0	1527	19,9	7 673	7559
Gen. Andersa	2220	18,0	7652	62,0	2471	20,0	12343	2118	17,4	7605	62,6	2419	19,9	12 142	11882
Staromieście	635	22,8	1647	59,2	502	18,0	2784	617	22,1	1682	60,3	491	17,6	2 790	2903

Osiedla	2006							2007							2009	
	Grupy wiekowe mieszkańców						Ra- zem	Grupy wiekowe mieszkańców						Ra- zem	Ra- zem	
	0-18		19-60		> 60			0-18		K 19-60 M 19-65		K>60 M>65				
	Osób	%	Osób	%	Osób	%	Osób	Osób	%	Osób	%	Osób	%	Osób	Osób	
1000 – lecia	1659	17,4	5386	56,5	2496	26,2	9541	1569	16,8	5386	57,5	2412	25,8	9 367	9131	
Pobitno	1023	25,2	2603	64,0	439	10,8	4065	962	23,7	2671	65,7	432	10,6	4 065	4033	
Mieszka I	1938	20,3	6340	66,3	1288	13,5	9566	1856	19,3	6512	67,8	1232	12,8	9 600	9626	
Nowe Miasto	2739	16,9	11950	73,5	1564	9,6	16253	2600	16,3	11854	74,2	1516	9,5	15 970	15522	
Wilkowyja	879	22,6	2525	64,9	487	12,5	3891	893	22,2	2662	66,2	464	11,6	4 019	4286	
Słocina	1125	24,2	2767	59,4	763	16,4	4655	1135	23,5	2954	61,1	744	15,4	4 833	5044	
Zalesie	1180	20,2	3808	65,1	862	14,7	5850	1129	19,6	3789	65,7	847	14,7	5 765	6030	
Przybyszówka	603	24,5	1464	59,5	392	15,9	2459	1156	22,7	3140	61,6	800	15,7	5096	6372	
Baranówka	1964	17,8	8162	73,8	930	8,4	11056	1885	17,2	8155	74,2	952	8,7	10992	10875	
Króla st. Augusta	970	17,2	3612	64,1	1052	18,7	5634	940	16,9	3587	64,5	1034	18,6	5561	5597	
Paderewskiego	713	16,0	3235	72,7	502	11,3	4450	694	15,7	3220	72,8	508	11,5	4422	4373	
Drabinianka	1856	25,5	4842	66,6	577	7,9	7275	1775	24,1	5020	68,1	573	7,8	7368	7595	
Krakowska Płd.	1550	18,5	6240	74,6	572	6,8	8362	1434	17,4	6240	75,8	562	6,8	8236	8140	
Kotuli	815	30,0	1768	65,1	132	4,9	2715	1022	30,1	2226	65,6	147	4,3	3395	3995	
Załęże	391	26,2	894	59,8	209	14,0	1494	408	26,0	959	61,1	203	12,9	1570	1659	
Zwięczyca	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3101	
Biała	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2033	
Razem	29 787	19,2	99 648	64,2	25 813	16,6	155248	29405	18,7	102631	65,1	25549	16,2	157585	164076	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Biura Rozwoju Miasta

Największy odsetek ogólnej liczby mieszkańców zamieszkuje (2009 r.) osiedla Nowe Miasto (9,5 % mieszkańców miasta), Gen. Andersa (7,2%) i Baranówka (6,6%).

Struktura wiekowa ludności w poszczególnych osiedlach jest znacznie zróżnicowana. Największym odsetkiem osób w wieku poniżej 18 lat charakteryzują się mieszkańcy osiedli: Kotuli (ponad 30% w 2007 r.), Załęże i Drabinianka. Z kolei największy procent osób w wieku poprodukcyjnym charakteryzuje populacje osiedli: Piastów (29,3% w 2007 r.), Pułaskiego i Grota-Roweckiego. Ludność w wieku produkcyjnym stanowiła w 2007 r. od 55,0% do 75,8% liczby mieszkańców osiedli (najmniej na osiedlach: Piastów i Pułaskiego, najwięcej na osiedlach: Krakowska Południe, Baranówka, Nowe Miasto, Paderewskiego).

Wśród istotnych zmian, jakie zaszły w ostatnim okresie wskazać należy na:

- zmianę w grupie osiedli „najmłodszych”, gdzie w miejsce osiedla Pobitno (z nadal wysokim udziałem osób w wieku przedprodukcyjnym - 23,7%) największy udział osób młodych odnotowuje się w nowym osiedlu Załęże (26%),
- wyraźny wzrost udziału osób w wieku produkcyjnym w przekroju na osiedla.

Przyczyny tych zmian upatrywać można zarówno w poszerzeniu granic Miasta jak i migracjach między osiedlami, na temat których dane przedstawia tabela poniżej.

Tabela 36. Migracje wewnętrzne w Rzeszowie w latach 2006 – 2007

Osiedla	Przyrost lub ubytek osób		Zmiana liczby ludności w %		% ogółu ludności Miasta na danym osiedlu		
	2007/2006	2009/2007	2007/2006	2009/2007	2006	2007	2009
Śródmieście Płn.	-92	-157	98,17	96,82	3,25	3,14	2,9
Śródmieście Pd.	-41	-98	98,89	97,32	2,38	2,32	2,2
Pułaskiego	-92	-238	98,34	95,64	3,57	3,46	3,2
Generała Grot-Roweckiego	-65	-206	99,24	97,57	5,49	5,37	5,0
Piastów	-85	-67	98,35	98,68	3,32	3,21	3,0
Dąbrowskiego	-1	-95	99,98	98,14	3,30	3,24	3,1
Staroniwa	55	460	102,77	122,58	1,28	1,29	1,5
Kmity	-74	-114	99,04	98,51	4,99	4,87	4,6
Gen. Andersa	-185	-260	98,50	97,86	7,94	7,71	7,2
Staromieście	3	113	100,11	104,05	1,80	1,77	1,8
1000 – lecia	-157	-236	98,35	97,48	6,14	5,94	5,6
Pobitno	9	-32	100,22	99,21	2,61	2,58	2,5
Mieszka I	11	26	100,11	100,27	6,18	6,09	5,9
Nowe Miasto	-228	-448	98,59	97,19	10,44	10,13	9,5
Wilkowyja	137	267	103,53	106,64	2,50	2,55	2,6
Słocina	138	211	102,94	104,37	3,03	3,07	3,1
Zalesie	-84	265	98,56	104,60	3,77	3,66	3,7
Przybyszówka	824	1 276	133,50	125,04	1,59	3,23 ²²	3,9
Baranówka	-52	-117	99,53	98,94	7,12	6,98	6,6
Króla st. Augusta	-72	36	98,72	100,65	3,63	3,53	3,4
Paderewskiego	-35	-49	99,21	98,89	2,87	2,81	2,7
Drabinianka	94	227	101,29	103,08	4,69	4,68	4,6
Krakowska Płd.	-106	-96	98,73	98,83	5,38	5,23	5,0
Kotuli	629	600	122,74	117,67	1,78	2,15	2,4
Załęże	73	89	104,88	105,67	0,96	1,00	1,0
Zwięzycza	-	-	-	-			1,9
Biała	-	-	-	-			1,2
Razem					100	100	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Biura Rozwoju Miasta

W latach 2006-2007 najniższe saldo migracji zanotowano w osiedlach: Dąbrowskiego, Staromieście, Pobitno i Mieszka I, z czego jedynie w pierwszym z wymienionych ludności ubyło. Największą dynamikę zmian zaobserwowano na osiedlu Przybyszówka, gdzie w omawianym okresie napłynęły 824 osoby, co oznacza wzrost o 33,5%. Ponadto z dniem 1.01.2007 dołączono do niego drugą część, która wcześniej znajdowała się poza granicami Miasta, a którą w 2007 roku zamieszkiwało 1812 osób. Łącznie wzrost liczby mieszkańców Przybyszówki wyniósł zatem 2636 osób. Znaczny wzrost miał miejsce również na osiedlu Kotuli (629 osób, tj. 22,74%). Przy czym, nie wliczając liczby mieszkańców dołączonej w 2007 roku części Przybyszówki, na obu tych osiedlach żyje niewiele ponad 2% populacji Miasta. Najmniej zaludnione osiedla Rzeszowa to Załęże (1%), Staroniwa (1,29%) i Staromieście (1,77%). Po 2007 r. największą ujemną dynamikę zmian wykazywały osiedla Nowe

²² Uwzględniono liczbę mieszkańców dołączonej w 2007 r. części Przybyszówki.

Miasto, Generała Andersa, Pułaskiego, 1000 –lecia i Gen. Grot-Roweckiego, skąd ubyło po ponad 200 mieszkańców. Z kolei najszybciej rosnącym osiedlem Miasta jest os. Kotuli, gdzie w omawianym okresie sprowadziło się 600 osób (łącznie po 2006 r. – blisko 1300).

Kolejna tabela przedstawia demograficzną sytuację Miasta na tle województwa, Polski oraz porównywanych miast w 2006 r.

Tabela 37. Ludność według płci i ekonomicznych grup wieku w 2006 r.

Jednostka	Ludność							Kobiety /100 mężczyzn	w wieku nieprod. / 100 osób w wieku prod.	na km ²
	Ogółem*	mężczyźni	kobiety	w wieku						
				przedprod.	prod.	poprod.				
w tysiącach			% ludności w ogółem							
Polska	38 125,5	18 426,8	19 698,7	20,1	64,2	15,7	107	55,7	122	
Województwo Podkarpackie	2 097,6	1 025,6	1 072,0	22,3	62,6	15,1	105	59,8	118	
Rzeszów	163,5	77,2	86,3	18,2	67,0	14,7	112	49,2	2 403	
Olsztyn	174,9	81,2	93,7	17,6	68,2	14,3	115	46,7	1 981	
Opole	127,6	59,8	67,8	15,8	68,1	16,2	113	46,9	1 322	
Lublin	344,6	159,6	190,8	17,0	67,0	16,0	117	49,3	2 397	

*według faktycznego miejsca zamieszkania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych

Rzeszów wciąż charakteryzuje znaczny odsetek ludności w wieku produkcyjnym²³, która stanowi 67% rzeszowian (w województwie podkarpackim – 62,6%). Na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadają zatem zaledwie 49,2 osoby w wieku nieprodukcyjnym. W porównaniu z Polską i województwem również udział młodych mieszkańców w populacji jest niższy, jednak na tle innych miast proporcje ludności przedstawiają się lepiej. Podobnie wypada porównanie wskaźnika feminizacji – tak na tle kraju, jak i województwa osiąga on wysokie wartości, gdy na tle miast nie jest aż tak wysoki. Jak podkreślano już wyżej Rzeszów wciąż istotnie odbiega od innych miast, jeśli idzie o gęstość zaludnienia.

Struktura wykształcenia

Dane dotyczące wykształcenia ludności, pochodzące z *Narodowego Spisu Powszechnego 2002* pokazują, iż wciąż korzystniejszej, niż średnia krajowa i wojewódzka, strukturze wiekowej mieszkańców, towarzyszy wyjątkowo wysoki w skali województwa i kraju odsetek osób z wykształceniem wyższym, które posiada ponad 20% populacji Miasta powyżej 13 roku życia. Przy tym 52% mieszkańców z wyższym wykształceniem to kobiety. Większy w porównaniu z mężczyznami jest również procent kobiet wśród posiadających wykształcenie policealne lub średnie (ok. 57% ogółu). Przy czym ten poziom wykształcenia posiada 43,8%

²³ Wiek nieprodukcyjny – ludność w wieku przedprodukcyjnym oraz w wieku poprodukcyjnym Wiek przedprodukcyjny – wiek 0-17 lat; wiek produkcyjny – mężczyźni w wieku 18-64 lata, kobiety w wieku 18-59 lat; wiek poprodukcyjny – mężczyźni w wieku 65 lat i więcej oraz kobiety w wieku 60 lat i więcej.

populacji Miasta. 12,8% rzeszowian legitymuje się wykształceniem zasadniczym zawodowym, z czego większość stanowią mężczyźni (blisko 61%), jednocześnie jedynie podstawowe wykształcenie posiada 17,4% mieszkańców, z czego kobiet stanowią ok. 76%. Osoby z wykształceniem podstawowym nieukończonym, bez wykształcenia szkolnego lub też o nieustalonym poziomie ma 5,2% rzeszowian (większość to kobiety).

Porównanie wskaźników wykształcenia ludności Polski, województwa i Miasta przedstawiono w poniższej tabeli.

Należy zaznaczyć istotne różnice w poziomie wykształcenia rzeszowian w porównaniu z populacją województwa i całej Polski. 2/3 mieszkańców Miasta legitymuje się co najmniej średnim wykształceniem, gdy w województwie jedynie 39,2%, a w kraju 41,4%.

Tabela 38. Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia

Jednostka	Ogółem	Poziom wykształcenia					
		wyższe	policealne i średnie	zasadnicze zawodowe	podstawowe ukończone	nieukończone podst. i bez wykształcenia szkolnego	nieustalony
w tysiącach							
Polska	32435,4	3203,6	10208,3	7539,8	9651,9	1180,0	651,8
%	100	9,9	31,5	23,2	29,8	3,6	2,0
Podkarpackie	1740,4	147,2	533,4	413,5	556,7	68,7	21,0
%	100	8,5	30,7	23,8	32	3,9	1,2
Rzeszów	139,2	29,0	61,0	17,8	24,3	2,3	4,8
%	100	20,8	43,8	12,8	17,4	1,8	3,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NSP 2002

Struktura wiekowa ludności oraz poziom wykształcenia mieszkańców wskazują na duży potencjał tej populacji i stanowią jedną z lokomotyw rozwoju miasta.

Podstawowa infrastruktura społeczna Miasta²⁴

Edukacja

Rzeszów posiada rangę ważnego ośrodka akademickiego, charakteryzuje się jednocześnie silnie rozwiniętą siecią szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych.

W ostatnich latach w szkolnictwie podstawowym i ponadpodstawowym zaznaczają się wyraźnie dwie tendencje:

- spadek liczby uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjach,

²⁴ Informacje o obiektach kultury, sportu i rekreacji zawarto poniżej w rozdziale: Turystyka.

- zwiększanie się liczby uczniów w liceach ogólnokształcących, zasadniczych szkołach zawodowych i technicach, czemu towarzyszy spadek liczby uczniów w liceach profilowanych.

Dane o liczbie placówek oświatowych według rodzaju i liczbę uczniów w latach 2004-2006 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 39. Placówki edukacyjne w Rzeszowa (bez specjalnych) w latach 2004 – 2006

Rodzaj placówki/miejsca/uczniowie w placówkach	Liczba obiektów /miejsc/uczniów		
	2004	2005	2006
Przedszkola ogółem	36	37	38
Miejsca w przedszkolach ogółem	4 033	4 067	4 121
Szkoły podstawowe ogółem	23	23	25
Uczniowie w szkołach podstawowych dla dzieci i młodzieży ogółem	9 730	9 233	9 257
Gimnazja dla dzieci i młodzieży ogółem	15	16	17
Uczniowie w gimnazjach dla dzieci i młodzieży ogółem	6 484	6 243	6 077
Licea ogólnokształcące ponadgimnazjalne dla młodzieży ogółem	16	16	15
Uczniowie w liceach ogólnokształcących ponadgimnazjalnych dla młodzieży ogółem	7 972	7 895	8 032
Ponadgimnazjalne zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży ogółem	7	7	8
Uczniowie w ponadgimnazjalnych zasadniczych szkołach zawodowych dla młodzieży	1 232	1 272	1 301
Licea profilowane dla młodzieży ogółem	12	11	10
Uczniowie w liceach profilowanych dla młodzieży	1 388	1 121	760
Ponadgimnazjalne technika dla młodzieży ogółem	13	13	13
Uczniowie w ponadgimnazjalnych technicach dla młodzieży	4 898	6 558	6 856
Ponadpodstawowe średnie szkoły zawodowe dla młodzieży ogółem	8	0	0
Uczniowie w ponadpodstawowych średnich szkołach zawodowych dla młodzieży	2 249	335	19

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS – Bank Danych Regionalnych

Należy podkreślić, że baza materialna oświaty i wychowania w Rzeszowie wymaga znacznych nakładów, związanych z potrzebami remontowymi i modernizacyjnymi.

Rangę ośrodka akademickiego otworzyło Rzeszowowi powołanie w 1952 r. Wyższej Szkoły Inżynierskiej, która zyskując następnie status Politechniki Rzeszowskiej, jest najstarszą uczelnią miasta. W 1996 r. rozpoczęły działalność dwie pierwsze uczelnie prywatne: Wyższa Szkoła Zarządzania oraz Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania. W wyniku prac, powstałej w 1993 r. w Rzeszowie, Fundacji Rozwoju Ośrodka Akademickiego, 1 września 2001 r. działalność rozpoczął Uniwersytet Rzeszowski, powołany w oparciu o Wyższą Szkołę Pedagogiczną, Filię Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej z Lublina i Wydział Zamiejscowy Akademii Rolniczej z Krakowa. Ponadto w podrzeszowskim Tyczynie działa Wyższa Szkoła

Społeczno-Gospodarcza, a w Przemysłu Zamiejskowy Wydział Administracyjno - Prawny Wyższej Szkoły Administracji i Zarządzania.

W roku akademickim 2005/2006 na poziomie wyższym kształcenie oferowały:²⁵

- Uniwersytet Rzeszowski – 20 185 studentów, w tym 12 281 studentów studiów dziennych,
- Politechnika Rzeszowska – 12 225 studentów,
- Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania – 9 254 studentów,
- Wyższa Szkoła Zarządzania – 1 171 studentów (dane za rok 2006/2007),
- Wyższa Szkoła Administracji i Zarządzania – Wydział Zamiejskowy w Rzeszowie – 6 652 studentów,
- Wyższe Seminarium Duchowne – 127 studentów,
- Wyższa Szkoła Inżynierii Rolniczej i Zarządzania w Ropczycach, punkt w Miłocinie, 1 019 (Zamiejskowy Wydział Przedsiębiorczości Wyższej Szkoły Inżynieryjno-Ekonomicznej w Ropczycach z siedzibą w Rzeszowie),
- Wyższa Szkoła Społeczno-Gospodarcza w Tyczynie – 1269 studentów, w tym 112 studentów studiów dziennych,
- Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych Promar-International – 267 studentów (dane za rok 2006/07).

Poniższa tabela przedstawia zestawienie liczby studentów oraz absolwentów rzeszowskich uczelni wyższych w latach 2000/2001 – 2005/2006.

Tabela 40. Szkolnictwo wyższe w Rzeszowie w latach akademickich 2000/2001 – 2005/2006

Studenci i absolwenci	2000/2001	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006
	w tysiącach					
studenci*	44,1	50,8	52,0	50,2	48,8	49,2
w tym kobiety	23,6	27,7	28,5	27,6	26,8	27,4
w tym na studiach dziennych	20,8	23,1	24,6	24,6	25,1	25,3
absolwenci**	8,5	9,1	11,3	10,7	12,9	12,1
w tym kobiety	5,5	5,8	7	6,3	7,9	7,6

* stan w dniu 30 XI ** z poprzedniego roku

Źródło: GUS

O ile w latach 2000/2001 – 2002/2003 obserwowano dynamiczny wzrost liczby studentów na rzeszowskich uczelniach do ponad 52 tys. studentów, plasując Rzeszów na 10 miejscu wśród ośrodków akademickich w kraju, w kolejnych latach nastąpił spadek liczby studentów. W

²⁵ Dane BRMR.

roku akademickim 2005/2006 trend spadkowy odwrócił się i liczba studentów wzrosła do 49,2 tysięcy. Na przestrzeni lat 2000-2006 nieznacznie wzrósł odsetek studentów na studiach dziennych, który w roku akademickim 2005/2006 wyniósł 55,69%.

Równocześnie w opisywanym okresie obserwowano wzrost liczby absolwentów o 3,60 tys. W tym czasie stopniowo zwiększała się też liczebna przewaga kobiet wśród absolwentów.

Instytucje pomocy społecznej i ochrony zdrowia

Wśród instytucji tworzących infrastrukturę społeczną Rzeszowa wymienić należy Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, realizujący zadania własne i zlecone, wynikające z ustaw określających zadania z zakresu pomocy społecznej. Ośrodek współpracuje z wieloma instytucjami, wśród których wymienić warto:

- Rzeszowskie Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta,
- CARITAS Diecezji Rzeszowskiej,
- Fundacja Pomocy Młodzieży im. Jana Pawła II "WZRASTANIE",
- Stowarzyszenie Niepełnosprawnych Ruchowo "HIOB",
- Stowarzyszenie "KARAN",
- Towarzystwo z Pomocą Rodzinie "MIRRA",
- Stowarzyszenie Rodziców Dzieci Niepełnosprawnych Ruchowo,
- Fundacja "NOWE ŻYCIE",
- Towarzystwo Przyjaciół Dzieci,
- Stowarzyszenie Rodzin Katolickich Diecezji Rzeszowskiej,
- Parafie: Katedralna, Chrystusa Króla, Podwyższenia Krzyża Św., Św. Judy Tadeusza.

Na terenie Rzeszowa zgrupowana jest większość zakładów opieki zdrowotnej województwa podkarpackiego. Najważniejsze dane charakteryzujące rzeszowską służbę zdrowia przedstawia tabela poniżej.

Tabela 41. Służba zdrowia w Rzeszowie w latach 2004 – 2006

Wyszczególnienie		2004	2005	2006
Łóżka w szpitalach ogólnych na 10 tys. ludności	łóżko	118,5	114,8	112,6
Przychodnie	placówki ogółem	105	107	120
	publiczne	39	40	45
	niepubliczne	66	67	75
Placówki podległe samorządowi terytorialnemu (przychodnie, ośrodki zdrowia, poradnie)	ogółem	37	38	43
Podstawowa opieka zdrowotna	razem- porady ogólnodostępne	641 236	646 567	634 279
Apteki	ogółem	77	85	90

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS – Bank Danych Regionalnych

Turystyka oraz atrakcje rekreacyjne i kulturalne Rzeszowa

Rzeszów jest ośrodkiem o rozwijającej się funkcji turystycznej, szczególnie turystyki krajoznawczej, sentymentalnej, „kulturalnej” oraz biznesowej. Na rozwój tej funkcji Rzeszowa wpływają walory turystyczne Miasta i jego okolic, jak również zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne. Istotna dla rozwoju tej gałęzi gospodarki jest także rola Rzeszowa jako węzła komunikacyjnego. Rzeszów, będąc przez około pięć stuleci prywatnym miastem rezydencjonalnym, w którym decyzje urbanistyczne i architektoniczne podejmowali kolejni właściciele, a także będąc miastem, w którym rozwój układu przestrzennego determinowany był w dużym stopniu czynnikami fizjograficznymi – wykształcił ciekawą i urozmaiconą przestrzeń turystyczną.

Bazę noclegową Rzeszowa w 2006 r. stanowiło 21 całorocznych obiektów noclegowych, dysponujących łącznie 1 784 miejscami noclegowymi, przy czym ich liczba wzrastała stopniowo od 2004 r. Na przynajmniej jeden nocleg zatrzymało się w 2006 r. w Rzeszowie 92 103 turystów, z czego 19 270 osób stanowili goście z zagranicy. Ich udział w ogóle odwiedzających Rzeszów to niecałe 21%.²⁶

Do obiektów noclegowych o najwyższym poziomie usług zalicza się hotele: „Ambasador” (czterogwiazdkowy), „Prezydencki”, „Hubertus” (trzygwiazdkowe), „Dworek”, „Pod Ratuszem”, „Polonia”, „Classic”, „Hetman”.

Tabela 42. Korzystający z noclegów w Rzeszowie w latach 2002 – 2006

Korzystający z noclegów	2002	2003	2004	2005	2006
ogółem	92 928	75 753	81 445	91 311	92 103
w tym turyści zagraniczni	25,9%	23,5%	22,5%	19,9%	20,9%

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Między rokiem 2002 a 2003 nastąpił bardzo gwałtowny spadek liczby turystów w Rzeszowie (blisko 23%). Od roku 2004 liczba odwiedzających Miasto stopniowo wzrastała, by w roku 2006 zbliżyć się do poziomu z 2002 r. Równocześnie do 2005 r. można było zaobserwować zmniejszanie się udziału turystów zagranicznych.

Ważną atrakcją Rzeszowa stanowią szlaki turystyczne, a w samym Mieście kulturowe i przyrodnicze trasy tematyczne. Najatrakcyjniejsze zabytki Starówki i Śródmieścia łączy Szlak Zabytków Starego Rzeszowa. Wzdłuż zachodniego brzegu Wisłoka i zalewu przebiega ścież-

²⁶ Wg danych GUS – Bank Danych Regionalnych

ka przyrodniczo-dydaktyczna im. W. Szafera. Unikalną atrakcją Rzeszowa jest także podziemna trasa turystyczna w zabytkowym centrum Miasta.

Bazę sportowo-rekreacyjną Miasta stanowią: dwa kompleksy Rzeszowskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji (m.in. z zespołem basenów odkrytych oraz ze sztucznym lodowiskiem), 4 kryte pływalnie, kilka stadionów, 8 zespołów kortów tenisowych, uruchomiona w 2002 r. hala widowiskowo-sportowa na Podpromiu – jedna z największych tego typu hal w Polsce.²⁷

Tereny rekreacyjne w Rzeszowie to także kilkanaście parków, zalew z wypożyczalnią sprzętu pływającego i zielonymi terenami w otoczeniu oraz doskonały dla aktywnych form rekreacji stok Pogórza Dynowskiego w południowo-wschodniej części Miasta.

Rzeszów jest jednocześnie największym ośrodkiem kulturalnym południowo-wschodniej Polski. Najważniejsze instytucje kultury funkcjonujące w mieście to: Filharmonia im. A. Maławskiego, dwa teatry (Teatr im. W. Siemaszkowej, Teatr „Maska”), kina, kilkanaście domów kultury, w ramach których działają różnorodne zespoły artystyczne, kluby i koła zainteresowań. Na terenie miasta znajduje się też 7 muzeów oraz 7 galerii.²⁸ Wiele obiektów wymaga modernizacji i remontów oraz dostosowania do współczesnych wymagań funkcjonalnych.

Poniższa tabela zawiera podstawowe dane statystyczne o zapleczu kulturalnym Rzeszowa.

Tabela 43. Zaplecze kulturalne i jego użytkownicy w 2006 r.

Obiekt /wskaźnik	2006
Placówki biblioteczne	
biblioteki i filie – obiekty	18
księgozbiór (woluminy)	549 291
czytelnicy w ciągu roku (osoby)	41 678
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz (woluminy)	795 724
Liczba ludności na placówkę biblioteczną	
ludność na 1 placówkę biblioteczną	7 786,10
księgozbiór bibliotek na 1000 ludności	3 359,41
czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności	255,45
wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach	19,09
Kina stałe	
ogółem - obiekty	2
Sale	5
miejsca na widowni	1 718
seanse ogółem	10 992
widzowie ogółem	609 962
Muzea	
muzea łącznie z oddziałami - obiekty	5
oddziały - obiekty	2
zwiedzający muzea i oddziały (osoby)	23 211

²⁷ Por. – plansza nr 8.

²⁸ Wg danych na stronie www.erzeszow.pl

Obiekt /wskaźnik	2006
Domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice	
instytucje	8
imprezy	728
uczestnicy imprez	72 158
zespoły artystyczne	78
koła (kluby)	62

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, dane w sekcji Domy i ośrodki kultury za rok 2007

Wśród najciekawszych cyklicznych imprez kulturalnych wymienić należy: Światowy Festiwal Polonijnych Zespołów Folklorystycznych, Festiwal Amatorskich Teatrów Polonijnych, Wieczory Muzyki Organowej i Kameralnej, koncerty w ramach Łańcuckiego Festiwalu Muzycznego, przeglądy teatralne, turnieje rycerskie, by wymienić jedynie niektóre. Ofertę imprez cyklicznych poszerza pobliski Łańcut (odległy o kwadrans jazdy samochodem), z Festiwalem Muzycznym oraz ofertą licznych koncertów, w tym w ramach Międzynarodowych Kursów Interpretacji Muzycznej.

Pomoc społeczna i sytuacja osób niepełnosprawnych

Najczęstszymi przyczynami kwalifikującymi do pomocy MOPS są: ubóstwo, bezrobocie, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, niepełnosprawność, długotrwała choroba. Z pomocy korzystają również osoby z trudnościami w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego, powodem przyznania jej bywa także alkoholizm, potrzeba ochrony macierzyństwa, bezdomność, sieroctwo i narkomania.

W pierwszym półroczu 2006 r. w rodzinach korzystających ze świadczeń żyło 9 798 osób, czyli ok. 6% ogółu mieszkańców Miasta. Kwota świadczeń ogółem w podanym okresie wyniosła 7 137,2 tysięcy zł, z czego 86,6% pochodziło z budżetu gminy (łącznie z dotacjami rządowymi na realizację zadań własnych). W przeliczeniu na jedną osobę w rzeszowskich rodzinach korzystających ze świadczeń kwota wyniosła 728 zł, przy czym w latach poprzednich była dużo wyższa: 2004 – 956 zł, 2005 – 1 196 zł, zaś w przeliczeniu na 1 mieszkańca miasta w pierwszej połowie 2006 r. wynosiła 44 zł (odpowiednio w poprzednich latach: 70 zł i 87 zł). Widoczny jest zatem w 2006 r. spadek tych dwóch wskaźników. Między rokiem 2004 a 2005 nie zaobserwowano znacznej zmiany w liczbie członków rodzin objętych pomocą, których w 2005 było 11 582, czyli ok. 7,3%. W latach 2004-2005 nastąpił natomiast spory wzrost kwoty świadczeń (o 2 657,0 tysięcy zł) oraz wzrost udziału budżetu gminy (o 7,4%) w ich finansowaniu.

Poniższa tabela przedstawia dane dotyczące świadczeń pomocy społecznej udzielonych w Rzeszowie i wybranych miastach w roku 2004, 2005 i I półroczu 2006 r.

Tabela 44. Udzielone świadczenia pomocy społecznej w Rzeszowie i miastach o podobnej wielkości w latach 2004, 2005 i pierwszym półroczu 2006 r.

Jednostka	Okres	Członkowie rodzin korzystających ze świadczeń		Kwota świadczeń**				
		w liczbach bezwzględnych	na 1000 ludności	ogółem w tysiącach złotych	w % ogółem pokrytych z budżetu:		w zł ogółem w przeliczeniu na:	
					województwa	gminy	1 osobę w rodzinach korzystających ze świadczeń	1 mieszkańca
Rzeszów	2004	11 714	74	11 194,4	20,7	79,3	956	70
	2005	11 582	73	13 851,4	13,3	86,7	1 196	87
	06/2006	9 798	60	7 137,2	13,4	86,6	728	44
Olsztyn	2004	14 677	85	10 532,1	33,5	66,5	718	61
	2005	14 289	82	11 169,3	27,1	72,9	782	64
	06/2006	11 134	64	5 907,0	25,8	74,2	531	34
Opole	2004	10 128	79	5 019,1	29,8	70,2	496	39
	2005	6 926	54	6 657,3	16,1	83,9	961	52
	06/2006	4 821	38	3 447,1	15,7	84,3	715	27
Lublin	2004	31 465	88	25 513,3	44,9	55,1	811	72
	2005	28 161	79	26 567,6	44,2	55,8	943	75
	06/2006	23 670	67	14 567,4	27,2	72,8	615	41

* dotyczy pomocy środowiskowej świadczonej przez miejskie ośrodki pomocy społecznej (pomocy rodzinie) w formie pieniężnej, w naturze i usługach. ** bez świadczeń realizowanych przez powiatowe centra pomocy.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W przypadku liczby członków rodzin objętych opieką społeczną na 1000 ludności, we wszystkich porównywanych miastach nastąpił spadek, najbardziej znaczący był on w Opolu (o ponad połowę). W Rzeszowie spadek ten był nie tak dynamiczny, choć zdecydowany. Jednocześnie Miasto charakteryzuje się wysoką kwotą świadczeń przypadających na jednego mieszkańca.

Rodziny objęte pomocą społeczną zamieszkują różne obszary Rzeszowa. Rozmieszczenie terytorialne rzeszowian korzystających z pomocy społecznej według podziału na osiedla w 2006 i 2007 r. przedstawiono w tabeli poniżej oraz na Planszach 11 (dla 2007 r.) i 11 a (dla 2006 r.).

Tabela 45. Osoby korzystające z pomocy społecznej w poszczególnych osiedlach Rzeszowa w latach 2006-2007

Osiedla	2006	2007
---------	------	------

	Osoby korzystające z pomocy społecznej ogółem			Osoby dotknięte ubóstwem		Osoby korzystające z pomocy społecznej ogółem		Długo trwale bezrobotni	Osoby dotknięte ubóstwem	Osoby mieszkające w trudnych warunkach				
	Liczba osób, którym przyznano świadczenie		Liczba		Liczba		Liczba osób, którym przyznano świadczenie							
	os.	na 1000 mieszkańców	rodzin	osób w rodzinach	rodzin	osób w rodzinach	os.				na 1000 mieszkańców	os.	os.	os.
Śródmieście Płn.	657	130,3	425	927	367	832	828	173,0	310	256	262			
Śródmieście Pd.	347	93,5	246	632	148	408	271	76,3	117	60	94			
Pułaskiego	359	64,6	215	511	149	379	284	54,5	126	119	39			
Generała Grota - Roweckiego	416	48,6	287	621	256	553	462	56,0	191	224	47			
Piastów	259	50,3	168	344	168	344	259	51,8	83	137	39			
Dąbrowskiego	315	61,7	201	445	128	335	332	66,2	131	163	38			
Staroniwa	144	72,7	83	230	44	157	177	70,9	69	90	18			
Kmity	199	25,7	110	345	86	336	112	14,8	37	60	15			
Generała Andersa	431	34,9	272	625	224	664	606	51,0	227	343	36			
Staromieście	90	32,3	74	198	58	155	115	39,6	37	47	31			
1000 – lecia	434	45,5	293	689	191	512	386	42,3	134	191	61			
Pobitno	267	65,7	140	432	102	357	234	58,0	99	89	46			
Mieszka I	187	19,5	104	322	59	181	70	7,3	31	37	2			
Nowe Miasto	559	34,4	323	839	210	744	327	21,1	125	191	11			
Wilkowyja	150	38,6	88	252	48	158	96	22,4	34	48	14			
Słocina	264	56,7	145	534	108	381	265	52,5	98	116	51			
Zalesie	113	19,3	69	207	49	156	75	12,4	32	36	7			
Przybyszówka	230	93,5	110	345	81	304	147	23,1	57	81	9			
Baranówka	514	46,5	321	922	222	640	226	20,8	82	127	17			
Króla St. Augusta	189	33,5	115	288	85	218	150	26,8	47	82	21			
Paderewskiego	75	16,9	48	138	48	138	96	22,0	48	43	5			
Drabinianka	220	30,2	121	429	91	315	148	19,5	67	69	12			
Krakowska Płd.	244	29,2	146	520	88	285	172	21,1	81	75	16			
Kotuli	32	11,8	26	79	15	55	b.d.		b.d.	b.d.	b.d.			
Zalężę	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	55	33,2	24	22	9			
Razem	6695	43,5	4130	10874	3540	9847	5893	35,9	2216	2817	860			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Rzeszowie

Zgodnie z danymi MOPS długotrwale bezrobotni korzystający z pomocy społecznej stanowią ok. 1,4% ogółu mieszkańców Rzeszowa (2 216 osób). Najwięcej z nich mieszka na osiedlach: Śródmieście Północ i Południe (356 osób), Generała Andersa (227 osób) oraz Generała Grota-Roweckiego(191 osób). W Śródmieściu długotrwale bezrobotni stanowią wyjątkowo duży odsetek mieszkańców– 4,30%. Znaczny udział długotrwale bezrobotnych charakteryzuje też osiedla: Staroniwa 2,8%, i Dąbrowskiego 2,6%.

Z powodu ubóstwa pomocą społeczną objętych jest w Rzeszowie ok. 2,8 tys. osób, co stanowi ok. 1,7% wszystkich mieszkańców Miasta. Osiedla, gdzie mieszka najwięcej takich osób to Śródmieście Północ i Południe (427 osób), Generała Andersa (343 osób) oraz Generała Grota – Roweckiego (224 osób). Udział procentowy osób dotkniętych ubóstwem naj-

większy jest w Śródmieściu i wynosi aż 5,1%, inne osiedla o wysokim odsetku takich osób to: Staroniwa 3,6% i Dąbrowskiego 3,2%, a za nimi dopiero Generała Andersa 2,9%, Piastów 2,7% i Generała Grota-Roweckiego 2,7%.

O tym, że na osiedlach Śródmieście Północ i Południe znajduje się największe zagęszczenie osób potrzebujących pomocy społecznej, świadczy również odsetek osób mieszkających w trudnych warunkach, który diametralnie odbiega od poziomu na pozostałych osiedlach. Wynosi on 3,8%, co oznacza, iż na osiedlach tych w sumie kumuluje się ok. 37% problemów w skali całego miasta. Na trudne warunki mieszkaniowe składa się: brak łazienki, centralnego ogrzewania, bieżącej wody, wynajem mieszkania, zbyt duże w nim zagęszczenie i bardzo mały metraż.

Najmniejszy udział procentowy długotrwale bezrobotnych, osób dotkniętych ubóstwem oraz mieszkających w trudnych warunkach charakteryzuje osiedle Mieszka I (gdzie wymienione trzy wskaźniki osiągnęły odpowiednio wartości: 0,32%, 0,39% oraz 0,02%). Niski poziom długotrwałego bezrobocia oraz ubóstwa obserwuje się również na osiedlach Zalesie i Kmity, a w przypadku osób mieszkających w trudnych warunkach na osiedlach Nowe Miasto, Paderewskiego i Zalesie.

Kolejnym problemem społecznym jest niepełnosprawność. W Rzeszowie mieszka 18 tys. osób niepełnosprawnych, wśród których przeważają kobiety (około 55% populacji niepełnosprawnych). Niepełnosprawne dzieci stanowią około 16% ogółu niepełnosprawnych. Wśród osób niepełnosprawnych znaczna część to osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności (30%). Osoby z orzeczoną lekkim stopniem niepełnosprawności, posiadające ograniczoną zdolność zarobkowania stanowią 19% ogółu niepełnosprawnych. Osoby całkowicie niezdolne do pracy i wymagające opieki innej osoby (znaczny stopień niepełnosprawności) stanowią 19%. Część niepełnosprawnych nie posiada orzeczenia o niepełnosprawności. Są to w większości osoby starsze, po 60 roku życia oraz dzieci, resztę stanowią ludzie młodzi, którzy z różnych względów czują się niepełnosprawnymi, lecz nie posiadają stosownego orzeczenia.

Około 85% niepełnosprawnych żyje w wieloosobowych gospodarstwach domowych i może liczyć na pomoc współmieszkańców. Najczęściej opiekę nad osobą niepełnosprawną pełni rodzina – 77%, 9% osób wymagających całodobowej opieki i pielęgnacji korzysta ze zinstytucjonalizowanej formy opieki, zaś 14% radzi sobie sama.

Większość osób niepełnosprawnych jest bierna zawodowo. Tylko 18% niepełnosprawnych mężczyzn i 14% niepełnosprawnych kobiet w wieku produkcyjnym deklaruje, że jest aktywna

zawodowo. Ze względu na swoją niepełnosprawność około 21% osób niepełnosprawnych nie wychodzi samodzielnie z mieszkania, zgłasza wprost potrzebę pomocy drugiej osoby (opieki lekarskiej, pielęgniarki, opieki specjalistycznej, opiekunki, pomocy w robieniu zakupów), a niekiedy potrzebę całodobowej opieki.

Bezpieczeństwo publiczne i przestępczość

Przestępczość

Według GUS w latach 2004-2005 w Rzeszowie odnotowywano odpowiednio 6,4 i 6,2 tys. przestępstw rocznie z czego znacząca większość obejmowała przestępstwa kryminalne. Wykrywalność przestępstw w roku 2004 wyniosła 47,3%, w 2005 – 44,8 %, a w pierwszej połowie 2006 r. 50%.²⁹ Na tle województwa Rzeszów charakteryzuje się negatywnymi wskaźnikami zarówno ilości przestępstw, jak i ich wykrywalności. Porównanie wskaźników dotyczących przestępczości w roku 2005 w skali województwa i Miasta przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 46 Wskaźniki związane z przestępczością i bezpieczeństwem w województwie podkarpackim i w Rzeszowie w 2005 r.

Wskaźnik	Województwo podkarpackie	Rzeszów
Wykrywalność sprawców przestępstw ogółem	69,7%	44,8%
Przestępstwa stwierdzone w tys.	43,9	6,2
Liczba przestępstw na 10 tys. ludności	209,7	389,9
Wypadki drogowe	2 244	231
Liczba wypadków drogowych na 10 tys. ludności	10,7	14,6
Ofiary wypadków drogowych	3 145	311

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Według danych Komendy Miejskiej Policji w Rzeszowie w okresie 2004-2006 aż o 21,8% spadła liczba przestępstw stwierdzonych ogółem, przy czym największa różnica pojawiła się między rokiem 2005 a 2006 (587 przestępstw tj. 18,5%).

Poniższa tabela przedstawia dane Komendy Miejskiej Policji o liczbie przestępstw ogółem oraz w poszczególnych kategoriach w latach 2004-2006 i do czerwca 2007 r. Należy zwrócić uwagę na znaczne rozbieżności pomiędzy liczbą przestępstw stwierdzonych wg danych GUS i wg danych Policji.

Tabela 47 Przestępstwa ogółem w Rzeszowie w latach 2004 – 2006 oraz w pierwszej poł. 2007 r.

Przestępstwa wg kategorii w Mieście	2004	2005	2006	06/2007	2008

²⁹ Wg danych GUS, *Miasta wojewódzkie. Podstawowe dane statystyczne*, za lata 2004, 2005 i I. poł. 2006 r.

Przestępstwa wg kategorii w Mieście	2004	2005	2006	06/2007	2008
Ogółem	3308	3173	2586	1005	2309
rozboje	122	132	98	52	b.d.
Kradzieże	1732	1748	1518	588	b.d.
Włamania	971	824	660	213	b.d.
Pozostałe	483	469	310	152	b.d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Miejskiej Policji w Rzeszowie

Do połowy 2007 r. stwierdzono 1005 przestępstw, z czego 58,5% stanowiły kradzieże, które dominowały w ogóle przestępstw w całym opisywanym okresie. Przy czym, gdy ich udział wzrastał na przestrzeni lat, spadał odsetek włamań. Odsetek rozbojów w latach 2004-2006 utrzymywał się na poziomie od 3,7% do 4,2%, a w pierwszej połowie roku 2007 wzrósł do poziomu 5,2% wszystkich przestępstw. W całym 2008 roku stwierdzono 2309 przestępstw.

Poszczególne komisariaty obsługują następujące rejony (osiedla) Rzeszowa:

- Komisariat I Policji (Nowe Miasto) - obsługuje tereny osiedli: Nowe Miasto, Mieszka I, Paderewskiego, Pobitno, Wikowyja, Słocina, Drabinianka, Zalesie;
- Komisariat II Policji (Baranówka) - obsługuje tereny osiedli: Baranówka, Króla Augusta, Krakowska- Południe, Gen. Andersa, Przybyszówka;
- Komisariat III Policji (na dworcu PKP) - obsługuje tereny osiedli: część osiedla Śródmieście - Północ, 1000-lecia, Staromieście;
- Komisariat IV Policji (Centrum) - obsługuje tereny osiedli: Śródmieście, Pułaskiego, Grota- Roweckiego, Piastów, Dąbrowskiego, Staroniwa, Kmity.

Rozmieszczenie przestępstw popełnianych na terenie Rzeszowa jest nierównomierne (**Błąd! Nie można odnaleźć źródła odwołania.**). W latach 2004 - 2006 r. zdecydowaną większość – od 35 do 37 % przestępstw popełniono na terenie obsługiwanym przez Komisariat IV, obejmującym centrum. Co istotne, w omawianym okresie aż 60 do 65% z nich to kradzieże, stosunkowo wysoki jest też odsetek rozbojów – ok. 5%. Blisko 30% przestępstw w poszczególnych latach popełniono na terenie obsługiwanym przez Komisariat I, gdzie aż ok. 90% to kradzieże i włamania, a jedynie ok. 1,5% stanowią rozboje (wyjątek stanowiło pierwsze półrocze 2007 r., kiedy odsetek rozbojów w ogólnej liczbie przestępstw wzrósł do 3%). Najmniejsza liczba przestępstw w latach 2004 – 2006 popełniana została na terenie obsługiwanym przez Komisariat III – ok. 15%, jednak na jego terenie miało miejsce proporcjonalnie najwięcej rozbojów, które stanowiły ok. 6% wszystkich popełnionych na tym terenie przestępstw. Na terenie obsługiwanym przez Komisariat II zanotowano w analizowanych latach niespełna 19% ogółu przestępstw, przy czym zaobserwowano niski odsetek rozbojów (2 do 4% w poszczególnych latach) oraz spory odsetek przestępstw zaliczanych do kategorii „pozostałe”.

Tabela 48. Rozmieszczenie popełnionych przestępstw w latach 2004-2007

Komisariat	Przestępstwa	2004	2005	2006	06/2007
Komisariat I Policji (Nowe Miasto)	ogółem	920	949	741	316
	rozboje	17	13	12	10
	kradzieże	440	468	436	187
	włamania	387	424	254	92
	pozostałe	76	44	39	27
Komisariat II Policji (Bara- nówka)	ogółem	647	604	486	143
	rozboje	21	27	10	4
	kradzieże	265	294	220	78
	włamania	252	192	168	24
	pozostałe	109	91	88	37
Komisariat III Policji (na dworcu PKP)	ogółem	504	485	412	175
	rozboje	24	33	26	19
	kradzieże	287	285	246	89
	włamania	134	117	93	41
	pozostałe	59	50	47	26
Komisariat IV Policji (Cen- trum)	ogółem	1237	1135	947	371
	rozboje	60	59	50	19
	kradzieże	740	701	616	234
	włamania	198	91	145	56
	pozostałe	239	284	136	62

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Miejskiej Policji w Rzeszowie

Liczbę przestępstw popełnionych w 2006 r. w odniesieniu do liczby ludności na osiedlach Rzeszowa przedstawiono w Tabeli 49 na oraz na Planszy 13 a. Zdecydowanie największym poziomem przestępczości charakteryzowały się osiedla w centrum Rzeszowa – Śródmieście Północ i Południe, gdzie wskaźnik ten przekraczał 70 przestępstw na 1000 ludności (przy średniej dla miasta 17,1). Stosunkowo wysokim – lecz trzykrotnie niższym niż w Śródmieściu - wskaźnikami cechowały się osiedla Staromieście, Pułaskiego, Staroniwa i Dąbrowskiego. Natomiast do najbezpieczniejszych (poniżej 10 przestępstw/1000 mieszkańców) należą osiedla peryferyjne, położone na północnym-zachodzie (Przybyszówka, Baranówka, krakowska Południe) i południowym-wschodzie (Zalesie, Paderewskiego, Słocina) Miasta.

Tabela 49. Liczba przestępstw na osiedlach Rzeszowa w 2006 r.

Osiedle	Liczba przestępstw	Liczba ludności osiedla	Liczba przestępstw na 1000 osób
Śródmieście Płn.	357	5044	70,8
Śródmieście Pd.	262	3711	70,6
Pułaskiego	135	5558	24,3
Generała Grota - Roweckiego	149	8559	17,4
Piastów	58	5146	11,3
Dąbrowskiego	137	5106	26,8
Staroniwa	50	1982	25,2
Kmity	105	7749	13,6
Gen. Andersa	188	12343	15,2
Staromieście	60	2784	21,6

Osiedle	Liczba przestępstw	Liczba ludności osiedla	Liczba przestępstw na 1000 osób
1000 – lecia	178	9541	18,7
Pobitno	46	4065	11,3
Mieszka I	132	9566	13,8
Nowe Miasto	203	16253	12,5
Wilkowyja	65	3891	16,7
Słocina	35	4655	7,5
Zalesie	48	5850	8,2
Przybyszówka	15	2459	6,1
Baranówka	104	11056	9,4
Króla st. Augusta	103	5634	18,3
Paderewskiego	32	4450	7,2
Drabinianka	74	7275	10,2
Krakowska Płd.	72	8362	8,6
Kotuli	28	2715	10,3
Załęże	26	1494	17,4
Rzeszów	2662	155248	17,1

Źródło: Komenda Miejska Policji w Rzeszowie

Rozmieszczenie przestępstw w 2008 r. wg sektorów miasta przedstawiono w tabeli poniżej oraz (w odniesieniu do liczby mieszkańców) na Planszy 13. Także w 2008 r. największą liczbę przestępstw, zarówno w liczbach bezwzględnych jak i w odniesieniu do liczby mieszkańców odnotowano w osiedlach Śródmieście Północ i Południe oraz Pułaskiego.

Tabela 50. Liczba przestępstw w sektorach Rzeszowa w 2008 r.

Sektor miasta	Osiedla w sektorze	Liczba przestępstw	liczba mieszkańców sektora	liczba przestępstw na 1000 mieszkańców
I/1	Nowe Miasto, Drabinianka	326	23 117	14,1
I/2	Dąbrowszczaków, Wilkowyja, Mieszka I, Paderewskiego, Słocina, Zimowit, Zalesie	272	29 359	9,3
I/3	Pobitno, Załęże	69	5 692	12,1
II/1	Krakowska - Południe, Kotuli, Przybyszówka	131	18 507	7,1
II/2	Kr. Augusta, gen. Andersa,	196	17 479	11,2
II/3	Baranówka	98	10 875	9,0
III/1	Śródmieście Północ	186	b.d.	b.d.
III/2	1000-lecia	108	9 131	11,8
III/3	Staromieście	33	2 903	11,4
IV/1	Śródmieście	228	b.d.	b.d.
IV/2	Pułaskiego, Śródmieście Południe	221	b.d.	b.d.
IV/3	Grota-Roweckiego, Piastów	252	13 250	19,0

Sektor miasta	Osiedla w sektorze	Liczba przestępstw	liczba mieszkańców sektora	liczba przestępstw na 1000 mieszkańców
IV/4	Dąbrowskiego, Zwiężczyca	26	8 118	3,2
IV/5	Kmity, Staroniwa	163	10 056	16,2
III/1+IV/1+IV/2	Śródmieście i Pułaskiego	635	13 556	46,8
Razem	Rzeszów	2309	164 076	14,1

Źródło: Komenda Miejska Policji w Rzeszowie

Poziom przestępczości nieletnich na osiedlach Rzeszowa ilustrują dane w Tabeli 51. Największym wskaźnikiem przestępczości nieletnich w 2008 r. charakteryzowały się osiedla Nowe Miasto, Dąbrowskiego oraz Śródmieście Północ i Południe.

Tabela 51. Czyny karalne popełnione przez osoby nieletnie na osiedlach Rzeszowa w 2008 r.

Osiedle	Liczba czynów karalnych	Liczba czynów karalnych/1000 nieletnich
Śródmieście Północ i Południe	27	69,4
Pułaskiego	1	6,5
Generała Grota - Roweckiego	0	0,0
Piastów	0	0,0
Dąbrowskiego	9	80,4
Staroniwa	0	0,0
Kmity	1	5,9
Gen. Andersa	0	0,0
Staromieście, 1000-lecia	9	13,8
Pobitno	0	0,0
Mieszka I	0	0,0
Nowe Miasto	32	91,7
Wilkowyja	0	0,0
Słocina	1	6,0
Zalesie	0	0,0
Przybyszówka	2	9,7
Baranówka	5	21,4
Króla st. Augusta	0	0,0
Paderewskiego	2	23,0
Drabinianka	0	0,0
Krakowska Płd.	11	53,1
Kotuli	b.d.	b.d.
Załęże	b.d.	b.d.
Zwiężczyca	b.d.	b.d.
Biała	b.d.	b.d.

Źródło: Komenda Miejska Policji w Rzeszowie

Dla 2006 r. istnieją jedynie dane zagregowane - w szczególności do Komisariatów Policji. Rozmieszczenie przestępstw popełnionych przez nieletnich w tym okresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 52. Czyny karalne popełnione przez osoby nieletnie w Rzeszowie w 2006 r

Komisariat Policji	Liczba czynów karalnych	Liczba czynów karalnych/1000 nieletnich
Komisariat I Policji (Nowe Miasto)	27	10,8
Komisariat II Policji (Baranówka)	34	19,9
Komisariat III Policji (na dworcu PKP)	20	28,7
Komisariat IV Policji (Centrum)	78	56,9
Rzeszów	159	25,4

Źródło: Komenda Miejska Policji w Rzeszowie

Wykroczenia i miejsca niebezpieczne

Z danych Straży Miejskiej wynika, iż w roku 2006 znacznie wzrosła liczba mandatów nałożonych za wykroczenia – 2237 (w roku 2004 – 542, w 2005 – 707), większość z nich dotyczyła nie stosowania się do znaków lub sygnałów drogowych – ponad 1722 mandaty. Do pozostałych wykroczeń należą przede wszystkim inne wykroczenia związane z ruchem drogowym oraz niszczenie zieleni, czy rozlepianie plakatów i ogłoszeń w miejscach niedozwolonych. Jednak każda z tych grup objęła w roku 2006 tylko kilkadziesiąt mandatów. Rozmieszczenie wykroczeń w 2008 r. w przestrzeni miasta zobrazowano na Planszy 13.

W zamieszczonej niżej tabeli przedstawiono wyniki monitoringu miejsc niebezpiecznych dokonanego przez Straż Miejską. Z danych tych wynika, iż głównym problemem większości rzeszowskich osiedli jest zakłócanie porządku publicznego związane z nadużywaniem alkoholu, zakłócaniem spokoju i ciszy nocnej oraz wybryki chuligańskie młodzieży, polegające przede wszystkim na dewastacji mienia. Na 13 osiedlach Miasta zaobserwowano różne niekorzystne zjawiska związane z podrzucaniem i spalaniem śmieci, tworzeniem dzikich wysypisk bądź zaśmiecaniem ulic. Częste wykroczenie stanowi też wyprowadzanie psów bez smyczy i niesprzątanie ich zanieczyszczeń.

Zakłócenia porządku publicznego, przestępstwa i wykroczenia szczególnie często mają miejsce w przestrzeniach publicznych osiedli, takich, jak: parki, dworce, okolice placówek oświatowych i handlowych.

Zwraca uwagę duża liczba miejsc niebezpiecznych w osiedlach śródmiejskich, w tym na Rynku oraz występowanie tu zjawisk szczególnie niebezpiecznych, jak pobicia, wymuszenia, kradzieże.

Tabela 53. Miejsca niebezpieczne na terenie poszczególnych osiedli Rzeszowa

Osiedle	Miejsce niebezpieczne	Rodzaj zagrożenia
Śródmieście Północ	Asnyka – okolice „supersam”	kradzieże kieszonkowe, wymuszenia pieniężne, żebractwo, pobicia
	Bardowskiego – przystanki MPK	zakłócanie porządku i spokoju publicznego przez osoby nietrzeźwe, spożywanie alkoholu, wymuszenia pieniężne, kradzieże zuchwałe
	Batorego 20, Fredry, 7 - podwórza posesji	spożywanie alkoholu, zakłócanie porządku i spokoju publicznego
	Okrzei 6,8,10,12 - podwórza posesji	spożywanie alkoholu, libacje alkoholowe
	Piłsudskiego - rejon „akademii”	zakłócanie porządku i spokoju publicznego
	Pl. Kilińskiego, kolejowa	spożywanie alkoholu, wymuszenia pieniężne
	Pl. Ofiar Getta - park	Spożywanie alkoholu, zakłócanie porządku publicznego
	Grottgera - plac dworcowy i tereny przyległe	wymuszenia pieniężne, kradzieże kieszonkowe
	Siemiradzkiego 19 - okolice bloku rotacyjnego	spożywanie alkoholu, pobicia, libacje alkoholowe
	Sobieskiego 4,6 - podwórza posesji	spożywanie alkoholu, libacje alkoholowe
Targowa 4 – Plac targowy	kradzieże kieszonkowe, spożywanie alkoholu	
Śródmieście Południe	Baldachówka	libacje alkoholowe, zakłócanie porządku i spokoju publicznego
	Chopina – park „Olszynki”	spożywanie alkoholi, niszczenie mienia (ławki, kosze), wyprowadzanie psów bez nakazanych środków ostrożności
	Chopina 32 - rejon szkoły muzycznej nr 1	zaczepianie uczniów powracających do domu
	Króla Kazimierza	zakłócanie ciszy nocnej przez osoby nietrzeźwe po opuszczeniu lokali gastronomicznych
	Moniuszki - plac targowy	kradzieże kieszonkowe
	PCK, Lubomirskich, Al. Pod Kasztanami	Spożywanie alkoholi, niszczenie mienia publicznego, wybryki chuligańskie, bójki
	Rynek – cały i uliczki przyległe	zakłócanie przez osoby nietrzeźwe spokoju publicznego, bójki, pobicia
Pułaskiego	Park Pułaskiego	wyprowadzanie psów bez smyczy, wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu
	Park Dąbrowskiego od strony ul. Langiewicza	wybryki chuligańskie
	Dworzec Podmiejski	wybryki chuligańskie, dewastacja mienia, spożywanie alkoholu, zakłócanie spokoju publicznego
	Czarneckiego, Borelowskiego	wymuszenia na nieletnich
	Kordeckiego, przedszkole nr 3 - plac zabaw	spożywanie alkoholu, gromadzenie się młodzieży
Grota – Roweckiego	Bulwarowa - park	wyprowadzanie psów bez smyczy, spożywanie alkoholu, niszczenie mienia
	Hetmańska - delikatesy	spożywanie alkoholu, wyłudzenie pieniędzy
	Hetmańska - teren wokół Zespołu Szkół Mechanicznych	wybryki chuligańskie
	Chodkiewicza - sklep „Delicje”	spożywanie alkoholu
	Staszica - ogródek jordanowski	niszczenie mienia, spożywanie alkoholu
Piastów	Dąbrowskiego - Dom Kultury WSK	niszczenie mienia, spożywanie alkoholu, zakłócanie porządku i spokoju publicznego
	Dominikańska - teren szk. podst. nr 10	zbierająca się młodzież, niszczenie mienia
	Piastów 5, 7, 9, 11, 13	zbierająca się młodzież, niszczenie mienia, spożywanie alkoholu, zakłócanie porządku i spokoju publicznego

Osiedle	Miejsce niebezpieczne	Rodzaj zagrożenia
	Dominikańska 20 - planty za DK „WSK”	zbieranie się młodzieży, wyprowadzanie psów bez smyczy
Dąbrowskiego	Niedzielskiego 2 - ogródek jordanowski	przebywanie młodzieży, spożywanie alkoholu, dewastacja sprzętu
	Niedzielskiego - teren przedszkola nr 48	dewastacja sprzętu, kradzieże
	Zawiszy - stacja kolejowa „Rzeszów Osiedle”	spożywanie alkoholu, dewastacja elewacji budynku
	Skłodowskiej - garaże za Politechniką	spożywanie alkoholu, dewastacja elewacji, palenie ognisk
Staroniwa	Hanasiewicza 18, 20 - klatki w blokach	spożywanie alkoholu w klatkach bloków, zakłócanie porządku publicznego, dewastacja mienia
	Staroniwska 134 – końcowy przystanek MPK	spożywanie alkoholu przez gromadzącą się młodzież, dewastacja przystanku
	Staroniwska - teren Szkoły Podstawowej	spożywanie alkoholu przez gromadzącą się młodzież
Kmity	Bohaterów - S.P. nr 16	gromadzenie się młodzieży, dewastacja urządzeń i sprzętu, spożywanie alkoholu, wyprowadzanie psów
	Malczewskiego 2	dewastacja mienia i spożywanie alkoholu na ostatniej kondygnacji
	Witkacego - park miejski	wyprowadzanie psów bez kagańców i smyczy
	Bohaterów 5 - budynek ADM Os. Kmity	zakłócanie spokoju publicznego, wybryki chuligańskie
Andersa	Ofiar Katynia 6, 15 - pawilony handlowe	gromadzenie się młodzieży, przebywanie osób nietrzeźwych
	Mikołajczyka 2 - pizzeria	gromadzenie się młodzieży
	Ofiar Katynia - park Sybiraków	wyprowadzanie psów bez smyczy, gromadzenie się młodzieży, spożywanie alkoholu
	Ofiar Katynia – zespół handlowy (kładka)	gromadzenie się młodzieży, niszczenie i dewastacja mienia, spożywanie alkoholu
	Skubisza - żłobek, planty	gromadzenie się młodzieży, niszczenie i dewastacja mienia, spożywanie alkoholu
	Broniewskiego - sklep „Merkury”	przebywanie osób nietrzeźwych, spożywanie alkoholu
	Broniewskiego – bloki nr 3,5,13,15,17,19,21,23,24	gromadzenie się młodzieży w klatkach schodowych
	Mikołajczyka 9	przebywanie osób nietrzeźwych, spożywanie alkoholu
Spiechowicza 13, 15	przebywanie osób nietrzeźwych	
Śródmieście	Skrajna – SP 13 – plac zabaw	Gromadzenie się młodzieży, dewastacja placu zabaw
	Staromiejska - byłe kino „Goplana”	Dewastacja mienia , wymuszenia pieniężne, zakłócanie spokoju publicznego
1000-Lecia	Sienkiewicza 6,8,10,12 - strychy budynków	gromadzenie się młodzieży, spożywanie alkoholu, zażywanie narkotyków
	Różana 7 - nie zamieszkały dom (melina)	grupujący się bezdomni, spożywanie alkoholu - libacje, zakłócanie spokoju publicznego
	Kochanowskiego - Dom Kultury	zakłócanie porządku przez grupującą się młodzież, spożywanie alkoholu, dewastacja mienia
Pobitno	Załęska - przystanek MPK	nagane zachowanie się młodzieży, używanie wulgarnych słów, spożywanie alkoholu
	Konfederatów Barskich - Dom Kultury „Pobitno”	nagane zachowanie się młodzieży, używanie wulgarnych słów, spożywanie alkoholu
	Małopolska 4 - sklep	spożywanie alkoholu i picie piwa przez młodzież w obrębie sklepu
	Małopolska 4	spożywanie alkoholu i picie piwa przez młodzież w piwnicy, niszczenie mienia

Osiedle	Miejsce niebezpieczne	Rodzaj zagrożenia
	Lwowska – Szkoła Podstawowa 12	spożywanie alkoholu i picie piwa na boisku sportowym
Mieszka I	Rejtana – Zespół Szkół Zawodowych	wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu
	Miodowa – SP Nr 12	wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu
	Mieszka I - delikatesy „Centrum”	spożywanie alkoholu
Nowe Miasto	Podwisłocze 36, 38 - ostatnie kondygnacje	dewastacja mienia, wybryki chuligańskie
	Karowa	dewastacja mienia, wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu
	Pelczara - pawilon	dewastacja mienia, wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu
	Pelczara 1,2,5 - ostatnie kondygnacje	dewastacja mienia, spożywanie alkoholu
	Świadka 7 - ostatnie kondygnacje	dewastacja mienia, spożywanie alkoholu
	Szkoła Podstawowa nr 23 - teren szkoły	dewastacja mienia, wybryki chuligańskie,
	Podwisłocze 6 - pawilon	dewastacja mienia, wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu
	Popieluszki 12	wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu
Wilkowyja	Olbrachta - stara szkoła	gromadzenie się młodzieży, spożywanie alkoholu
	Olbrachta 176	gromadzenie się „marginesu społecznego”, spożywanie alkoholu
	Cienista - Cmentarz Komunalny Wilkowyja	Kradzieże kwiatów, zniczy i ozdób z grobów
Słocina	Kombatantów – Dom kombatanta	gromadzenie się młodzieży, wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu
	Powstańców styczniowych – Dom opieki społecznej	gromadzenie się młodzieży, wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu,
	Paderewskiego – park Wł. Szafera i dworek w parku	gromadzenie się młodzieży, wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu, podrzucanie śmieci
Zalesie	Park Zalesie - Zelwerowicza	młodzież spożywa alkohol i zakłóca spokój publiczny
	Zimowa – plac zabaw	spożywanie alkoholu, zakłócanie porządku publicznego
Przybyszówka	Krośnieńska, Dukielska	gromadzenie się młodzieży, dewastacja imienia , spożywanie alkoholu
	Kotuli - piwiarnia	zakłócanie porządku i spokoju publicznego, niszczenie mienia
Baranówka	Brydaka 10 - przedszkole nr 36	młodzież spożywa alkohol, zakłóca porządek, dewastuje mienie
	Starzyńskiego 17 - żłobek nr 10	młodzież spożywa alkohol, zakłóca porządek, dewastuje mienie
	Starzyńskiego 17 - Szkoła Podstawowa nr 25	młodzież spożywa alkohol, zakłóca porządek, dewastuje mienie
	Osmeckiego - dom kultury	młodzież spożywa alkohol, zakłóca porządek, dewastuje mienie
Króla Augusta	Wyspiańskiego 16a – ZSO Nr 3	gromadząca się młodzież, niszczenie mienia
	Kamińskiego 12 SP nr 2	gromadząca się młodzież, niszczenie mienia
	Wyspiańskiego 22 - KS „Resovia”	niszczenie mienia oraz wyprowadzanie psów bez smyczy i kagańców
	Sportowa 2a – przedszkole	gromadząca się młodzież niszczy mienie
Paderewskiego	Krzyżanowskiego 6 – V-VI klatka	dewastacja mienia, wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu, zakłócanie spokoju publicznego
	Krzyżanowskiego - SP Nr 27, Przedszkole, Żłobek	dewastacja mienia, wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu
	Krzyżanowskiego 8 - tył budynku MPEC	spożywanie alkoholu
	Krzyżanowskiego 12	spożywanie alkoholu, wybryki chuligańskie

Osiedle	Miejsce niebezpieczne	Rodzaj zagrożenia
	Rejtana 47 - budynek Zarządu Spółdzielni	spożywanie alkoholu przez gromadzącą się młodzież
Drabinianka	Kwiatkowskiego - żwirownia	spożywanie alkoholu, kąpiel w miejscu zabronionym
	Cicha 3 , 7	gromadzenie się młodzieży, dewastacja mienia (piwnic, klatek)
	Graniczna 8	spożywanie alkoholu,
	Graniczna 4a	dewastacja klatek schodowych
Krakowska Południe	Solarza 6	zbierająca się młodzież, zakłócanie spokoju publicznego, spożywanie alkoholu
	Solarza - Szkoła Podstawowa Nr 28 - od strony boiska sportowego	zbierająca się młodzież, niszczenie mienia, spożywanie alkoholu, wyprowadzanie psów bez smyczy i kagańców
	Stojałowskiego 19 - sklep „Chata Polska”	spożywanie alkoholu w okolicach sklepu
	Solarza 7 - dom osiedlowy „Krak”	spożywanie alkoholu w okolicach sklepu
	Solarza 18 (26-30)- pawilony sportowe	gromadzenie się młodzieży, spożywanie alkoholu
Kotuli	Strzyżowska	zakłócanie spokoju publicznego
	Dukielska	kradzieże samochodów
	Kościelna	Włamania
	Krynicka, Krośnieńska, Jana z Dukli	spożywanie alkoholu

Źródło: dane Straży Miejskiej (2205 r.)

Bezpieczeństwo ruchu drogowego

Rosnąca liczba pojazdów oraz problemy wywołane brakami w infrastrukturze drogowej są, obok leżących po stronie użytkowników dróg, ważnymi przyczynami wypadków i kolizji drogowych.

Tabela 54 Wskaźniki związane z bezpieczeństwem ruchu drogowego województwie podkarpackim i w Rzeszowie w latach 2005 – 2007

Wskaźnik	Województwo podkarpackie			Rzeszów		
	2005	2006	2007	2005	2006	I-VIII 2007
Wypadki drogowe	2 244	2 223	2 278	231	506	276
Liczba wypadków drogowych na 10 tys. ludności	10,7	10,6	10,9	14,6	30,9	16,6
Ofiary wypadków drogowych	3 145	3 133	3 242	311	721	380

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i Komendy Miejskiej Policji w Rzeszowie

W roku 2006 w Mieście doszło łącznie do 506 wypadków drogowych (przy 369 w 2004 r. i 231 w 2005 r.) w których ucierpiało (zabici i ranni) 721 osób (w 2004 r. ponad 500 osób, w 2005 r. - 311). Sytuacja w Rzeszowie jest zatem znacząco gorsza niż w skali województwa – i, jak wskazują dane z pierwszych ośmiu miesięcy 2007 r. liczba wypadków w Mieście wciąż utrzymuje się na wysokim poziomie..

Do ulic, na których miało miejsce najwięcej kolizji drogowych w 2004 r. należały: Powstańców Warszawy (260), Lwowska (222), Rejtana (187), Piłsudskiego (168), Krakowska (160), Lubelska (111), Armii Krajowej (108), Ciepłińskiego (106).

Najwięcej kolizji na skrzyżowaniach miało miejsce na przecięciu: Armii Krajowej i Lwowskiej (49), Ciepłińskiego i Piłsudskiego (29), Hetmańskiej i Powstańców Warszawy (29), Piłsudskiego i Targowej (27), Kopisto i Rejtana (22), Grunwaldzkiej i Piłsudskiego (20) oraz Langiewicza i Witosa (20).

Do największej liczby wypadków doszło na ulicach: Krakowska (18, 2 zabitych, 25 rannych), Rejtana (17, 1 zabity, 21 rannych), Piłsudskiego (14, 1 zabity, 17 rannych), Powstańców Warszawy (13, 17 rannych), Dąbrowskiego (11, 13 osób rannych), Hetmańska (9, 12 rannych), Lubelska (9, 16 rannych), Lwowska (8, 1 zabity, 8 rannych), Warszawska (8, 9 rannych), Armii Krajowej (7, 1 zabity, 10 rannych).

Najwięcej wypadków odnotowano na skrzyżowaniach: Dąbrowskiego i Chrzanowskiej (3, 5 rannych), Marszałkowskiej i Lubelskiej (4, 1 zabity, 4 rannych), Piłsudskiego i Targowej (6, 9 rannych), Krakowskiej i Wyzwolenia (3, 2 zabitych, 2 rannych).

Przyczyny wypadków na skrzyżowaniach związane są przede wszystkim z brakiem lub niewłaściwym stanem sygnalizacji świetlnej, i tak:

- brak sygnalizacji świetlnej jest główną przyczyną wypadków na skrzyżowaniach: Dąbrowskiego z Chrzanowskiej, Krakowskiej z Wyzwolenia, Marszałkowskiej z Lubelską i Warszawską;

- niewłaściwa sygnalizacja świetlna w postaci braku oddzielnych faz do lewoskrętów na bardzo ruchliwym i nieprzepustowym skrzyżowaniu, jest główną przyczyną wypadków na skrzyżowaniu ulic: z Głowackiego w Piłsudskiego i z Targowej w Piłsudskiego.

Określenie grup społecznych wymagających wsparcia w ramach programu rewitalizacji

Z przeprowadzonej powyżej analizy sfery społecznej, wyłonić można grupy społeczne mieszkańców Rzeszowa, którym udzielić należy wsparcia w ramach niniejszego Programu, ze względu na szczegółowe cele i obszary w nim wyznaczone:

- grupa lokatorów mieszkań komunalnych obszarów wyznaczonych do rewitalizacji, ze względu na problemy związane z dekapitalizacją majątku komunalnego oraz ze względu na sytuację majątkową lokatorów;
- grupa lokatorów mieszkań spółdzielczych obszarów wyznaczonych do rewitalizacji, ze względu na zagrożenie wynikające z: zaległości czynszowych i dekapitalizacji lokali mieszkalnych, zajmowanych przez najuboższych, potrzeby tworzenia przestrzeni publicznych oraz konieczność poprawy stanu bezpieczeństwa na osiedlach;
- grupa przedsiębiorców, prowadzących małe przedsiębiorstwa, działające na terenach rewitalizowanych, z uwagi na potrzebę: zapewnienia istnienia tzw. usług branż zanikających i podnoszących standard życia i obsługi mieszkańców, tworzenia nowych lokalnych miejsc pracy;
- grupy nieuprzywilejowane i zagrożone marginalizacją:
  - kobiety, ze względu na niski poziom aktywności zawodowej i rosnący udział wśród bezrobotnych;
  - osoby niepełnosprawne, w zakresie tworzenia warunków pełnej integracji społecznej (dostępność przestrzeni publicznych, miejsca pracy, standard życia i obsługi);
  - osoby wymagające wsparcia w formie pomocy społecznej: bezdomni, osoby stare, niepełnosprawne i bezradne życiowo, poprzez zapewnienie odpowiedniej infrastruktury instytucjonalnej i zasobów mieszkaniowych;
  - zagrożeni ubóstwem i „dziedzicznym bezrobociem” (w tym długotrwale bezrobotni), oraz osoby żyjące w trudnych warunkach mieszkaniowych, w zakresie: wsparcia programami socjalizacyjnymi, odpowiedniej oferty edukacyjnej, kulturalnej i sportowej, a także rozwoju zasobów tzw. budownictwa społecznego;

- zaangażowani społecznie mieszkańcy (zrzeszeni i niezrzeszeni) w zakresie oferty rozwoju infrastruktury społecznej i przestrzeni publicznych.

Stan i zróżnicowanie dochodowości gospodarstw domowych³⁰

Według danych ze spisu powszechnego w 2002 r., w Rzeszowie zamieszkiwało ogółem 41 515 rodzin, w tym 32 663 rodziny z dziećmi (78,7%). Jednocześnie prowadzonych było 57 855 gospodarstw domowych, w tym 39 660 gospodarstw rodzinnych. Gospodarstwa jednoosobowe stanowiły 29,6% ogółu gospodarstw domowych. Najmniej gospodarstw to te, w których liczba osób jest większa niż 5. Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym wynosiła 2,65.

Rodziny posiadały na utrzymaniu ponad 57 tys. dzieci. Dzieci do lat 24 (44,7 tys.) pozostawały na utrzymaniu 25,7 tys. rodzin. Daje to przeciętną liczbę dzieci do lat 24 na utrzymaniu w rodzinie 1,74. Najwięcej rodzin z dziećmi do lat 24 to rodziny z 1 dzieckiem (12 210 rodzin), a najmniej z więcej niż czworgiem dzieci (1 037). Rodzin bez dzieci do lat 24 pozostających na utrzymaniu w Rzeszowie było blisko 7 tys.

W Rzeszowie żyło 7 926 matek samotnie wychowujących 11 755 dzieci oraz 1 013 ojców samotnie wychowujących 1 448 dzieci. W mieście zamieszkiwało w 2002 r. ponad 11 151 rodzin z osobami niepełnosprawnymi, w sumie w rodzinach takich żyło 35 412 osób (22,2% ogółu mieszkańców), w tym 14,6 tys. niepełnosprawnych. Dzieci niepełnosprawne stanowiły 5,2% wszystkich dzieci mieszkających w Rzeszowie.

Dla gospodarstw domowych, głównym źródłem utrzymania pozostaje praca. Spośród 57 855 gospodarstw domowych w 2002 r. ponad połowa (54,1%) utrzymywała się z pracy, a z niezarobkowych źródeł – aż 20 611 gospodarstw domowych (35,6% ogółu). Emerytury i renty to główne źródło utrzymania stosunkowo dużej części, bo aż 32,2% ogółu gospodarstw domowych.

Wskaźnikiem zamożności mieszkańców Rzeszowa są również dane, dotyczące zaległości czynszowych w lokalach zarządzanych przez spółdzielnie mieszkaniowe i gminę, zawarte w rozdziale Mieszkalnictwo. Wskazują one, iż z opłatą czynszów zalega co najmniej 6% mieszkańców tych zasobów.

Strategia rozwiązywania problemów pomocy społecznej wskazuje na trzy wyróżniające się obszary biedy w rejonach: Baranówka, Nowe Miasto, oraz obszar obejmujący przyległe tereny ulic Dąbrowskiego, Hetmańska, Śródmieście Rzeszowa i Osiedle 1000-Lecia.

---

³⁰ Według danych NSP z 2002r.

Aktywność ekonomiczna mieszkańców, zatrudnienie i wynagrodzenia

Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 r. dwie trzecie rzeszowian utrzymuje się z pracy poza rolnictwem, na co składa się prawie 58% ludności utrzymującej się z pracy najemnej oraz jedynie 7,1% pracujących na własny rachunek. Z różnego rodzaju źródeł niezarobkowych (emerytura, renta, zasiłek dla bezrobotnych, pomoc społeczna) utrzymuje się łącznie 31% mieszkańców Miasta. Wśród osób, których głównym źródłem utrzymania są dochody nie pochodzące z działalności zarobkowej, istnieje wyraźna przewaga kobiet. Nieznaczny odsetek ludności utrzymuje się z rolnictwa, co jest oczywiste w przypadku obszaru dużego miasta.

Tabela 55. Ludność według głównych źródeł utrzymania (2002 r.)

Źródło utrzymania	Ludność	Mężczyźni	Kobiety	% ogółu
Praca	105241	52015	53226	65,62%
- <i>Poza rolnictwem</i>	104333	51609	52724	65,06%
Najemna	92948	45069	47879	57,96%
Na własny rachunek	11385	6540	4845	7,10%
- <i>W rolnictwie</i>	908	406	502	0,57%
W swoim gospodarstwie rolnych.	508	224	284	0,32%
Niezarobkowe	49802	21104	28698	31,05%
Emerytura	26808	11061	15747	16,72%
Renta	14422	6191	8231	8,99%
Pozostałe	8572	3852	4720	5,34%
Dochody z własności	215	120	95	0,13%
Nie ustalono	5118	2524	2594	3,19%

Źródło: NSP 2002

Poniższa tabela prezentuje dane na temat statusu zawodowego pracującej ludności Rzeszowa oraz jej liczbę w podziale na grupy zawodowe i płeć. Pracujący stanowią 41,7% ludności Miasta w wieku powyżej 15 lat i ich liczba wynosi 55 171 osób.

Wyraźnie widoczne są dysproporcje w liczbie pracujących mężczyzn i kobiet – dla porównania – Miasto charakteryzuje wysoki wskaźnik feminizacji (110/100), a wśród pracujących, kobiety stanowią jedynie 49,6%, w tym wśród pracodawców 32,1%.

Tabela 56. Pracujący w wieku pow. 15 lat według grup zawodów, statusu zatrudnienia oraz płci (2002 r.)

Wyszczególnienie	Ogółem	Pracownicy najemni	Pracodawcy	Pracujący na własny rachunek	Pomagający członkowie rodzin	Nieustalony status zatrudnienia
Ogółem, w tym:	55 171	47 743	3 2705	3828	212	683
Parlamentarzyści, wyżsi urzędnicy i kierownicy	4208	2588	1568	35	-	17
Specjaliści	14460	13147	329	838	-	146
Technicy i inny średni personel	11211	9870	317	882	37	105
Pracownicy biurowi	6294	6245	4	31	12	2
Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy	6167	4868	267	913	62	57

Wyszczególnienie	Ogółem	Pracownicy najemni	Pracodawcy	Pracujący na własny rachunek	Pomagający członkowie rodzin	Nieustalony status zatrudnienia
Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	225	42	-	108	57	16
Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	5441	4736	176	458	20	51
Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	3666	3068	33	515	6	44
Pracownicy przy pracach prostych	2549	2492	3	33	-	21
Mężczyźni	27835	22949	1838	2621	104	323
Kobiety	27336	24794	867	1207	108	360

Źródło: NSP 2002

Kolejna tabela przedstawia wskaźniki dotyczące aktywności ekonomicznej ludności, uzyskane podczas spisu w maju 2002 r.

Tabela 57. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej wg grup wiekowych i płci (2002 r.)

Grupy wieku	Ogółem	Aktywni zawodowo			Bierni zawodowo	Nieustalony status na rynku pracy	Współczynnik aktywności zawodowej	Wskaźnik zatrudnienia
		razem	pracujący	bezrobotni				
Ogółem	134612	67973	55171	12802	59002	7637	53,5	43,5
Przedprodukcyjny	8387	74	42	32	8237	76	0,9	0,5
Produkcyjny:	104976	66787	54093	12694	31090	7099	68,2	55,3
- mobilny	69693	44192	34338	9854	20578	4923	68,2	53,0
- niemobilny	35283	22595	19755	2840	10512	2176	68,2	59,7
Poprodukcyjny	21245	1112	1036	76	19675	458	5,3	5,0
Mężczyźni	62528	34274	27835	6439	24576	3678	58,2	47,3
Kobiety	72084	33699	27336	6363	34426	3959	49,5	40,1

Źródło: NSP 2002

Współczynnik aktywności zawodowej ludności, stanowiący udział pracujących i bezrobotnych w ogóle ludności w wieku lat 15 i więcej, wyniósł 53,5%. Wśród mężczyzn wskaźnik ten osiągnął 58,2% (kraj – 62,3%), wśród kobiet jedynie 49,5% (w kraju – 49,2%). Współczynnik aktywności zawodowej mieszkańców Miasta jest niższy niż dla powiatu rzeszowskiego (55,2 %), województwa podkarpackiego (54,3 %) i kraju (55,7 %). Kolejnym miernikiem dotyczącym aktywności ekonomicznej ludności jest wskaźnik zatrudnienia, oznaczający udział osób pracujących w liczbie ludności. Wskaźnik zatrudnienia rzeszowian przyjął wartość 43,5% (kraj – 43,7%) oraz 47,3% wśród mężczyzn (kraj – 49,5%) i 40,1% wśród kobiet (kraj – 38,4%).

Dane dotyczące aktywności zawodowej mieszkańców Rzeszowa wykazują, iż najwyższy współczynnik charakteryzuje osoby z wyższym wykształceniem (80,8 %). Niedaleko za nimi plasują się ludzie z wykształceniem policealnym (72,0 %), następnie osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (65,2 %) oraz średnim zawodowym (58,4 %). Wskaźniki aktywno-

ści ekonomicznej ludności Miasta w zależności od poziomu wykształcenia zawiera poniższa tabela.

Tabela 58. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej wg poziomu wykształcenia (2002 r.)

Poziom wykształcenia / Płeć	Ogółem	Aktywni zawodowo			Bierni zawodowo	Nieustalony status na rynku pracy	Współczynnik aktywności zawodowej	Wskaźnik zatrudnienia w %
		razem	pracujący	bezrobotni				
Ogółem	134612	67973	55171	12802	59002	7637	53,5	43,5
Wyższe	28987	22854	21149	1705	5439	694	80,8	74,7
Policealne	5587	3876	3282	594	1510	201	72,0	60,9
Średnie ogólnokształcące	33746	19149	15786	3963	13661	936	58,4	46,3
Średnie zawodowe	21695	8002	5878	2124	12948	745	38,2	28,1
Zasadnicze zawodowe	17840	11205	7995	3210	5971	664	65,2	46,5
Podstawowe ukończone	20697	2715	1528	1187	17685	297	13,3	7,5
Podstawowe nieukończone i bez wyksz.	1277	31	19	12	1199	47	2,5	1,5
Nie ustalono	4783	141	134	7	589	4053	19,3	18,4

Źródło: NSP 2002

Na obraz lokalnego rynku pracy składają się również informacje na temat liczby pracujących, poziomu zatrudnienia w poszczególnych sektorach, bezrobocia, liczba ofert pracy oraz zmiany wysokości wynagrodzenia. Szczegółowe dane dotyczące pracujących w Mieście zawarte zostały w rozdziale poświęconym gospodarce. W tym miejscu wskazać należy, że w pierwszym półroczu 2006 r. na rzeszowskim rynku pracy było 41,9 tys. pracujących, z czego 87,1% w sektorze prywatnym. Aż 70,2% rzeszowian pracowało w dwóch sektorach: 18 tys. w przemyśle, a 11,4 tys. w handlu i naprawach. Sektory te charakteryzowały się też największym zatrudnieniem.

Kolejny wskaźnik związany z sytuacją na rynku pracy to wysokość przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia. Kolejna tabela przedstawia zmiany wysokości wynagrodzeń w Rzeszowie, województwie podkarpackim i miastach o podobnej wielkości w latach 2003 – 2005.

Tabela 59. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w zł w województwie podkarpackim, Rzeszowie i wybranych miastach wojewódzkich w latach 2003 – 2005

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto		2003	2004	2005
Województwo podkarpackie	Ogółem	1 950,01	2 018,59	2 081,76
	w %*	84,2	83,8	83,0
Rzeszów	ogółem	2 199,08	2 292,86	2 416,75

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto		2003	2004	2005
	w %*	95,0	95,2	96,4
Olsztyn	ogółem	2 356,41	2 477,34	2 562,95
	w %*	101,8	102,8	102,2
Opole	ogółem	2 326,35	2 411,36	2 471,69
	w %*	100,5	100,1	98,6
Lublin	Ogółem	2 207,83	2 323,15	2 419,23
	w %*	95,4	96,4	96,5

* % średniej krajowej;

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych

Zarówno w Rzeszowie, jak i województwie podkarpackim, w latach 2003-2005 nastąpił wzrost wysokości przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia, przy czym w Mieście wzrost ten wyniósł 9,9%, a w województwie 6,76%. I w mieście, i w regionie wynagrodzenia kształtowały się poniżej średniej krajowej. Szczególnie wyraźnie odbiegało od niej przeciętne miesięczne wynagrodzenie w województwie (w 2005 r. stanowiło jedynie 83% średniej krajowej). W miastach porównawczych wynagrodzenie utrzymywało się na poziomie zbliżonym do średniej krajowej w Opolu i Olsztynie oraz na poziomie zbliżonym do Rzeszowa w Lublinie. Pomimo poprawy na rynku rzeszowskim i podniesienia się wartości wskaźnika do 2 416,75 zł w 2005 r., Rzeszów na tle innych miast wypada niekorzystnie.

Bezrobocie

Według danych Powiatowego Urzędu Pracy w Rzeszowie³¹, w maju 2007 r. liczba bezrobotnych wyniosła 7 351 osób, z czego 4 130 stanowiły kobiety (56,2%). Oznacza to znaczną poprawę sytuacji w stosunku do stycznia 2007 r., gdy liczba bezrobotnych w Mieście wyniosła ponad 8 tys. osób. W tym krótkim okresie wzrósł jednak odsetek kobiet wśród bezrobotnych (stan na styczeń: 55,3%). Dla porównania, w maju 2007 w województwie podkarpackim kobiety stanowiły 57,7% z 126 978 bezrobotnych, a stopa bezrobocia wynosiła 14,7% (więcej od średniej krajowej o 1,6%). Rzeszów okazał się drugim po Krośnie powiatem w województwie, gdzie wskaźnik ten osiągnął najniższą wartość – 7,7%.³²

W kolejnej tabeli zestawiono podstawowe dane dotyczące stanu i struktury bezrobocia w Rzeszowie w latach 2005-2007.

Tabela 60. Stan i struktura bezrobocia w Rzeszowie na koniec stycznia w latach 2005 – 2007

Liczba osób bezrobotnych	2005	2006	2007
Ogółem	8 948	8 819	8 078

³¹ Strona internetowa PUP w Rzeszowie

³² Dane za: „Informacja o stanie i strukturze bezrobocia w województwie podkarpackim w maju 2007 r.” ze strony WUP w Rzeszowie: <http://www.wup-rzeszow.pl/?cPath=80/187/6> oraz ze strony internetowej PUP w Rzeszowie

Liczba osób bezrobotnych	2005	2006	2007
W tym odsetek			
Kobiet	53,29%	54,33%	55,34%
osób poszukujących pracy	2,75%	3,14%	2,41%
osób z prawem do zasiłku	11,19%	10,77%	11,77%
osób długotrwale bezrobotnych	62,80%	63,59%	62,74%
osób do 25 roku życia	14,76%	18,26%	15,62%
osób powyżej 50 roku życia	17,05%	16,67%	20,17%
osób bez kwalifikacji zawodowych	13,85%	19,02%	20,23%
osób do 12 miesięcy od dnia ukończenia szkoły	6,33%	6,32%	5,53%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP w Rzeszowie

Pomiędzy styczniem 2005 r. a styczniem 2007 r. liczba bezrobotnych w Rzeszowie spadła o 870 osób, przy czym znaczny spadek nastąpił między 2006 a 2007 rokiem. Równocześnie wzrastał jednak odsetek kobiet wśród bezrobotnych. Wynika z tego, iż za ogólną poprawą stanu bezrobocia w Mieście nie idzie zmiana sytuacji kobiet, a pojawiające się nowe miejsca pracy kierowane są raczej do mężczyzn. Wraz ze wzrostem do poziomu 11,77% odsetka osób posiadających prawo do zasiłku w roku 2007, spadł odsetek osób długotrwale bezrobotnych do 62,74%. Mimo to wciąż ponad 1/3 bezrobotnych to osoby pozostające bez pracy powyżej 24 miesięcy. W opisywanym okresie obserwuje się również zmiany w strukturze wiekowej bezrobotnych, z czego wyraźny i niepokojący wzrost pojawił się w odsetku bezrobotnych powyżej 50 roku (o ponad 3%). Na przestrzeni opisywanych 24 miesięcy nieznacznie spadł udział bezrobotnych w wieku do 25 roku życia. O ile między 2005 r. a 2006 r. odsetek osób z tej kategorii wzrósł o 3,5% i wyniósł 18,26%, w trakcie następnego roku spadł o 2,64%.

Obserwuje się też bardzo wyraźny wzrost udziału osób bez kwalifikacji zawodowych, z 13,85% w roku 2005 do 20,23% dwa lata później, przy czym znaczny skok w tej kategorii miał miejsce między rokiem 2005 a 2006. Równocześnie osoby bezrobotne do 12 miesięcy od dnia ukończenia szkoły stanowiły w styczniu 2007 r. – 5,53% ogółu bezrobotnych, co oznacza spadek o 0,8% w stosunku do stanu z 2005 r.

Tak dynamiczne zmiany w strukturze bezrobotnych wiązać się mogą nie tylko z rozwojem gospodarczym i poprawą sytuacji na rynku pracy w całym kraju, ale też z dołączeniem do Rzeszowa obszarów o nieco innej strukturze demograficznej.

Dla uzyskania pełniejszego obrazu zjawiska warto przyjrzeć się dynamice zmian poziomu stopy bezrobocia. Poniższa tabela przedstawia dane z okresu 2003 – maj 2007 w Polsce, województwie podkarpackim oraz w Rzeszowie.

Tabela 61. Stopa bezrobocia w Polsce, województwie podkarpackim i Rzeszowie w latach 2003-2007 (stan na styczeń, chyba że wyszczególnione)

Stopa bezrobocia	2003	2004	2005	2006	2007	maj 2007
Polska	18,6	20,6	19,4	18,0	15,1	13,0

Województwo podkarpackie	17,3	20,8	19,5	18,8	16,8	14,6
Rzeszów	10,0	10,0	9,6	9,3	8,5	7,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP w Rzeszowie

Z danych wynika, iż we wszystkich trzech jednostkach administracyjnych w okresie od stycznia 2004 do maja 2007 stopa bezrobocia stopniowo spadała, przy czym wartość wskaźnika dla Rzeszowa utrzymywała się na ok. dwukrotnie niższym poziomie niż dla województwa. Stopa bezrobocia w Rzeszowie w maju 2007 r. była przy tym znacząco niższa niż w Lublinie (9,6%), ale jednocześnie dużo wyższa niż Olsztynie (5,4%). W Opolu wyniosła także nieznacznie mniej (7,3 %).

Istotnym problemem w niektórych osiedlach jest bezrobocie długotrwałe, którego stopa w osiedlach Śródmieścia sięga 5%. Dane dotyczące liczby osób bezrobotnych powyżej 12 miesięcy i stopy bezrobocia długotrwałego w osiedlach zestawiono w tabeli poniżej oraz na Plan-szy 12.

Tabela 62. Bezrobocie długotrwałe w osiedlach Rzeszowa w latach 2006 – 2007

Osiedle	2006			2007		
	Liczba bezrobotnych pow. 12 mies.	Liczba osób w wieku produkcyjnym	Stopa bezrobocia długotrwałego (%)	Liczba bezrobotnych pow. 12 mies.	Liczba osób w wieku produkcyjnym	Stopa bezrobocia długotrwałego (%)
Śródmieście Płn.	194	3 168	6,1	170	3 130	5,4
Śródmieście Pd.	114	2 189	5,2	104	2 108	5,0
Pułaskiego	111	3 166	3,5	104	2 911	3,6
Generała Grota-Roweckiego	174	4 946	3,5	167	4 783	3,5
Piastów	101	2 900	3,5	107	2 796	3,8
Dąbrowskiego	135	2 892	4,7	116	2 948	3,9
Staroniwa	56	1 272	4,4	43	1 645	2,6
Kmity	114	5 012	2,3	97	4 691	2,1
Gen. Andersa	296	7 839	3,8	258	7 406	3,5
Staromieście	94	1 694	5,6	56	1 814	3,1
1000 – lecia	211	5 572	3,8	160	5 289	3,0
Pobitno	135	2 654	5,1	85	2 745	3,1
Mieszka I	143	6 450	2,2	112	6 583	1,7
Nowe Miasto	329	12 053	2,7	236	11 439	2,1
Wilkowyja	50	2 573	1,9	49	2 891	1,7
Słocina	143	2 843	5,0	97	3 130	3,1
Zalesie	81	3 881	2,1	64	4 013	1,6
Przybyszówka	41*	1 504	2,7	90	4 013	2,2
Baranówka	210	8 228	2,6	192	8 028	2,4
Króla St. Augusta	111	3 689	3,0	116	3 612	3,2
Paderewskiego	67	3 266	2,1	93	3 182	2,93
Drabinianka	138	4 919	2,8	78	5 303	1,5
Krakowska Płd.	161	6 284	2,6	123	6 234	1,97
Kotuli	35	1 798	1,9	33	b.d.	b.d.
Biała	29	918	3,2	2	b.d.	b.d.
Zwięczyca	38	b.d.	b.d.	50	b.d.	b.d.

Załącz	6	b.d.	b.d.	24	b.d.	b.d.
niezidentyfikowane	50	-	-	63	-	-
Razem	3 367*	101 708	3,3	2 888	100 694	2,9
Osiedle	2006			2007		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP w Rzeszowie

Struktura organizacji pozarządowych

Zgodnie z art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873), „Organizacjami pozarządowymi są, niebędące jednostkami sektora finansów publicznych, w rozumieniu przepisów o finansach publicznych, i niedziałające w celu osiągnięcia zysku, osoby prawne lub jednostki nieposiadające osobowości prawnej utworzone na podstawie przepisów ustaw, w tym fundacje i stowarzyszenia (...)”. Organizacje pozarządowe postrzegane są przez władze Miasta jako ważne ogniwo aktywności społeczno – gospodarczej demokratycznego państwa, które jest właściwym partnerem samorządu w realizacji jego działań i których aktywność stanowi istotne uzupełnienie wykonywania zadań przez organy administracji publicznej. Zgodnie z projektem „Programu współpracy Miasta Rzeszowa na 2009 rok z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie”, przedmiotem współpracy władz Miasta z organizacjami pozarządowymi jest między innymi realizacja zadań Miasta określonych w ustawach, zwiększenie efektywności działań na rzecz mieszkańców Miasta oraz tworzenie systemu monitorowania potrzeb społecznych jak i wypracowanie skutecznego sposobu zaspokajania tych potrzeb, przy uwzględnieniu standardu świadczonych usług. Zadania realizowane przy współpracy z organizacjami prowadzącymi działalność pożytku publicznego, dotyczyć będą m.in. pomocy społecznej, ochrony i promocji zdrowia, osób niepełnosprawnych, rozwoju wspólnot i społeczności lokalnych, nauki, edukacji, oświaty, wychowania, wypoczynku dzieci i młodzieży, kultury, sztuki, kultury fizycznej i sportu, ekologii, ochrony zwierząt, ochrony dziedzictwa przyrodniczego, porządku i bezpieczeństwa publicznego, swobód obywatelskich, praw konsumentów, integracji europejskiej. Współpraca będzie się odbywała poprzez zlecenie przez Miasto ww. organizacjom zadań publicznych do realizacji.

Aktualnie wśród organizacji pozarządowych działających w Rzeszowie wyróżnić należy:

- organizacje pożytku publicznego, działające na bazie przepisów przywołanej powyżej ustawy,
- fundacje, działające na podstawie Ustawy o fundacjach z dnia 6 kwietnia 1984, Dz.U. z 1984 r., nr 21, poz. 97

- stowarzyszenia, których działalność reguluje ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach, Dz.U. 1989 Nr 20 poz. 104.

Ich aktywność dotyczy takich obszarów jak pomoc społeczna, ochrona zdrowia, działalność charytatywna, działalność na rzecz osób niepełnosprawnych, nauka, kultura, edukacja, bezpieczeństwo publiczne, integracja oraz aktywizacja społeczna.

Wykaz organizacji pożytku publicznego działających w Rzeszowie zawiera poniższa tabela.

Tabela 63. Wykaz organizacji pożytku publicznego

LP	NAZWA
1	„RODZINA RODZIN” STOWARZYSZENIE NA RZECZ RODZIN WIELODZIETNYCH
2	RZESZOWSKI KLUB KAJAKOWY
3	STOWARZYSZENIE POMOCY DIALIZOWANYM
4	AKADEMIA KARATE TRADYCYJNEGO W RZESZOWIE
5	CARITAS BLIŹNI W POTRZEBIE
6	CECH RZEMIOSŁ WIELOBRANŻOWYCH
7	CENTRUM NAUKOWO TECHNICZNE
8	CENTRUM SZKOLENIA SPORTOWEGO MŁODZIEŻY „ORŁY RZESZÓW”
9	CENTRUM WSPIERANIA ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH W RZESZOWIE
10	CHORĄGIEW PODKARPACKA ZWIĄZKU HARCERSTWA POLSKIEGO
11	CYWILNO WOJSKOWY KLUB SPORTOWY „RESOVIA”
12	FUNDACJA „BLIŹNIEMU SWEMU...” NA RZECZ TOWARZYSTWA POMOCY IM. ŚW. BRATA ALBERTA
13	FUNDACJA „NA RZECZ NAUKI I EDUKACJI – TALENTY”
14	FUNDACJA „PROMIEŃ NADZIEI”
15	FUNDACJA CARITAS NA RZECZ REGIONALNEGO OŚRODKA REHABILITACYJNO-EDUKACYJNEGO DLA DZIECI I MŁODZIEŻY W RZESZOWIE
16	FUNDACJA NA RZECZ POSZKODOWANYCH PRZEZ „POLAM” - RZESZÓW
17	FUNDACJA PODKARPACKIE HOSPICJUM DLA DZIECI
18	FUNDACJA POMOCY MŁODZIEŻY W LECZENIU NA BIAŁACZKĘ IMIENIA AGNIESZKI KASPRZAK
19	FUNDACJA POMOCY SZKOLE IM.KS. ST. KONARSKIEGO
20	FUNDACJA STYPENDIALNA IMIENIA JANA ANTONIEGO CZECHNICKIEGO
21	FUNDACJA SZKOLNICTWA MUZYCZNEGO
22	KATOLICKIE TOWARZYSTWO ŚPIEWACZE CHÓR CHŁOPIĘCO MĘSKI
23	KLUB ABSTYNENTA „QUO VADIS”
24	KLUB PŁYWACKIE „SOKÓŁ” RZESZÓW
25	KOŁO ŁOWIECKIE „TOWARZYSTWO MYŚLIWYCH” W RZESZOWIE
26	LIONS CLUB RZESZÓW
27	NARODOWY FUNDUSZ OCHRONY ZDROWIA KOMITET ODDZIAŁU W RZESZOWIE
28	NOWA FUNDACJA STYPENDIALNA IM. DR JANA TOWARNICKIEGO
29	PODKARPACKI BANK ŻYWNOŚCI
30	PODKARPACKI OKRĘGOWY ZWIĄZEK LEKKIEJ ATLETYKI
31	PODKARPACKI OKRĘGOWY ZWIĄZEK TENISA STOŁOWEGO
32	PODKARPACKI WOJEWÓDZKI SZKOLNY ZWIĄZEK SPORTOWY
33	PODKARPACKI ZWIĄZEK BYŁYCH PRACOWNIKÓW PGR
34	PODKARPACKIE STOWARZYSZENIE AKTYWNEJ REHABILITACJI
35	PODKARPACKIE STOWARZYSZENIE RPZYJACIÓŁ DZIECI I MŁODZIEŻY Z CUKRZYCĄ
36	PODKARPACKIE STOWARZYSZENIE ZARZĄDCÓW NIERUCHOMOŚCI
37	PODKARPACKIE TOWARZYSTWO RZEWIENIA KULTURY FIZYCZNEJ W RZESZOWIE
38	POLICYJNE TOWARZYSTWO SPORTOWE „WALTER”
39	POLSKI ZWIĄZEK GŁUCHYCH ODDZIAŁ PODKARPACKI W RZESZOWIE
40	POLSKI ZWIĄZEK NIEWIDOMYCH OKRĘG PODKARPACKI

LP	NAZWA
41	POLSKI ZWIĄZEK WĘDKARSKI OKRĘG W RZESZOWIE
42	POLSKIE STOWARZYSZENIE DIABETYKÓW PODKARPACKIE ODDZIAŁ WOJEWÓDZKI
43	POLSKIE STOWARZYSZENIE MŁODZIEŻ SPRAWNA INACZEJ
44	POLSKIE STOWARZYSZENIE PEDAGOGÓW I PSYCHOLOGÓW „PROGRES”
45	POLSKIE TOWARZYSTWO WALKI Z KALECTWEM ODDZIAŁ W RZESZOWIE
46	REGIOLANIE STOWARZYSZENIE NA RZECZ DZIECI Z ZABURENIAMI KOMUNIKACJI JĘZYKOWEJ „CHCĘ ZROZUMIEĆ”
47	RZESZOWSKI KLUB NARCIARSKI SPORT PARTNER
48	RZESZOWSKI KLUB OYAMA KARATE
49	RZESZOWSKI KLUB SPORTOWY GŁUCHYCH „RES-GEST”
50	RZESZOWSKI KLUB WYSOKOGÓRSKI
51	RZESZOWSKI OKRĘGOWY ZWIĄZEK ŁUCZNICZY W RZESZOWIE
52	RZESZOWSKI OKRĘGOWY ZWIĄZEK ŻEGLARSKI
53	RZESZOWSKIE STOWARZYSZENIE NA RZECZ DZIECI NIEPEŁNOSPRAWNYCH I AUTYSTYCZNYCH „SOLIS RADIUS” W RZESZOWIE
54	STOWARZYSZENIE SYMPATYKÓW I ŻOŁNIERZY 21 BRYGADY STRZELCÓW I.M GEN. BRYG. MIECZYŚLAWA BORUTY – SPIECHOWICZA W LIKWIDACJI
55	STOWARZYSZENIE „B-4”
56	STOWARZYSZENIE „DZIAŁAJMY RAZEM”
57	STOWARZYSZENIE „EKOSKOP”
58	STOWARZYSZENIE „IDOKAN POLSKA”
59	STOWARZYSZENIE „PRZESKOŁA PRZYSZŁOŚCI”
60	STOWARZYSZENIE „RZESZOWSKI KLUB AMAZONKA”
61	STOWARZYSZENIE „TAK ŻYCIU”
62	STOWARZYSZENIE CYWILNYCH ZESPOŁÓW RATOWNICZYCH Z PSAMI STORAT
63	STOWARZYSZENIE EKOLOGICZNO – KULTURALNE „PULS ZIEMI” W LIKWIDACJI
64	STOWARZYSZENIE LOKALNE SALEZJAŃSKIEJ ORGANIZACJI SPORTOWEJ „DON BOSCO-RZESZÓW”
65	STOWARZYSZENIE NA RZECZ DZIECI Z NADPOBUDLIWOŚCIĄ PSYCHORUCHOWĄ
66	STOWARZYSZENIE NA RZECZ RODZINY SZCZĘŚLIWY DOM
67	STOWARZYSZENIE NA RZECZ ROZWOJU ZESPOŁU SZKÓŁ SPECJALNYCH IM. UNICEF W RZESZOWIE „ARS VIVENDI”
68	STOWARZYSZENIE NA RZECZ WSPIERANIA ROZWOJU DZIECI I MŁODZIEŻY TITUM
69	STOWARZYSZENIE NA RZECZ WSZECHSTRONNEGO ROZWOJU DZIECI, MŁODZIEŻY I DOROSŁYCH IM. BŁOGOSŁAWIONEJ KAROLINY
70	STOWARZYSZENIE NA RZECZ ZDROWIA PSYCHICZNEGO DZIECKA I RODZINY
71	STOWARZYSZENIE OPIEKI NAD STARYM CMENTARZEM W RZESZOWIE IM. WŁODZIMIERZA KOZŁO
72	STOWARZYSZENIE POMOCY DZIECIOM I MŁODZIEŻY Z WADĄ SŁUCHU „W ŚWIECIE DŹWIĘKÓW”
73	STOWARZYSZENIE POMOCY SZKLE SPOŁECZNEJ
74	STOWARZYSZENIE PRZYJACIÓŁ HARCERSKICH DRUŻYN WODNYCH W RZESZOWIE
75	STOWARZYSZENIE PRZYJACIÓŁ I WYCHOWANKÓW STUDENCKIEGO ZESPOŁU PIEŚNI I TAŃCA „POŁONINY”
76	STOWARZYSZENIE PRZYJACIÓŁ PODKARPACKIEJ RODZINY SZKÓŁ IM. JANA PAWŁA II
77	STOWARZYSZENIE PRZYJACIÓW PRZEDSZKOŁA PUBLICZNEGO NR 10 W RZESZOWIE
78	STOWARZYSZENIE PRZYJACIÓW REWII TANECZNEJ „ESTRADKA USZATKA”
79	STOWARZYSZENIE PEZYJACIÓŁ STAROMIEŚCIA W RZESZOWIE
80	STOWARZYSZENIE PRZYJACIÓŁ SZALAMAISTEK I MAŻORETEK
81	STOWARZYSZENIE PRZYJACIÓŁ WOJEWÓDZKIEGO SZPITALA SPECJALISTYCZNEGO W RZESZOWIE
82	STOWARZYSZENIE PRZYJACIÓŁ ZESPOŁU PIEŚNI I TAŃCA „BANDOSKA”
83	STOWARZYSZENIE PRZYJACIÓŁ ZESPOŁU SZKÓŁ SPOŁECZNYCH NR 1
84	STOWARZYSZENIE RODZIN „OTWARTY UMYSŁ”
85	STOWARZYSZENIE RODZIN KATOLICKICH DIECEZJI RZESZOWSKIEJ
86	STOWARZYSZENIE SZTUKI ESTRADOWEJ „ESTRADA”
87	STOWARZYSZENIE WSPIERANIA DZIAŁALNOŚCI ARTYSTYCZNEJ I SPORTOWEJ

LP	NAZWA
	„MECENAT” W RZESZOWIE
88	STOWARZYSZENIE WSPIERANIA EDUKACJI ARTYSTYCZNEJ „PROMOTOR”
89	STOWARZYSZENIE WSPIERANIA MŁODYCH TALENTÓW „ŁOWCY PEREŁ”
90	STUDENCKIE KOŁO PRZEWODNIKÓW BESKIDZKICH W RZESZOWIE
91	TERENOWY KOMITET OCHRONY PRAW DZIECKA W RZESZOWIE
92	TOWARZYSTWO MIŁOŚNIKÓW LWOWA I KRESÓW POŁUDNIOWO-WSCHODNICH ODDZIAŁ W RZESZOWIE
93	TOWARZYSTWO POMOCY CHIRURGICZNIE CHORYM DZIECIOM W RZESZOWIE
94	TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ RZESZOWA
95	TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ ZWIĄZKU STRZELECKIEGO „STRZELEC” ORGANIZACJI SPOŁ.-WYCH. JEDNOSTKI STRZELECKIEJ 2021 IM. PŁK. LEOPOLDA LISA-KULI W RZESZOWIE
96	WOJSKOWE KOŁO ŁOWIECKIE „CIETRZEW”
97	ZARZĄD ŚRODOWISKOWY AKADEMICKIEGO ZWIĄZKU SPORTOWEGO W RZESZOWIE
98	ZRZESZENIE PRAWNIKÓW POLSKICH ODDZIAŁ WOJEWÓDZKI W RZESZOWIE
99	ZRZESZENIE SPORTOWE INWALIDÓW „START” W RZESZOWIE

Na podstawie danych przekazanych przez Miasto

Tabela 64. Wykaz fundacji działających w Rzeszowie

Lp.	NAZWA
1	RUNDACJA NA RZECZ ROZWOJU ROLNICTWA RZESZOWSKIEGO „FUNROL” W RZESZOWIE
2	FUNDACJA BEKSIŃSKI W RZESZOWIE
3	FUNDACJA NA RZECZ SZPIAŁA MIEJSKIEGO W RZESZOWIE
4	FUNDACJA PARTNERSTWO NA RZECZ DEMOKRACJI W RZESZOWIE
5	FUNDACJA „MAM MARZENIE” – ODDZIAŁ W RZESZOWIE
6	FUNDACJA PODKARPACKIE HOSPICJUM DLA DZIECI W RZESZOWIE
7	FUNDACJA STOP NARKOTYKOM W RZESZOWIE
8	FUNDACJA „TY I JA” W RZESZOWIE
9	FUNDACJA POMOCY MŁODZIEŻY W LECZENIU NA BIAŁACZKĘ IM. AGNIESZKI KASPRZYK W RZESZOWIE
10	FUNDACJA CDG INWENCJA W RZESZOWIE
11	FUNDACJA „RAZEM ZDAŻYMY” W RZESZOWIE
12	FUNDACJA POSZKODOWANI PRZEZ POLAM RZESZÓW W RZESZOWIE
13	FUNDACJA STYPENDIALNA IM JANA TOWARNICKIEGO W RZESZOWIE

Na podstawie danych przekazanych przez Miasto

Identyfikacja problemów

Poniżej zawarto syntetyczne wnioski, wynikające z analizy istniejącej sytuacji demograficznej i sfery społecznej w Rzeszowie.

Zjawiska zwiększające zagrożenie marginalizacją społeczno-gospodarczą

Do zjawisk sprzyjających marginalizacji społeczno-gospodarczej wybranych osiedli zaliczyć należy:

- Odływ wykształconych kadr do innych ośrodków;

- Wysoki wskaźnik feminizacji (na 100 mężczyzn przypada 112 kobiet), w zderzeniu z faktem, że wśród pracujących, kobiety stanowią jedynie 49,6%, w tym wśród pracodawców 32,1%;
- Występowanie osiedli o niekorzystnej strukturze wiekowej mieszkańców (znaczny odsetek osób w wieku poprodukcyjnym: Piastów – 29,35%, Pułaskiego 27,71%, Grota-Roweckiego – 27,21%, 1000-lecia – 25,75%)³³;
- Starzenie się populacji;
- Utrzymywanie się 31% mieszkańców Miasta ze źródeł niezarobkowych (emerytura, renta, zasiłek dla bezrobotnych, pomoc społeczna);
- Odsetek mieszkańców objętych świadczeniami pomocy społecznej (ogółem ok. 4%) w kontekście zidentyfikowanych obszarów ubóstwa (najintensywniej dotknięte osiedla Śródmieście Północ i Południe: długotrwale bezrobotni 4,30%, dotknięci ubóstwem 5,2%, żyjący w trudnych warunkach mieszkaniowych 3,8%);
- Rosnącą polaryzację społeczną rodzin rzeszowskich, skutkującą daleko idącym zróżnicowaniem perspektyw życiowych;
- Bierność zawodową osób niepełnosprawnych (18% mężczyzn i 14% kobiet w wieku produkcyjnym) i ich izolację (ponad 21% nie wychodzi z domu);
- Utrzymywanie się wysokiego odsetka długotrwale bezrobotnych (63% osób bezrobotnych), w tym pozostających bez pracy powyżej 24 miesięcy (ponad 1/3 ogółu), a co się z tym wiąże znikomy odsetek bezrobotnych z prawem do zasiłku oraz wysoka stopa bezrobocia długotrwałego w niektórych osiedlach (Śródmieście Północ – 5,4 %, Śródmieście Południe – 5%) ,
- Wzrost odsetka bezrobotnych kobiet w populacji bezrobotnych rzeszowian (55,34% w I.2007 r.), utrzymujący się wzrost odsetka bezrobotnych poniżej 25 roku życia;
- Występowanie miejsc niebezpiecznych we wszystkich osiedlach Miasta, w tym szczególnie w centrum, charakter występujących zagrożeń (wymuszenia, kradzieże, pobicia) i ich lokalizacja w miejscach publicznych, w tym w okolicach placówek oświatowych;
- Wysoki wskaźnik przestępstw na 10 tys. mieszkańców przy niskiej wykrywalności sprawców;
- Występowanie kumulacji problemów społecznych (sytuacja materialna mieszkańców, przestępczość, bezrobocie) w określonych obszarach Miasta;

---

³³ Plansza 3

- Duża liczba kolizji drogowych i wypadków, w tym z ofiarami śmiertelnymi, także w Centrum Miasta;
- Zły stan techniczny wielu obiektów infrastruktury społecznej: szkół, obiektów pomocy społecznej i służby zdrowia.

Zjawiska sprzyjające rewitalizacji obszarów zagrożonych

Do zjawisk zmniejszających zagrożenie marginalizacją należy zaliczyć:

- Przyrost liczby ludności Miasta, dodatni przyrost naturalny, wolniejszy odpływ ludności z Miasta (ponad dwukrotne zmniejszenie się liczby wyjeżdżających na przestrzeni ostatnich 4 lat);
- Spadek gęstości zaludnienia o blisko 19% w latach 2003-2006, oraz przewidywany dalszy spadek;
- Wyraźny trwały trend spadkowy stopy bezrobocia, w kraju, regionie i Mieście, przy niskim wskaźniku dla Rzeszowa (I.2003 – 10, V.2007 – 7,7);
- Atrakcyjność Miasta, jako ośrodka kultury, nauki, turystyki i życia gospodarczego na Podkarpaciu;
- Rangę Miasta, jako silnego ośrodka akademickiego, wzrost liczby studentów i absolwentów;
- Wyjątkowo wysoki w skali województwa i kraju odsetek osób z wykształceniem wyższym, które posiada ponad 20 % populacji Miasta powyżej 13 roku życia;
- Legitymowanie się przez 2/3 mieszkańców Miasta co najmniej średnim wykształceniem, gdy w województwie jedynie 39,2%, a w kraju 41,4 %;
- Niską wartość na tle województwa i RP wskaźnika obciążenia demograficznego (49,2);
- Wysoki odsetek osób w wieku produkcyjnym (67%);
- Dobrze rozwiniętą sieć szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych;
- Wysoki poziom i proces racjonalizacji usług infrastruktury społecznej – oświaty, nauki, kultury, zdrowia, administracji i opieki społecznej oraz korzystne warunki dla rozwoju szkolnictwa wyższego;
- Spójną politykę Miasta w dziedzinie pomocy społecznej;

4) TABELA Z PODSTAWOWYMI DANymi STATYSTYCZNYMI DOTYCZĄCYMI WW. SEKTORÓW

ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE	
Powierzchnia Miasta (ha)	6 805
Tereny zabudowane wymagające rehabilitacji wyznaczone w SU-iKZP (ha)	ok. 1 300
Liczba obiektów i zespołów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków	50
Liczba stanowiska archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków	6
Emisja zanieczyszczeń pyłowych ogółem (t/r)	225
Emisja zanieczyszczeń gazowych razem (t/r)	473 729
Sieć wodociągowa - długość czynnej sieci rozdzielczej w km	365,1
Ludność korzystająca z sieci wodociągowej (na bazie NSP 2002r.) w osobach	152 641
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności ogółem w dam3/rok	10 285,5
Długość czynnej sieci kanalizacyjnej w km	384,5
Liczba połączeń prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania w szt.	8 889
Ścieki odprowadzone w dam3	8 932,4
Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej (na bazie NSP 2002r.) w osobach	147 739
Odpady wytworzone w ciągu roku ogółem	119,3
Odpady poddane odzyskowi	100,3
Długość czynnej sieci gazowej ogółem w m	419 221
Czynne połączenia do budynków mieszkalnych w szt.	10 904
Liczba odbiorców gazu (gospodarstwa domowe)	52 964
Powierzchnia gruntów komunalnych (m2)	15 831 074
Grunty – własność osób fizycznych i prawnych (m2)	10 779 710
GOSPODARKA	
Pracujący ogółem	72 741
Pracujący w sektorze rolniczym	263
Pracujący w sektorze przemysłowym	22 665
Pracujący – usługi rynkowe	28 708
Pracujący – usługi nierynkowe	21 920
Liczba podmiotów gospodarczych	18 587
Podmioty gospodarcze – sektor publiczny	554
Podmioty gospodarcze – sektor prywatny	18 033
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	13 271
SFERA SPOŁECZNA	
Liczba ludności wg stałego miejsca zameldowania	157 702
Liczba ludności wg stałego miejsca zameldowania - mężczyźni	74 773
Liczba ludności wg stałego miejsca zameldowania - kobiety	82 929
Liczba osób na 1 km2	2 403
Napływ ludności	1 950
Odpływ ludności	2 165
Przyrost naturalny	2,5
Ludność w wieku przedprodukcyjnym (%)	18,2
Ludność w wieku produkcyjnym (%)	67
Ludność w wieku poprodukcyjnym (%)	14,7
Liczba osób bezrobotnych	8 819

Dane za rok 2006

5) ANALIZA SWOT

Na podstawie problemów, zidentyfikowanych w poprzednich rozdziałach opracowano – na potrzeby aktualizacji Programu Rewitalizacji – opisaną poniżej, diagnozę strategiczną Rzeszowa, pod kątem problematyki, związanej z procesem rewitalizacji obszarów miejskich.

Mocne strony

Pozycja i położenie Miasta:

- Położenie geograficzne i wynikające stąd potencjalne nowe relacje transgraniczne oraz związana z nim szansa na wypełnianie luki dotyczącej funkcji wyższego rzędu, które przed II wojną światową spełniał Lwów;
- Rola Rzeszowa jako centralnego ośrodka administracyjnego, naukowego i gospodarczego województwa podkarpackiego;
- Rola Rzeszowa jako aglomeracji i miasta rdzeniowego Rzeszowskiego Obszaru Metropolitalnego;
- Rola Rzeszowa jako głównego węzła koncentrycznego układu sieci komunikacyjnej, złożonej ze szlaków promieniście rozchodzących się we wszystkich kierunkach, a w szczególności – położenie Miasta na szlakach komunikacyjnych: drogowych i kolejowych (III Paneuropejski Korytarz Transportowy i Droga Międzynarodowa S-19, magistrała kolejowa E-30); istnienie lotniska spełniającego międzynarodowe standardy;
- Atrakcyjność Miasta, jako ośrodka kultury, nauki, turystyki i życia gospodarczego na Podkarpaciu;
- Wysoka dynamika rozwoju podregionu rzeszowsko-tarnobrzeskiego (oprócz zmian w zakresie infrastruktury technicznej);
- Położenie na głównych ciągach energetycznych kraju;
- Dostępność środków strukturalnych Unii Europejskiej w okresie programowania 2007 – 2013 w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej oraz RPO WP;

Sfera przestrzenna:

- Trwający proces poszerzania granic Rzeszowa, którego rezultatem jest zwiększenie dostępności do terenów inwestycyjnych;
- Posiadanie uporządkowanej sieci urządzeń komunalnych i możliwość dalszego jej rozwoju;
- Dobry stan czystości powietrza (zanieczyszczenia pyłowe i gazowe);

- Relatywnie wysoki stan wyposażenia mieszkań w podstawowe instalacje (ponad 99% mieszkań posiada wodociągi, 98% – kanalizację, prawie 95% – gaz sieciowy i ciepło zdalaczynne);
- Relatywnie dobra struktura wiekowa zasobów mieszkaniowych;
- Objęcie ok. 70% powierzchni Miasta scentralizowanym systemem grzewczym;
- Ilość produkowanej energii cieplnej, zasób urządzeń do jej produkcji, ich stan techniczny i możliwości wytwórcze;
- Zasoby wody pitnej, układ przestrzenny wód powierzchniowych i sieci zaopatrzenia w wodę, zasób urządzeń do uzdatniania wody, możliwości produkcyjne oraz ich stan techniczny, a także stopień uzbrojenia terenów zainwestowanych w urządzenia do doprowadzania wody;
- Zasoby gazu ziemnego, zasób i stan techniczny urządzeń do jego pozyskiwania i magazynowania, możliwości produkcyjne, wielkość, stan techniczny i układ przestrzenny sieci doprowadzającej gaz do użytkowników;
- Wielkość sieci kanalizacji sanitarnej i jej układ przestrzenny oraz stopień uzbrojenia terenów zainwestowanych w urządzenia do odprowadzania ścieków;
- Stan gospodarki odpadami nie powodujący zmian środowiska na terenie Miasta;
- Układ sieci elektroenergetycznej wysokiego napięcia;
- Rozwinięta sieć telekomunikacyjna;
- Sieci komputerowe na terenie Miasta;
- Nasadzenia zieleni przez samorząd miejski;
- Zasoby zieleni nieurządzonej;

Sfera gospodarcza:

- Wysoki poziom prywatyzacji podmiotów gospodarczych oraz stały wzrost liczby pracujących w sektorze prywatnym, w tym wzrost liczby pracujących w usługach;
- Znaczący odsetek małych i średnich firm (posiadających największe zdolności adaptacyjne);
- Struktura branżowa pracodawców (główni pracodawcy Rzeszowa, to firmy sektora usług rynkowych: 28,7 tys. pracujących, czyli 39% ogółu w 2006 r.);
- Korzystna struktura branżowa podmiotów gospodarczych (dominacja sektora usług: blisko 1/3 podmiotów – handel i naprawy, ponad 1/5 – obsługa nieruchomości);
- Silne tradycje przemysłowe Miasta;

- Różnorodność branżowa zakładów, brak monokultury (przemysł elektromaszynowy, spożywczy, farmaceutyczny);
- Istnienie renomowanych firm (ZELMER, PZL Rzeszów, ALIMA);
- Budowa klastra lotniczego – szansa na innowacyjny rozwój w oparciu o sektor wysokiej szansy (na Podkarpaciu skupia się produkcja ok. 75% ogółu polskiej produkcji przemysłu lotniczego); inwestycje zagraniczne w branży lotniczej (United Technology Group);
- Dobrze rozwinięte zaplecze naukowo-badawcze w dziedzinie przemysłu lotniczego (Centrum Zaawansowanych Technologii AERONET – Dolina Lotnicza, Politechnika Rzeszowska – Wydział Budowy Maszyn i Lotnictwa, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania oraz techniczne szkoły średnie);
- Centrum Transferu Technologii RARR SA, utworzone w 2001 r. oraz Podkarpacki Park Naukowo-Technologiczny;
- Centrum targowe i rozwój imprez targowo-wystawienniczych;

Sfera społeczna:

- Wyjątkowo wysoki w skali województwa i kraju odsetek osób z wykształceniem wyższym, które posiada ponad 20 % populacji Miasta powyżej 13 roku życia;
- Legitymowanie się co najmniej średnim wykształceniem przez 2/3 mieszkańców Miasta (w województwie - 39,2%, w kraju - 41,4 %);
- Wysoki odsetek osób w wieku produkcyjnym (67%);
- Ranga Miasta jako silnego ośrodka akademickiego, wzrost liczby studentów i absolwentów;
- Wysoki poziom i proces racjonalizacji usług infrastruktury społecznej – oświaty, nauki, kultury, zdrowia, administracji i opieki społecznej oraz korzystne warunki dla rozwoju szkolnictwa wyższego;
- Spójna polityka Miasta w dziedzinie pomocy społecznej.

Słabe strony

Pozycja i położenie Miasta:

- Położenie w na obszarze Polski Wschodniej, charakteryzującej się – w skali kraju – stosunkowo niższym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego;

Sfera przestrzenna:

- Wciąż bardzo wysoka gęstość zaludnienia;

- Stosunkowo duża, obejmująca $\frac{1}{4}$ ogólnej powierzchni Miasta, powierzchnia terenów zabudowanych wymagających rehabilitacji oraz także udział terenów wymagających przekształceń;
- Niedostateczny zasób gruntów komunalnych pod cele publiczne;
- Znaczące problemy związane z układem komunikacyjnym: niedostosowany do rosnącego ruchu tranzytowego układ komunikacyjny Miasta, brak ukształtowanej sieci parkingów w śródmieściu i centrum, brak dostatecznej ilości przepraw mostowych i przejść dwupoziomowych na przecięciach dróg z torami kolejowymi, niedostateczna ilość ścieżek rowerowych i wydzielonych ciągów pieszych;
- Zły stan techniczny poważnej części ulic, mostów i chodników;
- Niedostateczna liczba powiązań komunikacyjnych pomiędzy terenami rozdzielonymi naturalną barierą, tj. rzeką Wisłok i układem komunikacji kolejowej;
- Negatywne zjawiska w środowisku przyrodniczym: podwyższony poziom hałasu, głównie w Śródmieściu;
- Brak spójnego systemu zieleni, odcięcie centrum od większych pasm zieleni sięgających z zewnątrz;
- Niewielka powierzchnia terenów o dużych walorach przyrodniczych oraz niewielka ilość obiektów chronionych, pełniących znaczącą rolę w tworzeniu walorów klimatotwórczych i aerosanitarnych oraz wizerunku Miasta;
- Brak składowiska gruzu i kompostowni;
- Występowanie obszarów tzw. niskiej emisji, szczególnie w rejonie centrum i starówki;
- Obszar Centrum (obejmujący ok. 322,6 ha) wymagający złożonych działań wyrównawczych i uzupełniających w zakresie komunikacji i infrastruktury, nasycenia zielenią i nowoczesną tkanką miejską, przewyciężenia bariery strukturalnej (Wisłok) ograniczającej rozwój strefy prawobrzeżnej;
- Stan zasobów spółdzielczych oraz komunalnych;
- Potrzeby remontowe obiektów zabytkowych, a także substancji mieszkaniowej komunalnej oraz zlokalizowanej w Śródmieściu;
- Zły stan techniczny obiektów oświaty i wychowania, szkół artystycznych, ochrony zdrowia i opieki społecznej oraz domów i ośrodków kultury — w szczególności w zakresie dachów, elewacji, stolarki okiennej i instalacji wewnętrznych;
- Trudności spółdzielni mieszkaniowych, związane z poziomem zaległości czynszowych mieszkańców (wskaźnik zadłużenia sięga od 4% do nawet 15% ogółu);\

- Braki w zakresie mieszkań komunalnych w najbliższych 5 latach szacowane na około 1200, z czego co najmniej 800 powinny stanowić lokale socjalne;

Sfera gospodarcza:

- Utrzymywanie się 31% mieszkańców Miasta ze źródeł niezarobkowych (emerytura, renta, zasiłek dla bezrobotnych, pomoc społeczna);
- Wysoki wskaźnik feminizacji (na 100 mężczyzn przypada 112 kobiet), w zderzeniu z faktem, że wśród pracujących, kobiety stanowią jedynie 49,6%, w tym wśród pracodawców 32,1%;

Sfera społeczna:

- Starzenie się populacji;
- Występowanie osiedli o niekorzystnej strukturze wiekowej mieszkańców (znaczny odsetek osób w wieku poprodukcyjnym: Piastów – 29,35%, Pułaskiego 27,71%, Grota-Roweckiego – 27,21%, Dąbrowskiego 26,9%);
- Rosnąca polaryzacja społeczna rodzin rzeszowskich, skutkująca daleko idącym zróżnicowaniem perspektyw życiowych;
- Występowanie kumulacji problemów społecznych (sytuacja materialna mieszkańców, przestępczość, bezrobocie) w określonych obszarach Miasta;
- Odsetek mieszkańców objętych świadczeniami pomocy społecznej (ogółem 3,6%) w kontekście zidentyfikowanych obszarów ubóstwa (najintensywniej dotknięte osiedla Śródmieście Północ i Południe: długotrwale bezrobotni 4,30%, dotknięci ubóstwem 5,2%, żyjący w trudnych warunkach mieszkaniowych 3,8%);
- Zadłużenie czynszowe mieszkań zarządzanych przez MZBM (blisko 6% mieszkań, a w niektórych rejonach Miasta – 12% mieszkań);
- Utrzymywanie się wysokiego odsetka długotrwale bezrobotnych (63%), w tym pozostających bez pracy powyżej 24 miesięcy (ponad 1/3 ogółu), a co się z tym wiąże znikomy odsetek bezrobotnych z prawem do zasiłku;
- Wzrost odsetka bezrobotnych kobiet w populacji bezrobotnych rzeszowian (55,34% w I.2007 r.), utrzymujący się wzrost odsetka bezrobotnych poniżej 25 roku życia;
- Bierność zawodowa osób niepełnosprawnych (aktywni: 18% mężczyzn i 14% kobiet w wieku produkcyjnym) i ich izolacja (ponad 21% nie wychodzi z domu);

- Występowanie miejsc niebezpiecznych we wszystkich osiedlach Miasta, w tym szczególnie w centrum, charakter występujących zagrożeń (wymuszenia, kradzieże, pobicia) i ich lokalizacja w miejscach publicznych, w tym w okolicach placówek oświatowych;
- Wysoki wskaźnik przestępstw na 10 tys. mieszkańców przy niskiej wykrywalności sprawców;
- Duża liczba kolizji drogowych i wypadków, w tym z ofiarami śmiertelnymi, także w Centrum Miasta.

Szanse

- Korzystna sytuacja społeczno-gospodarcza kraju;
- Polityka regionalna państwa w zakresie rozwoju tzw. Polski Wschodniej
- Nowa polityka Unii Europejskiej i państwa w zakresie rewitalizacji substancji mieszkaniowej
- Inwestycje infrastrukturalne związane z EURO 2012 w Polsce i na Ukrainie;
- Planowane nowe rozwiązania drogowe, w tym przebieg autostrady A-4;
- Poprawiająca się sytuacja na rynku pracy w kraju;
- Podejmowane inwestycje (publiczne i prywatne) związane z rewitalizacją Starego Miasta;
- Poszerzenie granic Miasta, pozwalające na uniknięcie presji inwestycyjnej na istniejących terenach zieleni;
- Posiadanie programów działania w wybranych ważnych sferach życia Miasta
- Wzrost liczby pracujących w sektorze usług, a w szczególności usług rynkowych;
- Wzrost społecznej i ekonomicznej świadomości społeczeństwa.

Zagrożenia

- Niski poziom PKB w regionie i słaba aktywność gospodarcza regionu – województwa podkarpackiego;
- Pesymistyczna prognoza demograficzna dla Rzeszowa;
- Odpływ wykształconych kadr do innych ośrodków;
- Emigracje zagraniczne rzeszowian;
- Zagrożenie likwidacją części zieleni urządzonej z powodu presji inwestycyjnej, negatywna tendencja w zmianach bilansu zieleni w mieście;

- Niedostatecznie rozwinięta elektroenergetyczna sieć rozdzielcza średniego i niskiego napięcia na niektórych osiedlach;
- Nieprzygotowanie Cmentarza Komunalnego Wilkowyja;
- Wzrastające zagrożenie hałasem w Mieście.

II. NAWIĄZANIE DO STRATEGICZNYCH DOKUMENTÓW DOTYCZĄCYCH ROZWOJU PRZESTRZENNO-SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO MIASTA I REGIONU

1.A) STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

Strategia na lata 2007-2020 przyjęta została przez Sejmik Województwa Podkarpackiego w dniu 26.10.2006 r. i stanowi podstawowy dokument programowania rozwoju Regionu. Cel główny Strategii obejmuje podniesienie krajowej i międzynarodowej konkurencyjności gospodarki regionu poprzez wzrost jej innowacyjności, a tym samym efektywności, która stworzy warunki do zwiększenia zatrudnienia oraz wzrostu dochodów i poziomu życia ludności. Zgodnie z nakreśloną wizją rozwoju, województwo podkarpackie powinno stać się obszarem zrównoważonego rozwoju, integrującym cele społeczne, ekologiczne i gospodarcze oraz zapewniającym możliwości realizacji potrzeb społeczeństwa i osiąganie wysokiego standardu życia.

W ramach Strategii wyznaczono osiem obszarów strategicznych i odpowiednio osiem celów strategicznych, które realizowane będą poprzez 30 priorytetów rozwoju. Wśród celów strategicznych znalazły się:

1. Tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki poprzez rozwijanie przedsiębiorczości, zwiększanie jej innowacyjności oraz podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej regionu,
2. Poprawa dostępności komunikacyjnej i infrastruktury technicznej województwa,
3. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich sprzyjający powstawaniu rentownych gospodarstw rolnych oraz kreowaniu pozarolniczych źródeł dochodów,
4. Poprawa jakości środowiska oraz zachowanie i ochrona zasobów przyrodniczych i wartości krajobrazowych,
5. Wszechstronny rozwój kapitału społecznego, umożliwiający pełne wykorzystanie potencjału i możliwości rozwoju osobistego mieszkańców regionu,
6. Wspieranie rozwoju gospodarczego regionu, wykorzystanie potencjału turystycznego i dziedzictwa kulturowego oraz ochrona wartości przyrodniczo-krajobrazowych,
7. Bezpieczeństwo zdrowotne ludności,
8. Integracja działań w zakresie pomocy społecznej.

Zintegrowany charakter procesu rewitalizacji oraz niniejszego Programu Rewitalizacji powoduje, że przyczynia się on do realizacji większości celów strategicznych Regionu.

1.B) REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO NA LATA 2007-2013³⁴

Celem głównym RPO WP jest wzrost krajowej i międzynarodowej konkurencyjności gospodarki oraz poprawa dostępności przestrzennej Podkarpacia. Cele szczegółowe RPO WP sformułowane są następująco:

1. Tworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości i gospodarki opartej na wiedzy;
2. Poprawa dostępności i atrakcyjności inwestycyjnej regionu poprzez realizację przedsięwzięć w zakresie sieci komunikacyjnej, informatycznej i energetycznej;
3. Stworzenie warunków do rozwoju społeczeństwa informacyjnego w regionie;
4. Zapobieganie degradacji środowiska oraz zagrożeniom naturalnym i technologicznym, a także efektywna gospodarka zasobami naturalnymi;
5. Tworzenie warunków dla rozwoju kapitału społecznego poprzez inwestycje w edukację, ochronę zdrowia, pomoc społeczną, sport i rekreację;
6. Wzrost udziału turystyki w gospodarce regionu oraz ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój instytucji kultury;
7. Zmniejszenie występujących wewnątrz województwa różnic rozwojowych.

RPO WP i jego cele realizowane będą poprzez osiem osi priorytetowych:

- Oś priorytetowa 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka
- Oś priorytetowa 2. Infrastruktura techniczna
- Oś priorytetowa 3. Społeczeństwo informacyjne
- Oś priorytetowa 4. Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom
- Oś priorytetowa 5. Infrastruktura publiczna
- Oś priorytetowa 6. Turystyka i kultura
- Oś priorytetowa 7. Spójność wewnątrzregionalna
- Oś priorytetowa 8. Pomoc techniczna.³⁵

W związku z podstawową rolą RPO WP dla niniejszego Programu – więcej na temat jego zapisów – w dalszej części Opracowania.

1.C) PROGRAM OPERACYJNY ROZWÓJ POLSKI WSCHODNIEJ 2007 – 2013³⁶

Celem głównym Programu jest przyspieszenie tempa rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej, które osiągnęte będzie przez realizację celów szczegółowych, którymi są:

---

³⁴ Dokument przyjęty przez Zarząd Województwa Podkarpackiego w dniu 6 listopada 2007 roku.

³⁵ Por. także podrozdział: „Polityka Unii Europejskiej”.

³⁶ Warszawa. 02.10.2007 r.

- stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy,
- rozwój wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich,
- poprawa dostępności i jakości powiązań komunikacyjnych województw Polski Wschodniej,
- optymalizacja procesu wdrażania PO Rozwój Polski Wschodniej.

Z punktu widzenia problematyki rewitalizacji obszarów miejskich największe znaczenie posiadają zapisy Programu dotyczące Osi priorytetowej II: Wojewódzkie ośrodki wzrostu i jej celu głównego: Rozwój wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich.

W efekcie realizacji osi priorytetowej zakłada się zwiększenie mobilności mieszkańców oraz stworzenie warunków dla dynamicznego rozwoju turystyki kongresowej i targowej. Środki przeznaczane będą na realizację wybranych inwestycji infrastrukturalnych w zakresie systemów miejskiego transportu zbiorowego oraz infrastruktury turystyki kongresowej i targowej. Obok projektów wynikających z kompleksowych strategii rozwoju czystego miejskiego transportu publicznego potencjalnych obszarów metropolitalnych Polski Wschodniej, realizowane będą projekty z zakresu budowy i modernizacji infrastruktury umożliwiającej organizację kongresów, konferencji, wystaw i targów o znaczeniu ponadregionalnym i międzynarodowym (obiekty towarzyszące biznesowi, służące stymulowaniu innowacji i ducha przedsiębiorczości w małych i średnich przedsiębiorstwach), o ile będą one miały bezpośredni wpływ na rozwój przedsiębiorczości, głównie innowacyjnej oraz promocję regionu jako atrakcyjnego gospodarczo. Interwencje Programu przyczynią się zatem również do rewitalizacji obszarów miejskich Rzeszowa.

1.D) REGIONALNA STRATEGIA INNOWACJI WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO NA LATA 2005-2013

RSI 2005-2013 została uchwalona 30 grudnia 2004 r. przez Sejmik Województwa Podkarpackiego i jest strategicznym dokumentem województwa w latach 2005-2013 mającym na celu przekształcenie go w region innowacyjny.

Wizją RSI 2005-2013 jest ekologicznie zrównoważona, innowacyjna i konkurencyjna gospodarka: województwo podkarpackie jako lider w kreowaniu eko-innowacji. Misją Strategii jest rozwój innowacyjnej i konkurencyjnej gospodarki województwa, nastawionej na dobro społeczne.

Cel generalny stanowi zbudowanie skutecznego i sprawnego regionalnego systemu innowacji dla osiągnięcia trwałego, zrównoważonego rozwoju regionu.

W Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2005-2013 sprecyzowano trzy priorytety:

- zbudowanie otwartej, efektywnej sieci kreowania i wsparcia innowacyjności;
- zwiększenie potencjału instytucji edukacyjnych, naukowych i badawczo-rozwojowych regionu w zakresie kreowania innowacji;
- wzmocnienie innowacyjnych firm w regionie i kreowanie nowych.

Do celów strategicznych zaliczono:

- wzmocnienie i rozwój podkarpackiego regionalnego systemu innowacji;
- stworzenie infrastruktury finansowego wsparcia innowacji;
- zwiększenie wykorzystania potencjału badawczo-rozwojowego dla wzrostu innowacyjności gospodarki województwa;
- zbudowanie i rozwijanie kultury innowacyjnej mieszkańców regionu – kreowanie społeczeństwa innowacyjnego, w tym informacyjnego;
- stworzenie dobrego klimatu i warunków wspierania powstawania nowych firm innowacyjnych i rozwoju istniejących;
- wykorzystanie współpracy z regionami i z innymi krajami, zwłaszcza ościennymi, w promowaniu innowacyjnej gospodarki.

Polityka Miasta Rzeszowa w zakresie rozwoju innowacji i społeczeństwa informacyjnego jest w pełni zgodna z zapisami Regionalnej Strategii. Również niniejszy Program Rewitalizacji przyczyniał się będzie do jej realizacji, poprzez włączanie projektów infrastrukturalnych, wspierających innowacyjną działalność gospodarczą oraz wzrost potencjału instytucji edukacyjnych i badawczo-rozwojowych.

2) STRATEGIA ROZWOJU RZESZOWA³⁷

Kompleksowość strategicznych dokumentów Miasta wskazuje na rolę Programu Rewitalizacji jako elementu procesu planowania, szczególnie ze względu na jego zintegrowany charakter. W uchwale w sprawie strategii Rada Miasta wskazała na ścisłą współzależność pomiędzy Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego oraz Strategią Rozwoju Miasta. Studium i Strategia stanowią określoną koncepcję świadomego i syntetycznego sterowania długofalowym rozwojem Miasta, przy czym Studium określa koncepcję rozwoju

---

³⁷ Uchwała Nr LXXV/62/98 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 16 czerwca 1998 r. w sprawie Strategii Rozwoju Miasta Rzeszowa.

w sferze funkcjonalno-przestrzennej, zaś Strategia stanowi koncepcję rozwoju społeczno – gospodarczego, określając główne, strategiczne cele rozwoju, przedsięwzięcia i zadania szczegółowe, stanowiące instrumenty realizacji celów strategicznych, oraz formułuje misję rozwoju Rzeszowa do 2010 r.

Wśród strategicznych celów głównych rozwoju Miasta znalazły się:

- tworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju Rzeszowa jako atrakcyjnego miejsca dla prowadzenia działalności gospodarczej oraz rozwoju szkolnictwa wyższego, nauki i kultury,
- poprawa warunków życia mieszkańców i stanu bezpieczeństwa publicznego,
- rozwój i poprawa funkcjonowania systemu komunikacji i infrastruktury technicznej,
- ochrona i zagospodarowywanie walorów i zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego,
- zagospodarowywanie terenu Miasta w sposób racjonalny pod względem przestrzennym i architektonicznym.

Wśród szerokiego katalogu celów szczegółowych, dotyczących wszystkich dziedzin życia i zadań Miasta, jako wiążące się z procesem rewitalizacji wymienić należy przede wszystkim:

- prowadzenie polityki ukierunkowanej na wzrost tempa rozwoju gospodarczego, podniesienia poziomu PKB i poprawy jego struktury,
- wspieranie lokalnej przedsiębiorczości,
- stworzenie systemu warunków do realizacji lokalnych programów budownictwa mieszkaniowego uwzględniającego niskie dochody ludności,
- prowadzenie polityki aktywnego przeciwdziałania bezrobociu,
- promowanie wysokiego poziomu nakładów inwestycyjnych i dynamiki działalności handlowej w gospodarce województwa w celu stworzenia korzystnego „klimatu” dla realizacji inwestycji o charakterze rozwojowym,
- stworzenie sprzyjających warunków dla znaczącego napływu kapitału krajowego i zagranicznego, służącego lokalizacji inwestycji o charakterze rozwojowym i przyspieszenia tempa prywatyzacji,
- tworzenie zasobów gruntów publicznych jako elementu programu aktywizacji działalności gospodarczej,
- prowadzenie skoordynowanej polityki rozwoju ukierunkowanej na tworzenie nowych miejsc pracy,
- zwiększenie nakładów finansowych na utrzymanie i rozwój dróg,

- wzrost atrakcyjności Miasta dla migrantów,
- zwiększenie skuteczności i koordynacji działań służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo publiczne,
- wprowadzenie monitoringu miejsc większych zagrożeń i zwiększenie prewencji,
- utrzymanie dobrego stanu czystości powietrza i zmniejszanie emisji,
- racjonalne i proekologiczne gospodarowanie zasobami zieleni nieurządzonej i terenami niezainwestowanymi,
- powiększenie zasobów zieleni urządzonej,
- poprawa klimatu akustycznego Miasta,
- poprawa “klimatu” dla powstawania nowych i rozwoju istniejących usług kultury,
- systemowe wspieranie wysokiej aktywności i przedsiębiorczości lokalnej,
- tworzenie zasobów gruntów komunalnych jako elementu programu aktywizacji działalności gospodarczej w Mieście,
- wykorzystanie walorów turystycznych z równoczesnym zwiększeniem i zróżnicowaniem bazy noclegowej,
- powiększenie zasobów terenów rekreacyjnych z uwzględnieniem wymogów przestrzennych i ekologicznych,
- stworzenie systemu zieleni rekreacyjnej,
- utrzymanie funkcji mieszkaniowej w centrum /Rynek/.

Program Rewitalizacji wpisuje się ściśle w realizację zarówno celów głównych, jak i szczegółowych Strategii Miasta, łącząc w sobie realizację przedsięwzięć o różnorodnym charakterze, wdrażanych przez różnego rodzaju podmioty, z wykorzystaniem środków pochodzących z różnych źródeł finansowania.

3) STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO (SUIKZP)³⁸

W rozdziale dotyczącym Strategii Miasta wskazano już na szczególną rolę Studium w procesie planowania rozwoju Rzeszowa.

Studium za podstawowe uwarunkowania polityki przestrzennej uznało m.in.:

- istniejący układ głównych ciągów komunikacyjnych, o charakterze promienisto-koncentrycznym,

---

³⁸ Uchwała Nr XXXVII/113/2000 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 4 lipca 2000 r.

- położenie istniejących linii kolejowych w stosunku do terenów podstawowego zainwestowania miejskiego,
- „Rzeszów nad Wisłokiem” – historyczny rozwój miasta w powiązaniu z rzeką Wisłok,
- położenie Miasta na pograniczu krain geograficznych,
- występowanie w stosunkowo bliskim sąsiedztwie, w ramach terenów zainwestowanych obszarów zróżnicowanych kulturowo, o charakterze miejskim i wiejskim,
- bezpośrednie sąsiedztwo osiedli mieszkaniowych wielorodzinnych (blokowisk), pozbawionych przestrzeni publicznych, z zabudową historycznego centrum,
- pierścieniowy układ systemów infrastruktury technicznej,
- rozwój zabudowy Miasta w powiązaniu z systemami infrastruktury technicznej, jako kolejne pierścienie otaczające centrum,
- duży stopień zainwestowania terenów w granicach administracyjnych Miasta,
- rozwój zabudowy Miasta, zwłaszcza mieszkaniowej, bez powiązania z realizacją funkcji publicznych.

Za główne cele i kierunki polityki przestrzennej w Studium przyjęto:

- przekształcenie struktury funkcjonalno-przestrzennej Miasta służące podniesieniu rangi Miasta w regionie, w Polsce i Europie,
- udostępnienie przestrzeni Miasta dla różnorodnych funkcji,
- udostępnienie przestrzeni Miasta dla inwestorów,
- dostosowanie zasad zagospodarowania terenów do lokalnych uwarunkowań w zakresie fizjografii, walorów przyrodniczych i kulturowych,
- dostosowanie rozwoju infrastruktury społecznej i technicznej do potrzeb mieszkańców oraz roli poszczególnych terenów w przyjętym modelu struktury funkcjonalno - przestrzennej Miasta.

W Studium wskazano także, iż cele i kierunki polityki przestrzennej Miasta powinny być realizowane w szczególności poprzez:

- modernizację i przekształcanie monofunkcyjnych terenów zabudowy mieszkaniowej, „blokowisk” oraz zabudowy przemysłowej,
- łączenie poszczególnych obszarów monofunkcyjnych w jeden spójny, zintegrowany organizm miejski tj. tworzenie pierzei, ciągów ulicznych, dostępnej przestrzeni publicznej itp.,

- zagospodarowywanie terenów z uwzględnieniem wielofunkcyjnego ich wykorzystania, uwarunkowań lokalnych, walorów kulturowych i przyrodniczych oraz roli poszczególnych terenów w przyjętym modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej Miasta,
- określenie szczegółowych, a zarazem stabilnych zasad zagospodarowania obszarów strategicznych,
- rozwój komunikacji, spójnie do istniejącego, rozpoznanego systemu,
- rozwój infrastruktury technicznej oraz jej kontynuacja,
- rozpoznawanie i przekształcanie struktury własności gruntów.

Szersze informacje na temat zapisów Studium, odnoszących się do zagadnień rewitalizacji, znajdują się w części I w rozdziale Uwarunkowania przestrzenne. Należy zaznaczyć, że Program Rewitalizacji uwzględni ustalenia Studium, w tym wyznaczenie obszarów rewitalizacji opiera się na analizach Miasta z respektowaniem zapisów Studium, dotyczących:

- lokalnych wartości zasobów środowiska przyrodniczego i zagrożeń środowiskowych,
- lokalnych wartości środowiska kulturowego i krajobrazu,
- terenów zabudowanych wymagających rehabilitacji,
- terenów zabudowanych wymagających przekształceń,
- obszarów strategicznych,
- projektowanej struktury funkcjonalno – przestrzennej Miasta.

4) DOKUMENTY DOTYCZĄCE POLITYK W RÓŻNYCH SEKTORACH SPOŁECZNO-GOSPODARCZYCH

Program Ochrony Środowiska³⁹

Program Rewitalizacji jest zgodny z polityką Miasta, związaną z realizacją zasady rozwoju zrównoważonego i ochroną środowiska.

Poza strategią Miasta i SUiKZP najważniejszym dokumentem planistycznym Miasta w tej dziedzinie jest Program ochrony środowiska (POŚ). W POŚ w następstwie przeprowadzonej diagnozy stanu wszystkich elementów środowiska Rzeszowa, przyjęto następujące cele strategiczne:

- poprawa jakości i ochrona zasobów środowiska przyrodniczego,
- rozwój i poprawa funkcjonowania infrastruktury technicznej mającej wpływ na jakość życia mieszkańców i środowisko,
- proekologiczne zagospodarowanie terenów przemysłowych i skażonych,

---

³⁹ Program ochrony środowiska z planem gospodarki odpadami Miasta Rzeszowa z czerwca 2004.

- proekologiczne gospodarowanie zasobami terenów zielonych Miasta,
- racjonalne gospodarowanie zasobami energii, wody i surowców,
- racjonalne gospodarowanie odpadami,
- przeciwdziałanie poważnym awariom i zapewnienie bezpieczeństwa chemicznego i biologicznego,
- rozbudowa systemów monitorowania stanu środowiska,
- dalszy rozwój edukacji i informacji ekologicznej oraz poszerzanie dialogu społecznego.

Cele stawiane rewitalizacji w polityce regionalnej Unii Europejskiej, a także cele przyjęte w niniejszym Programie, uwzględniają problemy środowiskowe i potrzeby w zakresie polepszenia stanu, jak i proekologicznego i racjonalnego gospodarowania różnymi zasobami.

Możliwość oddziaływania LPR i ujętych w nim projektów na realizację celów środowiskowych jest szczególnie widoczna na poziomie przyjętych w POŚ celów szczegółowych, a w szczególności celów:

- 1.3. eliminowanie źródeł niskiej emisji komunalnej,
- 1.4. zmniejszenie emisji zanieczyszczeń i poziomu hałasu ze źródeł komunikacyjnych,
- 1.6. poprawa stanu klimatu akustycznego na terenie miasta Rzeszowa,
- 1.7. poprawa stanu i ochrona zasobów przyrody miasta dla racjonalnego użytkowania różnorodności biologicznej,
- 2.1. rozwój i poprawa funkcjonowania systemów wodociągowych i kanalizacyjnych,
- 2.2. poprawa efektywności sieci ciepłych,
- 2.3. rozwój sieci drogowej w aspekcie minimalizacji jej wpływu na stan środowiska,
- 4.1. racjonalne użytkowanie i proekologiczne gospodarowanie zasobami zieleni nieurządzonej i terenami niezainwestowanymi Miasta,
- 4.2. wdrażanie programów kompleksowej ochrony terenów zieleni w Mieście,
- 4.3. zwiększenie atrakcyjności terenów rekreacyjnych nad Wisłokiem,
- 5.1. zmniejszenie energochłonności procesów wytwórczych, usług i zużycia energii w gospodarstwach domowych i gospodarce komunalnej,
- 5.2. zwiększenie wykorzystania energii odnawialnej,
- 6.1. racjonalizacja gospodarowania odpadami komunalnymi.

Uszczegółowienie polityki Miasta w zakresie gospodarki odpadami zawiera „Plan gospodarki odpadami”. Jego długookresowy cel ogólny do roku 2014 stanowi minimalizacja ilości wytwarzanych odpadów w sektorze komunalnym oraz wdrożenie nowoczesnych systemów ich odzysku i unieszkodliwiania.

Do najważniejszych w kontekście procesu rewitalizacji działań przyjętych w Planie zaliczyć należy:

- zbudowanie na całym terenie Miasta efektywnego systemu selektywnej zbiórki surowców wtórnych, papieru, szkła, metalu, tworzyw sztucznych (butelek PET), zagęszczenie istniejącej sieci wysepek ekologicznych do wartości średniej 500 mieszkańców na każdą wysepkę zbiórki;
- wprowadzenie kompostowania w ogródkach przydomowych na terenach o mniejszej gęstości zaludnienia.

W planie zawarto dwa cele średniookresowe na lata 2008-2014:

- Deponowanie w roku 2014 na składowiskach nie więcej niż 53% wszystkich odpadów komunalnych.
- Skierowanie w roku 2010 na składowiska nie więcej niż 75% (wagowo) całkowitej ilości odpadów komunalnych ulegających biodegradacji (w stosunku do roku 1995).

Program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Rzeszowa w latach 2004-2009 (PGMZ)⁴⁰

Program Rewitalizacji uwzględnia ustalenia polityki gospodarowania komunalnym zasobem mieszkaniowym, ujęte zarówno w dokumentach strategicznych, jak i w „Programie gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Rzeszowa”. PGMZ wyznacza kierunki, cele i działania związane z gospodarowaniem lokalami mieszkalnymi. Równoległe wdrażanie założeń niniejszego Programu Rewitalizacji oraz programu gospodarowania zasobem mieszkaniowym, pozwoli na uzyskanie efektu synergii oraz realizację zasady rozwoju zrównoważonego. Szczególnie istotne znaczenie dla procesu rewitalizacji mają przedsięwzięcia dotyczące zapobiegania marginalizacji społecznej mieszkańców zasobów komunalnych oraz przeciwdziałające degradacji tych zasobów.

Na objęte PGMZ działania składają się następujące przedsięwzięcia:

- powiększanie zasobu mieszkaniowego poprzez:
  - budowę nowych budynków komunalnych,
  - nabywanie budynków i ich adaptację na cele mieszkalne,
  - nabywanie budynków mieszkalnych wykończonych lub będących w budowie,
  - nabywanie wyodrębnionych lokali mieszkalnych,

---

⁴⁰ Załącznik do Uchwały nr XXVII/158/2004 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 31 sierpnia 2004 roku.

- rozbudowę, nadbudowę i przebudowę na cele mieszkalne budynków będących w całości własnością Miasta Rzeszowa,
- rozbudowę, nadbudowę i przebudowę na cele mieszkalne pomieszczeń wspólnego użytku w budynkach stanowiących własność Wspólnot Mieszkaniowych z udziałem gminy Miasto Rzeszów;
- restrukturyzacja i modernizacja istniejących zasobów mieszkaniowych:
  - kontynuowanie ocieplania budynków, wymiany stolarki okiennej,
  - wprowadzenie pełnego opomiarowania ciepła, zimnej wody oraz pozostałych mediów,
  - zwiększenie nakładów na remonty kapitalne i modernizację;
- racjonalizacja gospodarowania dochodami z budynków komunalnych:
  - sukcesywne podnoszenie wysokości czynszów do granicznej wartości odtworzeniowej budynku mieszkalnego,
  - intensyfikacja windykacji należności za czynsz i opłaty mieszkaniowe, wprowadzenie nowych metod windykacyjnych,
  - opracowanie programu pomocowego dla rodzin ubogich,
  - zmniejszanie udziałów Miasta we współwłasności poprzez ich zbywanie w celu zmniejszenia kosztów utrzymania zarówno lokali komunalnych, jak i części wspólnych budynków;
- określanie i aktualizacja zapotrzebowania na komunalne lokale mieszkalne na podstawie:
  - zarejestrowanych wniosków mieszkaniowych,
  - złożonych wyroków eksmisyjnych,
  - wydanych przez nadzór budowlany decyzji o rozbiórce budynków lub o ich kapitalnym remoncie skutkujących wykwaterowaniem lokatorów,
  - monitorowania potrzeb lokalowych osób, którym właściciele budynków wypowiedzieli umowy najmu z terminem 3-letnim.⁴¹

Zintegrowany Plan Rozwoju Transportu Publicznego Rzeszowa na lata 2005-2013

Celem Planu jest wyznaczenie priorytetów oraz ustalenie zasad realizacji elementów polityki transportowej Miasta, dla stworzenia sprawnego systemu transportowego jako rozwijającego się regionalnego centrum gospodarki, nauki, usług i przemysłu, dla przyciągnięcia inwestycji zagranicznych i rozwoju kapitału lokalnego. Wdrażana koncepcja zrównoważonego rozwoju systemu transportowego obejmuje preferencje dla transportu publicznego i ruchu niezmoto-

---

⁴¹ Por. informacje zaczerpnięte także z PGMZ w rozdziale: Mieszkalnictwo.

ryzowanego oraz ograniczenia dla ruchu samochodowego, szczególnie w strefach konfliktowych (śródmieście), z użyciem środków łagodzących uciążliwości transportowe. Plan ma charakter operacyjny i definiuje planowane projekty transportowe Miasta.

Wśród planowanych rozwiązań drogowych plan powtarza zapisy SUiKZP Rzeszowa:

- w układzie tras o znaczeniu europejskim planuje się:
  - wybudowanie autostrady A4 (Drezno – Wrocław – Kraków - Lwów), po północnej stronie Rzeszowa, w odległości ok. 8 km od centrum Miasta;
- w powiązaniach krajowych planuje się:
  - wybudowanie drogi ekspresowej S-19 (Grodno – Białystok – Lublin – Rzeszów – Barwinek – Preszow) po zachodniej stronie Miasta w odległości ok. 5 km od centrum,⁴²
  - realizację północnej obwodnicy zwartej zabudowy Miasta, będącej w przyszłości fragmentem drogi krajowej nr 4 relacji Wrocław – Kraków - Przemyśl, klasy GP, o przebiegu ocierającym się o granice Rzeszowa i gmin: Świlcza, Głogów Młp., Trzebownisko i Krasne,
  - przedłużenie Al. Okulickiego w kierunku północnym, klasy GP, zapewniające połączenie drogi krajowej nr 9 z planowaną obwodnicą.
- w powiązaniach krajowych proponuje się:
  - aktywizację drogi wojewódzkiej nr 878 i dróg kontynuujących (podniesienie rangi do drogi krajowej i jej modernizację), jako alternatywnej drogi z Rzeszowa i z głębi kraju w Bieszczady i do przejścia granicznego w Krościenku (przebieg: projektowana droga ekspresowa S-19 – Rzeszów – Tyczyn – Hyżne – Dubiecko – Nienadowa – Iskań – Bircza – Kuźmina –Wojtkowa – Krościenko – przejście graniczne, lub na pewnym odcinku alternatywny wariant przebiegu przez Dynów i Jawornik Ruski).

W powiązaniach ogólnomiejskich za niezbędne uważa się uzupełnienie układu drogowego w zakresie umożliwiającym wyprowadzenie ruchu tranzytowego i międzydzielnicowego poza śródmieście i obszary, które powinny być chronione przed uciążliwością tego ruchu, jak również tereny mieszkaniowe i rekreacyjne oraz obsługę terenów nowej zabudowy mieszkaniowej. Ochronę śródmieścia przed nadmiernym ruchem zapewnić ma dopełnienie podstawowego układu drogowego miasta w części północno-wschodniej, tj. kontynuacja ul. gen. Maczka

---

⁴² Ostatnie ustalenia wskazują jednak, że droga S-19 mieć będzie charakter międzynarodowy, por. informacje na temat projektu we wcześniejszej części rozdziału.

w kierunku wschodnim, i do ronda na Pobitnem oraz rozbudowa Al. Wyzwolenia do przekroju dwujezdniowego.⁴³

Ze względu na rolę dostępności komunikacyjnej w osiąganiu celów rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich, należy podkreślić wpływ ZPRTP na realizację niniejszego Programu.

Program współpracy Miasta Rzeszowa z organizacjami pozarządowymi⁴⁴

Współpraca Miasta z organizacjami pozarządowymi odbywa się na podstawie rocznych programów, zgodnie z ustawą z dnia 24.04.2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Programy te określają zakres zadań i formy współpracy samorządu miejskiego z organizacjami „trzeciego sektora”.

Zakres zadań, które mogą być realizowane przy współpracy z organizacjami prowadzącymi działalność pożytku publicznego, obejmuje zadania publiczne w sferze:

- pomocy społecznej;
- ochrony i promocji zdrowia;
- działania na rzecz osób niepełnosprawnych;
- działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych;
- nauki, edukacji, oświaty i wychowania;
- krajoznawstwa oraz wypoczynku dzieci i młodzieży;
- kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i tradycji;
- upowszechniania kultury fizycznej i sportu;
- ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego;
- porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz przeciwdziałania patologiom społecznym;
- upowszechniania i ochrony wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, a także działań wspomagających rozwój demokracji;
- ratownictwa i ochrony ludności;
- upowszechniania i ochrony praw konsumentów;
- działań na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami.

---

⁴³ Za: ZPRTP.

⁴⁴ Program współpracy Miasta Rzeszowa na 2009 rok z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Współpraca Miasta z podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego jest realizowana w formie:

- powierzenia podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego realizację zadań publicznych, wraz z udzieleniem dotacji na ten cel,
- wspierania podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego w realizacji przez te podmioty zadań publicznych.

Wspieranie oraz powierzenie odbywa się co do zasady po przeprowadzeniu konkursu. Ponadto podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego mogą być nieodpłatnie udostępnione lokale urzędu na organizację spotkań związanych z ich działalnością (po uzgodnieniu z właściwym wydziałem).

W związku ze społeczno-gospodarczo-przestrzennym charakterem przekształceń rewitalizacyjnych działania współfinansowane przez Miasto, a realizowane przez organizacje pozarządowe, mają niewątpliwie uzupełniający charakter dla projektów realizowanych w ramach Programu Rewitalizacji, szczególnie, jeśli idzie o tzw. projekty miękkie. Organizacje pozarządowe są ważnym rodzajem beneficjentów, tak niniejszego Programu, jak i RPO WP.

Strategia rozwiązywania problemów pomocy społecznej

Szczególną rolę wspierającą dla celów i działań niniejszego Programu Rewitalizacji, stanowi polityka Miasta w dziedzinie pomocy społecznej, jako podstawowa w zakresie zapobiegania procesom marginalizacji i wykluczenia społecznego. Działania ujęte w „Strategii rozwiązywania problemów pomocy społecznej”, realizowane na obszarach rewitalizowanych przyczyniać się będą do osiągnięcia celów rewitalizacji oraz osiągnięcia założonych wskaźników Programu Rewitalizacji.

Szczególna rola Strategii wiąże się z dokonaniem diagnozy sytuacji oraz identyfikacją istotnych z punktu widzenia mieszkańców Rzeszowa działań. Wśród rozwiązań istniejących problemów społecznych przedstawiciele mieszkańców wymieniają:

- zaproponowanie pewnym grupom różnych form pracy (proponując roboty publiczne, tworzenie nowych miejsc pracy),
- kształtowanie wśród dorosłych umiejętności racjonalnego gospodarowania skromnymi środkami finansowymi i poszukiwania pracy,
- organizowanie dzieciom i młodzieży wolnego czasu m. in. poprzez zakładanie świetlic,
- stworzenie możliwości kształcenia się większej liczbie dzieci z rodzin ubogich,
- ustalenie wykazu miejsc publicznych z zakazem spożywania alkoholu, ograniczenie liczby sklepów sprzedających alkohol,

- zwiększenie bezpieczeństwa na osiedlach.

Propozycje mieszkańców również wskazują na zintegrowanie i wykorzystanie działań objętych zarówno Strategią, jak i Programem Rewitalizacji.

Cele strategii ujęte są w następujące bloki:

- Pomoc na rzecz rodzin i środowisk dotkniętych problemem bezrobocia – celem planowanych przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej działań jest: wspieranie bezrobotnych w poszukiwaniu pracy oraz przeciwdziałanie i eliminowanie negatywnych skutków psychospołecznych bezrobocia. Adresatem programu jest grupa osób, bezrobotnych z terenu Miasta, które są podopiecznymi pomocy społecznej i wykazują aktywność w poszukiwaniu zatrudnienia;

Podstawowe założenia strategii w tym zakresie obejmują w szczególności:

- budowanie sieci współpracy między instytucjami i organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz rozwiązywania problemów bezrobocia,
- przeciwdziałanie uzależnieniu świadczeniobiorców od instytucji pomocy społecznej,
- rozwiązywanie problemu bezrobocia systemowo, czyli z uwzględnieniem pomocy dla rodziny bezrobotnego,
- zróżnicowanie form pomocy adresowanych do bezrobotnego zgodnie z zasadą indywidualizacji procesu pomagania;
- Pomoc na rzecz osób bezdomnych – cel strategiczny stanowi:
  - przeciwdziałanie zjawisku bezdomności,
  - pomoc osobom bezdomnym z terenu Rzeszowa,
  - powrót do społeczeństwa ludzi zagubionych w realiach współczesnego świata,
  - pomoc najuboższym;

Wśród kierunków działania w tym zakresie wymienia się m.in.:

- inspirowanie organizacji pozarządowych do utworzenia w Rzeszowie schroniska dla bezdomnych kobiet,
- prowadzenie pracy socjalnej z osobami zagrożonymi bezdomnością,
- doskonalenie systemu informowania o możliwościach uzyskania pomocy przez osoby potrzebujące,
- przekazywanie pewnych obszarów problemowych w formie zadań organizacjom pozarządowym;
- Pomoc na rzecz rodzin z problemami opiekuńczo – wychowawczymi – cel strategiczny stanowi systemowe podejście do pracy z rodziną i kompleksowego oddziaływania na nią.

Wśród kierunków działania wymienia się m.in.:

- warunkowanie pomocy przez zawieranie kontraktów,
- uruchomienie telefonu zaufania dla osób w kryzysie,
- zorganizowanie wsparcia dla ofiar przemocy,
- budowanie sieci współpracy z instytucjami i organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz ofiar przemocy i wsparcia rodzin z problemami opiekuńczo – wychowawczymi;
- Pomoc na rzecz osób dotkniętych problemem alkoholowym – cel strategiczny obejmuje:
  - wypracowanie modelu wspólnego oddziaływania pracowników socjalnych, konsultantów i terapeutów odwykowych na rodziny dotknięte problemem alkoholowym,
  - wypracowanie i doskonalenie form pracy z podopiecznym uzależnionym w celu mobilizacji go do podjęcia leczenia odwykowego,
  - ochrona dzieci przed skutkami alkoholizmu rodziców,
  - wypracowanie form współpracy z lokalnymi instytucjami i organizacjami pomagającymi osobom uzależnionym i ich rodzinom;
- Pomoc na rzecz dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, rodzinach zastępczych i opuszczających zastępcze formy wychowania – cel strategiczny stanowi doskonalenie systemu opieki nad dzieckiem przebywającym poza naturalnym środowiskiem rodzinnym oraz pomoc dzieciom objętym zastępczymi formami wychowania w przystosowaniu się do samodzielnego życia.

Wśród kierunków pomocy wymienia się m.in. utworzenie mieszkań chronionych dla osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze.

- Pomoc na rzecz osób starszych – celem strategii jest:
  - zwiększenie aktywności życiowej ludzi starszych poprzez pomoc w łagodzeniu trudności wynikających z wieku i stworzenie możliwości uczestniczenia w życiu społecznym,
  - poprawa oferty świadczonych usług poprzez jej wzbogacenie i podniesienie poziomu usług,
  - pozostawienie ludzi starszych jak najdłużej w środowisku zamieszkania.

Wśród działań wymienia się m.in.: utworzenie ośrodka wsparcia dla chorych na chorobę Alzheimera i ich rodzin oraz realizację programu rehabilitacji osób starszych, obejmującego objęcie usługami opiekuńczymi MOPS osoby starsze, przebywające w środowisku domowym.

- Pomoc na rzecz osób niepełnosprawnych – cel strategiczny obejmuje:
  - działania w celu diagnozowania środowiska osób niepełnosprawnych,
  - stworzenie możliwości do pełnej rehabilitacji leczniczej, psychologicznej i społecznej osób niepełnosprawnych,
  - wyrównywanie szans życiowych osób niepełnosprawnych,
  - wykorzystanie lokalnego potencjału w procesie integracji osób niepełnosprawnych ze społeczeństwem,
  - doskonalenie systemu pomocy osobom niepełnosprawnym,
  - zintegrowanie działań samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych,

Wśród proponowanych działań znajduje się m.in.:

- utworzenie wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego,
- centrum informacji dla osób niepełnosprawnych,
- likwidację barier architektonicznych w budynkach MOPS,
- utworzenie środowiskowego domu samopomocy dla osób upośledzonych umysłowo,
- utworzenie hostelu „Połowa Drogi” dla upośledzonych umysłowo,
- utworzenie domu pomocy społecznej dla mężczyzn psychicznie chorych.

Strategia marki Rzeszów na lata 2009-2013 oraz Program Promocji Miasta Rzeszowa na lata 2009-2013

Strategia marki Rzeszów na lata 2009-2013 oraz Programu Promocji Miasta Rzeszowa na lata 2009-2013 zostały przygotowane w oparciu o analizę wskaźnikową, która wskazała potencjał Rzeszowa na tle dwóch miast konkurencyjnych (Lublin, Kielce) mierzony dziewięcioma wskaźnikami, którymi były: kapitał ludzki, sprawność i potencjał władzy lokalnej, potencjał ekonomiczny, środowisko i warunki naturalne, warunki życia, potencjał rozwojowy (inwestycje), potencjał kulturalny i turystyczny, społeczeństwo obywatelskie, infrastruktura. Analiza wykazała, iż Rzeszów na tle pozostałych miast posiada najwięcej atutów i szans rozwojowych, jednak nie wszystkie komponenty rozwoju społeczno-gospodarczego są jednakowo dobrze rozwinięte. Do najmocniejszych stron Rzeszowa należą wg autorów cytowanego opracowania sprawność i potencjał władzy lokalnej, potencjał ekonomiczny oraz rozwój społeczeństwa obywatelskiego. Atutami są także potencjał rozwojowy Miasta, jego kapitał ludzki oraz stosunkowo dobrze rozwinięta infrastruktura. Natomiast słabsze strony Rzeszowa na tle konkurentów to przede wszystkim **środowisko i warunki naturalne oraz**

potencjał kulturalny i turystyczny. Przeciętnie prezentują się także warunki **życia mieszkańców.** Można zatem stwierdzić, że wskazuje to konieczność działań rewitalizacyjnych na terenie miasta, ukierunkowanych na poprawę ww. parametrów. Opracowanie przedstawia także wnioski z analizy dokumentów prasowych dotyczących Rzeszowa oraz badań ankietowych. Na podstawie tych danych skonstruowana została koncepcja marki Rzeszów – „miasta innowacyjnego, krajowego centrum i wzoru innowacji w sferze gospodarki, kultury, nauki, inicjatyw obywatelskich, praktyk organizacyjnych, zarządzania, itp.” oraz cztery „submarki” Rzeszowa tj.:

- Rzeszów – centrum przemysłu lotniczego, badań na potrzeby lotnictwa, usług edukacyjnych związanych z lotnictwem;
- Rzeszów – krajowe centrum przemysłu i usług opartych na zaawansowanych technologiach, klaster ośrodków B+R, centrum przedsiębiorczości akademickiej (klaster firm typu spin-of i spin-out).
- Ośrodek akademicki wyspecjalizowany w unikatowych kierunkach kształcenia i w przedsiębiorczości akademickiej (zwłaszcza zorientowanej na inkubowanie przedsiębiorstw typu spin-off i spin-out)
- Centrum badań nad polonią i migracjami, wiodący w Polsce ośrodek badań wschodoznawczych

Drugą częścią dokumentu jest Program Promocji Miasta Rzeszowa, przyjmujący dwie zasadnicze grupy adresatów działań promocyjnych: adresata wewnętrznego (wszystkich mieszkańców Rzeszowa i okolicznych gmin, które w przyszłości zostaną włączone w granice administracyjne miasta) oraz adresata zewnętrznego w tym: krajowych i zagranicznych inwestorów, wysoko wykwalifikowanych specjalistów, przedstawicieli wolnych zawodów, przyszłych studentów nie mieszkających w Rzeszowie, naukowców, protopresiębiorców i przedsiębiorców chcących rozwijać swoje przedsiębiorstwa od fazy start-up (w formule firmy spin-of lub spin-out).

Strategiczne, długofalowe cele działań promocyjnych nakierowanych na promocję marki Rzeszów obejmują, co następuje:

W odniesieniu do mieszkańców Rzeszowa:

1. Większa identyfikacja z Rzeszowem,
2. Wzrost aktywności obywatelskiej,
3. Większy odsetek absolwentów liceów decydujących się studiować w Rzeszowie,
4. Mniejsza liczba absolwentów uczelni opuszczających po studiach Rzeszów,

5. Mniejsza liczba mieszkańców Rzeszowa decydujących się na stałą lub czasową emigrację zarobkową;

W odniesieniu do mieszkańców gmin podrzeszowskich, włączanych do Miasta:

1. Większa identyfikacja z Rzeszowem,
2. Ścisłejsze powiązania (ekonomiczne, społeczne) z Rzeszowem.

W odniesieniu do inwestorów, specjalistów, przedstawicieli wolnych zawodów:

1. Napływ nowych inwestycji do Rzeszowa (w tym zwłaszcza w branżach o najwyższym zaawansowaniu technologicznym),
2. Stworzenie klastru lotniczego i informatycznego,
3. Uniknięcie scenariusza przenoszenia siedzib dużych spółek do Warszawy,
4. Napływ do Rzeszowa wysoko wykwalifikowanej siły roboczej z całego kraju,
5. Napływ do Rzeszowa przedstawicieli wolnych zawodów z całego kraju.

W odniesieniu do przyszłych studentów, naukowców, przedsiębiorców w fazie start-up:

1. Napływ do Rzeszowa młodzieży akademickiej z innych miejscowości, w tym także z innych ośrodków akademickich,
2. Wzrost liczby słuchaczy studiów podyplomowych spoza Rzeszowa,
3. Napływ na rzeszowskie uczelnie pracowników naukowych z innych ośrodków akademickich,
4. Napływ na uczelnie rzeszowskie absolwentów studiów trzeciego stopnia (doktoranckich) z innych ośrodków akademickich,
5. Pozostawanie w Rzeszowie absolwentów uczelni wyższych z uwagi sprawny system inkubacji przedsiębiorczości.

Dla celów niniejszego Programu najistotniejsze są zawarte w opracowaniu operacyjne i średnioterminowe cele promocji, nakierowane na uzyskanie lepszego wizerunku Miasta – w świadomości mieszkańców Rzeszowa i w świadomości wszystkich Polaków. W odniesieniu do tematyki Programu warto podkreślić (szczególnie cele pogrubione):

A. Wzrost rozpoznawalności Rzeszowa jako silnego centrum przemysłu opartego na zaawansowanych technologiach;

B. Identyfikowanie Rzeszowa z wysokim poziomem bezpieczeństwa publicznego;

C. Identyfikowanie Rzeszowa z działaniami innowacyjnymi - w polu gospodarki, kultury, zarządzania miastem;

D. Identyfikowanie Rzeszowa jako silnego ośrodka akademickiego;

E. Identyfikowanie Rzeszowa jako stolicy polonii;

F. Identyfikowanie Rzeszowa jako miasta o przyjaznym klimacie społecznym;

G. Identyfikowanie Rzeszowa jako miasta o wysokiej jakości życia

Autorzy cytowanego dokumentu wskazują także iż jego cele są zbieżne z celami Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie, którego aktualizacją jest niniejsze Opracowanie. Ponadto zaproponowany w Programie Promocji program „Innowacyjna architektura, innowacyjne planowanie przestrzenne” wprost odnosi się do rewitalizacji wybranych obiektów architektonicznych oraz przestrzeni publicznych, jako jednego z rekomendowanych działań.

5) MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Na dzień 28 lutego 2009 r. powierzchnia obowiązujących Miejskowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego wynosiła 802,6 ha, co stanowiło 8,22% powierzchni Miasta. Powierzchnia planów w opracowywaniu wynosiła 2194,3 ha, co odpowiada 22,48% powierzchni Miasta. Równocześnie dokonywane są zmiany obowiązujących planów – aktualnie procedura ta dotyczy terenu o powierzchni 25,1 ha.

Tabela zawierająca wykaz uchwał podjętych przez Radę Miasta Rzeszowa w sprawie uchwalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego opracowanych w okresie od 1995 roku zawarta jest w ANEKSIE 2 niniejszego opracowania.

III. STRESZCZENIE NIETECHNICZNE OCENY ODDZIAŁYWANIA PROGRAMU NA ŚRODOWISKO

Nie dotyczy.

Pozytywna opinia odstąpienia od strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla „Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie na lata 2007-2015”. Zgodnie z załączonym pismem Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Rzeszowie znak RDOŚ-18-WOOS-7041-1-34/2/10/ad z dnia 24 sierpnia 2010 r.

IV. ZAŁOŻENIA PROGRAMU REWITALIZACJI

1) OKRES PROGRAMOWANIA 2007-2013 I LATA NASTĘPNE

Cele i instrumenty rewitalizacji obszarów miejskich

Polityka Unii Europejskiej

Rozporządzenie ogólne

(ROZPORZĄDZENIE RADY (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999)

Rozporządzenie definiuje ramy polityki spójności Unii Europejskiej. Podkreśla, że w celu wzmocnienia jej spójności gospodarczej i społecznej Wspólnota zmierza do zmniejszenia dysproporcji w poziomach rozwoju różnych regionów oraz zacofania regionów najmniej uprzywilejowanych. Wynika stąd wymóg wspierania tych działań za pośrednictwem funduszy strukturalnych, Europejskiego Banku Inwestycyjnego (EBI) oraz innych istniejących instrumentów finansowych. Zgodnie z Rozporządzeniem, polityka spójności powinna przyczyniać się do wzrostu gospodarczego, zwiększania konkurencyjności i zatrudnienia poprzez włączenie priorytetów Wspólnoty dotyczących trwałego rozwoju określonych tzw. strategii lizbońskiej i goteborskiej. W Artykule 37 dotyczącym programów operacyjnych, podkreśla się, że w ramach celu Konwergencja programy operacyjne finansowane z EFRR zawierają we właściwych przypadkach – informacje na temat podejścia do **trwałego rozwoju obszarów miejskich**.

Rozporządzenie w sprawie EFRR

(ROZPORZĄDZENIE (WE) nr 1080/2006 PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1783/1999)

Rozporządzenie w sprawie EFRR reguluje sposób prowadzenia polityki regionalnej Unii Europejskiej. Do problematyki rewitalizacji odnosi się bezpośrednio Rozdział II, obejmujący „Przepisy szczególne dotyczące traktowania szczególnych uwarunkowań terytorialnych”. Artykuł 8, dotyczący **zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich**, stanowi, że w stosownych przypadkach EFRR może wspierać rozwój wspólnych, zintegrowanych i zrównoważonych strategii mających na celu ograniczenie wysokiej koncentracji problemów gospodar-

czych, ekologicznych oraz społecznych w obszarach miejskich. Strategie te propagować winny zrównoważony rozwój obszarów miejskich poprzez działania takie jak: przyspieszenie wzrostu gospodarczego, rekultywacja środowiska fizycznego, rewitalizacja obszarów poprzemysłowych, zachowanie i waloryzacja dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, propagowanie przedsiębiorczości, rozwój lokalnego zatrudnienia oraz społeczności lokalnych, a także świadczenie usług na rzecz ludności z uwzględnieniem zmian struktur demograficznych.

Kryteria wyboru obszarów zdegradowanych obejmować więc powinny (przynajmniej 2 z poniższych):

- wysoki poziom bezrobocia mieszkańców na danym obszarze,
- wysoki poziom ubóstwa oraz trudne warunki mieszkaniowe,
- wysoki poziom przestępczości,
- niski poziom wykształcenia mieszkańców,
- wysoki poziom zanieczyszczenia środowiska.

Definiujący kwalifikowalność wydatków z EFRR Artykuł 7 określa w szczególności że **wydatki na mieszkalnictwo** są – w przypadku Polski – kwalifikowane w następujących okolicznościach:

- a) wydatki są programowane w ramach operacji dotyczącej zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich lub osi priorytetowej dla obszarów dotkniętych lub zagrożonych degradacją fizyczną i wykluczeniem społecznym;
- b) środki przyznane na mieszkalnictwo wynoszą nie więcej niż 3 % alokacji EFRR na dane programy operacyjne albo 2 % całkowitej alokacji EFRR;
- c) wydatki są ograniczone do:
  - budownictwa mieszkaniowego wielorodzinnego, lub
  - budynków stanowiących własność publiczną lub własność podmiotów o celach niezarobkowych wykorzystywanych na cele mieszkaniowe dla gospodarstw domowych o niskich dochodach lub osób o szczególnych potrzebach.

Rozporządzenie wykonawcze

(ROZPORZĄDZENIE KOMISJI (WE) nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r. ustanawiające szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz rozporządzenia (WE) nr 1080/2006

Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego)

W Artykule 47 Rozporządzenia wykonawczego uściślono zasady kwalifikowalności wydatków na mieszkalnictwo. Ustalono przy tym, że obszary objęte operacjami w zakresie mieszkalnictwa spełniać powinny co najmniej trzy z następujących kryteriów, w tym dwa kryteria spośród tych wymienionych w lit. od a) do h):

- a) wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia;
- b) wysoka stopa długotrwałego bezrobocia;
- c) niekorzystne trendy demograficzne;
- d) niski poziom wykształcenia, wyraźny deficyt kwalifikacji i wysoki wskaźnik przerywania skolaryzacji;
- e) wysoki poziom przestępczości i wykroczeń;
- f) szczególnie wysoki stopień degradacji środowiska;
- g) niski wskaźnik prowadzenia działalności gospodarczej;
- h) wysoka liczba imigrantów, grup etnicznych i mniejszościowych lub uchodźców;
- i) porównywalnie niski poziom wartości zasobu mieszkaniowego;
- j) niski poziom wydajności energetycznej budynków.

Ponadto ustalono, że wyłącznie wymienione poniżej działania są kwalifikowane:

- a) renowacja części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych, tj.:
  - i) odnowienie następujących głównych elementów konstrukcji budynku: dachu, elewacji zewnętrznej, stolarki okiennej i drzwiowej, klatki schodowej, korytarzy wewnętrznych/ zewnętrznych, wejścia i elementy jego konstrukcji zewnętrznej, windy;
  - ii) instalacje techniczne budynku;
  - iii) działania w zakresie oszczędności energetycznej;
- b) przygotowanie do użytkowania nowoczesnych, socjalnych budynków mieszkalnych dobrego standardu poprzez renowację i adaptację budynków istniejących stanowiących własność władz publicznych lub własność podmiotów działających w celach niezarobkowych.

Polityka państwa i regionu dotycząca rewitalizacji

Problematyka rewitalizacji obszarów miejskich jest elementem polityki państwa związanej ze wspieraniem rozwoju regionalnego. Podstawowymi dokumentami, na których opiera się stra-

tegia działania państwa w tym sektorze są aktualnie Strategia Rozwoju Kraju oraz Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia.

Strategia Rozwoju Kraju⁴⁵

Głównym celem Strategii Rozwoju Kraju jest podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców Polski: poszczególnych obywateli i rodzin. Priorytety określają najważniejsze kierunki i główne działania, dzięki którym możliwe będzie osiągnięcie głównego celu. Strategia wymienia następujące priorytety:

1. Wzrost konkurencyjności i innowacyjności gospodarki;
2. Poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej;
3. Wzrost zatrudnienia i podniesienie jego jakości;
4. Budowa zintegrowanej wspólnoty społecznej i jej bezpieczeństwa;
5. Rozwój obszarów wiejskich;
6. Rozwój regionalny i podniesienie spójności terytorialnej.

Szczególną rolę dla procesów rewitalizacyjnych ma priorytet 2. Poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej, jako działania ukierunkowane na zbudowanie lub zmodernizowanie niezbędnej infrastruktury warunkującej prowadzenie konkurencyjnej działalności przez przedsiębiorców oraz osiągnięcie przez obywateli europejskiego poziomu cywilizacyjnego.

W ramach infrastruktury mieszkaniowej Strategia wskazuje, iż promowane będą inwestycje odtworzeniowe i rewitalizacyjne, w tym wykorzystanie obiektów poprzemysłowych i innych, co pozwoli na efektywniejsze zagospodarowanie przestrzeni i infrastruktury. Wspierane będzie także wyposażanie terenów w podstawowe media, w tym budowa sieci kanalizacyjnych, wodociągowych, gazowych i energetycznych. Poza inwestycjami w infrastrukturę techniczną, dokument podkreśla konieczność zapewniania wystarczającego dostępu do edukacji, usług zdrowotnych, opiekuńczych i socjalnych, usług związanych z administracją i wymiarem sprawiedliwości, a także infrastruktury do wykorzystania czasu wolnego. Równoległe z budową nowych obiektów kultury przewiduje się działania nakierowane na zachowanie, ochronę i rewitalizację materialnego dziedzictwa kulturowego, poprzez renowację, konserwację, adaptację obiektów zabytkowych dla celów kulturalnych i turystycznych, a także wdrożenie systemu monitoringu i zabezpieczeń tych obiektów, w tym obiektów kultu religijnego. Wspierane będą też działania na rzecz infrastruktury turystycznej.

---

⁴⁵ Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 29 listopada 2006 r.

Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie Narodowa Strategia Spójności (NSRO)⁴⁶

Analiza SWOT przeprowadzona na potrzeby NSRO wśród słabych stron polskiej gospodarki w wymiarze przestrzennym wymienia m.in.:

- dużą ilość zdegradowanych społecznie, gospodarczo i technicznie terenów miejskich, przemysłowych, a także powojkowych wymagających rewitalizacji;
- niedostateczny rozwój funkcji miejskich w ośrodkach małych i średnich, obsługujących obszary wiejskie.

Celem strategicznym Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia dla Polski jest tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

Celami horyzontalnymi NSRO są:

1. Poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz rozbudowa mechanizmów partnerstwa;
2. Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej;
3. Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski;
4. Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług;
- 5. Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej;**
6. Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich.

W ramach realizacji celu 5 wskazuje się związek pomiędzy rozwojem miast i wykorzystaniem tkwiącego w nich potencjału a rewitalizacją obszarów zdegradowanych, dotkniętych problemami społecznymi i gospodarczymi. W ramach realizacji celów NSRO jako jeden z elementów rewitalizacji miast wspierane będą działania służące renowacji mieszkalnictwa na obszarach dotkniętych lub zagrożonych degradacją fizyczną i wykluczeniem społecznym.

Ważną rolę w realizacji celów spójności NSRO przypisuje interwencjom służącym przeciwdziałaniu marginalizacji i peryferyzacji obszarów problemowych. Głównym ich celem jest

---

⁴⁶ Dokument zaakceptowany przez Radę Ministrów w dniu 29 listopada 2006 r.

wsparcie przekształceń zapewniających warunki dla zrównoważonego i długofalowego rozwoju, poprzez przeciwdziałanie pogłębianiu się procesów marginalizacji wybranych grup regionów.

Przekształcenia te obejmują procesy rewitalizacji, rozumianej jako proces przemian przestrzennych, społecznych i ekonomicznych w zdegradowanych częściach miast, przyczyniający się do poprawy jakości życia mieszkańców, przywrócenia ładu przestrzennego i do ożywienia gospodarczego. Tak zdefiniowana rewitalizacja obejmuje: części starej, często zabytkowej zabudowy, ale również humanizację osiedli budowanych z wielkiej płyty. Celem tego procesu jest również zachowanie walorów historycznych (w tym głównie urbanistycznych i architektonicznych) oraz podkreślenie ich unikalności i kolorytu lokalnego. Poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej przyczynia się do wzrostu szans rozwojowych.

NSRO wskazuje, że procesom rewitalizacji powinny być poddane obszary miast dotkniętych problemami gospodarczymi i społecznymi oraz tereny przemysłowe i powojkowe, dające się stosunkowo szybko przystosować do nowych funkcji miejskich. Kolejnym obszarem interwencji rewitalizacyjnych są zdegradowane obszary miejskie, obejmujące zniszczone budynki zamieszkałe przez ludność zagrożoną wykluczeniem społecznym.

Zgodnie z zawartą definicją, **rewitalizacja prowadzona będzie poprzez połączenie działań technicznych z rozwojem gospodarczym i społecznym, w oparciu o kompleksowe plany rozwoju miast i/lub programów rewitalizacji**. W ramach podejmowanych działań technicznych przewidziano remonty i modernizację istniejących wielorodzinnych zasobów mieszkaniowych, jak również adaptację istniejących budynków na cele mieszkaniowe dla gospodarstw domowych o niskich dochodach lub osób o szczególnych potrzebach.

Rewitalizacja obszarów miejskich w RPO WP na lata 2007-2013⁴⁷

Rewitalizacja obszarów miejskich przewidziana została w ramach Osi priorytetowej 7. Spójność wewnątrzregionalna. Jej cel nadrzędny – zmniejszenie występujących wewnątrz województwa różnic rozwojowych – osiągnąy będzie poprzez trzy cele szczegółowe:

- wzmocnienie ośrodków miejskich,
- ożywienie społeczno-gospodarcze obszarów zdegradowanych,
- zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej obszarów zmarginalizowanych gospodarczo.

W ramach Osi 7 wyodrębnione zostały trzy typy obszarów problemowych:

- wymagające rewitalizacji miasta lub ich części,

---

⁴⁷ Dokument przyjęty przez Zarząd Województwa Podkarpackiego w dniu 6 listopada 2007 roku

- obszary i obiekty zdegradowane m.in. w wyniku: upadku przemysłu, likwidacji PGR, jednostek wojskowych, zaniechania rozpoczętych inwestycji ze względu na przemiany społeczno-gospodarcze,
- obszary zmarginalizowane gospodarczo charakteryzujące się niską skutecznością w przyciąganiu firm.

W ramach wsparcia dla wymagających rewitalizacji miast lub ich części środki przeznaczone zostaną na przeciwdziałanie niekorzystnym zjawiskom zarówno w wymiarze technicznym, społecznym, środowiskowym, jak i gospodarczym. Proces rewitalizacji miast wiązał się będzie nie tylko z odnową obiektów i przestrzeni miejskich, ale również z przywróceniem im ważnych dla miasta funkcji oraz aktywizacją mieszkańców. Realizowane będą przedsięwzięcia służące odnowie centrów miast oraz rewitalizacji dzielnic zdegradowanych zarówno pod względem technicznym i funkcjonalnym, jak społecznym. Wsparcie służyć będzie uwzględniającej wymiar środowiskowy odnowie historycznych części miast, ich centrów oraz zdegradowanych osiedli. Wśród celów projektów rewitalizacyjnych RPO wymienia ożywienie społeczne i gospodarcze poprzez dostosowanie objętych nimi obszarów i/lub obiektów do potrzeb gospodarczych, społecznych, edukacyjnych, kulturowych, turystycznych oraz mieszkalnych. Przewiduje się możliwość realizacji projektów dla obszarów dotkniętych lub zagrożonych degradacją fizyczną i wykluczeniem społecznym, koncentrujących się na rozwoju mieszkalnictwa, przy ograniczeniu wydatków w tym zakresie do budownictwa mieszkaniowego wielorodzinnego, lub budynków stanowiących własność publiczną lub własność podmiotów o celach niezarobkowych wykorzystywanych na cele mieszkaniowe dla gospodarstw domowych o niskich dochodach lub osób o szczególnych potrzebach (zgodnie z wymogami art. 7, ust. 2 Rozporządzenia nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1783/1999 oraz w art. 47 Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r. ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego). Projekty uwzględniać powinny potrzebę poprawienia wydajności energetycznej istniejących budynków i zwiększenie wydajności produkcji, transmisji oraz dystrybucji ciepła i elektryczności.

Rzeszów wymieniany jest w RPO jako jeden z najważniejszych ośrodków miejskich

wymagających rewitalizacji. Znalazł się co za tym idzie wśród miast regionu, na terenie których mogą być podejmowane działania rewitalizacyjne w ramach środków RPO.

Wspierane w przedstawionym zakresie projekty wynikać muszą z lokalnych programów rewitalizacji.

Polityka lokalna Rzeszowa

Uwarunkowania polityki lokalnej – przesłanki kryzysu dzielnic

We współczesnym rozumieniu rewitalizacja – to proces odnowy przestrzennej, technicznej, społecznej i ekonomicznej obszaru zdegradowanego, prowadzący do jego zrównoważonego rozwoju. Ważnym pojęciem jest przy tym tzw. „projekt zintegrowany”, przez który należy rozumieć grupę wzajemnie powiązanych projektów, realizowanych przez jeden lub więcej podmiotów, służących kompleksowej rewitalizacji określonej części obszaru zdegradowanego.

Przystępując do adaptacji polityki państwa w sferze rewitalizacji obszarów miejskich warto podkreślić dwa typy dylematów, z którymi borykają się duże miasta europejskie, a które dotyczą również Rzeszowa.⁴⁸

Dylematy związane z rolą śródmieść

Tendencja do rozciągania tkanki miejskiej, poprzez rozwój tzw. suburbiów, przenoszenie się zamożniejszej części społeczeństwa na peryferia – to zjawiska przestrzenne, znane w całym gospodarczo rozwiniętym świecie. Zjawiska te prowadzą do tzw. rozwoju nie zrównoważonego, pochłaniającego tereny zielone na cele zabudowy. Prowadzą też do osłabiania roli śródmieść. Miasto „rozlewa się”, zajmuje coraz to nowe obszary, a tereny centralne polaryzują się na:

- fragmenty atrakcyjne turystycznie, swoiste „skanseny zabudowy miejskiej”, zaludniane okresowo przez przyjezdnych lub mieszkańców w określonych porach dnia i roku (week-endy, wakacje),
- fragmenty, pozostające siedliskiem grup, obarczonych największymi problemami społecznymi.

Istota opisywanego problemu miejskiego tkwi w tym, że potencjalnie najbardziej atrakcyjna, centralna część miasta, staje się, poprzez brak możliwości dokapitalizowania, obszarem degradacji przestrzennej. Wynika to ze struktury własności zasobów (ze znacznym odsetkiem

---

⁴⁸ Por. prace naukowe autora, poświęcone zagadnieniom przekształceń struktury gospodarczej i przestrzennej miast w: A. Noworól, Rehabilitacja osiedli mieszkaniowych – Studium na przykładzie Francji, PK, Kraków 1991, oraz A. Noworól, Instrumenty zarządzania rozwojem miasta, IGPIK, Kraków 1998.

majątku komunalnego) oraz struktury społecznej (istotnym udziałem ludności niezamożnej: na emeryturze lub posiadającej znaczną część przychodów ze źródeł socjalnych).

Osiedla z problemami

Od połowy lat 70. znane są w Europie Zachodniej i Stanach Zjednoczonych zjawiska degradacji powojennych dzielnic mieszkaniowych. Problemy tego rodzaju zasobów wiążą się z aspektami społecznymi, urbanistyczno – architektonicznymi oraz technicznymi zabudowy mieszkaniowej z lat 50.-80. Osiedla w coraz większym stopniu stają się siedliskiem patologii społecznych, a ich majątek także podlega procesom dekapitalizacji. Osiedla, często realizowane w technologii wielkopłytowej lub wielkoblokowej, przestały być atrakcyjnym miejscem zamieszkiwania. Pojawia się potrzeba ich kompleksowej rehabilitacji. Właśnie pojęciem rehabilitacji określa się w literaturze międzynarodowej rewitalizację powojennej zabudowy. W Polsce zjawiska kryzysowe na osiedlach mieszkaniowych nie przybierają na razie bardzo ostrych form. Nie zmienia to faktu, że postępująca polaryzacja społeczeństwa, a z drugiej strony – stan techniczny zabudowy, sprzyjają zróżnicowaniu postrzegania powojennych zasobów mieszkaniowych. Na pewnych osiedlach dramatycznie wzrasta przestępczość. Rosną zaległości w płaceniu czynszów. Dekapitalizuje się majątek spółdzielczy.

Instrumenty rewitalizacji – działania na rzecz rozwoju

„Lokalny Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie” winien uwzględnić instrumenty zarządcze, umożliwiające stawienie czoła problemom kryzysowym, obserwowanym w obszarach miejskich. Wyróżnić można pięć grup instrumentów rewitalizacji obszarów miejskich:

- instrumenty planistyczne,
- instrumenty instytucjonalne,
- instrumenty polityki społecznej,
- instrumenty inwestycyjne, związane z wykorzystaniem środków publicznych (wydatkowe),
- instrumenty gospodarki nieruchomościami (dochodowe).

Poniżej zawarto syntetyczny opis stosowanych instrumentów.

Instrumenty planistyczne

Instrumenty planistyczne ukierunkowane są na poprawę jakości rozwiązań funkcjonalno-przestrzennych rewitalizowanych obszarów.

Śródmieścia

Miasta winny podtrzymywać i wspierać rozwój śródmieść. Osiągnąć to można w szczególności poprzez **lokalizację nowoczesnych obiektów handlowo-usługowych, generujących takie strumienie ruchu, które pozwolą na utrzymanie właściwej funkcjonalno-przestrzennej roli centrum**. Centrotwórcza rola handlu nie może być przy tym niedoceniona. Działanie takie uchroni obszary śródmiejskie przed marginalizacją i przekształcaniem się w „skanseny dla turystów”. Dla strategicznej roli miasta w jej kontekście historycznym i społeczno-gospodarczym, utrzymanie żywego i atrakcyjnego dla mieszkańców centrum, ma znaczenie podstawowe. Identyfikacja kulturowa będzie pełniła coraz większą rolę w życiu naszych społeczeństw. Znaczenie miast będzie przy tym podstawowe. W świecie dominującej globalizacji nasze miasta mogą imponować właśnie żywymi, współcześnie funkcjonującymi przestrzeniami publicznymi, o wybitnych wartościach kulturowych. Rolą władz miejskich jest przy tym podnoszenie jakości tych przestrzeni, a szczególnie placów miejskich, gdzie koncentruje się życie publiczne Miasta. Śródmieścia stopniowo przekształcają się w wielofunkcyjne ośrodki handlowo-usługowe, oferujące także przestrzenie o charakterze rekreacyjnym.⁴⁹ Wiąże się to z odpowiednim programem funkcjonalnym oraz atrakcyjnością rozwiązań urbanistycznych i architektonicznych dla mieszkańców miasta. Inwestycje handlowe należą przy tym do przedsięwzięć o najszybszym zwrocie zainwestowanego kapitału. Oznacza to, że – w wielu wypadkach – inwestor zaryzykuje relatywnie podwyższone koszty, związane np. z rekultywacją terenów zdegradowanych. **Można więc wykorzystać kapitał komercyjny w okresie przyspieszonej restrukturyzacji gospodarczej do celów rewitalizacji przestrzennej**. Promując lokalizację nowoczesnych, wyspecjalizowanych struktur usługowych w centrach, winno się zwracać szczególną uwagę na jakość rozwiązań architektonicznych i inwestycje o wysokiej intensywności zabudowy, czyli – wielokondygnacyjne, powiązane z parkingami wielopoziomowymi. Łączy się to z wyższymi kosztami realizacji, które winny być zdyskontowane wyższą produktywnością działalności handlowej.

Osiedla mieszkaniowe (sypialnie miejskie)

Efekt tzw. „sypialni miejskiej” powstaje w dwóch wypadkach.

---

⁴⁹ Obok rynku (zwykle o tradycji handlowej) zagospodarowywać trzeba place także o innym charakterze: z zielenią, miejscami wypoczynku dziennego mieszkańców (dla spotkań osób starszych i matek z małymi dziećmi).

- Przypadek pierwszy dotyczy powojennych osiedli mieszkaniowych, najczęściej realizowanych w technologii prefabrykowanej, i jest efektem teorii urbanistycznych, polegających na segregacji funkcjonalnej w strukturze przestrzennej miast.
- Przypadek drugi wiąże się z osiedlami, które powstały, jako zaplecze mieszkaniowe zakładów przemysłowych i wywodzi się od idei falansterów, czy przyfabrycznych zespołów mieszkaniowych, o zróżnicowanym standardzie i często – autentycznej wartości historycznej.

W obu wymienionych przypadkach ludność osiedli – sypialni narażona jest na zjawiska wykluczenia, o czym była mowa powyżej. Miasta winny więc przeciwdziałać zjawiskom marginalizacji społeczności, zamieszkujących osiedla – sypialnie miejskie. Międzynarodowe doświadczenia wskazują na to, że właściwym środkiem działania jest tu złamanie monofunkcyjności osiedli. Osiedla winny stać się częścią miasta, w całym jego bogactwie, związanym ze zróżnicowaniem funkcjonalnym, społecznym i przestrzennym. Oznacza to, że miasta powinny animować działania planistyczne w następujących zakresach:

- wzmocnienia powiązań funkcjonalno-przestrzennych z terenami sąsiednimi, a zwłaszcza obszarami centrum miasta,
- zróżnicowania ustaleń planistycznych w planach miejscowych zagospodarowania przestrzennego w zakresie dopuszczalnych funkcji, uzupełniających wiodącą funkcję mieszkaniową, w sposób umożliwiający lokalizację na terenie osiedli:
  - nieuciążliwych funkcji wytwórczości i usług,
  - uzupełniających obiektów infrastruktury społecznej,
  - parkingów w ilościach zgodnych ze współczesnymi potrzebami cywilizacyjnymi.

Partycypacja społeczna

Alienacja społeczności lokalnych prowadzi do wykluczenia grup mieszkańców wybranych dzielnic z uczestnictwa w życiu miasta. Wypróbowaną techniką projektowania nowych rozwiązań funkcjonalno-przestrzennych jest partycypacja społeczna mieszkańców w opracowaniu koncepcji przedsięwzięć rewitalizacji miejskiej. Uczestnictwo mieszkańców jest poważnym wyzwaniem dla projektantów: urbanistów i architektów, tworzących nowe wizje przestrzenne. Tym niemniej – doświadczenia międzynarodowe dowodzą, że dzięki partycypacji istnieje możliwość „przełamania barier” i włączenia nieuprzywilejowanych grup społecznych w proces odnowy, którego celem jest rewitalizacja osiedli. Warto – szczególnie przy wdrażaniu projektów publicznych – wymusić na projektantach stosowanie technik partycypacji dla

uzyskania partnerstwa lokalnego w tworzeniu wizji zgodnych z potrzebami i interesem mieszkańców osiedli. Od planistów i projektantów będzie to wymagało dodatkowych działań, wykraczających poza wymagania ustawowe, np. polegające na tzw. wyłożeniu planu miejscowego. Niezbędne jest tworzenie stałych punktów konsultacji planów i projektów. Punkty te winny być zlokalizowane w miejscach dostępnych dla społeczności lokalnej i otwarte w odpowiednich godzinach.

Narzędzia planowania zagospodarowania przestrzennego

W realizacji opisanych powyżej założeń, Miasto winno stosować dostępne prawem narzędzia, wynikające głównie z Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Rozstrzygnięcie kwestii rozwoju poszczególnych funkcji w centrum winno być poprzedzone odpowiednimi studiami w zakresie chłonności programowej oraz komunikacji i dostępności parkingowej. Są to rutynowe działania administracji lokalnej w sferze planowania i zagospodarowania przestrzennego. Winny być jednak odpowiednio ukierunkowane, przy wykorzystaniu innych, opisanych w niniejszym Programie instrumentów.

Instrumenty instytucjonalne

Do instrumentów instytucjonalnych rozwoju obszaru rewitalizacji zalicza się szereg różnego typu struktur organizacyjnych powoływanych dla pobudzania rozwoju gospodarczego. Wśród instytucji rozwojowych wyróżnić należy:

- specjalne komórki organizacyjne utworzone w urzędach administracji samorządowej,
- instytucje w rodzaju inkubatorów przedsiębiorczości, centrów wspierania przedsiębiorczości oraz parków technologicznych,
- ogólne i specjalistyczne agencje – korporacje rozwojowe,
- partnerstwo publiczno – prywatne (PPP),
- komitety społeczne i struktury konsultacyjne, organizacje pozarządowe.

W kontekście rewitalizacji obszarów miejskich, wymienione struktury organizacyjne mają przyjąć postać:

- podmiotów zarządzających Programem (tzw. operatorów), pod postacią samorządowej komórki organizacyjnej (w Urzędzie lub poza nim), albo – niezależnej instytucji o charakterze niedochodowym, integrującej działania samorządu i innych podmiotów – Beneficjentów Zewnętrznych Programu Rewitalizacji;
- współpracujących z operatorem innych komórek organizacyjnych w Urzędzie Miasta, powiązanych z problematyką rewitalizacji (np. ds. planowania społeczno-gospodarczego,

zagospodarowania przestrzennego, pozyskiwania środków europejskich, komunikacji społecznej);

- podmiotów powoływanych dla ułatwiania rozpoczynania działalności gospodarczej: inkubatorów przedsiębiorczości, a nawet – parków technologicznych, tworzonych dla aktywizacji transferu zaawansowanych technologii. Instytucje te dostarczają nowo powstającym firmom przede wszystkim odpowiedniej do ich potrzeb powierzchni, przeznaczonej na działalność gospodarczą na preferencyjnych warunkach. Inkubatory przedsiębiorczości zapewniają również efektywną pomoc bezpośrednią dla powstania i rozwoju małej firmy do momentu uzyskania przez nią samodzielności;
- podmiotów w charakterze partnerstwa publiczno-prywatnego, które jest szczególnie zalecane, gdy:
  - samorząd chce utrzymać pewien stopień kontroli nad przedsięwzięciem,
  - istnieją znaczne potrzeby inwestycyjne, a fundusze publiczne winny być kierowane na inne cele,
  - samorząd chce stworzyć układ odniesienia dla sektora publicznego,
  - zaangażowany w projekt sektor prywatny jest w stanie uzyskać zwrot zainwestowanych środków z opłat za użytkowanie obiektu;
- podmiotów sektora pozarządowego w rodzaju: fundacji, stowarzyszeń, komitetów społecznych, czy struktur konsultacyjnych, które mogą stanowić pomost w dialogu społecznym związanym z rewitalizacją obszarów miejskich. Podmioty te winny być ukierunkowane są na rozwiązywanie problemów lokalnych. Szczególne znaczenie mają instytucje pozarządowe wspierające rozwój, takie jak: organizacje ekologiczne, stowarzyszenia profesjonalistów – ekspertów, stowarzyszenia zawodowe, organizacje społeczne, promujące poprawę jakości życia i budowę społeczeństwa obywatelskiego. Istotną rolę w kreowaniu rozwoju lokalnego pełnią również porozumienia – fora współpracy, integrujące rozproszone działania na rzecz wybranych obszarów terytorialnych lub problemowych.

Szereg tego typu instytucji wspierania rozwoju gospodarczego działa już w Rzeszowie. Upublicznienie Programu winno zachęcić część z nich do aktywnego włączenia się w realizację Programu, poprzez zgłaszanie projektów do współfinansowania w ramach 6 Osi priorytetowej RPO WP. Warto przy tym podkreślić, że projekt rewitalizacyjny to w istocie zintegrowany mikroprogram łączący różne sfery interwencji: społecznych, gospodarczych i przestrzennych.

Instrumenty polityki społecznej

Instrumenty polityki społecznej służą wspieraniu integracji społecznej, przeciwdziałają wykluczeniu i tworzą warunki koegzystencji grup o różnym statusie majątkowym. Instrumenty muszą być dostosowane do specyfiki dzielnic wymagających wsparcia. Ponadto, w związku z charakterem dzielnic rewitalizowanych, instrumenty powinny:

- w odniesieniu do śródmieść – przeciwdziałać eksmisji z centrum mieszkańców o niższym statusie majątkowym, na skutek prywatyzacji nieruchomości komunalnych; w istocie takie przesiedlenie biednej społeczności jest faktycznie przeniesieniem problemu w inną część miasta, a nie jego rozwiązaniem,
- w odniesieniu do osiedli mieszkaniowych (sypialni miejskich) – przeciwdziałać ucieczce zamożniejszej części społeczności do innych dzielnic, a zwłaszcza – na obrzeża miasta.

Instrumenty polityki społecznej mają na celu sprzyjanie integracji społecznej poprzez lokalne inicjatywy, łączące interesy mieszkańców dzielnicy np.:

- budowanie lokalnej identyczności mieszkańców wokół charakterystycznych miejsc, czy wydarzeń historycznych,
- skupianie społeczności lokalnych wokół wspólnych interesów (np. lobbing na rzecz określonej inwestycji, niezbędnej dla podniesienia standardu życia w osiedlu: droga dojazdowa, dom kultury, przedszkole),
- podejmowanie wspólnych inicjatyw organizacyjnych w zakresie przeciwdziałania patologiom społecznym (np. “sąsiedzkie czuwanie”, organizowanie nocnych zajęć sportowych dla określonych grup młodzieży),
- podejmowanie wspólnych inicjatyw organizacyjnych w zakresie organizacji wydarzeń, o znaczeniu symbolicznym (np. święto dzielnicy),
- włączenie się w projektowanie przyszłej wizji osiedla, a zwłaszcza jego miejsc publicznych (partycypacja w projektowaniu zmian, o czym była mowa powyżej).

Instrumenty polityki społecznej powinny ponadto – w miarę możliwości finansowych Miasta – osłabiać efekty zróżnicowania społecznego, zagrożonych wykluczeniem mieszkańców dzielnic. Celem jest przy tym włączanie we wszystkie działania zasad polityk horyzontalnych, ukierunkowanych na wyrównywanie szans pomiędzy kobietami i mężczyznami, włączenie w proces życia codziennego osób, które podlegają wykluczeniu społecznemu i cyfrowemu np. ze względów fizycznych (osoby niepełnosprawne, ludzie starsi), czy ekonomiczno-społecznych (samotne matki z dziećmi, imigranci, byli więźniowie, bezrobotni, bezdomni, itd.). Polityka dodatków mieszkaniowych do czynszów, udział środków publicznych w re-

montach substancji mieszkaniowej, upowszechnienie Internetu, odpowiednia sieć publicznej bazy dydaktycznej – to przykłady koniecznego zaangażowania samorządu.

W obrębie opisywanej polityki wskazać należy ukierunkowanie działań związanych z modernizacją obiektów publicznych i spółdzielczych w sposób umożliwiający wykorzystanie pustostanów i zbędnych pomieszczeń (powierzchni użytkowych) dla animacji gospodarczej i zwalczania wykluczenia społecznego.

Polityka finansowa – instrumenty wydatkowe

Istotą polityki finansowej jest stosowanie tzw. instrumentów wydatkowych, czyli wspieranie ze środków publicznych działań, mających na celu restrukturyzację społeczno-gospodarczą obszaru rewitalizacji. Szczególnym celem polityki finansowej winno być – pośrednio – zwiększenie prywatnej aktywności inwestycyjnej w śródmiejskich obiektach zabytkowych i na terenach osiedlowych, pozostających do zainwestowania.

Instrumenty finansowe należy kierować na następujące cele:

- **Podnoszenie jakości przestrzeni publicznych, a zwłaszcza – placów publicznych**

Instrument ten polega na podnoszeniu jakości obszarów publicznych – przestrzeni identyfikacji kulturowej miast. Europejska tradycja kulturowa buduje miasto wokół przestrzeni o charakterze agory, forum – wreszcie rynku – centralnego miejsca, zwykle o tradycji handlowej. Atrakcyjne miasto przyciąga swoich mieszkańców (ale i turystów) tam, gdzie często (lub zawsze) można spotkać znane lokalne postacie, gdzie warto spotkać znajomych, przyjaciół, lub – po prostu – tłum ludzi ciekawych kontaktu z kimś nowym. Takie centralne miejsca pozostają w pamięci – identyfikują zbiorową świadomość i wyobraźnię. Jednocześnie – oferując przestrzeń dla manifestacji życia publicznego – tworzą naturalne tło dla faktów społecznych – wydarzeń, które mają szansę stać się elementem historii. Jest to szczególnie ważne w epoce wzrostu roli komunikacji elektronicznej, która ogranicza bezpośrednie kontakty międzyludzkie. Podnosząc jakość przestrzeni śródmiejskiej, a zwłaszcza – przystosowując do współczesnych potrzeb place publiczne – podnosimy jakość życia w mieście, dajemy miastu – salon, wizytówkę i marketingowy „image”. Często wiąże się to z ograniczaniem dostępności tych przestrzeni dla ruchu samochodowego. Istotą stosowania opisywanego instrumentu jest systematyczna poprawa jakości i przywracania roli najważniejszych przestrzeni publicznych miasta. Poza zagadnieniami, opisanymi poniżej – w części dotyczącej infrastruktury technicznej, podkreślić należy wagę jakości rozwiązań urbanistyczno – architektonicznych i, związanej z tym, potrzeby organizacji konkursów na najważniejsze projekty publiczne.

- **Infrastruktura społeczna i techniczna**

Jakość infrastruktury miejskiej: społecznej i technicznej (dróg, sieci miejskich, obiektów kultury, sportu, etc.) jest jednym z najważniejszych czynników, decydujących o standardzie życia w mieście. Jednocześnie – jakość infrastruktury wpływa na zainteresowanie inwestorów prywatnych, a napływ kapitału zewnętrznego jest kluczowym warunkiem lokalnego rozwoju gospodarczego. Miernikiem efektywności inwestowania środków publicznych jest przy tym tzw. współczynnik dźwigniowy, określający proporcję środków prywatnych, których napływ wywołany został odpowiednim zaangażowaniem kapitałów publicznych.

Infrastruktura społeczna oddziałuje bezpośrednio na ograniczenie takich zjawisk patologicznych, jak przestępczość, czy niski poziom wykształcenia. Podniesienie poziomu infrastruktury technicznej zwiększa bezpieczeństwo oraz codzienny komfort i jakość życia mieszkańców. Kluczowym elementem systemu programowania inwestycji publicznych jest Wieloletni Plan Inwestycyjny (WPI).

- **Instrumenty wydatkowe polityki społecznej**

Wymienione wyżej instrumenty polityki społecznej wymagają zaangażowania odpowiednich środków finansowych. Gmina musi być przygotowana na zaspokojenie potrzeb w tym zakresie i na koordynację odpowiedniej alokacji środków. Pomocnym instrumentem jest przy tym zastosowanie – wzmiankowanej uprzednio – zasady uzupełniającego finansowania krzyżowego projektów z Europejskiego Funduszu Społecznego (do 10% finansowania wspólnotowego osi priorytetowej).

Gospodarka nieruchomościami

Ustawy samorządowe określają władztwo powiatu i gminy w stosunku do posiadanego mienia. Można tu wyróżnić generalnie dwa obszary działania samorządu:

- obrót nieruchomościami publicznymi, ukierunkowany na rozwój lokalny,
- zarządzanie nieruchomościami publicznymi.

Obrót nieruchomościami publicznymi

Zasady obrotu nieruchomościami komunalnymi winny być zgodne z ustawą o gospodarce nieruchomościami. Powinny przy tym uwzględniać priorytety Miasta w zakresie:

- strategii prywatyzacji zasobów nieruchomości komunalnych, w odniesieniu do terenów Gminy i lokali użytkowych,
- zagospodarowania obiektów i terenów zgodnie z polityką rewitalizacji, co wyrażać się winno w:

- o bezprzetargowym wykorzystaniu nieruchomości publicznych przede wszystkim na cele realizacji infrastruktury społecznej i technicznej na obszarze rewitalizacji,
- o udostępnieniu nieruchomości na cele nieuciążliwej działalności gospodarczej w rejonie obszaru rewitalizacji,
- o udostępnieniu nieruchomości na cele uzupełniającej zabudowy mieszkaniowej, o ile dopuszcza to miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego,
- o różnych formach zagospodarowania nieruchomości przemysłowych i powojkowych.

Podmioty publiczne mogą co do zasady dokonywać obrotu nieruchomościami w formie przetargu, stosując zapisy Ustawy o gospodarce nieruchomościami.

W szczególności, możliwe są następujące formy obrotu:

- sprzedaż prawa własności terenów, budynków i lokali użytkowych,
- sprzedaż prawa użytkowania wieczystego terenów, wraz ze sprzedażą, znajdujących się na tych terenach obiektów,
- wnoszenie aportów nieruchomościowych do wspólnych przedsięwzięć z kapitałem prywatnym.

Przed przystąpieniem do prywatyzacji niezbędne jest dokonanie:

- inwentaryzacji niewykorzystanych zasobów rewitalizowanego obszaru,
- określenie przydatności zasobów dla realizacji przedsięwzięć gospodarczych,
- dokonanie ewentualnych, niezbędnych korekt planistycznych w zakresie ustalenia przeznaczenia terenów,
- określenie zasobu lokali użytkowych do prywatyzacji z wyłączeniem lokali, które przyniosą miastu istotne korzyści finansowe,
- opracowanie zasad promocji terenów publicznych w celu przedstawienia ofert dla inwestorów,
- opracowanie programu planowanego dozbierania nieruchomości, przeznaczonych do obrotu i uwzględnianie tego programu w wieloletnim planie inwestycyjnym.

Należy wziąć przy tym pod uwagę, że opisane powyżej działania przygotowawcze, zwłaszcza te, które wymagają zaangażowania znacznych środków publicznych, powinny być uzależnione od lokalnych okoliczności gospodarczych. Obrót nieruchomościami musi uwzględniać generalną strategię rozwoju Miasta. Oznacza to, że Miasto powinno rozstrzygać o formie przekazania nieruchomości własnych w zależności od roli, którą pełni określony teren w jego strukturze funkcjonalnej i przestrzennej. W szczególności możliwe są dwa główne warianty:

- procedury przetargu ustnego należy stosować tam, gdzie kluczowym elementem obrotu jest cena nieruchomości oraz fakt, że w ogóle – znalazł się inwestor, zainteresowany określonym terenem,
- procedury przetargu pisemnego, uwzględniające także inne, niż cena, parametry (rozwiązania architektoniczne, skala zainwestowanego kapitału, charakter funkcjonalny obiektu, zbieżność z programem rewitalizacji) winno się stosować w przypadku nieruchomości położonych w tzw. obszarach strategicznych, kluczowych dla realizacji strategii Miasta. Należy przy tym dążyć do sprzedaży prawa użytkowania wieczystego, dającej samorządowi możliwość kontroli rozwoju przekazanego terenu.

Zarządzanie nieruchomościami publicznymi

O ile obrót nieruchomościami ukierunkowany jest na ogół na pozyskanie dużych inwestorów, to zarządzanie mieniem publicznym może stanowić istotny element wsparcia lokalnego biznesu, szczególnie małych i średnich firm. Taka polityka wzmacniania lokalnych MŚP stanowi czynnik ich stabilizacji i pomocy w warunkach restrukturyzacji gospodarki lokalnej. Działanie Miasta winno być przy tym stosowane selektywnie, tzn. w odniesieniu do tych firm, które mają charakter rozwojowy, wg zasad precyzyjnie opisanych. W obrębie problematyki zarządzania nieruchomościami publicznymi, wyróżnić można kilka obszarów problemowych:

- udostępnianie nieruchomości, głównie lokali użytkowych, różnicujące dostęp do lokali, poprzez organizowanie przetargów celowych dla branż zanikających, lub tzw. firm rozwojowych,
- charakter umów, zapewniający stabilne warunki prowadzenia działalności gospodarczej w zasobach rewitalizowanych,
- politykę remontową, uwzględniającą różne sposoby rozliczania nakładów, ponoszonych przez MŚP, w związku z poprawą standardu obiektów,
- politykę podatkową w zakresie podatku od nieruchomości, ukierunkowaną na realizację strategii rewitalizacji.

Realizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji w latach 2004-2006

W poprzedniej wersji Programu Rewitalizacji uwzględniono podokresy programowania, zgodne z zasadami Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR):

- okres pierwszy, obejmował lata 2004 – 2006 i odpowiadał ustaleniom Narodowego Planu Rozwoju i Podstaw Wsparcia Wspólnoty na lata 2004 – 2006,

- okres drugi, obejmował lata 2007 – 2013 i odpowiadał założeniom Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007 – 2013.

Podział na podokresy programowania wynikał nie tyle z wewnętrznej logiki Programu Rewitalizacji, co z systemu wsparcia rozwoju regionalnego przez Unię Europejską i władze Rzeczypospolitej Polskiej.

Określenie zasięgu terytorialnego rewitalizowanego obszaru w latach 2004-2006 oparto na założeniach ZPORR. Zgodnie z Uzupelnieniem ZPORR, granice obszarów miejskich poddanych rewitalizacji powinny być wyznaczone na podstawie krytycznej analizy wyników badań i analiz przeprowadzonych dla potrzeb przygotowania Programu Rewitalizacji. Dokonując tego wyboru brano pod uwagę:

- poziom bezrobocia;
- poziom ubóstwa oraz trudne warunki mieszkaniowe;
- poziom przestępczości;
- poziom wykształcenia mieszkańców;
- poziom przedsiębiorczości mieszkańców;
- poziom degradacji technicznej infrastruktury i budynków;
- poziom zanieczyszczenia środowiska naturalnego.

W celu określenia zakresu obszaru rewitalizacji przyjęto metodę, polegającą na zestawieniu graficznym obszarów lub osiedli, charakteryzujących się parametrami, odzwierciedlającymi najważniejsze determinanty sytuacji w Mieście. Analiza dyslokacji występowania zjawisk, zwiększających zagrożenie marginalizacją społeczno – gospodarczą osiedli, lub ich części, była podstawą wyznaczenia obszaru rewitalizacji. Ostatecznie wyznaczono trzy typy obszarów rewitalizacji: Śródmieście, Osiedla Blokowych oraz tzw. Obszary Wspierające, które łącznie objęły ok. 24,70% powierzchni Miasta i 71,07% jego mieszkańców.

Łączna wartość 67 projektów przewidzianych do realizacji w latach 2004-2013 wyniosła 155,7 mln zł, przy czym koszty kwalifikowane szacowano na 115,8 mln zł. W poprzednim okresie programowania (lata 2004-2006) wartość nakładów kwalifikowanych założono na poziomie 86,63 mln zł. Spośród 67 projektów w latach 2004-2006 rozpoczęto lub zrealizowano 58 zadań, nie rozpoczęto realizacji 9. Łącznie na realizację projektów włączonych do Programu rewitalizacji w latach 2004-2006 wydatkowano 51,2 mln zł, co stanowiło 59% założonych nakładów kwalifikowanych. Znacząca większość środków na realizację zadań w tym okresie pochodziła ze środków własnych wnioskodawców, a udział środków Unii Europejskiej i budżetu państwa był nieznaczny. Przyczyną była m.in. nieznaczna, wobec skali potrzeb

lokalnych, suma środków o które można było się ubiegać w minionym okresie programowania. Jednocześnie należy podkreślić, że pomimo to wnioskodawcy podjęli się dalszego przygotowania i/lub realizacji większości zgłoszonych projektów. Ujawnia to, iż skala potrzeb w zakresie rewitalizacji obszarów miejskich w Rzeszowie nie jest przez potencjalnych beneficjentów wyolbrzymiana, a ich zaspokajanie traktowane jest priorytetowo. Szczegółowe dane o stopniu realizacji projektów ujętych w poprzedniej edycji Programu znajdują się w ANEK-SIE 1.

Nieznaczny stopień środków pozyskanych na realizację projektów ze źródeł Unii Europejskiej, ograniczył skalę realizacji wielu projektów w latach 2004-2006. Powoduje to trudność w określeniu poziomu realizacji założonych na ten okres wskaźników.

Lokalny Program Rewitalizacji w latach 2007-2015

Aktualizacja Programu Rewitalizacji została przygotowana na lata 2007-2015, zgodnie z okresem programowania Unii Europejskiej.

Cele polityki lokalnej

Biorąc pod uwagę:

- politykę regionalną Unii Europejskiej i państwa w sferze animowania rewitalizacji dzielnic,
- dokumenty planistyczne, opracowane dla Rzeszowa, opisane w części II niniejszego Opracowania, oraz
- specyfikę Miasta,

proponuje się utrzymanie, ustalonych w poprzedniej wersji Programu Rewitalizacji celów strategicznych, obejmujących:

Cel 1: Poprawę jakości życia mieszkańców i standardów rozwiązań funkcjonalno-przestrzennych,

Cel 2: Tworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju gospodarczego,

Cel 3: Wspieranie integracji społecznej i przeciwdziałanie wykluczeniu.

Tak zdefiniowane cele są w pełni zgodne z założeniami RPO WP, odnoszą się bezpośrednio do dzielnic, narażonych na marginalizację społeczno-gospodarczą, a jednocześnie wynikają z diagnozy rozwoju Rzeszowa.

2) ZASIĘG TERYTORIALNY REWITALIZOWANEGO OBSZARU I UZASADNIENIE

Metoda definicji obszaru rewitalizacji

Określenie zasięgu terytorialnego rewitalizowanego obszaru oparto na – opisanych powyżej – zasadach Unii Europejskiej dotyczących wspierania odnowy obszarów miejskich (finansowanej z udziałem funduszy strukturalnych 2007-2013). **Zgodnie z Wytocznymi kryteriami, jakimi powinien kierować się samorząd lokalny wyznaczając obszar rewitalizacji są :**

- a. wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia,
- b. wysoka stopa długotrwałego bezrobocia,
- c. niekorzystne trendy demograficzne,
- d. niski poziomem wykształcenia, wyraźnym deficytem kwalifikacji i wysokim wskaźnik przerywania kształcenia,
- e. wysoki poziom przestępczości i wykroczeń,
- f. szczególnie wysoki stopień degradacji środowiska
- g. niski wskaźnik prowadzenia działalności gospodarczej,
- h. wysoka liczba imigrantów, grup etnicznych i mniejszościowych lub uchodźców,
- i. porównywalnie niski poziom wartości zasobu mieszkaniowego,
- j. niski poziom wydajności energetycznej budynków.

Kryteria te zostały określone w art. 47 ust. 1 Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r..

W Programie Rewitalizacji wyznaczono **dwa typy obszarów rewitalizacji** oraz **obszary wspierające**, wytyczając ich granice na podstawie krytycznej analizy wyników badań i analiz przeprowadzonych na potrzeby Programu Rewitalizacji.

Definiując **obszar rewitalizacji** (podstawowy) przeprowadzono analizę dyslokacji na terenie miasta niekorzystnych zjawisk uwzględniających:

- wysoki poziom bezrobocia mieszkańców na danym obszarze – plansza nr 12;
- wysoki poziom ubóstwa oraz trudne warunki mieszkaniowe – plansze nr 11, 16 i 17;
- wysoki poziom przestępczości – plansze nr 13 i 14;
- wysoki poziom zanieczyszczenia środowiska naturalnego – plansza nr 7;
- niski kapitał urbanistyczny, determinujący ustalenie w SUiKZP konieczności przekształceń (m.in.: rewitalizacji) – plansza nr 6.

Występowanie łączne na danym terenie co najmniej **trzech** niekorzystnych kryteriów pozwala włączyć ten teren do podstawowego obszaru rewitalizacji.

W związku z dopuszczeniem przez Komisję Europejską możliwości finansowania działań z zakresu mieszkalnictwa w okresie programowania 2007-2013 pojawiła się perspektywa interwencji związanych z substancją mieszkaniową.

Zgodnie z Wytycznymi Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie programowania działań dotyczących mieszkalnictwa z dnia 13 sierpnia 2008 r. Instytucja Zarządzająca Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2013 dokonała wyboru kryteriów wraz ze wskaźnikami obowiązującymi w odniesieniu do wyznaczania obszarów wsparcia, na których będzie możliwa realizacja działań z zakresu mieszkalnictwa. Kryteria wyznaczania i wskaźniki dla obszarów wsparcia zestawiono w Tabeli 65.

Tabela 65. Wartości referencyjne wskaźników dla wyznaczenia obszarów na których będą realizowane przedsięwzięcia z zakresu mieszkalnictwa

Kryterium	Wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia	Wysoka stopa długotrwałego bezrobocia	Wysoki poziom przestępczości i wykroczeń		Niski wskaźnik prowadzenia działalności gospodarczej	Porównywalnie niski poziom wartości zasobu mieszkaniowego	
Wskaźnik	Liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej na 1 tys. ludności	Udział długotrwanie bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym	Liczba przestępstw na 1 tys. ludności	Czyny karalne osób nieletnich na 1 tys. nieletnich	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób	Udział budynków bez wodociągu ^f do ogólnej liczby budynków (w %)	Liczba budynków wybudowanych przed rokiem 1989 do ogólnej liczby budynków (w %) ^g
Wartość referencyjna wskaźnika dla województwa podkarpackiego	83	5,8	19,7	10,2	6,7	9,1	83,8
Wartość dla obszarów objętych wsparciem	odchylenie powyżej wartości referencyjnej	odchylenie powyżej wartości referencyjnej	odchylenie powyżej wartości referencyjnej	odchylenie powyżej wartości referencyjnej	odchylenie poniżej wartości referencyjnej	odchylenie powyżej wartości referencyjnej	odchylenie powyżej wartości referencyjnej
Definicja wskaźnika	Osoby, które zgodnie z ustawą z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 64, poz. 593, z późn. zm.) są uprawnione do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej	Stopę bezrobocia długotrwałego rozumie się jako stosunek liczby osób bezrobotnych powyżej 12 miesięcy do liczby osób w wieku produkcyjnym (kobiety w wieku 18-59, mężczyźni 18-64).	Ilość stwierdzonych przestępstw ogółem	Ilość czynów karalnych popełnionych przez nieletnich, przy czym za nieletniego uważa się osobę, która w chwili popełnienia czynu miała ukończone 13 lat, ale nie ukończyła 17 lat	Ilość zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 100 mieszkańców	Budynek wyposażony w wodociąg – budynek w którym wszystkie, bądź niektóre mieszkania posiadają kran z bieżącą wodą ⁵⁰	Ilość budynków mieszkalnych powstałych przed rokiem 1989 w relacji do ogólnej liczby budynków mieszkalnych
Rekomendowane źródła danych dla beneficjentów	Ośrodki Pomocy Społecznej	Urząd Statystyczny/Powiatowy Urząd Pracy	Komendy Policji	Komendy Policji	Urząd Statystyczny	Dane administracyjne	Dane administracyjne

⁵⁰ (bez względu na to czy jest to zimna czy ciepła woda), lub jest on poza mieszkaniem – ale wewnątrz tego budynku, np. w korytarzu. Według długości przewodów rozdzielczych doprowadzających wodę od źródła (ujęcia wody) do budynku rozróżnia się instalację jako: siećową urządzenie lokalne

Inwestycje w zakresie mieszkalnictwa mogą być realizowane wyłącznie na wyznaczonych (wyodrębnionych) obszarach wsparcia spełniających co najmniej trzy z pięciu kryteriów przedstawionych w poniższej tabeli. W przypadku kryteriów Wysoki poziom przestępczości i wykroczeń oraz Porównywalnie niski poziom wartości zasobu mieszkaniowego opisywanych przez dwa wskaźniki, beneficjent dokonuje wyboru przynajmniej jednego wskaźnika.

W celu określenia zakresu obszaru rewitalizacji oraz obszaru wsparcia inwestycji w zakresie mieszkalnictwa przyjęto metodę, polegającą na zestawieniu graficznym obszarów, ulic lub osiedli, charakteryzujących się parametrami, odzwierciedlającymi najważniejsze determinanty niekorzystnych sytuacji w Mieście. **Analiza dyslokacji występowania zjawisk, zwiększających zagrożenie marginalizacją społeczno-gospodarczą ulic, osiedli, lub ich części, była podstawą wyznaczenia zasięgu terytorialnego i granic obszaru rewitalizacji.** Poszczególne uwarunkowania przedstawiono na planszach nr 1-17, stanowiących załączniki do Programu Rewitalizacji.

Determinanty wyznaczenia obszaru rewitalizacji (podstawowego) oraz obszaru wsparcia w zakresie mieszkalnictwa

Wśród determinant wyznaczania obszaru rewitalizacji (podstawowego) wskazać należy:

- **Gęstość zaludnienia i wiek mieszkańców osiedli Rzeszowa**, przedstawione na planszach nr 2 i nr 3. Wyszczególniono przy tym (za UMR):
  - osiedla o najwyższej gęstości zaludnienia (powyżej 10 tys. os./ km²),
  - osiedla o najstarszej i najmłodszej strukturze wiekowej, cechujące się udziałem osób określonej grupy wiekowej w ludności danego osiedla powyżej średniej dla Miasta.
- **Trendy demograficzne** (ubytek i przyrost liczby mieszkańców) w poszczególnych dzielnicach Rzeszowa, odzwierciedlone na planszy nr 4. Przedstawiono w szczególności (za UMR):
  - negatywne aspekty trendów demograficznych (ubytek ludności),
  - korzystne tendencje demograficzne w osiedlach (przyrost liczby mieszkańców) w liczbach bezwzględnych.
- **Główne elementy istniejącej struktury przestrzennej Miasta**, przedstawione syntetycznie na planszy nr 5 i obejmujące m.in. (za SUIKZP):
  - zespoły urbanistyczne, wpisane do rejestru zabytków, położone w centrum Miasta,
  - główne elementy istniejącego układu komunikacyjnego: drogowe i kolejowe,
  - rzeki,

- tereny zieleni miejskiej,
- granice jednostek pomocniczych Gminy.
- **Wytyczne Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego w zakresie rehabilitacji i przekształceń**, ujęte na planszy nr 6 i obejmujące:
  - granice Obszaru Strategicznego nr 1 – Centrum, ustanowionego m.in. ze względu na konieczność kontynuacji rozpoczętej rewitalizacji Starego Miasta;
  - granice terenów zabudowanych, wymagających rehabilitacji;
  - granice terenów zabudowanych, wymagających przekształceń, z podziałem na:
    - obszary centrum wymagające przekształceń z uwagi na potrzeby: uzupełnienia przepraw, łączących brzegi Wisłoka, reorganizacji układu komunikacyjnego, uzupełnienia tkanki miejskiej, uporządkowania terenu, poprawy jakości zieleni, modernizacji infrastruktury technicznej,
    - obszary wymagające przekształceń, ze względu na: konieczność uporządkowania terenu, działania wyrównawcze i uzupełnienie infrastruktury technicznej,
    - obszary wymagające przekształceń, ze względu na: dysharmonię architektoniczną, nieład przestrzenny, konieczność poprawy wartości krajobrazowo – przestrzennych.
- Rozmieszczenie głównych **zagrożeń środowiskowych oraz terenów wymagających przekształceń środowiskowych**, zobrazowanych na planszy nr 7, przedstawiającej (za SU-iKZP i POŚ):
  - główne rejonu niskiej emisji,
  - lokalizacje na terenie Miasta czterech zakładów przemysłowych, emitujących najwięcej zanieczyszczeń powietrza,
  - obszary głównych zanieczyszczeń komunikacyjnych i hałasu, w korytarzach głównych dróg o znaczeniu tranzytowym i częściowo – międzydzielnicowym.
- Rozmieszczenie **elementów tworzących atrakcyjność Miasta na bazie jego zasobów kulturowych, przyrodniczych oraz infrastruktury społecznej**, zaprezentowane na planszy nr 8 wskazującej:
  - zespoły urbanistyczne, wpisane do rejestru zabytków, położone w centrum Miasta,
  - strefy konserwatorskie,
  - najważniejsze obiekty rekreacyjno – sportowe,
  - obiekty kultury,

- wyższe uczelnie,
- szpitale i przychodnie wojewódzkie,
- tereny zieleni.
- **Podmioty gospodarcze Rzeszowa na planszy nr 9**, ze wskazaniem (za Urzędem Miasta Rzeszowa):
  - osiedli z udziałem: poniżej 6,9 (średnia dla woj. podkarpackiego w 2009 r.) zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 100 osób;
  - osiedli z udziałem: między 6,9 a 12,1 (średnia dla Rzeszowa) zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 100 osób;
  - tereny zagęszczenia firm w rejonach komunikacyjnych Miasta,
  - rozmieszczenie podmiotów zatrudniających powyżej 500 pracowników.
- **Uwarunkowania rozwoju gospodarczego**, przedstawione na **planszy nr 10**, wskazujące rozmieszczenie m.in. (za Urzędem Miasta Rzeszowa):
  - planowanych elementów rozbudowy układu komunikacyjnego w odniesieniu do dróg i ulic głównych,
  - terenów inwestycyjnych, wyszczególnionych w „Katalogu terenów inwestycyjnych”, opracowanym przez Urząd Miasta Rzeszowa,
  - terenów zagęszczenia podmiotów gospodarczych.
- Rozmieszczenie przestrzenne **głównych problemów społecznych**, prezentowane na 4 planszach, a w szczególności na:
  - **planszy nr 11** pokazującej **liczbę osób, korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców osiedli w 2007 r.**, z wyróżnieniem (za MOPS w Rzeszowie):
    - osiedli z udziałem powyżej 73,5 osób (średnia dla woj. podkarpackiego w 2007 r.) korzystających z zasiłków pomocy społecznej na 1 tysiąc ludności;
    - osiedli z udziałem pomiędzy 40,6 (średnia dla Rzeszowa w 2007 r.) i 73,5 osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej na 1 tysiąc ludności;
  - **planszy nr 11a**⁵¹ pokazującej **liczbę osób, korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców osiedli w 2006 r.**, z wyróżnieniem (za MOPS w Rzeszowie):

---

⁵¹ Plansze oznaczone literą „a”, przedstawiają dyslokacje zjawisk kryzysowych w 2006 r. i zostały wykorzystane do wyznaczenia obszaru wsparcia dla projektów z zakresu mieszkalnictwa, zgodnie z *Wyjaśnieniami dla potencjalnych wnioskodawców działań 7.1 Rewitalizacja miast, 7.2 Rewitalizacja obszarów zdegradowanych oraz 7.3 Aktywizacja obszarów zmarginalizowanych gospodarczo RPO WP*,

- osiedli z udziałem powyżej 83 osób (wskaźnik referencyjny dla woj. podkarpackiego) korzystających z zasiłków pomocy społecznej na 1 tysiąc ludności;
- osiedli z udziałem pomiędzy 43,5 (średnia dla Rzeszowa w 2006 r.) i 83 osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej na 1 tysiąc ludności;
- **planszy nr 12** prezentującej **stopę bezrobocia długotrwałego na osiedlach Rzeszowa w 2009 r.** z wyróżnieniem (za PUP w Rzeszowie):
  - osiedli z udziałem powyżej 5,2% (średnia dla woj. podkarpackiego w 2009 r.) długotrwanie bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym;
  - osiedli z udziałem od 2,9% (średnia dla Rzeszowa w 2009 r.) do 5,2 % długotrwanie bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym;
- **planszy nr 12a** prezentującej **stopę bezrobocia długotrwałego na osiedlach Rzeszowa w 2006 r.** z wyróżnieniem (za PUP w Rzeszowie):
  - osiedli z udziałem powyżej 5,8 % (wskaźnik referencyjny dla woj. podkarpackiego) długotrwanie bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym;
  - osiedli z udziałem od 3,3% (średnia dla Rzeszowa w 2006 r.) do 5,8 % długotrwanie bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym.
- **Zagrożenia dla bezpieczeństwa publicznego**, przedstawione na 4 planszach:
  - **planszy nr 13** ukazującej **przestępczość** (m.in.: rozboje, pobicia, kradzieże włamania) w 2008 r. z wyróżnieniem (za Policją):
    - osiedli z udziałem powyżej 18,0 (referencyjny średnia dla woj. podkarpackiego w 2008 r.) przestępstw na 1 tys. ludności;
    - osiedli z udziałem pomiędzy 14,1 (średnia dla Rzeszowa w 2008 r.) i 18,0 przestępstw na 1 tys. ludności;
    - lokalizacje miejsc **występowania poszczególnych wykroczeń** w osiedlach (według informacji Straży Miejskiej);
  - **planszy nr 13a** ukazującej wskaźnik **przestępczości** na 1 tys. ludności (m.in.: rozboje, pobicia, kradzieże włamania) w 2006 r. z wyróżnieniem (za Policją):
    - osiedli z udziałem powyżej 19,7 (wskaźnik referencyjny dla woj. podkarpackiego) przestępstw na 1 tys. ludności;
    - osiedli z udziałem pomiędzy 17,1 (średnia dla Rzeszowa w 2006 r.) i 19,7 przestępstw na 1 tys. ludności;
  - **planszy nr 14**, na której **przedstawiono przestępczość nieletnich w 2008 r.** z wyróżnieniem:

- osiedli z udziałem powyżej 20 (średnia dla Rzeszowa w 2008 r.) czynów karalnych popełnionych przez nieletnich na 1 tys. nieletnich;
- osiedli z udziałem między 10,2 (wskaźnik referencyjny dla woj. podkarpackiego) a 20 czynów karalnych popełnionych przez nieletnich na 1 tys. nieletnich;
- **planszy nr 15**, prezentującej ulice i skrzyżowania, gdzie ma miejsce najwięcej wypadków i kolizji.
- **Niskiego poziomu wartości zasobu mieszkaniowego oraz trudnych warunków mieszkaniowych**
  - **na planszy nr 16** zobrazowano potrzeby remontowe spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych oraz odcinki zdegradowanej sieci kanalizacyjnej i wodociągowej (dane spółdzielni mieszkaniowych, Miejskiego Zasobu Budynków Mieszkalnych, Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji);
  - **na planszy nr 17** przedstawiono liczbę osób mieszkających w trudnych warunkach mieszkaniowych na 1000 mieszkańców oraz ulice, zamieszkiwane przez największy odsetek osób mieszkających w trudnych warunkach (w skali miasta).

Obszar wsparcia w zakresie mieszkalnictwa wyznaczono w oparciu o poniższe kryteria, zgodne z Wytycznymi (por. Tabela 65).

- Wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia, dla którego wskaźnikiem była liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej na 1 tys. ludności w 2006 r. – problem ten przedstawiono na planszy nr 11a
- Wysoki poziom przestępczości i wykroczeń – delimitację przeprowadzono analizując przestępstw na 1 tys. ludności w 2006 r. (plansza nr 13a)
- Porównywalnie niski poziom wartości zasobu mieszkaniowego – gdzie wskaźnikiem była Liczba budynków wybudowanych przed rokiem 1989 w stosunku do ogólnej liczby budynków (w %)

Analiza dwóch pierwszych kryteriów wskazała, iż spełniają je łącznie tylko dwa osiedla Rzeszowa – Śródmieście Północ i Południe. W związku z tym zrezygnowano z dokładnej analizy liczby budynków sprzed 1989 r. dla całego Miasta. Natomiast dane dotyczące liczby budynków w jednostkach spełniających dwa kryteria wsparcia zestawiono w poniższej tabeli.

Tabela 66. Liczba i odsetek budynków zbudowanych przed 1989 r. na osiedlach Śródmieście Północ i Południe

Osiedle	Liczba budynków ogółem	Liczba budynków wybudowanych przed rokiem 1989	Odsetek budynków wybudowanych przed rokiem 1989
Śródmieście Północ	562	540	96,1
Śródmieście Południe	343	326	95,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UMR

Charakterystyka i parametry Obszaru Rewitalizacji oraz Obszaru Wsparcia do objęcia Projektami Mieszkaniowymi

Przedstawione powyżej analizy, wykorzystujące kryteria ujęte w Rozporządzeniach Unii Europejskiej i projektach wytycznych MRR, pozwoliły na nowo zdefiniować na terenie Rzeszowa obszary wymagające interwencji publicznej w celu przeprowadzenia kompleksowej rewitalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej, zgodnie z celami niniejszego Programu. Pozwoliło to na weryfikację i modyfikację zasięgu Obszaru Rewitalizacji, ustalonego w poprzedniej wersji Programu.

Proponowany zasięg terytorialny Obszaru Rewitalizacji, Obszarów Wsparcia do objęcia Projektami Mieszkaniowymi oraz Obszarów Wspierających Rewitalizacji przedstawiono w załączniku graficznym na **planszy nr 18 Programu**.

Przy ustalaniu zasięgu terytorialnego obszarów przyjęto następujące założenia szczegółowe:

- Zasięg terytorialny obszarów rewitalizacji wynika z analizy dyslokacji zjawisk według kryteriów najlepiej definiujących poszczególne problemy. Analizę powierzchniową prowadzono więc w różny sposób, według osiedli – dzielnic pomocniczych, według terenów wyznaczonych (lub opisanych) w dokumentach planistycznych Rzeszowa lub według ulic. Granice Obszarów Rewitalizacji nie pokrywają się więc z granicami administracyjnymi.
- Obszary rewitalizacji obejmują strefy przestrzenne zagrożone marginalizacją wraz z – będącymi w bezpośrednim sąsiedztwie – terenami o potencjale rozwojowym w kontekście rewitalizacji. Włączenie tych terenów pozwoli w przyszłości na wdrożenie projektów związanych z rozwojem infrastruktury społecznej i – szerzej – animacją potencjału lokalnego poszczególnych obszarów rewitalizacji. Do podstawowego obszaru rewitalizacji włączono, bezpośrednio graniczące z terenami o cechach kryzysowych i także zdegradowane, obszary o dużych walorach zabytkowych, kulturowych lub społecznych. Walory te

przesądżają o potencjale odnowy tkwiącym w obszarze rewitalizacji i stanowią element stymulujący procesy rewitalizacji na obszarach przyległych. Są to:

- wpisane do rejestry zabytków Zespół Dworsko-Parkowy Branickich i Chłapowskich wraz z zespołem folwarcznym (powstałym w początku XIX w., oprócz budynku dworu – neogotycki dom ogrodnika, 6-hektarowy park dworski ze stawem) oraz obiektem „Domu Kombatanta” przy ul. Jasińskiego i zespół kościelny w Słocinie (Strefa ochrony konserwatorskiej „B”),
- kompleks Politechniki Rzeszowskiej wraz z zabytkowym (Strefa ochrony konserwatorskiej „A”) zespołem międzywojennego osiedla pracowniczego fabryki PZL-WSS,
- tereny sportowo rekreacyjne na osiedlach Kmity i Stanisława Augusta.

Na potrzeby Programu wyznaczono także tzw. Obszary „Wspierające” Rewitalizacji, które poprzez położenie na terenie Miasta oraz potencjał rozwojowy mogą odegrać dodatkową rolę stymulacyjną we wdrażaniu działań rewitalizacyjnych. Nie zostały one włączone do głównego OR ze względu na brak ciągłości przestrzennej („Staromieście”) lub też charakter przyrodniczo-rekreacyjny („Zalew”).

Nałożenie lokalizacji zagrożeń pozwoliło na delimitację obszaru zdegradowanego i ustalenie następujących Obszarów Rewitalizacji:

- Obszar Rewitalizacji (podstawowy),
- Obszar Wsparcia do objęcia Projektami Mieszkaniowymi,
- Obszary Wspierające Rewitalizacji (niepełniające kryteriów Art. 47 Rozporządzenia wykonawczego), uwzględnione w poprzedniej wersji Programu:
  - „Staromieście”,
  - „Zalew”.

Obszar Rewitalizacji (podstawowy)

Ustalony aktualnie podstawowy Obszar Rewitalizacji obejmuje w przybliżeniu tereny ujęte w poprzedniej wersji Programu: tzw. Obszary Śródmieścia i Osiedli Blokowych. Obszar ten – o powierzchni ok. 1305 ha pełni szczególną rolę w strukturze funkcjonalno-przestrzennej i społeczno-gospodarczej Miasta. Składają się na to dwa typy struktur funkcjonalno-przestrzennych: śródmieście Rzeszowa oraz kompleks powojennych osiedli mieszkaniowych.

Śródmieście

Obszar Rewitalizacji (OR) obejmuje „serce” Rzeszowa, wraz z otuliną historycznej, często zabytkowej zabudowy, o wybitnych walorach. Obszar łączy wiele cech śródmiejskiej tkanki

urbanistycznej, będących zarazem czynnikami marginalizacji społeczno-gospodarczej, jak i potencjalnymi stymulatorami rozwoju miasta. W granicach Obszaru mieszczą się: zabytkowy zespół urbanistyczny centrum miasta oraz enklawy o szczególnej wartości: zespół pałacowo-parkowy Jędrzejowiczów i dwa cmentarze wpisane do rejestru zabytków. OR obejmuje strefę konserwatorską A oraz B. Ogółem zakres terenowy OR obejmuje centrum Miasta z wszystkimi, opisanymi wcześniej, problemami w zakresie dekapitalizacji substancji budowlanej, występowania zagrożeń ekologicznych oraz złożonymi kwestiami natury społecznej. Jednocześnie OR to najbardziej żywa, komercyjna część Miasta, z Rynkiem i ulicą 3 Maja na czele, tworząca załączek nowoczesnego centrum śródmiejskiego o dominacji usług i reprezentacyjnych przestrzeni publicznych. OR charakteryzuje się więc typowymi sprzecznościami, występującymi w centrach współczesnych miast. Z jednej strony – to obszar delimitujący strefy o największej w Mieście kumulacji zjawisk wykluczenia społecznego. Z drugiej – walory kulturowe Śródmieścia oraz kumulacja instytucji kultury, oświaty, administracji i podmiotów gospodarczych stwarza niekwestionowane, choć wymagające odpowiedniego wsparcia środkami publicznymi, szanse rozwoju i to nie tylko tej dzielnicy, ale całego organizmu miejskiego. OR zlokalizowany jest (w większości) w obrębie terenów wyznaczonych w Studium Rzeszowa, jako przeznaczone do rehabilitacji i przekształceń (plansza nr 6). Wyznaczy to kierunek działań podejmowanych w przyszłości dla realizacji, opisanych powyżej celów rewitalizacji obszarów miejskich w Rzeszowie.

Osiedla „blokowe”

OR obejmuje także wieniec powojennych osiedli blokowych, otaczających Śródmieście Rzeszowa. Specyfika występujących tu struktur funkcjonalno-przestrzennych wynika z cech charakterystycznych dla środowiska powojennych osiedli, ze wszystkimi konsekwencjami dotyczącymi standardów urbanistycznych i technicznych. Przeważająca tu, monofunkcyjna zabudowa mieszkaniowa, zaprojektowana w duchu uproszczonej architektury modernistycznej, nie odpowiada dzisiejszym wymaganiom w zakresie estetyki i funkcjonalności. Powojenne osiedla podlegać powinny złożonym interwencjom w zakresie:

- dopuszczenia zróżnicowania funkcjonalnego, poprzez lokalizację nieuciążliwych miejsc pracy,
- poprawy jakości przestrzeni publicznych w nawiązaniu do nowych funkcji o charakterze usługowym,

- rozbudowy infrastruktury społecznej o miejsca rekreacji i wypoczynku, zachęcające bogatszy odsetek społeczności do pozostania w substancji tych osiedli.

Obszar Wsparcia do objęcia Projektami Mieszkaniowymi (OWPM)

Obszar Wsparcia do objęcia Projektami Mieszkaniowymi został wyznaczony jako ta część Obszaru Rewitalizacji, dla których spełnione są literalnie co najmniej 3 kryteria wymienione w Wytycznych (Tabela 65). Oznacza to możliwość interwencji w obrębie substancji mieszkaniowej, według opisanych powyżej zasad.⁵² Obszar Wsparcia projektów mieszkaniowych stanowi tę część podstawowego Obszaru Rewitalizacji, w której znacząco kumulują się zjawiska marginalizacji społecznej oraz problemy infrastrukturalne i środowiskowe. Specyfika funkcjonalno-przestrzenna opisywanego Obszaru jest analogiczna do tej, która charakteryzuje cały OR w odniesieniu do problemów Śródmieścia. Nowe instrumenty rewitalizacji substancji mieszkaniowej wyróżniają jednak opisywany Obszar, stwarzając szerszą paletę możliwych interwencji.

Obszary „Wspierające” Rewitalizacji (OWR)

Program Rewitalizacji powinien stanowić szeroko pojęty zaczyn dla działań związanych z animacją i mobilizacją społeczności lokalnych. Z tego względu, granicami opisanego wyżej OR, objęto tereny, na których istnieją możliwości lokalizowania przedsięwzięć podnoszących jakość życia w Mieście. Podobnym celom służy wyznaczenie tzw. Obszarów Wspierających Rewitalizacji, położonych poza OR, lecz posiadających cechy i potencjał dla animacji rozwoju lokalnego w mikroskali. Obszary Wspierające nie spełniają kryteriów polityki Unii Europejskiej w zakresie wsparcia rewitalizacji, powinny być jednak uwzględnione w szerszej polityce Miasta, z wykorzystaniem dostępnych źródeł finansowania.

Za poprzednią wersją Programu Rewitalizacji utrzymano dwa OWR, położone na terenach wskazanych w Studium Rzeszowa, jako wymagające rehabilitacji. Są to OWR: „Staromieście” i „Zalew”, o łącznej powierzchni 155 ha. Każdy z wymienionych Obszarów charakteryzuje się atrakcyjnością lokalizacji (walory historyczne i przestrzenne), stanowi miejsce występowania kryzysowych zjawisk marginalizacji (głównie zagrożenia bezpieczeństwa), a jednocześnie – daje pole dla przyszłych działań inwestycyjnych, przeciwdziałających występowaniu zjawisk kryzysowych zidentyfikowanych w bezpośrednim sąsiedztwie. Przy wielu ce-

---

⁵² Por. także opis dopuszczalnych projektów w podrozdziale: „Kryteria wyboru pilotażu i kolejności realizacji”.

chach świadczących o potrzebie rewitalizacji warto podkreślić, że potencjał poszczególnych OWR stanowią:

- w OWR „Staromieście” – obszar centralny dawnego układu urbanistycznego wsi placowej – owalnicy,
- w OWR Zalew – tereny rekreacyjne o istotnych walorach środowiskowych.

Parametry Obszarów

Parametry Obszarów Rewitalizacji przedstawia poniższa tabela.

Tabela 67. Podstawowe parametry Obszaru Rewitalizacji w Rzeszowie

	Powierzchnia	Powierzchnia	Udział w powierzchni Miasta	Ludność (zameldowani na stałe)	Odsetek ludności Miasta
	km ²	ha	%	tys. osób	%
Powierzchnia Miasta	97,6	9760	100	164,0	100
Powierzchnia Obszaru Rewitalizacji	14,32	1432	14,7	103,6	63,2
Powierzchnia Obszaru Wsparcia do objęcia Projektami Mieszkaniowymi	1,6	160	1,6	8,3	5,1
Obszary Rewitalizacji Wspierające	1,55	155	1,6	1,6	1,0
"Staromieście"	0,25	25	0,3	1,4	0,9
"Zalew"	1,3	130	1,3	0,2	0,1

Źródło: Opracowanie własne.

Proponowany zasięg Obszaru Rewitalizacji w Rzeszowie obejmuje ok. 1432 ha, co stanowi jedynie niespełna 15% powierzchni Miasta. Obszar ten zamieszkuje jednak aż ok. 104 tys. osób, czyli ponad 63% mieszkańców. Zasięg Obszaru Wsparcia do objęcia Projektami Mieszkaniowymi jest znacznie mniejszy: odpowiednio ok. 160 ha (ok. 1,6% powierzchni Miasta) i ok. 8,3 tys. osób (ok. 5,1% stale zameldowanych). Parametry te ujawniają skalę problemów rewitalizacji obszarów miejskich w Rzeszowie.

Granice Obszarów Rewitalizacji

Obszary Rewitalizacji zostały wyznaczone w szczególowości poszczególnych ulic. Poniżej opisano granice poszczególnych obszarów, wskazując konkretne elementy graniczne: ulice, linie kolejowe, rzeki. Odpowiada to zasięgowi obszarów, przedstawionemu na planszy nr 18. Przyjęto przy tym następujące zasady ustalenia szczegółowych granic OR:

- wskazując graniczną ulicę obszaru, założono, że do powierzchni obszaru zostały włączone działki terenowe, dostępne z tej ulicy, stąd formalny przebieg w opisie może być nieznacznie różny od przebiegu zaznaczonego na planszy nr 18,
- w rejonie terenów rekreacyjnych, lub nieopisanych na planie Miasta, uliczek osiedlowych, jako wytyczną granicy obszaru, należy przyjąć linię wyznaczoną na planszy nr 18.

Obszary Rewitalizacji wydzielone są następującymi elementami granicznymi (głównie ulicami):

Obszar Rewitalizacji:

Od rzeki Wisłok przy moście Załęskim – Ciepłownicza – Maczka – Wyzwolenia – torami kolejowymi na południe (do torowisk) – od torowisk na południe (od ob. przemysłowych przy Torowej) – Okulickiego – Wyzwolenia – Osieckiego – Miłocińska – Kolbego – Prymasa Tyśiąclecia – Obrońców Poczty Gdańskiej – Wyzwolenia – Krakowska do stacji LPG EKSA (obie strony ulicy) – Krakowska – Witosy – Panoramiczna – Strzelnicza - Staroniwska – Witosy – Hanasiewiczza – torami kolejowymi (na południe) – Batalionów Chłopskich – Podkarpacka do bocznic kolejowej – bocznica kolejową – Wielkopolska – Emilii Plater – Powstańców Warszawy – Rejtana – Paderewskiego (obie strony) – Krzyżanowskiego – Powstańców Styczniowych – Jasińskiego - granica działki obiektu „Domu Kombatanta” – Powstańców Śląskich – Słocińska do Góreckiego – na północ do potoku Młynówka – potok Młynówka - granica zespołu kościelnego św. Rocha (obejmującego kościół i budynki towarzyszące na terenie przykościelnym) – Paderewskiego – Armii Krajowej – Mieszka I – Kwietniowa – Krzyżanowskiego – Niepodległości – Armii Krajowej – na północ od parkingu przed Szpitalem Wojewódzkim nr 2 – Leszka Czarnego – Kujawska – Morgowa – Polna - Konfederatów Barskich – Traugutta – do rzeki Wisłok – wzdłuż wałów przy Wisłoku na lewym brzegu rzeki

Obszar Wsparcia do objęcia Projektami Mieszkaniowymi:

Od rzeki Wisłok przy moście Zamkowym – Marzanny do placu Śreniawitów – Lisa-Kuli – Ciepłińskiego – Marszałkowską do torów kolejowych – północną granicą terenów kolejowych – linią kolejową do rzeki Wisłok – rzeką do mostu Zamkowego

UWAGA: W obrębie OR mieści się Obszar Wsparcia do objęcia Projektami Mieszkaniowymi.

Obszar Wspierający Rewitalizacji „Staromieście”:

Borowa – Lipowa – Żniwna – Bałuckiego – Warszawska – Staromiejska – Długa

Obszar Wspierający Rewitalizacji „Zalew”:

Powstańców Warszawy – Kwiatkowskiego – granica Miasta – rzeka Wisłok – most Karpacki – rzeka Wisłok – granica Miasta – Leśna – Żeglarska – Hetmańska – Powstańców Warszawy

3) PODZIAŁ NA PROJEKTY I ZADANIA INWESTYCYJNE

Wykaz działań, projektów i zadań inwestycyjnych przewidzianych do objęcia Programem Rewitalizacji sporządzony został na podstawie wniosków zgłaszanych przez beneficjentów Programu, spełniających opisane w Programie kryteria. Weryfikacja wniosków i opracowanie kompletnej listy projektów Programu nastąpiły po upublicznieniu Założeń Aktualizacji.

Istotnym novum obecnego okresu programowania jest samo pojęcie **projektu rewitalizacji**. Przez taki projekt należy rozumieć przedsięwzięcie, stanowiące część Programu Rewitalizacji, będące tzw. „operacją dotyczącą zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich”. **Projekt rewitalizacyjny to w praktyce mikroprogram społeczno-gospodarczy, na który można uzyskać środki z funduszy strukturalnych.** Projekt wytycznych MRR definiuje tzw. **projekt zintegrowany**, rozumiany jako grupę wzajemnie powiązanych projektów, realizowanych przez jeden lub więcej podmiotów, służących kompleksowej rewitalizacji określonej części obszaru zdegradowanego, rewitalizacja zaś stanowi proces odnowy przestrzennej, technicznej, społecznej i ekonomicznej obszaru zdegradowanego, prowadzący do jego zrównoważonego rozwoju. W efekcie, Program Rewitalizacji obejmuje projekty Programu, na co składa się:

- lista projektów przekazanych przez UM w Rzeszowie i jednostki Miasta,
- lista projektów, zgłoszonych przez uprawnione podmioty (beneficjentów) w czasie konsultacji społecznych Założeń Aktualizacji Programu Rewitalizacji.

W toku konsultacji społecznych stworzono możliwość zgłaszania projektów zbieżnych z aktualnymi celami Programu. Wnioskodawcy (docelowo – beneficjenci wg osi 7 RPO WP) powinni spełniać określone kryteria formalne. Potencjalni beneficjenci wg RPO WP, inni niż Miasto Rzeszów i jego jednostki organizacyjne, określani zostali na potrzeby Programu mianem Beneficjentów Zewnętrznych. Przeprowadzono następującą procedurę naboru projektów w ramach aktualizacji Programu:

- 1) Informacja o możliwości wprowadzania własnych projektów przez Beneficjentów Zewnętrznych podana została do publicznej wiadomości.
- 2) Miasto i jego jednostki oraz Beneficjenci Zewnętrzni zgłaszali do Wydziału Gospodarki Komunalnej i Inwestycji wnioski o wprowadzenie projektu do Programu Rewitalizacji. Zakres informacji podawanych we wniosku musiał być zgodny z wymaganiami zawartymi w załączniku do Założeń Programu.

Wnioski niekompletne, z punktu widzenia opisanych zasad, nie były rozpatrywane przy sporządzaniu ostatecznej wersji Programu.

Miasto nie refundowało kosztów przygotowania wniosku o włączenie projektu do Programu Rewitalizacji przygotowywanych przez Beneficjentów Zewnętrznych. Wnioskodawcy – Beneficjenci Zewnętrzni zostali uprzedzeni, że Urząd Miasta Rzeszowa nie ponosi żadnej odpowiedzialności za dalszy los zgłoszonych projektów.

Przedstawiona procedura oznaczała w szczególności, zobowiązanie Beneficjenta Zewnętrznego do tego, że w przypadku ujęcia projektu w Programie Rewitalizacji, samodzielnie i na własny koszt przygotowuje wniosek według wymagań dotyczących pozyskiwania środków z konkretnych źródeł, w tym przede wszystkim zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Rozwoju Regionalnego oraz do dalszego samodzielnego pilotowania projektu.

Wymóg spełnienia przez zgłaszane projekty zasad określonych dla współfinansowania ze środków RPO WP nie oznacza, że nie istnieje możliwość ubiegania się przez Beneficjentów Zewnętrznych Programu Rewitalizacji o wsparcie z innych niż RPO WP źródeł finansowania (np. z Mechanizmów Finansowych).

Realizowane projekty w latach 2007-2013 dotyczyć mogą przedsięwzięć zlokalizowanych wyłącznie w obszarach rewitalizacji oraz służących osiągnięciu celów rewitalizacji przyjętych w niniejszym Programie. Szczegółowy Opis Priorytetów RPO WP wskazuje, iż realizowane w **ramach działania 7.1. Rewitalizacja miast** projekty dotyczyć będą m.in.:

- przedsięwzięć na obszarach i w obiektach rewitalizowanych, w tym renowacji, rewaloryzacji, modernizacji, adaptacji i wyposażenia istniejącej zabudowy na wskazane wyżej cele oraz poprawy estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznej,
- budowy i wyposażenia nowych obiektów,
- systemów poprawy bezpieczeństwa publicznego oraz przedsięwzięć mających na celu walkę z przestępczością i patologiami społecznymi,
- przedsięwzięć służących aktywizacji społeczności zamieszkujących obszary rewitalizowane oraz przeciwdziałaniu negatywnym zjawiskom społecznym,
- renowacji części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych oraz renowacji i adaptacji na cele mieszkaniowe budynków istniejących stanowiących własność władz publicznych lub własność podmiotów działających w celach niezarobkowych.

W ramach **działania 7.1 Rewitalizacja miast**, RPO WP przewiduje następujące grupy beneficjentów:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- szkoły wyższe,
- organizacje pozarządowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- spółdzielnie mieszkaniowe,
- wspólnoty mieszkaniowe,
- Towarzystwa Budownictwa Społecznego.

Program Operacyjny zakłada możliwość finansowania krzyżowego ze względu na zintegrowany charakter interwencji rewitalizacyjnych. Oznacza to, iż przedsięwzięciom technicznym realizowanym w ramach działania 7.1 towarzyszyć będą działania służące aktywizacji społeczności zamieszkujących obszary poddane rewitalizacji oraz przeciwdziałaniu negatywnym zjawiskom społecznym. Wspierane będą również działania zmierzające do poprawy bezpieczeństwa publicznego oraz przedsięwzięcia mające na celu walkę z przestępczością i patologiami społecznymi.

Dniem rozpoczęcia kwalifikowalności wydatków jest 1 stycznia 2007 r. Minimalna wartość kosztów kwalifikowanych projektu ustalona została na 0,25 mln zł. Maksymalna kwota wsparcia ze środków EFRR dla pojedynczego projektu wynosi 8,5 mln PLN. Podstawową formą płatności będzie refundacja, przy możliwości zaliczkowania w ograniczonym zakresie. Poziom finansowania krzyżowego nie przekroczy 3% finansowania wspólnotowego działania.

Na ustalonym w Programie (i opisanym powyżej) tzw. Obszarze Wsparcia do Objęcia Projektami Mieszkaniowymi, rewitalizacja substancji mieszkaniowej ograniczona jest do budownictwa mieszkaniowego wielorodzinnego, lub budynków stanowiących własność publiczną lub własność podmiotów o celach niezarobkowych wykorzystywanych na cele mieszkaniowe dla gospodarstw domowych o niskich dochodach lub osób o szczególnych potrzebach (zgodnie z opisanymi wyżej Rozporządzeniami Unii Europejskiej). Jak podkreślono wcześniej, jedynie na Obszarze Wsparcia do objęcia Projektami Mieszkaniowymi zakwalifikowane zostaną projekty obejmujące działania, takie jak min.:

- a) renowacja części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych, tj.:
  - i) odnowienie następujących głównych elementów konstrukcji budynku: dachu, elewacji zewnętrznej, stolarki okiennej i drzwiowej, klatki schodowej, korytarzy we-

- wewnętrznych/ zewnętrznych, wejścia i elementy jego konstrukcji zewnętrznej, windy;
- ii) instalacje techniczne budynku;
  - iii) działania w zakresie oszczędności energetycznej;
- b) przygotowanie do użytkowania nowoczesnych, socjalnych budynków mieszkalnych dobrego standardu poprzez renowację i adaptację budynków istniejących stanowiących własność władz publicznych lub własność podmiotów działających w celach niezarobkowych.

Lista projektów w latach 2007-2013

W wyniku przeprowadzonego naboru wniosków do aktualizowanego na lata 2007-2013 Programu Rewitalizacji ostatecznie ujęto w nim 46 projektów następujących kategorii wnioskodawców:

- Gmina Miasto Rzeszów i jej jednostki organizacyjne – 24 projekty,
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną – 3 projekty
- Spółdzielnie mieszkaniowe – 11 projektów,
- Wspólnoty mieszkaniowe – 4 projekty,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych – 2 projekty,
- Organizacje pozarządowe – 2 projekty.

Projekty mają złożony charakter, oddziałując potencjalnie na sferę przestrzenną, gospodarczą i społeczną, przy czym:

- 4 projekty realizują przede wszystkim cel gospodarczy Programu rewitalizacji (o symbolach G.R);
- 7 projektów realizuje przede wszystkim cel społeczny związany z przeciwdziałaniem wykluczeniu społecznemu i marginalizacji oraz wspieraniem integracji społecznej (o symbolach S.R);
- 35 projektów skupia się głównie na celu przestrzennym (symbole P.R oraz P.M), z czego:
  - 12 to projekty realizowane w obszarze mieszkalnictwa, w tym dotyczące renowacji części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkaniowych (symbol P.M).

Różnorodność projektów dowodzi zintegrowanego podejścia zarówno Miasta, jak i partnerów zewnętrznych do procesu rewitalizacji oraz pogłębiającego się partnerstwa sektora publicznego

go i prywatnego w jego realizacji. Podkreślić należy poszerzenie w stosunku do poprzedniej wersji Programu bazy partnerów rewitalizacji.

Finalna lista projektów, w rozbiciu na poszczególne cele główne, przedstawiona jest w tabelach Rozdziału V (Tabela 70 - Tabela 73).

Stadium przygotowania wielu projektów nie pozwoliło na określenie przez wnioskodawców wartości wielu wskaźników, szczególnie w odniesieniu do rezultatów projektów. Będzie to możliwe dopiero na etapie opracowywania studiów wykonalności. W zestawieniu zgłoszonych projektów przedstawiono określone przez beneficjentów wskaźniki, które dają obraz skali i wielkości zgłoszonych przedsięwzięć, a także skali potrzeb. Wskazywane przez beneficjentów cele projektów ukazują ich złożone oddziaływanie, które pomimo ich inwestycyjnego charakteru, obejmuje w większości przypadków skutki społeczne i gospodarcze oraz pozytywne oddziaływania środowiskowe dla rewitalizowanego obszaru.

4) KRYTERIA WYBORU PILOTAŻU I KOLEJNOŚCI REALIZACJI

W odniesieniu do projektów, których projektodawcą jest Miasto i jego jednostki organizacyjne, jak i tzw. Beneficjenci Zewnętrzni wymagano zgłoszenia projektu oraz spełnienia przez projektodawcę wymogów formalnych i merytorycznych.

W procesie aktualizacji Programu nie założono systemu priorytetyzacji projektów, uznając iż ze względu na ograniczenia dostępu do środków w ramach konkursów na współfinansowanie z działania 7.1. (ograniczenie możliwości uzyskania w danym konkursie dofinansowania dla tylko jednego projektu danego beneficjenta), wyznaczenie projektów priorytetowych należeć powinno do Wnioskodawców na późniejszym etapie przygotowywania projektów (po opracowaniu studiów wykonalności poszczególnych zadań). Wyjątek stanowią dwa projekty Miasta, określone na etapie aktualizacji Programu Rewitalizacji jako priorytetowe. Zostały one wyróżnione w liście projektów i planie finansowym.

Kolejność realizacji projektów w poszczególnych grupach (przestrzenne, gospodarcze, społeczne) określono zgodnie z następującymi założeniami:

1. pierwszeństwo nadano realizacji projektów o szerokim wydzwiku społecznym, których rezultaty i oddziaływania istotne będą dla całego Miasta (tereny publiczne, obiekty zabytkowe),
2. wysoki priorytet nadano obiektom infrastruktury społecznej, zakładając, że ich odnowa znajduje się w osi celów rewitalizacji miejskiej,

3. niższy priorytet przyznano projektom infrastruktury technicznej, które – choć dopuszczone do współfinansowania – mają charakter uzupełniający z punktu widzenia szerszych celów rewitalizacji.

Ocena kwalifikowalności projektów

W okresie programowania 2007-2013 Unia Europejska ustaliła nowe zasady kwalifikowalności projektów i wydatków ubiegających się o wsparcie z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności, a w tym z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.⁵³

Ocena kwalifikowalności projektu w odniesieniu do ubiegania się o dofinansowanie ze środków funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności następuje na etapie wyboru wniosków i polega na sprawdzeniu, czy przedstawiony projekt może stanowić przedmiot współfinansowania w ramach danego programu. W zakresie kwalifikowalności projektu sprawdzane są m. in. następujące elementy:

- czy projekt jest zgodny z horyzontalnymi politykami Wspólnoty, w tym w szczególności z politykami w zakresie: konkurencji, zamówień publicznych, środowiska, równego traktowania kobiet i mężczyzn oraz społeczeństwa informacyjnego?
- czy projekt jest zgodny z dokumentem programowym?
- czy projekt przyczynia się do realizacji celów danego działania?
- czy beneficjent jest uprawniony do złożenia wniosku w ramach danego działania?⁵⁴

W związku z powyższym **zakłada się następujące zasady wyboru projektów do Programu Rewitalizacji w latach 2007-2013:**

- Czy projekt jest zgodny ze Strategią Rozwoju Miasta?
- Czy projekt jest zgodny z Programem Rewitalizacji i przyczynia się do realizacji jego celów?
- Czy projekt jest zgodny z Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Podkarpackiego i czy przyczynia się do realizacji działań Osi Priorytetowej 7 Spójność wewnątrzregionalna?
- Czy projektodawca jest beneficjentem w rozumieniu beneficjenta Osi Priorytetowej 7 RPO WP i Programu Rewitalizacji?

---

⁵³ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 ustanawiającego ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1260/1999, Rozporządzenie (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r.

⁵⁴ Por.: „Krajowe wytyczne dotyczące kwalifikowania wydatków w ramach funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w okresie programowania 2007-2013”, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 26 czerwca 2007 r..

Projekty zgłaszane do włączenia do zaktualizowanego Programu Rewitalizacji, aby następnie uzyskać dofinansowanie ze środków funduszy strukturalnych, będą musiały spełniać również kryterium trwałości, co oznacza, że:

- Trwałość projektu musi być zachowana przez okres pięciu lat od daty przekazania beneficjentowi płatności końcowej.
- W przypadku projektów realizowanych w celu utrzymania inwestycji lub miejsc pracy stworzonych przez MŚP, okres trwałości projektu wynosi 3 lata od daty przekazania beneficjentowi płatności końcowej.

W zakresie kwalifikowalności wydatków na etapie wyboru wniosków o włączenie projektu do niniejszego Programu Rewitalizacji, sprawdzeniu podlega potencjalna kwalifikowalność, w tym:

- czy wydatek jest zgodny z postanowieniami RPO WP i Programu Rewitalizacji?
- czy wydatek jest niezbędny do realizacji przedłożonego projektu?
- czy wydatek jest efektywny?

Kwalifikowalność wydatków projektów ujętych w niniejszym Programie Rewitalizacji, a następnie zgłoszonych do dofinansowania ze środków funduszy strukturalnych, oceniana będzie zgodnie z zasadami Unii Europejskiej i wymaganiami RPO WP.

Szczegółowe wytyczne dotyczące kwalifikowalności projektów i wydatków zawierają „Krajowe wytyczne dotyczące kwalifikowania wydatków w ramach funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w okresie programowania 2007-2013”, Ministerstwa Rozwoju Regionalnego.

Należy podkreślić, że ocena kwalifikowalności projektów uwzględniać będzie musiała także, przygotowane przez MRR, wytyczne w sprawie udzielania pomocy na rewitalizację w ramach regionalnych programów operacyjnych. Wytyczne te będą przyjęte Rozporządzeniem Ministra Rozwoju Regionalnego. Kwalifikacja projektów objętych zakresem tej pomocy na poziomie naboru wniosków do aktualizowanego Programu Rewitalizacji, uwzględniała podstawowe zasady określone w projekcie rozporządzenia.⁵⁵ Celowe jest, by przed złożeniem projektów Beneficjenci zapoznali się z ostatecznym brzmieniem rozporządzeniem, o ile uzyska ono moc prawną.

---

⁵⁵ Projekt w wersji z dnia 05 kwietnia 2009 r.

5) OCZEKIWANE WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘĆ

Program Rewitalizacji ma charakter zintegrowany. Oznacza to ujęcie wielu wybranych projektów w całość, pozwalającą na ukierunkowanie działań Miasta w zwalczaniu marginalizacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej dzielnic. Wskaźniki tak pojmowanego Programu przybierać mogą postać zagregowanych wskaźników produktów i rezultatów poszczególnych projektów. Agregacja wskaźników jest jednak skomplikowana ze względu na wstępny etap opracowywania założeń projektów, w wielu przypadkach przed opracowaniem studiów wykonalności. Ze względu na cele Programu i zbieżność z celami działania 7.1 Rewitalizacja miast RPO WP przyjęto dla Programu Rewitalizacji w latach 2007-2013 wskaźniki zaproponowane dla działania RPO WP. Program będzie odzwierciedlał organizacyjne możliwości Miasta i Beneficjentów Zewnętrznych w zakresie realizacji wskaźników RPO WP.

Ujęcie wskaźników osiągnięć Programu Rewitalizacji abstrahuje od informacji jednostkowych o projektach i bazuje na zagregowanych danych statystycznych. Zaproponowany w II Etapie Opracowania system aktualizowania i monitorowania Programu pozwoli w przyszłości na bardziej dokładne określenie kolejnych stanów bazowych, a co za tym idzie – zastosowanie dokładniejszych miar stanów przyszłych. Ograniczeniem metodologicznym opisywanego ujęcia jest konieczność uwzględnienia w Programie konkretnych zadań. Oznacza to w praktyce, że brak przygotowanych projektów i/lub niepozyskanie środków zewnętrznych na ich współfinansowanie może uniemożliwić lub znacznie ograniczyć realizację teoretycznych wskaźników Programu.⁵⁶ Mimo to w odniesieniu do syntetycznych wskaźników osiągnięć Programu przyjęto metodę ekspercką. Przewiduje się, że w wyniku jego realizacji nastąpią, opisane w poniższej tabeli, zmiany liczbowe, lub procentowe wskaźników.

Tabela 68. Przewidywane wskaźniki osiągnięć Programu Rewitalizacji

Lp.	Nazwa wskaźnika osiągnięć – kryterium	Miernik wskaźnika	Stan bazowy*	Stan po okresie 2007 – 2013
1	Poziom ubóstwa	Liczba członków rodzin (osób) korzystających ze świadczeń pomocy społecznej / 1000 mieszkańców	60	50
2	Bezpieczeństwo w Mieście	Wykrywalność przestępstw**	50%	60%
3	Poziom bezrobocia w Mieście	Spadek udziału długotrwale bezrobotnych w ogóle bezrobotnych	62,7%**	55%
4	Stan zasobów mieszkaniowych	Odsetek budynków w zasobach komunalnych wymagających znacznych remontów	7,7%	5%

⁵⁶ Por. podsumowanie wdrażania Programu w latach 2004-2006 w rozdziale „Realizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji w latach 2004-2006”.

Lp.	Nazwa wskaźnika osiągnięć – kryterium	Miernik wskaźnika	Stan bazowy*	Stan po okresie 2007 – 2013
5	Poziom przedsiębiorczości mieszkańców	Liczba podmiotów gospodarczych na 10000 mieszkańców	1137	1250

Uwagi:

*Stan bazowy podano na 2006 r.

** Stan na maj 2007 r.

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 69. Wskaźniki produktów i rezultatów Programu

Lp.	Nazwa wskaźnika osiągnięć – kryterium	Miernik wskaźnika	Stan bazowy	Stan po okresie 2007 – 2013
Wskaźniki produktu				
1	Liczba projektów zapewniających zrównoważony rozwój oraz poprawiający atrakcyjność miast i miasteczek	szt.	15 ¹	46
Wskaźniki rezultatu				
1	Powierzchnia odnowionych budynków	m ²	0	619,5 tys. ⁵⁷
2	Powierzchnia zagospodarowanych obszarów	ha	0	16,2
3	Liczba firm założonych na obszarach odnowionych	szt.	0	20
4	Liczba miejsc pracy utworzonych na obszarach odnowionych	szt.	0	30

*Stan bazowy podano na 2007 r..

¹ projekty ujęte w poprzedniej wersji LPR, których realizacja obejmowała okres 2007-2013.

⁵⁷ Powierzchnia użytkowa budynków

Va. PLAN DZIAŁAŃ PRZESTRZENNYCH W LATACH 2007 – 2013

Cele szczegółowe Celu 1 („P”)

Cel 1: „Poprawa jakości życia i standardów rozwiązań funkcjonalno – przestrzennych” na Obszarze Rewitalizacji wdrażany będzie poprzez realizację następujących celów szczegółowych:

Cel P.1. Zwiększanie kapitału urbanistycznego obszaru rewitalizowanego

Cel ten obejmuje m.in. działania polegające na: podnoszeniu standardu urbanistycznego obszaru rewitalizacji w zakresie jakości przestrzeni publicznych, parków, terenów zielonych i rekreacyjnych, budowy ścieżek rowerowych. Szczególnie istotne jest prowadzenie działań zmierzających do wykorzystania atrakcyjności kulturowego i naturalnego krajobrazu Miasta. Działania winny przy tym podnosić jakość – często nadmiernie ujednoliconych – wnętrz urbanistycznych osiedli mieszkaniowych.

Istotny element realizacji tego celu stanowią także przedsięwzięcia skierowane na powstrzymanie degradacji spółdzielczych osiedli mieszkaniowych w odniesieniu do przestrzeni publicznych i obiektów użyteczności publicznej.

Cel P.2. Przeciwdziałanie dekapitalizacji i degradacji zasobów mieszkaniowych

W ramach tego celu przewidziano realizację działań dotyczących przeciwdziałania dekapitalizacji i degradacji zasobów mieszkaniowych: komunalnych, spółdzielczych i zarządzanych przez wspólnoty. Dotyczy to w szczególności remontów, modernizacji, rewaloryzacji i konserwacji obiektów i zespołów zabytkowych oraz części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych. Projekty Celu P.2. będą realizowane wyłącznie na terenie Obszaru Wsparcia Projektów Mieszkaniowych.

Cel P.3. Animacja funkcjonalna i przeciwdziałanie dekapitalizacji i degradacji obiektów infrastruktury społecznej

W ramach celu wdrożone będą działania związane z potrzebami remontowymi i modernizacyjnymi obiektów infrastruktury społecznej. Odnosi się to w szczególności do budynków i otoczenia: placówek oświatowych, obiektów służby zdrowia, sportu i rekreacji. Działania powinny być ukierunkowane dwojako. Z jednej strony winno się prowadzić prace podnoszące standard funkcjonalny, techniczny i środowiskowy (termomodernizacja). Z drugiej – należy pamiętać o konieczności modernizacji obiektów w sposób umożliwiający wykorzystanie pu-

stosantów i zbędnych pomieszczeń dla animacji gospodarczej, turystycznej i kulturalnej (nowe powierzchnie użytkowe) oraz dla zwalczania wykluczenia społecznego (resocjalizacja młodzieży, rehabilitacja grup nieuprzywilejowanych).

Cel P.4. Aktywizacja społeczno – gospodarcza poprzez rozwój infrastruktury społecznej, kulturalnej i turystycznej

Cel ten obejmuje przede wszystkim: prace modernizacyjne i poprawę jakości przestrzeni i obiektów infrastruktury społecznej, ewentualnie – pustostanów, w celu animacji działań stymulujących rozwój społeczno-gospodarczy. Dotyczy to zwłaszcza obiektów zabytkowych w Śródmieściu. Cel obejmuje działania ukierunkowane w szczególności na rozwój turystyki oraz wspieranie świadczenia komercyjnych usług turystycznych i kulturalno-oświatowych. Projektami realizującymi cel są także – pośrednio – wszelkie działania niekomercyjne, zwiększające kulturalną atrakcyjność Miasta.

Cel P.5. Likwidacja uciążliwości komunikacyjnych

Cel obejmuje działania polegające na remontach istniejących dróg, mostów, rond, chodników, parkingów oraz oświetlenia ulicznego i sygnalizacji drogowej w obszarach rewitalizacji. W ramach celu będzie możliwa budowa parkingów w obszarze śródmieścia oraz na terenie osiedli mieszkaniowych. Ogólnie poprawa stanu ulic, chodników, ciągów i stref pieszych winna ograniczyć uciążliwości komunikacyjne tzn. podnieść standard życia oraz zwiększyć atrakcyjność dla nowych przedsięwzięć gospodarczych (w tym dla turystyki).

Cel P.6. Rozwój infrastruktury technicznej

Cel ukierunkowany jest na likwidację istniejących braków w infrastrukturze technicznej (m.in. kanalizacji, wodociągów, mediów, sieci teleinformatycznych) w szczególności w obszarze Śródmieścia oraz powojennych osiedli blokowych.

Cel P.7. Likwidacja uciążliwości środowiskowych

Cel dotyczy likwidacji hałasu i zanieczyszczeń powietrza, związanych ze skupieniem lokalizacji największych zakładów pracy i firm przemysłowych w pobliżu centrum Miasta oraz redukcji zanieczyszczeń ze źródeł tzw. niskiej emisji (wykorzystywanej w ogrzewaniu budynków i wody użytkowej).

Projekty realizujące Cel przestrzenny przedstawiono w poniższej tabeli. Projekty te oznaczono symbolem P, przy czym w przypadku projektów realizujących Cel P.2 – oznaczono je

symbolem P.M, a w przypadku pozostałych projektów przestrzennych – P.R. Wyróżniono dwa projekty, uznane przez Gminę Miasto Rzeszów jako priorytetowe zadania w okresie 2007-2013 (P.R.4. Poprawa infrastruktury sportowej poprzez przebudowę stadionu miejskiego w Rzeszowie oraz P.R.24. Rewitalizacja obszarów miejskich w Rzeszowie – etap I).

Tabela 70. Projekty przestrzenne realizujące cel P.2. zlokalizowane w Obszarze Wsparcia do objęcia Projektami Mieszkaniowymi

Symbol projektu	Nazwa planowanego działania	Etapy działania z czasem realizacji	Oczekiwane rezultaty	Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu	Koszty do poniesienia (tys. zł)
P.M.01	Przebudowa instalacji grzewczych w budynkach wspólnot mieszkaniowych	2008 - 2013	liczba budynków poddanych przebudowie infrastruktury technicznej - 24	Gmina Miasto Rzeszów	3614,0
P.M.02	Przebudowa instalacji grzewczych w budynkach komunalnych	2008 - 2013	liczba budynków poddanych przebudowie infrastruktury technicznej - 39	Gmina Miasto Rzeszów	6600,7
P.M.03	Przebudowa budynku przy ul. Piłsudskiego 5	2008-2012	liczba wyremontowanych budynków - 1	Gmina Miasto Rzeszów	2500,0
P.M.04	Wymiana instalacji elektrycznej (aluminiowej) w budynkach mieszkalnych wielorodzinnych	2008 - 2013	wzrost bezpieczeństwa mieszkańców - 9144 osoby	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa	9996,7
P.M.05	Renowacja elewacji południowo-zachodniej wraz z instalacją baterii słonecznych wspomagających system c.o. I produkcji ciepłej wody użytkowej - budynek mieszkalny ul. Lisa Kuli 11 w Rzeszowie	2009	liczba mieszkań - 30; zmniejszenie zużycia energii cieplnej - 10%	Wspólnota mieszkaniowa budynku Lisa Kuli 11 (Zarządca S.M. "Nowe Miasto" w Rzeszowie)	550,0
P.M.06	Modernizacja budynków mieszkalnych wielorodzinnych wspólnot mieszkaniowych będących w zarządzie SM "Projektant"	2008-2013	liczba wyremontowanych budynków - 8	Zarządca Spółdzielnia Mieszkaniowa "Projektant"	1000,0
P.M.07	Modernizacja instalacji odgromowej w budynkach mieszkalnych wielorodzinnych	2008 - 2013	wzrost bezpieczeństwa mieszkańców - 5 267 osób	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa	1189,0
P.M.08	Wykonanie wewnętrznej instalacji centralnej ciepłej wody w budynkach mieszkalnych	2007- 2013	zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańcom - 3 813 osób	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa	9980,0
P.M.09	Renowacja tynków cienkowarstwowych ścian zewnętrznych budynków mieszkalnych - czyszczenie tynków z alg, glonów, grzybów	2008-2013	liczba zmodernizowanych budynków - 52; liczba mieszkań w zmodernizowanych budynkach - 3356, powierzchnia ścian poddanych renowacji - 62870 mkw.	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa	9430,5
P.M.10	Ratujemy zabytkową kamienicę w freskiem wg Wiedemanna - remont, przebudowa zabytkowej kamienicy znajdującej się w ścisłym centrum reprezentacyjnym miasta (przy pomniku Lisa Kuli, pomiędzy klasztorem Bernardynów, Teatrem i kościołem Fary)	2010-2012	powierzchnia wyremontowanych i zrewaloryzowanych obiektów zabytkowych - 1004,8 m ² nowa oferta turyistyczna - 1 szt. nowe lokale użytkowe na obszarze zrewitalizowanym - 2 szt.	Wspólnota mieszkaniowa nieruchomości położonej w Rzeszowie przy ul. Sokoła 2	2700,0
P.M.11	Bezpieczeństwo i racjonalizacja zużycia energii w blokach mieszkalnych	2011-2012	liczba mieszkań z możliwością likwidacji podgrzewaczy gazowych - 396 szt. liczba mieszkańców objętych programem - 1200 os. Szacunkowe roczne zmniejszenie zużycia gazu w blokach objętych programem - 130 tys. m ³	Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko – Własnościowa w Rzeszowie	1200,0
P.M.12	Likwidacja piecyków gazowych w łazienkach budynku przy ul. Podwisłocze 16 w Rzeszowie - Przebudowa instalacji zaopatrzenia i rozprowadzania wody - wprowadzenie instalacji zasilanej z systemu ciepłowniczego MPEC w Rzeszowie	2011	liczba mieszkań z możliwością likwidacji podgrzewaczy gazowych - 196 szt. Ograniczenie ilości substancji powstających przy spalaniu gazu: CO - 70 kg/rok, tlenki azotu - 150 kg/rok, CO ₂ - 150 t/rok	Wspólnota mieszkaniowa budynku przy ul. Podwisłocze 16 (Zarządca S.M. "Nowe Miasto" w Rzeszowie)	550,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków.

Tabela 71. Projekty przestrzenne (ingerencje poza tkanką mieszkaniową)

Symbol projektu	Nazwa planowanego działania	Etapy działania z czasem realizacji	Oczekiwane rezultaty	Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu	Koszty do poniesienia (tys. zł)
P.R.1	Rewitalizacja miasta Rzeszowa poprzez odnowę parków miejskich - Park im. Inwalidów Wojennych, Park Jedności Polonii z Macierzą, Ogród Miejski im. Solidarności	2010 -2013	Liczba nowych ofert/nowych imprez turystycznych, kulturalnych , sportowych 100 szt./rok Ilość uczestników nowych imprez /korzystających z nowych ofert lub infrastruktury 100 000 os./rok	Gmina Miasto Rzeszów	12500,0
P.R.2	Rewitalizacja zabytkowego zespołu dworsko – parkowego w Rzeszowie – Słocinie na cele społeczne	2010 – 2012	Ilość nowych jednostek gospodarczych zlokalizowanych na obszarze rewitalizowanym 1szt. Liczba miejsc pracy utworzonych na obszarach odnowionych 6 szt. Liczba nowych ofert/nowych imprez turystycznych, kulturalnych, sportowych 3 szt. Ilość uczestników nowych imprez/korzystających z nowych ofert lub infrastruktury 1 500 os./rok	Diecezja Rzeszowska - lider konsorcjum; Parafia Rzymsko-Katolicka pod wezwaniem Św. Rocha Rzeszów – Słocina, Gmina Miasto Rzeszów - partnerzy	22897,3
P.R.3	Rewitalizacja zabytkowego zespołu dworsko – parkowego w Rzeszowie – Słocinie na cele społeczne - Rewitalizacja zabytkowego parku na Osiedlu Słocina	2010 -2012	Liczba nowych ofert/nowych imprez turystycznych, kulturalnych , sportowych 25 szt./rok Ilość uczestników nowych imprez /korzystających z nowych ofert lub infrastruktury 25 000 os./rok	Gmina Miasto Rzeszów	2420,0
P.R.4	Zabytkowy Konwent oo. Bernardynów w Rzeszowie z ogrodami i centrum religijno-kulturowym	2008-2011	Powierzchnia odnowionych budynków Powierzchnia zagospodarowanych terenów liczba nowych miejsc pracy	Prowincja oo. Bernardynów w Krakowie, Klasztor oo. Bernardynów w Rzeszowie	24886,0
P.R.5	Rewitalizacja parków Śródmieścia i obszarów mieszkaniowych miasta Rzeszowa	2007-2010	powierzchnia zagospodarowanych terenów zielonych 34,4 ha	Gmina Miasto Rzeszów - Miejski Zarząd Dróg i Zieleni	20 000,0
P.R.6	Remont kapitalny budynków zabytkowych	2008 - 2013	ilość nowych jednostek gospodarczych zlokalizowanych na obszarze rewitalizowanym - 9	Gmina Miasto Rzeszów	7 680,0
P.R.7	Przebudowa parkingów osiedlowych na wielopoziomowe	2010 - 2013	ilość nowych jednostek gospodarczych zlokalizowanych na obszarze rewitalizowanym - 3	Gmina Miasto Rzeszów	9900,0
P.R.8	Poprawa infrastruktury sportowej poprzez przebudowę stadionu miejskiego w Rzeszowie	2007 - 2012	wzrost liczby uczestników nowych imprez - 30 %	Gmina Miasto Rzeszów	8000,0
P.R.9	Remont, przebudowa i rozbudowa siedziby Komendy Miejskiej Policji w Rzeszowie	2010-2013	Poprawa jakości pracy w instytucji publicznej Poprawa jakości obsługi interesanta	KWP w Rzeszowie	11 934,0
P.R.10	Zmiana technologii zbierania, składowania i segregacji odpadów z gosp. domowych (kontenery podziemne np. syst. OTTO)	2008 - 2010	powierzchnia udostępniona - 750 m ² ; zmniejszenie kosztów wywozu śmieci (segregacja)	Spółdzielnia Mieszkaniowa "Nowe Miasto" w Rzeszowie	1350,0
P.R.11	Przykrycie potoku Mikoska	2008-2010	powierzchnia udostępnionych obszarów inwestycyjnych - 0,77 ha	Gmina Miasto Rzeszów	5000,0
P.R.12	Modernizacja budynków oraz przebudowa dachu basenu krytego ROSiR	2007 - 2013	nowa oferta: nauka pływania, zawody sportowe, rekreacja	Gmina Miasto Rzeszów	1894,7

Symbol projektu	Nazwa planowanego działania	Etapy działania z czasem realizacji	Oczekiwane rezultaty	Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu	Koszty do poniesienia (tys. zł)
P.R.13	Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej na terenie miasta Rzeszowa - podprojekt Nr 1: Modernizacja Szkoły Podstawowej nr 19 ul. P. Skargi - podprojekt Nr 2: Budynek Zespołu Szkół Energetycznych przy ul. Batalionów Chłopskich - podprojekt Nr 3: Modernizacja Zespołu Szkół Muzycznych Nr 1 ul. Chopina32 - podprojekt Nr 4: Modernizacja budynku Zespołu Szkół Nr 2 przy ul. Rejtana - podprojekt Nr 5: Modernizacja budynku żłobka Nr 9 ul. Podwisłocze 20B - podprojekt Nr 6: Modernizacja budynku żłobka Nr 8 ul. Pułaskiego 3B - podprojekt Nr 7: Modernizacja budynku żłobka Nr 3 ul Rataja - podprojekt nr 8: Budynek Przedszkola Publicznego Nr 42 - podprojekt Nr 9: Modernizacja budynku Zespołu Szkół Samochodowych, ul. Warszawska 26A - podprojekt Nr 10: Modernizacja budynku Zespołu Szkół Nr 3 - podprojekt Nr 11: Modernizacja dachu i elewacji Szkoły Podstawowej Nr 5 – Słocina - podprojekt Nr 12: Modernizacja budynku Szkoły Podstawowej Nr 17 ul. Bulwarowa 1 - podprojekt Nr 13: Modernizacja budynku Szkoły Podstawowej Nr 2, ul. Kamińskiego 12 - podprojekt Nr 14: Wykonanie elewacji z dociepleniem budynków Szpitala Miejskiego w Rzeszowie	2007 – 2011	poprawa warunków pracy i nauki, zmniejszenie kosztów eksploatacji, poprzez oszczędność w zakupie energii	Gmina Miasto Rzeszów	19247,0
P.R.14	Remont zabytkowej kamienicy Rzeszów Rynek 8	2007-2012	powierzchnia zrewaloryzowanych obiektów zabytkowych udostępnianych na cele kulturalne i społeczne (ośrodek promocji architektury) - 500 mkw., wzrost atrakcyjności turystycznej odwiedzających obszary miejskie i budynki historyczne; stworzenie ośrodka kultury (promocja architektury)	Stowarzyszenie Architektów Polskich Oddział Rzeszów	1 000,0
P.R.15	Remont i przebudowa ciągów pieszych wraz z budową ścieżek rowerowych	2008 - 2010	wzrost atrakcyjności terenów publicznych - nowe imprezy turystyczne i sportowe	Spółdzielnia Mieszkaniowa "Nowe Miasto" w Rzeszowie	660,0
P.R.16	Remont, przebudowa budynku laboratorium kryminalistycznego na siedzibę II Komisariatu Policji KMP w Rzeszowie	2010-2013	Poprawa jakości pracy w instytucji publicznej Poprawa jakości obsługi interesanta	KWP w Rzeszowie	2 700,0
P.R.17	Budowa Sali sportowej przy Zespole Szkół Ogólnokształcących nr 2	2008-2010	nowe oferty/ imprezy sportowe	Gmina Miasto Rzeszów	100 000,0

Symbol projektu	Nazwa planowanego działania	Etapy działania z czasem realizacji	Oczekiwane rezultaty	Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu	Koszty do poniesienia (tys. zł)
P.R.18	Rewitalizacja obszarów miejskich w Rzeszowie wraz z instalacją monitoringu na obiektach i terenie rewitalizowanym– etap I: Podprojekt 1: Modernizacja budynku II Liceum Ogólnokształcącego ul. ks. J.Jałowego w Rzeszowie Podprojekt 2: Modernizacja budynku Zespołu Szkół Ogólnokształcących Nr 2 Podprojekt 3: Zagospodarowanie terenu w rejonie budynków Nr 3, 5, 7, 9, 11 przy ul. Spiechowicza	2007 - 2011	Poprawa warunków pracy i nauki Likwidacja uciążliwości komunikacyjnych poprawa bezpieczeństwa, zmniejszenie zagrożenia patologiami, poprawa ład przestrzennego	Gmina Miasto Rzeszów	10 000,0
P.R.19	Budowa i modernizacja Zespołu Szkół Gospodarczych: Podprojekt 1 - Budowa budynku dydaktycznego, Podprojekt 2 - Modernizacja istniejących budynków	2007-2010	nowe miejsca pracy i nauki	Gmina Miasto Rzeszów	17 188,0
P.R.20	Budowa budynku administracyjnego – segmentów nr I i nr II oraz budynku garażowego dla KWP w Rzeszowie	2010-2013	Poprawa jakości pracy w instytucji publicznej Poprawa jakości obsługi interesanta	KWP w Rzeszowie	54 500,0
P.R.21	Modernizacja i rozbudowa sieci ciepłowniczej Rzeszowa zakres 2008 r. do 2014 r. w obszarze rewitalizacji	2008 - 2014	zmniejszenie uciążliwości środowiskowych, ograniczenie strat ciepła	RGK SP. Z O.O. MPEC - Rzeszów	29860,0
P.R.22	Przebudowa budynków Podkarpackiego Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej z przeznaczeniem na Ośrodek Rehabilitacyjno-Rekreacyjny "Sport dla wszystkich, zdrowie dla każdego"	2010 -2013	powierzchnia ogółem wyremontowanych obiektów zabytkowych - 1600 m2 nowa substancja budowlana - 300 m2, gabinety kinezyterapeutyczne i fizjoterapeutyczne - 12 szt. pokoje noclegowe - 15 szt. sale fitness - 2 szt. sale wykładowe - 2 szt.	Podkarpackie Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej w Rzeszowie	10000,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków.

Vb. PLAN DZIAŁAŃ GOSPODARCZYCH W OKRESIE 2007 – 2015

Cele szczegółowe Celu 2 („G”)

Cel 2: „**Tworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju gospodarczego**” wdrażany będzie poprzez realizację następujących celów szczegółowych:

Cel G.1. Wzrost udziału sektorów gospodarki opartej na wiedzy oraz sektora usług w rynku pracy i w dochodach ze sprzedaży towarów i usług

Realizacja Celu następować będzie poprzez projekty podnoszące atrakcyjność lokowania nowych firm z sektora wysokich technologii i usług komercyjnych (m.in. finansowych, doradczych, kulturalnych, gastronomicznych) w Obszarze Rewitalizacji, a w szczególności – na terenie Starówki. Cel niniejszy obejmuje projekty niejako oddziałujące na całe otoczenie, zachęcające do nowych inicjatyw w bezpośrednim sąsiedztwie. Dotyczy to głównie małych i średnich przedsiębiorstw, prowadzących nieuciążliwą dla otoczenia działalność, często w powiązaniu z miejscem zamieszkania. Warunek przyjaznego sąsiedztwa z mieszkańcami istniejących zasobów winien być traktowany, jako istotne kryterium lokalizacji nowych inicjatyw.

Cel G.2. Rozwój zasobów i wzrost atrakcyjności lokali użytkowych

Działania Celu – to inwestycje polegające na budowie nowych, remontach istniejących lokali użytkowych oraz adaptacji i przebudowie innych lokali, w tym o charakterze poprodukcyjnym (przede wszystkim pod działalność usługową). Ważnym elementem realizacji celu będą działania termomodernizacyjne, podnoszące standard środowiskowy modernizowanych obiektów. Cel ten obejmuje wspieranie lokowania w obszarze rewitalizowanym różnorodnych nowych form działalności usługowej, podnoszącej standard życia i obsługi mieszkańców (pralnie, zakłady rzemieślnicze, punkty napraw, oddziały firm finansowych), a także tworzenie warunków dla rozwoju branż zanikających. Do Celu G.2., dotyczącego działań w obrębie konkretnych lokalizacji, odnoszą się uwagi, poczynione powyżej w odniesieniu do Celu G.1.

Cel G.3. Podnoszenie poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych pracowników oraz tworzenie nowych miejsc pracy

Cel polega na realizacji projektów, ukierunkowanych na wzrost dostępności do programów szkoleniowych i przekwalifikowań, na rozwój oferty kształcenia ustawicznego oraz wspieranie rozwoju wyższych uczelni. Cel obejmuje także działania ukierunkowane na

powstawanie miejsc pracy dla osób z grup nieuprzywilejowanych na rynku pracy, a także tworzenie elastycznych miejsc pracy (telepraca, samo zatrudnienie).

Cel G.4. Rozwój usług obsługi biznesu

Projekty, wdrażające Cel G.4. ukierunkowane są na tworzenie instytucji wspierania przedsiębiorczości, inkubatorów przedsiębiorczości, lokalizację w obszarze rewitalizowanym, szczególnie na terenie osiedli mieszkaniowych, firm świadczących usługi doradcze, prawnicze, księgowe, biurowe.

Projekty realizujące działania gospodarcze

Projekty realizujące działania gospodarcze przedstawia tabela poniżej. Źródła finansowania projektów zgłoszonych do LPR zawarto w Planie Finansowym Programu. Projekty realizujące Cel gospodarczy przedstawiono w poniższej tabeli. Projekty te oznaczono symbolem G, przy czym w przypadku projektów realizowanych przez spółdzielnie mieszkaniowe i zarządców nieruchomości na obszarze do wsparcia Projektami mieszkaniowymi – oznaczono je symbolem G.M, a w przypadku pozostałych projektów gospodarczych – M.R.

Tabela 72. Projekty realizujące cel gospodarczy (G)

Symbol projektu	Nazwa planowanego działania	Etapy działania z czasem realizacji	Oczekiwane rezultaty	Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu	Koszty do ponieśienia (tys. zł)
G.R.1	Budowa Miejskiego Placu Targowego	2008 - 2012	liczba nowych miejsc pracy - 850	Gmina Miasto Rzeszów	2 000,0
G.R.2	Termomodernizacja pawilonów usługowych H - 2 przy I. Podwisłocze i H - 1 przy ul. Pelczara	2009	zmniejszenie zużycia energii cieplnej 15% - 25%	Spółdzielnia Mieszkaniowa "Nowe Miasto" w Rzeszowie	2 200,0
G.R.3	Usunięcie i utylizacja odpadów komunalnych składowanych do końca lat 60 - tych przy ul. Dołowej w Rzeszowie	2008	powierzchnia udostępnionych obszarów inwestycyjnych - 5,5 ha powierzchnia udostępniona pod nowe lokale użytkowe - 1000 mkw.; ilość nowych mieszkań - 200	Spółdzielnia Mieszkaniowa "Nowe Miasto" w Rzeszowie - Gmina Miasto Rzeszów	4000,0
G.R.4	Wykonanie konstrukcji dachu pawilonu przy ul. Pułaskiego 3	2008 - 2013	uzyskanie nowej powierzchni użytkowej - 400 mkw.	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa	8 500,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków.

Vc. PLAN DZIAŁAŃ SPOŁECZNYCH W OKRESIE 2007–2015

Cele szczegółowe Celu 3 („S”)

Cel 3: „Wspieranie integracji społecznej i przeciwdziałanie wykluczeniu” wdrażany będzie poprzez realizację następujących celów szczegółowych:

Cel S.1. Wzrost poczucia bezpieczeństwa publicznego mieszkańców i wzrost wykrywalności przestępstw

Cel ten związany jest z:

- realizacją programów przeciwdziałania patologiom społecznym,
- budową zaufania obywateli do instytucji państwa odpowiedzialnych za bezpieczeństwo,
- tworzeniem stref bezpieczeństwa i monitoringu.

Cel S.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu marginalizowanych grup społecznych

Wśród priorytetowych zadań należy wymienić działania na rzecz:

- podnoszenia poziomu aktywności zawodowej kobiet;
- tworzenia warunków pełnej integracji społecznej (dostępność przestrzeni publicznych, miejsca pracy, standard życia i obsługi) osób niepełnosprawnych;
- programów socjalizacyjnych oraz tworzenia odpowiedniej oferty edukacyjnej, kulturalnej i sportowej dla osób zagrożonych ubóstwem i „dziedzicznym bezrobociem”;
- przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu bezdomnych.

Cel obejmuje działania aktywizujące grupy nieuprzywilejowane poprzez poszerzenie świadomości społecznej i umożliwienie bezpośredniego udziału w tworzeniu wartości związanych z kulturą i sztuką.

Cel S.3. Zapewnienie odpowiedniego standardu opieki nad osobami niepełnosprawnymi, starszymi i chorymi oraz dziećmi

Cel obejmuje tworzenie i poprawę warunków dla realizacji programów profilaktyki, rehabilitacji i rekreacji oraz terapii zajęciowej i terapii przez sztukę. Prace modernizacyjne winny być ukierunkowane zarówno na podniesienie standardu obsługi i poszerzenie bazy dla osób potrzebujących opieki, jak i na rozszerzenie form funkcjonowania placówek w postaci działań rehabilitacyjnych, udostępniania miejsc pobytu dziennego dla osób wymagających opieki, poradnictwa, działań resocjalizacyjnych.

Cel S.4. Budowanie płaszczyzny współpracy i partnerstwa z aktywnymi społecznie mieszkańcami (zrzeszonymi w organizacjach pozarządowych i niezrzeszonymi)

Tworzenie i wspieranie projektów partnerstwa władz publicznych i mieszkańców w celu aktywizacji obszarów rewitalizowanych.

Projekty realizujące działania społeczne

Projekty realizujące działania społeczne przedstawia poniższa tabela. Propozycję źródeł finansowania poszczególnych projektów zgłoszonych do LPR zawarto w Planie Finansowym Programu. Projekty realizujące cel społeczny oznaczono symbolem S.

Tabela 73. Projekty realizujące cel społeczny.

Symbol projektu	Nazwa planowanego działania	Etapy działania z czasem realizacji	Oczekiwane rezultaty	Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu	Koszt całkowity w tys. zł
S.R.01	Modernizacja obiektu Pogotowia Opiekuńczego przy ul. Unii Lubelskiej	2006-2010	zmniejszenie kosztów eksploatacji obiektu, podniesienie standardu usług publicznych	Gmina Miasto Rzeszów	510,0
S.R.02	Adaptacja pomieszczeń Izby Wyrzeźwień dla Poradni Leczenia Uzależnień	2008-2013	oszczędność energii cieplnej, podniesienie standardu usług publicznych - wzrost liczby osób którym udzielana jest pomoc	Gmina Miasto Rzeszów	634,10
S.R.03	Budynek Młodzieżowego Domu Kultury przy ul. Piłsudskiego 25 - modernizacja	2004-2011	nowe oferty/ imprezy kulturalne	Gmina Miasto Rzeszów	670,0
S.R.04	Wykonanie monitoringu w zespołach budynków mieszkalnych przy ul. Pułaskiego, Piastów, Dąbrowskiego, Marszałkowska, Konopnickiej, Kochanowskiego, Podchorążych, Skargi, Sienkiewicza, Kosynierów, Krakowska, Starzyńskiego, Mikołajczyka, Ofiar Katynia, Prymasa 1000-lecia, Ślusarczyka, Obrońców Poczty Gdańskiej, Kolbego	2008-2012	wzrost bezpieczeństwa mieszkańców - 20 640 osób	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa	1 850,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków.

VI. PLAN FINANSOWY REALIZACJI REWITALIZACJI NA LATA 2007 – 2015

Źródła finansowania Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie w latach 2007 – 2013 przedstawia poniższa tabela. Planowane nakłady na realizację Programu ujęto przy uwzględnieniu następujących źródeł finansowania:

- Budżet Miasta,
- Budżet państwa,
- Środki prywatne,
- Środki UE,
- Inne.

Poniższe tabele przedstawiają ramowy plan finansowania projektów Programu Rewitalizacji w bieżącym okresie programowania, tzn. w latach 2007 – 2013. Należy podkreślić, że stadium przygotowania projektów, ze względu na nieopracowane studia wykonalności, pozwala oszacować w Programie jedynie maksymalne potencjalne zaangażowanie środków Unii Europejskiej (wg aktualnych i/lub projektowanych w warunków pozyskania środków z EFRR w ramach działania 7.1. Rozwój miast RPO WP).⁵⁸ Zarówno zatem poziom kosztów kwalifikowanych projektów i całego Programu, jak i udział poszczególnych źródeł finansowania mogą ulec znaczącym zmianom. Nie pozwoliło to także na oszacowanie poziomu potencjalnego finansowania krzyżowego projektów.

Tabela 74. Ramowy plan finansowy Programu Rewitalizacji wg celów głównych Programu – lata 2007-2015

Projekty Programu zagregowane wg celów		Koszty całkowite w tys. zł	Koszty kwalifikowane w tys. zł
Cel 1	Poprawa jakości życia i standardów rozwiązań funkcjonalno – przestrzennych, w tym:	332 928,0	216 677,7
	Cel P.2. Przeciwdziałanie dekapitalizacji i degradacji zasobów mieszkaniowych	49 311, 0	43 186, 2
Cel 2	Tworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju gospodarczego	16 700,0	16 700,0
Cel 3	Wspieranie integracji społecznej i przeciwdziałanie wykluczeniu	3 664,1	3 484,1
Razem		353 292,1	236 861,8
	Zarządzanie Programem - 0,5% kosztów Programu	1 766,5	0
Ogółem Program Rewitalizacji		355 058,6	236 861,8

Źródło: Opracowane własne

⁵⁸ Przyjęto zapisy Szczegółowego Opisu Priorytetów RPO WP z 02.09.2008 r. oraz projektu rozporządzenia Ministra Rozwoju Regionalnego w sprawie udzielania pomocy na rewitalizację w ramach regionalnych programów operacyjnych z 05.04.2009 r.

Całkowity koszt projektów zgłoszonych we wnioskach do Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie wynosi ok. 353,3 mln zł. Przyjmując wysokość nakładów na zarządzanie Programem na poziomie 0,5%, należy spodziewać się powiększenia kosztów o ok. 1,8 mln zł do 2013 r. Łącznie projekty objęte programem, wraz z systemem zarządzania sięgają kwoty ok. 355,1 mln zł.

Kolejne tabele zawierają zestawienia maksymalnych kosztów kwalifikowanych wg zakładanych źródeł finansowania.

W bieżącym okresie programowania (2007 – 2013) środki budżetu Miasta stanowić będą 8,4% kosztów kwalifikowanych Programu i ok. 19,8 mln zł (bez kosztów zarządzania Programem). Zapotrzebowanie na środki Unii Europejskiej – to ok. 180 mln zł (76 % kosztów kwalifikowanych). Pokrycie kosztów niekwalifikowanych projektów w wysokości ok. 118,2 mln zł wymaga przez wnioskodawców zaangażowania dodatkowych środków własnych lub poszukiwania bardziej złożonych mechanizmów finansowania. Łącznie udział środków innych niż UE na realizację Programu sięgnąć musi co najmniej ok. 175mln zł (w tym 173,3 mln na realizację projektów i 1,8 mln na koordynację Programu).

Tabela 75. Koszty kwalifikowane w okresie programowania 2007 – 2015 w podziale na źródła pochodzenia środków (dane w tys. zł)

Zagregowane elementy Programu	Koszt kwalifikowany ogółem	Budżet JST	Budżet państwa	Środki prywatne	Środki UE	Inne
Cel 1 Poprawa jakości życia i standardów rozwiązań funkcjonalno – przestrzennych	223 169,3	20 211,4	3 405,0	19 203,1	174 126,7	6 223,1
- w tym projekty w ramach pomocy na rewitalizację	38 406,2	0,0	0,0	19 203,1	19 203,1	0,0
Cel 2 Tworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju gospodarczego	16 700,0	300,0	0,0	7 350,0	9 050,0	0,0
- w tym projekty w ramach pomocy na rewitalizację	14 700,0	0,0	0,0	7 350,0	7 350,0	0,0
Cel 3 Wspieranie integracji społecznej i przeciwdziałanie wykluczeniu	13 242,5	1 708,9	0,0	925,0	10 608,7	0,0
- w tym projekty w ramach pomocy na rewitalizację	1 850,0	0,0	0,0	925,0	925,0	0,0
Razem - projekty	253 111,8	22 220,3	3 405,0	27 478,1	193 785,3	6 223,1
- w tym projekty w ramach pomocy na rewitalizację	54956,2	0,0	0,0	27478,1	27478,1	0,0
Udział źródeł finansowania	100,0%	8,8%	1,3%	10,9%	76,6%	2,5%

Źródło: Opracowane własne

Analizując zaangażowanie samorządu Rzeszowa w realizację Programu Rewitalizacji należy podkreślić, że:

- sposób finansowania każdego z zadań będzie musiał być opracowany szczegółowo w studium wykonalności projektu, przy czym zasadniczą kwestię stanowić będzie ostateczny maksymalny możliwy udział środków Unii Europejskiej, w przypadku projektów generujących dochód, a także sposób przejściowego wyłożenia środków, do czasu refinansowania przez Unię Europejską,
- w zależności od usytuowania organizacyjnego Operatora Programu (o czym – w kolejnych rozdziałach), Miasto będzie musiało uczestniczyć częściowo w kosztach zarządzania Programem lub pokryć te koszty w całości.

Szczegółowy ramowy plan finansowy Programu i poszczególnych projektów zawiera poniższa tabela.

W tabeli wydzielono projekty finansowane w ramach pomocy na rewitalizację, zgodnie z projektem Rozporządzenia MRR w sprawie udzielania pomocy na rewitalizację w ramach RPO (projekt z dnia 5 kwietnia 2009 r.)

Tabela 76. Ramowy plan finansowy Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie i poszczególnych projektów w latach 2007-2015

Symbol projektu	Nazwa zadania	Wnioskodawca	Okres realizacji projektu	Koszt całkowity w zł	Szacunkowy koszt kwalifikowany w zł	Oczekiwany udział środków UE	Planowany udział własny	Źródła finansowania LPR w latach 2007 - 2015				
						% kosztów kwalifikowanych		Budżet JST	Budżet państwa	Środki prywatne	Środki UE	Inne
OGÓLEM – PROGRAM REWITALIZACJI				355 058 567	236 861 852	76,0%	24,0%	74 049 292	49 839 000	27 678 125	179 972 887	23 519 263
Zarządzanie Programem				1 766 461	0	0%	100%	1 766 461	0	0	0	0
PROJEKTY PROGRAMU REWITALIZACJI UBIEGAJĄCE SIĘ O WSPARCIE RPO WP (PRZESTRZENNE, GOSPODARCZE I SPOŁECZNE)				353 292 106	236 861 852	76,0%	24,0%	72 282 831	49 839 000	27 678 125	179 972 887	23 519 263
DZIAŁANIA PRZESTRZENNE OGÓLEM				332 928 006	216 677 752	77,8%	22,2%	71 557 716	49 839 000	19 403 125	168 608 902	23 519 263
Nie stanowiące pomocy na rewitalizację				294 321 756	178 271 502	83,8%	16,2%	71 557 716	49 839 000	0	149 405 777	23 519 263
Stanowiące pomoc na rewitalizację				38 606 250	38 406 250	50,0%	50,0%	0	0	19 403 125	19 203 125	0
Działania przestrzenne w zakresie mieszkalnictwa				49 310 968	43 186 250	55,5%	44,5%	6 943 218	0	18 398 125	23 969 625	0
Nie stanowiące pomocy na rewitalizację				12 714 718	6 790 000	85,0%	15,0%	6 943 218	0	0	5 771 500	0
P.M.01	Przebudowa instalacji grzewczych w budynkach wspólnot mieszkaniowych	Gmina Miasto Rzeszów	2008 - 2013	3 614 000	1 650 000	85%	15%	2 211 500	0	0	1 402 500	0
P.M.02	Przebudowa instalacji grzewczych w budynkach komunalnych	Gmina Miasto Rzeszów	2008 - 2013	6 600 718	2 640 000	85%	15%	4 356 718	0	0	2 244 000	0
P.M.03	Przebudowa budynku przy ul. Piłsudskiego 5	Gmina Miasto Rzeszów	2008 - 2012	2 500 000	2 500 000	85%	15%	375 000	0	0	2 125 000	0
Stanowiące pomoc na rewitalizację				36 596 250	36 396 250	50,0%	50,0%	0	0	18 398 125	18 198 125	0
P.M.04	Wymiana instalacji elektrycznej (alumi- niowej) w budynkach mieszkalnych wielo- rodzinnych	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa	2008 - 2013	9 996 750	9 996 750	50%	50%	0	0	4 998 375	4 998 375	0
P.M.05	Renowacja elewacji południowo- zachodniej wraz z instalacją baterii sło- necznych wspomagających system c.o. I produkcji ciepłej wody użytkowej - budy- nek mieszkalny ul. Lisa Kuli 11 w Rzeszo- wie	Wspólnota mieszkaniowa budynku Lisa Kuli 11 (Za- rządcą S.M. "Nowe Miasto" w Rzeszowie)	2009	550 000	550 000	50%	50%	0	0	275 000	275 000	0

Symbol projektu	Nazwa zadania	Wnioskodawca	Okres realizacji projektu	Koszt całkowity w zł	Szacunkowy koszt kwalifikowany w zł	Oczekiwany udział środków UE	Planowany udział własny	Źródła finansowania LPR w latach 2007 - 2015				
						% kosztów kwalifikowanych		Budżet JST	Budżet państwa	Środki prywatne	Środki UE	Inne
P.M.06	Modernizacja budynków mieszkalnych wielorodzinnych wspólnot mieszkaniowych będących w zarządzie SM "Projektant"	Zarządca Spółdzielnia Mieszkaniowa "Projektant"	2008-2013	1 000 000	800 000	50%	50%	0	0	600 000	400 000	0
P.M.07	Modernizacja Instalacji odgromowej w budynkach mieszkalnych wielorodzinnych	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa	2008 - 2013	1 189 000	1 189 000	50%	50%	0	0	594 500	594 500	0
P.M.08	Wykonanie wewnętrznej instalacji centralnej ciepłej wody w budynkach mieszkalnych	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa	2007- 2013	9 980 000	9 980 000	50%	50%	0	0	4 990 000	4 990 000	0
P.M.09	Renowacja tynków cienkowarstwowych ścian zewnętrznych budynków mieszkalnych - czyszczenie tynków z alg, glonów, grzybów	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa	2008-2013	9 430 500	9 430 500	50%	50%	0	0	4 715 250	4 715 250	0
P.M.10	Ratujemy zabytkową kamienicę w freskiem wg Wiedemanna - remont, przebudowa zabytkowej kamienicy znajdującej się w ścisłym centrum reprezentacyjnym miasta (przy pomniku Lisa Kuli, pomiędzy klasztorem Bernardynów, Teatrem i kościołem Fary)	Wspólnota mieszkaniowa nieruchomości położonej w Rzeszowie przy ul. Sokoła 2	2010-2012	2 700 000	2 700 000	50%	50%	0	0	1 350 000	1 350 000	0
P.M.11	Bezpieczeństwo i racjonalizacja zużycia energii w blokach mieszkalnych	Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko – Własnościowa w Rzeszowie	2011-2012	1 200 000	1 200 000	50%	50%	0	0	600 000	600 000	0
P.M.12	Likwidacja piecyków gazowych w łazienkach budynku przy ul. Podwisłocze 16 w Rzeszowie - Przebudowa instalacji zaopatrzenia i rozprowadzania wody - wprowadzenie instalacji zasilanej z systemu ciepłowniczego MPEC w Rzeszowie	Wspólnota mieszkaniowa budynku przy ul. Podwisłocze 16 (Zarządca S.M. "Nowe Miasto" w Rzeszowie)	2011	550 000	550 000	50%	50%	0	0	275 000	275 000	0
Działania przestrzenne poza mieszkalnictwem				283 617 038	173 491 502	83,4%	16,6%	64 614 498	49 839 000	1 005 000	144 639 277	23 519 263
Nie stanowiące pomocy na rewitalizację				281 607 038	171 481 502	83,8%	16,2%	64 614 498	49 839 000	0	143 634 277	23 519 263

Symbol projektu	Nazwa zadania	Wnioskodawca	Okres realizacji projektu	Koszt całkowity w zł	Szacunkowy koszt kwalifikowany w zł	Oczekiwany udział środków UE	Planowany udział własny	Źródła finansowania LPR w latach 2007 - 2015				
						% kosztów kwalifikowanych		Budżet JST	Budżet państwa	Środki prywatne	Środki UE	Inne
P.R.1	Rewitalizacja miasta Rzeszowa poprzez odnowę parków miejskich Projekt obejmujący: Park im. Inwalidów Wojennych, Park Jedności Polonii z Macierzą, Ogród Miejski im. Solidarności	Gmina Miasto Rzeszów	2010 -2013	12 500 000	12 500 000	68%	32%	4 000 000	0	0	8 500 000	0
P.R.2	Rewitalizacja, zabytkowego zespołu dworsko – parkowego w Rzeszowie – Słocinie na cele społeczne	Diecezja Rzeszowska - lider konsorcjum; Parafia Rzymsko-Katolicka pod wezwaniem Św. Rocha Rzeszów – Słocina, Gmina Miasto Rzeszów - partnerzy	2010 – 2012	22 897 265	20 487 155	85%	15%	0	0	0	17 414 082	5 483 183
P.R.3	Rewitalizacja zabytkowego zespołu dworsko – parkowego w Rzeszowie – Słocinie na cele społeczne - Rewitalizacja zabytkowego parku na Osiedlu Słocina	Gmina Miasto Rzeszów	2010 -2012	2 420 000	2 420 000	85%	15%	363 000	0	0	2 057 000	0
P.R.4	Zabytkowy Konwent oo. Bernardynów w Rzeszowie z ogrodami i centrum religijno-kulturowym	Prowincja oo. Bernardynów w Krakowie, Klasztor oo. Bernardynów w Rzeszowie	2008 - 2011	24 886 080	10 000 000	85%	15%	0	0	0	8 500 000	16 386 080
P.R.5	Rewitalizacja parków Śródmieścia i obszarów mieszkaniowych miasta Rzeszowa	Gmina Miasto Rzeszów - Miejski Zarząd Dróg i Zieleni	2007-2010	20 000 000	10 000 000	85%	15%	11 500 000	0	0	8 500 000	0
P.R.6	Remont kapitalny budynków zabytkowych	Gmina Miasto Rzeszów	2008 - 2013	7 680 000	7 680 000	85%	15%	1 152 000	0	0	6 528 000	0
P.R.7	Przebudowa parkingów osiedlowych na wielopoziomowe	Gmina Miasto Rzeszów	2010 - 2013	9 900 000	9 900 000	85%	15%	1 485 000	0	0	8 415 000	0

Symbol projektu	Nazwa zadania	Wnioskodawca	Okres realizacji projektu	Koszt całkowity w zł	Szacunkowy koszt kwalifikowany w zł	Oczekiwany udział środków UE	Planowany udział własny	Źródła finansowania LPR w latach 2007 - 2015				
						% kosztów kwalifikowanych		Budżet JST	Budżet państwa	Środki prywatne	Środki UE	Inne
P.R.8	Poprawa infrastruktury sportowej poprzez przebudowę stadionu miejskiego w Rzeszowie	Gmina Miasto Rzeszów	2007 - 2012	8 000 000	8 000 000	85%	15%	1 200 000	0	0	6 800 000	0
P.R.9	Remont, przebudowa i rozbudowa siedziby Komendy Miejskiej Policji w Rzeszowie	KWP w Rzeszowie	2010-2013	11 934 000	10 000 000	85%	15%	0	3 434 000	0	8 500 000	0
P.R.11	Przykrycie potoku Mikoska	Gmina Miasto Rzeszów	2008-2010	5 000 000	5 000 000	85%	15%	750 000	0	0	4 250 000	0
P.R.12	Modernizacja budynków oraz przebudowa dachu basenu krytego ROSiR	Gmina Miasto Rzeszów	2007 - 2013	1 894 688	1 894 688	85%	15%	284 203	0	0	1 610 485	0
P.R.13	Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej na terenie miasta Rzeszowa	Gmina Miasto Rzeszów	2007-2011	19 247 005	9 899 659	85%	15%	10 832 295	0	0	8 414 710	0
P.R.14	Remont zabytkowej kamienicy Rzeszów Rynek 8	Stowarzyszenie Architektów Polskich Oddział Rzeszów	2007-2012	1 000 000	1 000 000	85%	15%	0	0	0	850 000	150 000
P.R.16	Remont, przebudowa budynku laboratorium kryminalistycznego na siedzibę II Komisariatu Policji KMP w Rzeszowie	KWP w Rzeszowie	2010-2013	2 700 000	2 700 000	85%	15%	0	405 000	0	2 295 000	0
P.R.17	Budowa Sali sportowej przy Zespole Szkół Ogólnokształcących nr 2	Gmina Miasto Rzeszów	2008-2010	10 000 000	10 000 000	85%	15%	1 500 000	0	0	8 500 000	0
P.R.18	Rewitalizacja obszarów miejskich w Rzeszowie wraz z instalacją monitoringu na obiektach i terenie rewitalizowanym – etap I: Podprojekt 1: Modernizacja budynku II Liceum Ogólnokształcącego ul. ks. J.Jałowego w Rzeszowie Podprojekt 2: Modernizacja budynku Zespołu Szkół Ogólnokształcących Nr 2 Podprojekt 3: Zagospodarowanie terenu w rejonie budynków Nr 3, 5, 7, 9, 11 przy ul. Spiechowicza	Gmina Miasto Rzeszów	2007 - 2011	10 000 000	10 000 000	85%	15%	1 500 000	0	0	8 500 000	0
P.R.19	Budowa i modernizacja Zespołu Szkół Gospodarczych	Gmina Miasto Rzeszów	2007-2010	17 188 000	10 000 000	85%	15%	8 688 000	0	0	8 500 000	0

Symbol projektu	Nazwa zadania	Wnioskodawca	Okres realizacji projektu	Koszt całkowity w zł	Szacunkowy koszt kwalifikowany w zł	Oczekiwany udział środków UE	Planowany udział własny	Źródła finansowania LPR w latach 2007 - 2015				
						% kosztów kwalifikowanych		Budżet JST	Budżet państwa	Środki prywatne	Środki UE	Inne
P.R.20	Budowa budynku administracyjnego – segmentów nr I i nr II oraz budynku garażowego dla KWP w Rzeszowie	KWP w Rzeszowie	2010-2013	54 500 000	10 000 000	85%	15%	0	46 000 000	0	8 500 000	0
P.R.21	Modernizacja i rozbudowa sieci ciepłowniczej Rzeszowa zakres 2008 r. do 2014 r. w obszarze rewitalizacji	RGK SP. Z O.O. MPEC - Rzeszów	2008 - 2014	29 860 000	10 000 000	85%	15%	21 360 000	0	0	8 500 000	0
P.R.22	Przebudowa budynków Podkarpackiego Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej z przeznaczeniem na Ośrodki Rehabilitacyjno-Rekreacyjny "Sport dla wszystkich, zdrowie dla każdego"	Podkarpackie Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej w Rzeszowie	2010-2013	10 000 000	10 000 000	85%	15%	0	0		8 500 000	1 500 000
stanowiące pomoc na rewitalizację:				2 010 000	2 010 000	50,0%	50,0%	0	0	1 005 000	1 005 000	0
P.R.10	Zmiana technologii zbierania, składowania i segregacji odpadów z gosp. domowych (kontenery podziemne np. syst. OTTO)	Spółdzielnia Mieszkaniowa "Nowe Miasto" w Rzeszowie	2008 - 2010	1 350 000	1 350 000	50%	50%	0	0	675 000	675 000	0
P.R.15	Remont i przebudowa ciągów pieszych wraz z budową ścieżek rowerowych	Spółdzielnia Mieszkaniowa "Nowe Miasto" w Rzeszowie	2008 - 2010	660 000	660 000	50%	50%	0	0	330 000	330 000	0
DZIAŁANIA GOSPODARCZE OGÓLEM				16 700 000	16 700 000	54,2%	45,8%	300 000	0	7 350 000	9 050 000	0
nie stanowiące pomocy na rewitalizację:				2 000 000	2 000 000	85,0%	15,0%	300 000	0	0	1 700 000	0
G.R.01	Budowa Miejskiego Placu Targowego	Gmina Miasto Rzeszów	2008 - 2012	2 000 000	2 000 000	85%	15%	300 000	0	0	1 700 000	0
Stanowiące pomoc na rewitalizację				14 700 000	14 700 000	50,0%	50,0%	0	0	7 350 000	7 350 000	0
G.R.02	Termomodernizacja pawilonów usługowych H - 2 przy l. Podwisłocze i H - 1 przy ul. Pelczara	Spółdzielnia Mieszkaniowa "Nowe Miasto" w Rzeszowie	2009	2 200 000	2 200 000	50%	50%	0	0	1 100 000	1 100 000	0

Symbol projektu	Nazwa zadania	Wnioskodawca	Okres realizacji projektu	Koszt całkowity w zł	Szacunkowy koszt kwalifikowany w zł	Oczekiwany udział środków UE	Planowany udział własny	Źródła finansowania LPR w latach 2007 - 2015				
						% kosztów kwalifikowanych		Budżet JST	Budżet państwa	Środki prywatne	Środki UE	Inne
G.R.03	Usunięcie i utylizacja odpadów komunalnych składowanych do końca lat 60 - tych przy ul. Dołowej w Rzeszowie	Spółdzielnia Mieszkaniowa "Nowe Miasto" w Rzeszowie - Gmina M. Rzeszów	2008	4 000 000	4 000 000	50%	50%	0	0	2 000 000	2 000 000	0
G.R.04	Wykonanie konstrukcji dachu pawilonu przy ul. Pułaskiego 3	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa	2008 - 2013	8 500 000	8 500 000	50%	50%	0	0	4 250 000	4 250 000	0
DZIAŁANIA SPOŁECZNE OGÓLEM				3 664 100	3 484 100	66,4%	33,6%	425 115	0	925 000	2 313 985	0
Nie stanowiące pomocy na rewitalizację				1 814 100	1 634 100	85,0%	15,0%	425 115	0	0	1 388 985	0
S.R.01	Modernizacja obiektu Pogotowia Opiekuńczego przy ul. Unii Lubelskiej	Gmina Miasto Rzeszów	2006-2010	510 000	500 000	85%	15%	85 000	0	0	425 000	0
S.R.02	Adaptacja pomieszczeń Izby Wyrzeźwień dla Poradni Leczenia Uzależnień	Gmina Miasto Rzeszów	2008-2013	634 100	634 100	85%	15%	95 115	0	0	538 985	0
S.R.03	Budynek Młodzieżowego Domu Kultury przy ul. Piłsudskiego 25 - modernizacja	Gmina Miasto Rzeszów	2004-2011	670 000	500 000	85%	15%	245 000	0	0	425 000	0
Stanowiące pomoc na rewitalizację				1 850 000	1 850 000	50,0%	50,0%	0	0	925 000	925 000	0
S.R.04	Wykonanie monitoringu w zespołach budynków mieszkalnych przy ul. Pułaskiego, Piastów, Dąbrowskiego, Marszałkowska, Konopnickiej, Kochanowskiego, Podchorążych, Skargi, Sienkiewicza, Kosynierów, Krakowska, Starzyńskiego, Mikołajczyka, Ofiar Katynia, Prymasa 1000-lecia, Ślusarczyka, Obrońców Poczty Gdańskiej, Kolbego	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa	2008-2009	1 850 000	1 850 000	50%	50%	0	0	925 000	925 000	0

VII. SYSTEM WDRAŻANIA – WYBÓR PRAWNEJ FORMY ZARZĄDZAJĄCEGO PROGRAMEM

1) PODMIOT ZARZĄDZAJĄCY PROGRAMEM

System wdrażania Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie winien wskazywać i określać prawną formę zarządzającego Programem. Kluczowym zagadnieniem w określeniu systemu wdrożenia Programu powinna więc być identyfikacja organizacyjnych struktur wdrażających planowane: cele, działania, zadania i ustalenia. W związku z potrzebą współpracy z lokalnymi partnerami społeczno-gospodarczymi szczególnego znaczenia nabiera zarysowanie struktury organizacyjnej i modelu funkcjonowania podmiotu zarządzającego (koordynatora działań operacyjnych).

Wśród struktur organizacyjnych biorących udział w realizacji LPR, wymienić należy dwa typy podmiotów:

- podmioty wykonawcze, czyli – wskazane w rozdziale poprzednim – jednostki realizujące poszczególne zadania (projekty ujęte w Programie),
- podmioty zarządzające, czyli jednostki nadzorujące oraz koordynujące wdrożenie Programu, jako całości, a przy tym prowadzące monitoring i ocenę Programu.

Dla określenia systemu wdrażania samego Programu, kluczowe znaczenie mają zatem podmioty zarządzające. Wymienić przy tym można następujące struktury, które muszą lub mogą być bezpośrednio zaangażowane w zarządzanie Programem:

- organy gminy, powołane do zarządzania samorządem miejskim, na podstawie ustawowego umocowania (Rada Miasta, Prezydent Miasta),
- komórka Urzędu Miasta, zespół zadaniowy wyodrębniony ze struktury Urzędu lub miejska jednostka zarządzająca poza strukturą Urzędu Miasta, na podstawie statutu Miasta i regulaminu organizacyjnego,
- specjalny podmiot zarządzający Programem, o ile zostanie ustanowiony.

Niezbędna i szczególna rola w zarządzaniu Programem przypada **organom Miasta** i polega na jego: ukierunkowaniu, uchwaleniu, kontrolowaniu i ocenie z punktu widzenia lokalnej strategii rozwoju. Ma to generalne znaczenie w związku ze znaczeniem realizacji Programu dla uszczegółowienia i wcielania w życie instrumentów rozwoju Miasta, pozyskiwania środków z funduszy strukturalnych, itp.

W związku z tym, że wdrażanie LPR wymaga podejmowania szerokiego wachlarza różnorodnych działań o charakterze wykonawczym, powinno stanowić wyłączne zadanie jednostki,

określanej jako „**Operator Programu Rewitalizacji**”.⁵⁹ Wśród jego zadań znajdują się takie elementy procesu zarządzania Programem, jak:

- kontynuacja procesu planowania,
- realizacja Programu, w znaczeniu koordynacji i animowania działań administracji i Beneficjentów Zewnętrznych, w kierunku przestrzegania zasad wdrożenia, wymagań wewnętrznych (Miasta) i zewnętrznych (Ministra Rozwoju Regionalnego, RPO WP i władz województwa), a także spójności Programu,
- organizacja procesu upowszechnienia Programu i komunikacji społecznej (organizacje pożytku publicznego, przedsiębiorcy, spółdzielnie mieszkaniowe, struktury partnerstwa publiczno – prywatnego),
- monitoring realizacji Programu,
- sprawozdawczość i wewnętrzna ocena efektów Programu.

Operator musi dysponować mechanizmami motywacyjnymi, mogącymi zainteresować użytkowników i potencjalnych inwestorów, a także pozwalającymi wzmacniać wiarygodność Programu i wykazywać inwestorom ich interes w przystąpieniu do niego.⁶⁰

Zgodnie z międzynarodowymi doświadczeniami w tym zakresie do warunków powodzenia programów rewitalizacji, wiążących się z rolą operatora, zalicza się:

- aktywną obecność różnego typu inwestorów,
- dobrowolność przystępowania do programu,
- właściwą skalę działań i autonomię jednostki zarządzającej – operatora przekształceń,
- elastyczność i pragmatyzm w konkretnych realizacjach, przy jednoczesnym zachowaniu przyjętej strategii działań,
- przygotowanie i mobilizację wszystkich partnerów instytucjonalnych: banków, organu wykonawczego Miasta, inwestorów budowlanych, prywatnych właścicieli mieszkań i budynków, wspólnot mieszkaniowych, kupców, stowarzyszeń lokalnych itd.,
- wprowadzenie planowanych zamierzeń do programu regionalnego dla zapewnienia finansowania publicznego,

---

⁵⁹ Operator Programu Rewitalizacji określany będzie jako Operator Rewitalizacji, lub operator przekształceń.

⁶⁰ Por. K. Skalski, „Rewitalizacja a aktywizacja regionu”, Urbanista, Nr 3/03, s. 24-25 i inne publikacje na stronach Forum Rewitalizacji: www.fr.org.pl.

- zaprogramowanie lokalnych instrumentów pomocy dla inwestowania w dziedzinie infrastruktury, działań budowlanych, jak remonty, dobudowy, rozbudowy, adaptacje itp.,
- przygotowanie działań pro-społecznych, takich jak np. pomoc przy przesiedleniach: rodzin i osób samotnych oraz innych grup o specyficznych problemach, m.in. młodych robotników, osób starszych, osób z marginesu społecznego,
- przygotowanie programów rozwoju gospodarczego, np. w dziedzinie przywrócenia lub rozwoju sektorów usług, handlu, czy też drobnej przedsiębiorczości.

Eksperti rewitalizacji wskazują, iż „...zadaniem tej instytucji (operatora) byłoby więc ułatwianie realizacji projektów (przygotowanie i uwiarygodnienie studiów wykonalności, uzyskiwanie pożyczek remontowych w banku, subwencji niezbędnych do „domknięcia” studium wykonalności projektu remontu, mobilizowanie inwestorów i wykonawców, pomoc w zamianie mieszkań, przesiedleniach. Tak rozumiany operator pobudza dynamikę programu, lecz nie rości sobie prawa ani do zastępowania właścicieli, ani do kumulowania ich majątku na jakikolwiek okres. Nie wyklucza to faktu, że w konkretnych umowach z właścicielami (we wszystkich sektorach własności) może na podstawie indywidualnej umowy stać się również inwestorem zastępczym.”⁶¹

Zakres **zadań operatora** rewitalizacji obejmuje w praktyce wachlarz różnorodnych działań, wymagających szerokiej wiedzy i doświadczenia, w tym w zakresie:

- problematyki badań ankietowych,
- wymagań Unii Europejskiej w odniesieniu do wspierania rozwoju regionalnego w kwestiach: sposobów finansowania programów rewitalizacji, zasad udziału poszczególnych partnerów, a także wymogów unijnych i krajowych dotyczących sfery zamówień publicznych,
- przygotowywania biznesplanów i studiów wykonalności projektów, pod kątem wymagań Regionalnego Programu Operacyjnego, czy innych źródeł wsparcia
- koordynacji publicznych i prywatnych programów inwestycyjnych wraz i ich finansowaniem i wdrażaniem,
- zarządzania kwestiami społecznymi, dotyczącymi: przesiedleń, współpracy z pracownikami służb socjalnych, współpracy między różnymi partnerami rynku mieszkaniowego w sektorze socjalnym,

---

⁶¹ K. Skalski, „Rewitalizacja ...”, op. cit.

- problemów bezrobocia i marginalizacji społecznej oraz włączania się w programy zatrudnienia bezrobotnych,
- animowania partnerstwa różnych podmiotów, a w tym: ich identyfikację, określanie grup interesów, zarządzanie konfliktami interesów i ich usuwanie, prowadzenie mediacji i dochodzenie do konsensusu.⁶²

Biorąc pod uwagę opisane wymagania, rozważyć należy adekwatność wymienionych powyżej trzech struktur zarządczych, a więc:

- organów gminy (Rada Miasta, Prezydent Miasta),
- komórek Urzędu Miasta, zespołów zadaniowych, wyodrębnionych ze struktury Urzędu lub miejskich jednostek zarządzających poza strukturą Urzędu Miasta,
- specjalnego podmiotu zarządzającego Programem,

pod kątem ich roli w zarządzaniu LPR.

Rola organów Miasta przedstawiać się winna następująco:

Do wyłącznych kompetencji Rady Miasta należy:

- uchwalenie Programu Rewitalizacji,
- nadzór nad realizacją Programu przez Prezydenta Miasta,
- opiniowanie i uchwalanie zmian i aktualizacji Programu, przedstawionych przez Prezydenta Miasta.

Do kompetencji Prezydenta Miasta należy:

- realizacja zapisów Programu m.in. poprzez wyznaczenie Operatora Programu Rewitalizacji i nadzór nad jego działalnością oraz zapewnienie i uwzględnienie w planach budżetowych finansowania zadań ujętych w Programie, zgodnie z założonym udziałem Miasta,
- podejmowanie decyzji o potrzebie weryfikacji Programu, m.in. na podstawie wniosków zarówno samego Operatora, jak i wniosków wydziałów i jednostek miejskich, a także partnerów społeczno-gospodarczych.

W odniesieniu do Operatora Rewitalizacji LPR w Rzeszowie (po uwzględnieniu warunków prawnych i wykonawczej roli takiego podmiotu) rozważyć można następujące warianty formy organizacyjnej:

---

⁶² Opracowano na podstawie: A. Czyżewska, „Finansowanie programów rewitalizacji z Funduszy Strukturalnych”, Świat Nieruchomości nr 39, KIN, Kraków 2003. Por. także zawarte powyżej cytaty z Programu Rewitalizacji Starówki Bielska-Białej.

- Operator w strukturze Urzędu (np. Wydział Pozyskiwania Funduszy lub nowy wydział specjalnie powołany dla realizacji Programu),
- Operator jako miejska jednostka organizacyjna poza strukturą Urzędu (np. Biuro Rozwoju Miasta lub jednostka specjalnie powołana dla realizacji Programu),
- Operator jako zespół zadaniowy, w skład którego weszliby przedstawiciele Urzędu oraz jednostek organizacyjnych Miasta,
- Operator, jako podmiot zewnętrzny, wspierany przez samorząd Miasta (agencja rozwoju lokalnego, regionalnego),
- Operator, jako organizacja pozarządowa działająca na zlecenie Miasta,
- Fundacja Miasta.

Bardziej szczegółowe uwarunkowania wyboru typu Operatora zamieszczono poniżej.

Operator w strukturze Urzędu i jednostek miejskich (wariant rekomendowany w Programie)

Najprostszą formułą organizacyjną funkcjonowania Operatora jest umiejscowienie go w strukturze Urzędu Miasta. Szeroki zakres działań Operatora, wymaga wyznaczenia podmiotu zarządczego o bardziej sformalizowanej strukturze, którego rola odpowiadałaby, przyjętym dotąd przez władze Miasta rozwiązaniom oraz istniejącym w Mieście standardom zarządzania.

W celu określenia odpowiedzialności osobowej za zarządzanie LPR, Prezydent Rzeszowa może ustanowić Pełnomocnika Prezydenta Miasta ds. Rewitalizacji i wskazać Wydział (inną komórkę Urzędu, zespół zadaniowy), który pod kierownictwem i nadzorem Pełnomocnika Prezydenta, przejmie funkcję Operatora Programu.

Oznacza to, że Miasto może:

- włączyć zadania Operatora do bieżącej działalności jednego z wydziałów lub innych jednostek w strukturze urzędu (np. poprzez poszerzenie działalności Wydziału Pozyskiwania Funduszy) oraz ewentualnie jednocześnie wzmocnić go powołaniem zespołu zadaniowego pod kierownictwem Pełnomocnika Prezydenta ds. Rewitalizacji,
- włączyć zadania Operatora do bieżącej działalności jednostki miejskiej poza strukturą urzędu (np. poprzez poszerzenie działalności Biura Rozwoju Miasta) oraz ewentualnie jednocześnie wzmocnić go powołaniem zespołu zadaniowego pod kierownictwem Pełnomocnika Prezydenta ds. Rewitalizacji,
- ustanowić nowego Operatora poprzez utworzenie odrębnej jednostki do tych celów, w tym np. w formie jednostki budżetowej poza Urzędem Miasta;

- ustanowić nowego Operatora, poprzez powołanie stałego zespołu zadaniowego pod kierownictwem Pełnomocnika Prezydenta ds. Rewitalizacji w skład którego weszliby przedstawiciele Urzędu oraz jednostek organizacyjnych Miasta (np. Wydziału Pozyskiwania Funduszy i Biura Rozwoju Miasta, jako najlepiej przygotowanych merytorycznie do zarządzania tego typu procesami). Warto przy tym pamiętać, że Operator Rewitalizacji będzie musiał być stale aktywny na wielu zróżnicowanych polach działalności. W pewnym sensie ogranicza to skuteczność struktur organizacyjnych w typie stałych zespołów zadaniowych, które są bardziej efektywne w procesie koordynacji działań urzędu, niż w ich wykonywaniu. Bardziej zasadne wydaje się zatem, by powołać stały zespół zadaniowy, jako komórkę koordynującą współpracę Operatora z Urzędem, niż by Operator funkcjonował w postaci zespołu zadaniowego.

Przy określaniu Operatora w ramach działalności jednostek Miasta, należy przy tym zwrócić uwagę na to, aby mógł on stać się bardziej organizatorem i animatorem współpracy różnych podmiotów, niż – podmiotem bezpośrednio wdrażającym zadania inwestycyjne. Należy zatem wziąć pod uwagę takie usytuowanie Operatora, które pozwoli na większą samodzielność organizacyjną niż w przypadku komórki Urzędu. Będąc instytucją poza Urzędem, dla przyczyn opisanych poniżej, jednostka taka może być lepiej postrzegana przez zewnętrznych partnerów procesu rewitalizacji.

Uwzględniając opisane powyżej uwarunkowania, w Programie Rewitalizacji przyjęto, że zasadne jest, by za prawidłową realizację i wdrażanie Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie odpowiadał, powołany **Pełnomocnik Prezydenta ds. Rewitalizacji, który równocześnie kierowałby Zespołem Zadaniowym w skład, którego weszliby przedstawiciele wydziałów i jednostek organizacyjnych** (m.in. Wydziału Gospodarki Komunalnej i Inwestycji, Biura Rozwoju Miasta Rzeszowa, Wydziału Pozyskiwania Funduszy).

Operator poza strukturą Urzędu (wariant alternatywny)

Poniżej przedstawiono alternatywne usytuowania organizacyjne Operatora Rewitalizacji, które są uzasadnione merytorycznie i mogą zostać wykorzystane w trakcie wdrażania Programu.

Operator, jako podmiot zewnętrzny, w tym organizacja pozarządowa, działająca na zlecenie Miasta

Doświadczenia międzynarodowe wskazują na celowość alternatywnego powołania Operatora w postaci zewnętrznej jednostki organizacyjnej o charakterze niedochodowym, np. w formie organizacji pożytku publicznego. Wyłączenie organizacji Operatora ze struktur samorządowych ma znaczenie wobec wagi, którą przywiązywać się winno do komunikacji społecznej w trakcie realizacji Programu. Niedochodowy i apolityczny charakter zarządcy Programu może sprzyjać zdobywaniu niezbędnej wiarygodności w społeczności lokalnej. Powołana struktura organizacyjna powinna przy tym pełnić rolę usługową w stosunku do rozmaitych właścicieli nieruchomości.⁶³ Wśród organizacji, nienastawionych na zysk, stosowną formę prawną posiadają: stowarzyszenie i fundacja.

W związku z tym, że wśród lokalnych organizacji pozarządowych może nie znaleźć się podmiot mogący organizacyjnie i merytorycznie przejąć zadania Operatora Programu, należy rozważyć powierzenie (zlecenie) tych zadań regionalnej lub lokalnej instytucji rozwojowej, działającej na terenie Rzeszowa, której doświadczenie i możliwości organizacyjne pozwolą na koordynację i realizację LPR. Dotychczasowe doświadczenia takich instytucji we współpracy z różnego typu partnerami oraz w prowadzeniu szerokiego zakresu działalności, kierowanej niejednokrotnie także do lokalnej społeczności, pomóc powinny w budowie zaufania i akceptacji mieszkańców, a także ich czynnego włączenia do realizacji LPR i całego procesu rewitalizacji.

Zewnętrzne usytuowanie Operatora Programu Rewitalizacji, czyniłoby go jednocześnie bardziej otwartym na zmiany polityki Miasta w odniesieniu do wymagań przyszłych regionalnych programów operacyjnych. Oznacza to m.in. możliwość rozszerzenia zadań na kwestie rewitalizacji obszarów przemysłowych.

Operator jako fundacja Miasta

Dla celów wdrożenia Programu Rewitalizacji, Miasto może również utworzyć fundację, której będzie fundatorem. Miasto wskazywałoby cel fundacji oraz składniki majątkowe przeznaczone na jego realizację. Ustawa o fundacjach wskazuje, iż składnikami tymi mogłyby być pieniądze, papiery wartościowe, oraz oddane fundacji na własność rzeczy ruchome i nieruchomości.⁶⁴

---

⁶³ K. Skalski, „Rewitalizacja ...”, op. cit.

⁶⁴ Por. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach (Dz.U. z 1984 r., Nr 21, poz. 97).

Fundator, ustalając skład Zarządu fundacji powinien umożliwić zgłaszanie kandydatur na członków Zarządu beneficjentom Programu, tak, aby zapewnić im jak najszersze uczestnictwo i wpływ na zarządzanie procesem rewitalizacji. Miasto powinno rozważyć wyposażenie fundacji w pomieszczenia biurowe oraz przestrzeń, pozwalającą na prowadzenie spotkań, konferencji, negocjacji z uczestnikami procesu.

Przy fundacji powstać może (zgodnie z zapisami statutu) Rada Programowa, w której powinni znaleźć się przedstawiciele Beneficjentów Zewnętrznych: spółdzielni, wspólnot mieszkaniowych, zarządcy lokali komunalnych, instytucji publicznych, organizacji pozarządowych, podmiotów gospodarczych lub ich samorządów, funkcjonujących na Obszarach Rewitalizacji.

***

Opisane powyżej zadania, związane z wdrożeniem Programu będą ściśle powiązane z – opisaną poniżej – problematyką jego monitoringu, oceny i komunikacji społecznej. W związku z tym należy przyjąć, że kontynuacja procesu rewitalizacji Miasta pociągnie za sobą określone koszty zarządzania, które wstępnie określono na poziomie 0,5% wartości całkowitej zgłoszonych projektów (ok. 1,7 mln zł do 2013 r.) .

2) KOORDYNACJA Z INNYMI DZIAŁANAMI OPERACYJNYMI MIASTA

Kluczowym elementem wdrożenia Programu Rewitalizacji jest koordynacja objętych nim przedsięwzięć z innymi działaniami operacyjnymi Miasta. Koordynacja ta będzie możliwa dzięki równoległemu opracowaniu szeregu programów, warunkujących wdrażanie instrumentów rozwoju, ujętych zarówno w dokumentach planistycznych Miasta, jak i Regionu i kraju.

W ramach aktualizacji Programu wpłynęły wnioski miejskie oraz od beneficjentów Zewnętrznych, które w znaczącej większości mają charakter projektów infrastrukturalnych. Z tego względu, w celu rewitalizacji zdefiniowanego obszaru Rzeszowa, istnieje potrzeba wdrożenia, obok Programu Rewitalizacji, także innych programów o oddziaływaniu społeczno-gospodarczym, na które można uzyskać dodatkowe środki z funduszy strukturalnych oraz z innych źródeł (np. Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007 – 2013, Program Operacyjny Kapitał Ludzki). W przypadku Miasta odnosi się to do dokumentów omówionych szerzej w części II Programu, a w szczególności do:

- Programu Ochrony Środowiska,
- Strategii rozwiązywania problemów pomocy społecznej,

- Programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Rzeszowa w latach 2004 – 2009,
- Zintegrowanego Planu Rozwoju Transportu Publicznego Rzeszowa na lata 2005-2013,
- Programu współpracy Miasta Rzeszowa z organizacjami pozarządowymi.

Działania ujęte w tych dokumentach, a realizowane na Obszarach Rewitalizacji, są komplementarne z niniejszym Programem i współrealizują jego cele, tworząc efekt synergii. O skuteczności efektów Programu Rewitalizacji oraz powyższych dokumentów decydować będzie przede wszystkim aktywność podmiotów zaangażowanych w ich realizację, a także umiejętności zdobywania dodatkowych środków finansowych, nie tylko pochodzących z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Włączone obecnie do wymienionych strategii i programów projekty, realizowane w obszarach Miasta, zdefiniowanych jako obszary rewitalizacji niniejszego Programu, traktować można przy tym, jako wstępną bazę działań komplementarnych z LPR.

Także RPO WP wskazuje na programy komplementarne z działaniem 7.1. Rewitalizacja miast, są to:

- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko – Oś priorytetowa II. Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi, Oś priorytetowa XII. Kultura i dziedzictwo kulturowe,
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki - Priorytet VI. Rynek pracy otwarty dla wszystkich oraz Priorytet VII. Promocja integracji społecznej,
- Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka – Oś priorytetowa VI. Polska gospodarka na rynku międzynarodowym.

Działanie 7.1. jest komplementarne także w ramach RPO z następującymi osiami priorytetowymi i działaniami:

- Oś priorytetowa 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka:
  - działanie 1.1. Wsparcie kapitałowe przedsiębiorczości,
  - działanie 1.2. Instytucje otoczenia biznesu,
  - działanie 1.4. Promocja gospodarcza i aktywizacja inwestycyjna regionu;
- Oś priorytetowa 2. Infrastruktura techniczna:
  - działanie 2.1. Infrastruktura komunikacyjna,
  - działanie 2.2. Infrastruktura energetyczna;
- Oś priorytetowa 4. Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom:

- Działanie 4.1. Infrastruktura ochrony środowiska;
- Oś Priorytetowa 5. Infrastruktura publiczna:
  - działanie 5.1. Infrastruktura edukacyjna,
  - działanie 5.2. Infrastruktura ochrony zdrowia i pomocy społecznej,
  - działanie 5.3. Infrastruktura sportowa i rekreacyjna;
- Oś Priorytetowa 6. Turystyka i kultura.

Jednym z pierwszych zadań Operatora powinna być identyfikacja, zlokalizowanych w poszczególnych obszarach rewitalizacji projektów różnych beneficjentów przygotowywanych, wdrażanych i zrealizowanych, ubiegających się lub dofinansowanych w ramach powyżej wymienionych działań i programów. Ważne jest, aby włączyć ich projektodawców do grona partnerów procesu rewitalizacji, a także udostępnić im korzystanie z usług świadczonych przez Operatora.

Operator rewitalizacji powinien powiązać elementy różnych programów miejskich i wdrażać je poprzez tzw. mikroprogramy społeczno – gospodarcze, tworzone dla rozwiązywania konkretnych spraw z konkretnymi partnerami w wyznaczonych lokalizacjach. Szczególną możliwość w okresie programowania 2007-2013 daje zasada cross-finansingu oznaczająca elastyczne, krzyżowe finansowanie, mające na celu ułatwienie wdrażania jednofunduszowych programów operacyjnych, poprzez zapewnienie możliwości finansowania w ramach zakresów interwencji EFRR i EFS komplementarnych działań wchodzących odpowiednio w zakres drugiego funduszu. Przy czym RPO WP zakłada, że wydatki takie nie przekroczą 3% finansowania wspólnotowego działania 7.1 Rewitalizacja miast.

Z powyższych uwag wynika, że wyzwanie w sferze wdrażania Programu Rewitalizacji, polega na integrowaniu, w obrębie Programu, działań, objętych także innymi programami miejskimi. Dokonać tego może Operator, poprzez tworzenie, ujmujących rozproszone koncepcje, idee i projekty, konkretnych mikroprogramów, ukierunkowanych na interes społeczności lokalnych, mieszkających w Obszarze Rewitalizacji.

VIII. SPOSOBY MONITOROWANIA, OCENY I KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ

1) SYSTEM MONITORINGU PROGRAMU REWITALIZACJI

Monitoring Programu służy zagwarantowaniu realizacji celów głównych i szczegółowych określonych w Programie (monitoring rzeczowy) oraz odpowiedniej absorpcji środków nań przewidzianych (monitoring finansowy). „Prawidłowy przebieg procesu monitorowania pozwala m.in. na bieżąco śledzić postęp finansowy programu, odpowiednio wcześnie reagować na występujące trudności i nieprawidłowości, przyczyniając się w konsekwencji do zapewnienia odpowiedniej jakości wdrażania”.⁶⁵

Mierzeniu postępu realizacji Programu oraz ocenie efektywności wdrażania w ujęciu rzeczowym i finansowym służą przyjęte wyżej wskaźniki Programu.

Ścisłe związana z monitoringiem sprawozdawczość obejmuje zbieranie informacji dotyczących wdrażania programów z uwzględnieniem celów i działań, w postaci danych liczbowych, finansowych, wskaźników i innego rodzaju informacji oraz przekazywanie ich odpowiednim instytucjom w określonej formie i terminach dla potrzeb monitorowania realizacji Programu.

Instytucje zaangażowane w proces monitorowania

Do instytucji i podmiotów biorących udział w monitoringu Programu Rewitalizacji zaliczyć należy w szczególności:

- W odniesieniu do monitoringu projektów, otrzymujących wsparcie w ramach działania 7.1. Rewitalizacja Miast RPO WP:
  - Instytucję Zarządzającą,
  - Komitet Monitorujący;
- W odniesieniu do monitoringu Programu Rewitalizacji:
  - Radę Miasta w Rzeszowie,
  - Prezydenta Miasta Rzeszowa,
  - Odpowiednie jednostki organizacyjne Urzędu Miasta lub jednostki Miasta, odpowiedzialne za nadzór i kontrolę nad istotnymi dla procesu rewitalizacji sferami,
  - Operatora Programu Rewitalizacji,

---

⁶⁵ Por.: Minister Rozwoju Regionalnego, Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013, „Wytyczne w zakresie sprawozdawczości”, Warszawa 7 maja 2007 r.

- Beneficjentów Programu Rewitalizacji;
- W odniesieniu do monitoringu projektów ujętych w Programie Rewitalizacji:
  - Odpowiednie jednostki organizacyjne Urzędu Miasta lub jednostki Miasta, odpowiedzialne za nadzór i kontrolę, nad istotnymi dla procesu rewitalizacji, sferami,
  - Operatora Programu Rewitalizacji,
  - Beneficjentów Programu Rewitalizacji.

Dla osiągnięcia wskaźników Programu Rewitalizacji, szczególna rola w procesie monitoringu przypada beneficjentom, którzy mają obowiązek monitorowania wdrażania poszczególnych, ujętych w nim projektów, w tym przygotowywania i przedkładania np. Instytucji Zarządzającej RPO WP sprawozdań z ich realizacji, w tym w ramach składania wniosków o płatność.

Na poziomie monitorowania Programu Rewitalizacji głównym podmiotem, monitorującym oraz dokonującym oceny osiągnięcia założonych wskaźników, stać się powinien Operator Programu, a w odniesieniu do osiągnięcia celów szczegółowych i ogólnych rewitalizacji Rada Miasta oraz Prezydent Miasta.

Rola Operatora Programu obejmować powinna jednocześnie monitoring oraz sprawozdawczość działań komplementarnych i tzw. mikroprogramów społeczno-gospodarczych, stworzonych dla rozwiązywania konkretnych spraw z konkretnymi partnerami w wyznaczonych lokalizacjach. Sprawozdania z realizacji programów (rzeczowo-finansowe) przedkładane być powinny przez Operatora Prezydentowi Miasta w formie sprawozdania rocznego, a także załączone do sprawozdania z realizacji całego Programu Rewitalizacji przedkładanego corocznie Radzie Miasta.

Jednostki organizacyjne Urzędu Miasta lub jednostki Miasta będą brały bezpośredni udział w monitorowaniu projektów, zgłoszonych i zarządzanych przez siebie, tak jak każdy beneficjent Programu. Z drugiej strony mogą włączać się w proces monitorowania, w związku z udostępnianiem przez nie danych o stanie spraw, prowadzonych przez Miasto i jego jednostki, a dotyczących inwestycji, zgłoszonych jako projekty do Programu Rewitalizacji.

Rodzaje monitoringu i wskaźniki monitoringu

Jednym z celów monitoringu jest dostarczanie informacji o postępie realizacji i efektywności wdrażania – na poziomie pojedynczego projektu i całego Programu. W zależności od charakteru dostarczanych danych, monitoring dzielimy na rzeczowy i finansowy. Zakłada się przyjęcie tej systematyki dla Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie.

Monitoring rzeczowy

Monitoring rzeczowy dostarcza danych, obrazujących postęp we wdrażaniu Programu oraz umożliwiających ocenę jego wykonania w odniesieniu do ustalonych celów.

Zgodnie z przyjętą praktyką i obowiązującymi wytycznymi, dane wykorzystywane przy monitorowaniu powinny zostać skwantyfikowane i obrazować postęp we wdrażaniu oraz rezultaty działań, w podziale na trzy kategorie wskaźników:

- wskaźniki produktu, które odnoszą się do rzeczowych efektów działalności i są liczone w jednostkach materialnych,
- wskaźniki rezultatu, odpowiadające bezpośrednim i natychmiastowym efektom wynikającym z wdrożenia Programu, które mogą mieć formę wskaźników materialnych lub finansowych,
- wskaźniki oddziaływania, obrazujące konsekwencje Programu, wykraczające poza natychmiastowe efekty dla bezpośrednich beneficjentów (mogą przybrać formę oddziaływań bezpośrednich, jak i oddziaływań pośrednich).

Wskaźniki co najmniej w zakresie produktów i rezultatów, formułowane są już w trakcie opracowywania wniosków o finansowanie poszczególnych projektów. Studia wykonalności projektów stanowią zatem podstawę do monitorowania efektów rzeczowych przez odpowiednie podmioty.

Monitoring finansowy

Monitoring finansowy dostarcza danych, dotyczących finansowych aspektów realizacji Programu i stanowi podstawę do oceny sprawności wydatkowania przeznaczonych na niego środków. Na poziomie Programu Rewitalizacji zakłada się monitoring w oparciu o sprawozdania – okresowe, roczne oraz końcowe (obejmujące projekt, cele szczegółowe, Program Rewitalizacji), które przedstawiane są:

- Operatorowi Programu – w formie sprawozdań przedkładanych przez beneficjentów projektów, które uzyskały wsparcie w ramach działania 7.1. Rewitalizacja miast, w oparciu o dane zamieszczane przez nich we wniosku o płatność do Instytucji Zarządzającej,
- Operatorowi Programu – w formie sprawozdań, przedkładanych przez beneficjentów Programu, którzy nie pozyskali środków z Funduszy Strukturalnych, ale rozpoczęli realizację projektów, ujętych w Programie Rewitalizacji i wykorzystują inne publiczne źródła finansowania, w tym środki Miasta,

- Prezydentowi Miasta – w formie sprawozdań przedkładanych przez Operatora Programu, dotyczących finansowania w odniesieniu do Programu – w podziale na cele szczegółowe rewitalizacji, a w odniesieniu do projektów miejskich – z realizacji poszczególnych projektów,
- Radzie Miasta – w formie rocznych sprawozdań przedkładanych przez Operatora Programu w zakresie realizacji i sposobu finansowania Programu Rewitalizacji.⁶⁶

Dane zawarte w tych sprawozdaniach obejmować powinny wysokość wkładu finansowego, pochodzącego ze środków publicznych (wydatki poniesione w okresie objętym sprawozdaniem, wydatki poniesione od początku realizacji zadania, stan zaawansowania realizacji zadania w ujęciu procentowym, stopień osiągania założonych wskaźników), z wyszczególnieniem:

- wkładu wspólnotowego: ogółem oraz środków z EFRR/EFS,
- środków budżetu Miasta,
- budżetu państwa,
- innych środków publicznych,
- środków prywatnych.

Dodatkowo sprawozdania winny zawierać informacje na temat postępu realizacji planu finansowego odpowiednio projektu lub Programu, w okresie sprawozdawczym oraz prognozę w tym zakresie na kolejny okres sprawozdawczy.

Sprawozdawczość

Monitorowanie rzeczowe i finansowe odbywać się powinno na podstawie dostarczanych sprawozdań z realizacji: rocznych i końcowych. Sprawozdawczość zakłada bieżący i periodyczny przepływ informacji, co pozwala na weryfikację nieprawidłowości w procesie wdrażania i monitorowania Programu.

Elementami systemu sprawozdawczości w przypadku Programu Rewitalizacji są:

- instytucje i podmioty otrzymujące i sporządzające sprawozdania, tu: Rada Miasta, Prezydent Miasta, Operator Programu, beneficjenci,
- przedmiot sprawozdania, tj. informacje o postępie realizacji projektu, celów szczegółowych oraz całego Programu,

---

⁶⁶ Por.: Niżej. Te rozwiązania przyjęto również dla sprawozdawczości kompleksowej (obejmującej monitoring rzeczowy).

- narzędzia sprawozdawczości, tj. sprawozdania, umowy o dofinansowanie i wnioski aplikacyjne / o refundację,
- okresy sprawozdawcze.

Kompleksowe sprawozdanie, obejmujące dane umożliwiające skuteczny monitoring rzeczowy i finansowy, powinno zawierać dane zgodnie z obowiązującymi wytycznymi Ministra Rozwoju Regionalnego oraz Instytucji Zarządzających w tym zakresie.

Zakłada się, że roczne sprawozdanie z realizacji Programu Rewitalizacji obejmować będzie w szczególności:

- informacje ogólne;
- informacje dotyczące przebiegu rzeczowego realizacji lub Programu:
  - na poziomie Programu: informacje dotyczące: zgłoszonych do realizacji projektów, podpisanych umów lub podjętych decyzji, celów głównych i szczegółowych, stopnia osiągnięcia założonych w Programie wskaźników monitorujących,
  - na poziomie projektu: informacje dotyczące podpisanych umów lub podjętych decyzji, stanu realizacji celów projektu, stopnia osiągnięcia założonych w nim wartości wskaźników;
- informacje dotyczące postępu finansowego, według źródeł pochodzenia środków, zawierające zestawienie poniesionych wydatków, zrealizowanych płatności oraz ocenę poziomu wykorzystania środków;
- prognozę przebiegu realizacji Programu lub projektu w kolejnym okresie sprawozdawczym – dla sprawozdań okresowych lub rocznych;
- informacje na temat przestrzegania polityk Wspólnoty przy realizacji Programu;
- informacje na temat wypełniania zobowiązań w zakresie informacji i promocji;
- informacje na temat sprawności systemu realizacji;
- informacje o napotkanych problemach, przeprowadzonych kontrolach oraz stwierdzonych nieprawidłowościach.

Sprawozdania będą składane w formie zgodnej z zasadami, obowiązującymi przy składaniu sprawozdań, odpowiadających wymaganiom każdego z podmiotów monitorujących.

Zasady pomiaru i doboru wskaźników monitorowania

Wskaźniki monitorowania Programu podzielono na kategorie: produktu, rezultatu i oddziaływania. Wszystkie wskaźniki mierzone będą cyklicznie. Częstotliwość pomiaru wskaźników

jest uzależniona od kategorii wskaźnika. Bazowym okresem, wobec którego porównywane są zmiany wskaźników jest rok (lub jego ostatni kwartał) poprzedzający rok, w którym rozpoczęto wdrażanie Programu.

Częstotliwość pomiaru w zależności od kategorii wskaźników i przedmiotu sprawozdawczości przedstawia poniższa tabela.

Tabela 77. Częstotliwość sprawozdawczości z uwzględnieniem pomiaru wskaźników w okresie 2007-2013

Przedmiot sprawozdawczości	Wskaźniki produktu	Wskaźniki rezultatu	Wskaźniki oddziaływania	Podmiot składający sprawozdanie	Podmiot monitorujący
Projekt	okresowo (co najmniej raz na kwartał)	corocznie lub po zakończeniu projektu	-	Beneficjent	Prezydent Miasta (projekty miejskie); Operator Programu (wszystkie projekty); podmioty wynikające z systemu wdrożenia poszczególnych programów operacyjnych w tym RPO WP (projekty dofinansowane z EFRR/EFS);
Cel szczegółowy	okresowo (co najmniej raz na kwartał)	corocznie	corocznie	Operator	Prezydent Miasta
Cel główny	okresowo (co najmniej raz na kwartał)	corocznie	corocznie	Operator	Prezydent Miasta, Rada Miasta
Program Rewitalizacji	okresowo (co najmniej raz na kwartał)	corocznie	corocznie	Prezydent Miasta lub Operator	Rada Miasta

Źródło: Opracowanie własne

2) SPOSOBY OCENY PROGRAMU REWITALIZACJI

Zgodnie z Rozporządzeniem Rady nr 1083/2006 ewaluacja ma na celu poprawę: „jakości, skuteczności i spójności pomocy funduszy oraz strategii i realizacji programów operacyjnych w odniesieniu do konkretnych problemów strukturalnych dotyczących dane państwa członkowskie i regiony, z jednoczesnym uwzględnieniem celu w postaci trwałego rozwoju i właściwego prawodawstwa wspólnotowego dotyczącego oddziaływania na środowisko oraz strategicznej oceny oddziaływania na środowisko”.

Powyższe cele powinny przyświecać także ewaluacji niniejszego Programu Rewitalizacji. Wyniki oceny powinny zostać wykorzystane w celu jak najlepszego dopasowania realizowanych przedsięwzięć do rzeczywistych potrzeb oraz najbardziej efektywnego wydatkowania środków. Ocena udziela odpowiedzi na pytanie o celowość / trafność i wartość dodaną interwencji planowanej, przeprowadzanej lub zakończonej. Warunkiem dobrej oceny jest dostęp-

ność danych i terminowość raportowania przez wszystkie podmioty zaangażowane w system wdrażania Programu.

Ocena bada sam program i jego efekty długotrwałe, czyli oddziaływania. Wiąże się zatem z przedstawionym wyżej monitoringiem rzeczowym.

Rodzaje oceny

Ocena przed realizacją programu (ocena *ex-ante*)

Celem oceny *ex-ante* jest dostarczenie danych dla przygotowania (aktualizacji) Programu i zawartych w nim planów, dzięki oparciu się na doświadczeniach z ubiegłych okresów programowania (wynikach oceny *ex-post*). Ogólnie – ocena *ex-ante* zawiera m.in. analizę wpływu dotychczasowych interwencji oraz analizę SWOT rozwoju Miasta i obszarów rewitalizacji. W związku z wymogiem zgodności Programu Rewitalizacji z politykami wspólnotowymi i politykami horyzontalnymi Unii Europejskiej, a także polityką regionalną państwa i regionu, ewaluacja Programu winna uwzględniać jego wpływ na realizację tych zasad.

Za podstawę oceny *ex-ante* Programu, traktować należy zawartą w Programie analizę SWOT oraz przedstawiony stan realizacji projektów Programu w latach 2004-2006. Próbę wstępnego określenia stopnia oddziaływania Programu na cele rewitalizacji stanowią wskaźniki Programu, opisane w rozdziale: Oczekiwane wskaźniki osiągnięć Programu. Zakłada się, iż organizowanie kolejnych ocen *ex-ante* wiązać się będzie z aktualizacją Programu, wynikającą z kolejnych okresów programowania oraz należeć będzie do obowiązków Operatora Programu.

Ocena w połowie okresu realizacji (ocena *mid-term*)

Przewiduje się przeprowadzenie oceny średniookresowej Programu Rewitalizacji po okresie 2007-2010 (na początku roku 2011).

Ocena na zakończenie Programu (ocena *ex-post*)

Celem oceny *ex-post* będzie określenie długotrwałych efektów wdrożenia Programu Rewitalizacji, w tym wielkości zaangażowanych środków, skuteczności i efektywności pomocy. Z ewaluacji końcowej wynikać powinny wskazania odnośnie dalszych kierunków polityki rozwoju Miasta, szczególnie w zakresie zdefiniowania czynników, które przyczyniły się do sukcesu lub niepowodzenia wdrażania Programu.

Za organizację procesu ewaluacji końcowej odpowiadać powinien Operator Programu z udziałem Prezydenta Miasta i Rady Miasta, jako organu przyjmującego wyniki oceny. Ocena

przeprowadzić powinni niezależni ewaluatorzy. Przyjąć można, iż ocena powinna zostać zakończona nie później niż trzy lata po zakończeniu okresu programowania (2016 r.).

Ocena bieżąca (ocena *on-going*)

Niezależnie od prowadzenia powyżej wymienionych form ewaluacji, Rada Miasta, Prezydent Miasta oraz Operator mogą inicjować bieżącą ocenę Programu Rewitalizacji, której przedmiotem jest efektywność stosowanych instrumentów i całego systemu wdrażania.

Kryteria oceny

Za główne kryteria oceny Programu Rewitalizacji, przyjąć należy następujące kryteria:

- Trafność – kryterium, pozwalające ocenić, w jakim stopniu cele Programu odpowiadają potrzebom i priorytetom na danym poziomie analizy, np. na poziomie Obszaru Rewitalizacji, Miasta, regionu. Trafność jest głównym kryterium przy przeprowadzaniu oceny *ex-ante* i *mid-term*.
- Efektywność – kryterium, pozwalające ocenić poziom „ekonomiczności” Programu, czyli stosunek poniesionych nakładów (zasobów finansowych, zasobów ludzkich i poświęconego czasu) do uzyskanych wyników i rezultatów.
- Skuteczność – kryterium, pozwalające ocenić, do jakiego stopnia cele przedsięwzięcia, zdefiniowane na etapie programowania, zostały osiągnięte.
- Użyteczność – kryterium, pozwalające ocenić, do jakiego stopnia oddziaływanie Programu odpowiada potrzebom grup docelowych.
- Trwałość – kryterium, pozwalające ocenić, na ile można się spodziewać, że pozytywne zmiany wywołane oddziaływaniem Programu, będą trwać po jego zakończeniu. Ma zastosowanie przy ocenie wartości Programu w kategoriach jego użyteczności, w dłuższej perspektywie czasowej. W ocenie *ex-post* zaś, zwłaszcza realizowanej w dłuższym odstępie czasu po zakończeniu Programu, można zbadać, na ile zmiany wywołane jego oddziaływaniem są rzeczywiście istotnie trwałe.

Zaangażowane podmioty i ich rola w procesie oceny programu

Do obowiązków Operatora Programu Rewitalizacji w zakresie oceny będzie należało:

- organizowanie i nadzorowanie ewaluacji,
- udostępnianie informacji niezbędnych do wykonania badania,
- zapewnienie, że wyniki przeprowadzonych badań zostaną wykorzystane.

Przewiduje się, że **Operator Programu** opowiadał będzie za:

- przygotowanie pełnej oceny *ex-ante*,
- współpracę z uczestnikami procesu rewitalizacji w zakresie organizacji oceny *ex-post*,
- inicjowanie badań nad efektywnością wykorzystywanych instrumentów i systemów wdrażania (ocena bieżąca),
- gromadzenie informacji o przeprowadzonych ocenach i badaniach oraz raportów prezentujących ich wyniki,
- przyjmowanie raportów z oceny,
- wykorzystywanie wyników przeprowadzonych badań ewaluacyjnych we wdrażaniu Programu,
- opracowywanie sposobów oraz nadzorowanie wykorzystania wyników przeprowadzonych badań ewaluacyjnych przez beneficjentów Programu,
- udostępnianie danych oraz zgromadzonych dokumentów w ramach monitoringu, w tym okresowych, rocznych i końcowych sprawozdań z realizacji Programu,
- udostępnianie wiedzy posiadanej przez osoby odpowiedzialne za zarządzanie poszczególnymi elementami Programu, poprzez umożliwienie ewaluatorom przeprowadzenia z nimi wywiadów.

W procesie oceny Programu **Prezydent Miasta**:

- podejmuje decyzję o podjęciu ocen uzupełniających,
- nadzoruje działania Operatora w zakresie ewaluacji,
- zatwierdza raporty ewaluacyjne,
- udostępnia wiedzę na temat Programu.

W procesie oceny Programu **Rada Miasta** odpowiada za:

- ustalanie standardów ewaluacji Programu Rewitalizacji,
- ostateczne zatwierdzanie wyników oceny Programu.

Zarządzanie oceną

Ewaluacje Programu Rewitalizacji przeprowadzane powinny być przez zewnętrznych ewaluatorów, wybieranych przez Operatora lub Prezydenta Miasta w drodze przetargu. Badania przeprowadzane będą zgodnie z priorytetami ustalonymi przez zamawiającego we współpracy z Radą Miasta. Priorytety te zostaną sformułowane w projekcie ewaluacji i zapisane w warunkach kontraktu. Wyniki z ewaluacji zaprezentowane zostaną w formie raportu, zawierającego rekomendacje, które wykorzystane zostaną przy realizacji Programu.

Roczny plan ewaluacji

Ewaluacje przeprowadzane być powinny na podstawie planu ewaluacji, sporządzanego przez Operatora w porozumieniu z Prezydentem Miasta i Radą Miasta. Plan zawierać będzie ilość, terminy oraz w zarysie charakter przewidywanych ewaluacji.

W celu inicjowania partnerstwa, także w procesie ewaluacji Programu, proponuje się powstanie ciała doradczego (powoływanego przez Prezydenta Miasta spośród radnych miejskich oraz przedstawicieli beneficjentów Programu), do którego zadań należeć będzie:

- pomoc przy formułowaniu zagadnień i pytań do ewaluacji,
- pomoc w sformułowaniu warunków kontraktu,
- ułatwienie ewaluatorowi dostępu do informacji potrzebnych do przeprowadzenia badań,
- systematyczne akceptowanie przeprowadzonych etapów ewaluacji,
- przeprowadzenie oceny jakości ewaluacji (np. zaopiniowanie wstępnej wersji raportu),
- opiniowanie raportu końcowego z ewaluacji.

Projekt ewaluacji

Przed każdą oceną sporządzony zostanie projekt ewaluacji, określający potrzeby związane z zamawianym badaniem. Projekt ewaluacji zawierać winien następujące elementy:

- opis przedmiotu ewaluacji,
- pytania ewaluacyjne,
- kryteria ewaluacji,
- wskaźniki ewaluacyjne,
- metody badawcze,
- opis próby badawczej,
- format raportu.

Wstępny projekt ewaluacji sporządzany będzie przez Operatora i stanowić będzie podstawę do negocjacji warunków kontraktu oraz dyskusji z ewaluatorem zewnętrznym. Kończącym produktem ewaluacji jest raport ewaluacyjny, przekazywany Prezydentowi Miasta oraz Operatorowi Programu. Raport ewaluacyjny zawierać powinien następujące elementy:

- przedmiot badania i kontekst ewaluacji – w celu zaprezentowania tego, co i w jakich okolicznościach było badane,
- procedurę badawczą – koncepcja oceny, jej projekt i stosowane metody,

- wyniki badania i przedstawienie zebranych podczas ewaluacji danych – informacja o zebranych danych, interpretacja danych, wyniki badań,
- wnioski z ewaluacji – z uwzględnieniem specyfiki badanego obszaru, traktując ewaluowany obszar jako całość, pokazując zarówno zalety, jak i słabości,
- rekomendacje – zalecenia i sugestie ułatwiające podejmowanie decyzji.

Raport podlega ocenie i opinii ciała doradczego oraz zatwierdzeniu przez Radę Miasta. Raport będzie udostępniony grupie odbiorców, zgodnie ze sporządzoną listą odbiorców ewaluacji. Wyniki ewaluacji powinny być również dostępne na żądanie.

3) SPOSOBY INICJOWANIA WSPÓŁPRACY POMIĘDZY SEKTOREM PUBLICZNYM, PRYWATNYM I ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI

Rola partnerskiej współpracy w procesie rewitalizacji obszarów miejskich (w tym przy wdrażaniu Programu Rewitalizacji oraz realizacji ujętych w nim projektów) jest szczególnie podkreślana w dokumentach Unii Europejskiej, wszelkich wytycznych oraz publikacjach poświęconych procesom rewitalizacji. Wybór formuły, w jakiej odbywać się będzie tworzenie zasad oraz realizacja samego partnerstwa, pozostawia się władzom i społecznościom lokalnym.

W niniejszym Programie podstawową rolę w inicjowaniu współpracy pomiędzy sektorami odegrać winien podmiot zarządzający – Operator Programu. W zależności od przyjętej formuły⁶⁷, rozmaicie widzieć można jego działania na rzecz budowania współpracy.

Proponowane, jako warianty organizacyjne, statusy prawne Operatora w postaci fundacji powołanej w celu wdrażania Programu, czy istniejącej organizacji pozarządowej, stanowiłby – w samej swojej formule – realizację zasady partnerstwa w procesie rewitalizacji. Oznaczałoby to bowiem konieczność wypracowania spójnego i wspólnego sposobu działania ponad jednostkowymi celami partnerów procesu (władz lokalnych, beneficjentów Programu, podmiotów włączanych w realizację projektów) oraz przeznaczenie przez wszystkich uczestników pewnej części własnych zasobów (czasu, pracy, informacji, środków) na rzecz realizacji Programu. Z tego także względu, formuła fundacji lub stowarzyszenia, przyjmujących rolę Operatora Programu, wydaje się być optymalną dla osiągnięcia szerokiego partnerstwa i udziału różnych podmiotów i sektorów we wdrażaniu oraz finansowaniu.

Niezależnie od przyjętego ostatecznie statusu Operatora Programu, w trakcie jego realizacji zapewnić należy wdrażanie instrumentów budowy i funkcjonowania szeroko rozumianego partnerstwa.

---

⁶⁷ Por.: rozdział System wdrażania.

Wśród proponowanych instrumentów wymienić można:

- Stworzenie w ramach działalności Operatora Programu tzw. One Stop Centre (Centrum Jednej Wizyty), pozwalającego w jednym miejscu i niedługim czasie na uzyskanie pełnej informacji o:
  - możliwościach zainwestowania,
  - możliwościach pozyskania partnera,
  - ofertach dzierżawy, najmu lokali użytkowych lub poddzierżawy, podnajmu lokalu lub pomieszczeń, w powstających w ramach Programu powierzchniach publicznych i użytkowych,
  - przetargach i konkursach ofert organizowanych w ramach realizacji Programu.
- Uwzględnianie w rutynowej pracy Urzędu Miasta w Rzeszowie potrzeby koordynacji działań programowych i planistycznych, dostosowanych do zapisów Programu Rewitalizacji. Bezpośrednio łączy się to z możliwością wykorzystywania Programu do poszerzania bazy inwestycji publicznych oraz do włączania partnerów społecznych w system finansowania i realizacji miejskich inwestycji (wiele spośród zgłoszonych do LPR projektów może być zaczątkiem inwestycji o bardziej złożonym montażu finansowym).
- Stworzenie procedur wprowadzania nowych inwestycji do Wieloletnich Planów Inwestycyjnych, które to procedury uwzględnią podmioty sektora prywatnego i organizacje pozarządowe z Obszaru Rewitalizacji przy opracowaniu programu projektów oraz możliwych sposobów ich finansowania.
- Wykorzystanie stron internetowych Miasta m.in. do:
  - Public Relations Programu Rewitalizacji w pełnym, opisanym poniżej zakresie,
  - informowania o warunkach włączenia się do Programu z nowymi działaniami i projektami (aktualizacja Programu),
  - prowadzenia bazy partnerów do projektów,
  - informowania o możliwości pozyskania środków na projekty związane z celami rewitalizacji, spoza RPO WP.
- Inicjowanie i organizowanie dyskusji publicznej, związanej z istotnymi fazami procesu rewitalizacji, bądź zmianami mogącymi wpłynąć na jego realizację (np. przyjęcie nowych ustaleń z ramach Regionalnego Programu Operacyjnego w następnym okresie programowania, przystąpienie do tworzenia założeń na kolejny okres pro-

gramowania) z udziałem: przedstawicieli władz Miasta, regionu, instytucji uczestniczących w realizacji polityki regionalnej, Operatora oraz innych zainteresowanych partnerów społeczno-gospodarczych (przedstawiciele organizacji pozarządowych, nauki, kultury, biznesu, samorządów zawodowych, itp.).

4) PUBLIC RELATIONS PROGRAMU REWITALIZACJI

Zasady promocji wynikające z obowiązujących wytycznych

Plan promocji przyjęty przez Operatora Programu, a także realizacja przez beneficjentów planu promocji każdego projektu, który ujęto w niniejszym Programie i który pozyskał dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej, odpowiadać winny zaleceniom dotyczącym promocji unijnych źródeł finansowania, określonych w różnych wytycznych, w tym w szczególności Ministra Rozwoju Regionalnego.⁶⁸

Podstawę dla działań beneficjentów stanowi rozporządzenie wykonawcze Komisji 1828/2006 a w szczególności artykuły 8 i 9.

Zgodnie z nimi beneficjenci są odpowiedzialni za informowanie opinii publicznej o pomocy otrzymanej z funduszy poprzez wykorzystanie następujących narzędzi i kanałów:

- umieszczanie na stałe widocznej i dużych wymiarów tablicy pamiątkowej nie później niż sześć miesięcy po zakończeniu operacji spełniającej następujące warunki:
  - całkowity wkład publiczny do operacji przekracza 500 000 EUR;
  - operacja dotyczy zakupu środków trwałych lub finansowania robót infrastrukturalnych lub budowlanych.

Na tablicy podaje się rodzaj i tytuł operacji oraz inne wymagane informacje, przy czym zajmują one co najmniej 25% powierzchni tablicy;

- w trakcie realizacji operacji, umieszczanie tablicy informacyjnej w każdym miejscu realizacji operacji spełniającej następujące warunki:
  - całkowity wkład publiczny do operacji przekracza 500 000 EUR;
  - operacja dotyczy finansowania robót infrastrukturalnych lub budowlanych.

Po zakończeniu realizacji operacji tablicę zastępuje się stałą tablicą pamiątkową.

- Jeżeli operacja jest finansowana w ramach programu operacyjnego współfinansowanego z EFS a także, w stosownych przypadkach, jeżeli operacja otrzymuje finan-

---

⁶⁸ Minister Rozwoju Regionalnego, „Wytyczne w zakresie informacji i promocji”, 13 sierpnia 2007 r.

sowanie w ramach EFRR lub Funduszu Spójności, beneficjent jest odpowiedzialny za poinformowanie o tym finansowaniu wszystkich uczestników operacji.

- Beneficjent informuje w sposób wyraźny o fakcie, że realizowana operacja została wybrana w ramach programu operacyjnego współfinansowanego z EFS, EFRR lub Funduszu Spójności.
- Jakikolwiek dokument odnoszący się do operacji, w tym zaświadczenie o udziale lub innego rodzaju, zawiera informację o współfinansowaniu programu operacyjnego z EFS lub, w stosownych przypadkach, z EFRR lub Funduszu Spójności.

Wszystkie działania informacyjne i promocyjne skierowane do beneficjentów, potencjalnych beneficjentów i opinii publicznej zawierają, co najmniej:

- emblemat Unii Europejskiej, spełniający określone normy graficzne oraz odniesienie do Unii Europejskiej;
- odniesienie do właściwego funduszu: dla EFRR: „Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego”; dla Funduszu Spójności: „Fundusz Spójności”; dla EFS: „Europejski Fundusz Społeczny”;
- hasło określone przez instytucję zarządzającą, podkreślające wartość dodaną pomocy Wspólnoty, najlepiej wraz z wyrażeniem: „Inwestujemy w waszą przyszłość”.

Zalecane jest również organizowanie dodatkowych akcji promocyjnych, związanych z ważnymi etapami realizacji projektów, np. inauguracją rozpoczęcia realizacji projektu, momentem położenia kamienia węgielnego pod budowę etc. Wszystkie te wydarzenia powinny zostać podane do wiadomości możliwie najszerszemu kręgowi osób. Wymienić można, za RPO WP następujące instrumenty promocyjne:

- kampanie promocyjne w mediach lokalnych i regionalnych, (m.in. programy telewizyjne, audycje radiowe, informacje prasowe),
- konferencje, prezentacje, seminaria, szkolenia,
- spotkania informacyjno-promocyjne,
- publikacje,
- przedsięwzięcia informacyjne, tj. stworzenie i utrzymanie punktów informacyjnych, prowadzenie serwisu informatycznego,
- nawiązanie kontaktu i współpraca z władzami lokalnymi,
- szkolenia i pomoc doradcza dla beneficjentów Programu,

- konsultacje i upowszechnianie Programu na kolejną perspektywę finansową.⁶⁹

Public Relations Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie

Plan *Public Relations* (PR) i promocji „Lokalnego programu rewitalizacji obszarów miejskich w Rzeszowie” powinien zostać ustalony przez Operatora Programu i winien określać:

- cele działań informacyjnych i promocyjnych,
- potencjalne grupy docelowe działań informacyjnych i promocyjnych,
- strategie informowania i promocji.

Oprócz Operatora, instytucjami odpowiedzialnymi za prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych na szczeblu realizacji Programu winni być:

- Urząd Miasta i jego jednostki organizacyjne, biorące udział w przygotowaniu, wdrażaniu i ewaluacji Programu (zakres zależy od przyjętego statusu i formy Operatora),
- Beneficjenci Zewnętrzni i partnerzy Programu.

Przyjmując należy dwa podstawowe cele działań informacyjnych i promocyjnych, realizowane w ramach Programu Rewitalizacji:

- skuteczne informowanie potencjalnych beneficjentów o możliwościach zgłoszenia projektów do realizacji w ramach Programu oraz o obowiązujących w tym zakresie procedurach;
- podniesienie świadomości opinii publicznej o przebiegu realizacji i rezultatach Programu.

Rola Operatora w działalności promocyjnej i PR powinna obejmować dwa obszary problemowe:

- przygotowanie i bezpośrednio realizowanie przyjętego planu promocji, dysponowanie środkami finansowymi i odpowiedzialność za efekty działalności promocyjnej i PR Programu Rewitalizacji, jako całości;
- nadzór, pomoc w działaniach promocyjnych, związanych z realizacją poszczególnych projektów, uwzględnionych w Programie Rewitalizacji oraz koordynacja działań promocyjnych poszczególnych beneficjentów, w celu uzyskania efektu synergii i uniknięcia rozproszenia lub wręcz konkurencyjności podejmowanych działań (np. organizacji podobnych imprez w tym samym terminie).

---

⁶⁹ Por.: RPO WP, s.149-150, wersja z 06.11.2007 r.

Zakłada się, iż Operator Programu wyznaczy osoby odpowiedzialne za działania informacyjne i promocję, oraz wskaże imiennie osoby udzielające wszelkich informacji o wdrażaniu Programu oraz sposoby kontaktu z tymi osobami. Informacje o odpowiedzialnych osobach i sposobach kontaktu z nimi zostaną upublicznione.

Określenie grup docelowych działań PR Programu Rewitalizacji

Ze względu na zintegrowany charakter Programu, zasięg terytorialny i rangę realizacji jego celów, do grup docelowych działań PR zaliczyć należy:

- Społeczństwo (wspólnota mieszkańców Rzeszowa), z uwzględnieniem specyficznych narzędzi kierowanych do mieszkańców obszarów rewitalizowanych oraz kierowanych do mieszkańców obszarów Miasta nie objętych Programem;
- Beneficjentów i potencjalnych beneficjentów Programu i jego kolejnych aktualizacji (podmioty kwalifikujące się do pozyskania środków z działania 7.1 RPO WP oraz podmioty kwalifikujące się do pozyskania środków w ramach działań komplementarnych, nie objętych dofinansowaniem w ramach tego działania);
- Partnerów społeczno-gospodarczych – partnerów beneficjentów i potencjalnych beneficjentów Programu;
- Organizacje pozarządowe, zawodowe, samorzady gospodarcze;
- Właściwe władze publiczne (władze regionalne województwa podkarpackiego, administracja rządowa szczebla wojewódzkiego, władze publiczne gmin i powiatów sąsiedzkich, władze publiczne miast i gmin partnerskich);
- Media (prasa, radio, telewizja o zasięgu lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim oraz media elektroniczne).

Określenie sfer zadaniowych promocji i PR Programu Rewitalizacji⁷⁰

Proponuje się przyjęcie następujących sfer działalności promocyjnej i PR:

- Służba informacyjna, jako sfera związana z rozpowszechnianiem oraz nagłaśnianiem informacji, bez skupiania się na określonej grupie docelowej, głównie za pośrednictwem masmediów;

---

⁷⁰ Przy formułowaniu sfer zadaniowych PR adaptowano systematykę przedstawioną w: T.Goban-Klas „Public Relations czyli promocja reputacji. Pojęcia, definicja, uwarunkowania”. Wydawnictwo Business Press, Warszawa.

- Relacje inwestycyjne – podtrzymywanie kontaktów z uczestnikami Programu (beneficjentami, partnerami, dostawcami, wykonawcami);
- Relacje finansowe – nawiązywanie i podtrzymywanie dobrych kontaktów z instytucjami finansowymi, takimi, jak:
  - fundusze strukturalne, instytucje wdrażające, pośredniczące, zarządzające,
  - banki, inne instytucje finansowe (kredytowe, ubezpieczeniowe, poręczeniowe);
- Relacje ze społecznościami lokalnymi;
- Relacje z władzami;
- Organizacja imprez promocyjnych;
- Ogłoszenia i reklamy płatne;
- Analizy i badania (odbioru społecznego Programu).

Określenie instrumentów promocji i PR Programu Rewitalizacji

Poniżej przedstawiono propozycje działań i instrumentów promocyjnych oraz PR, z uwzględnieniem zarysowanych powyżej sfer zadaniowych.

Proponowane instrumenty w sferach: służba informacyjna, relacje inwestycyjne, relacje ze społecznościami lokalnymi

Proces informowania o Programie Rewitalizacji powinien mieć charakter dwukierunkowy, to znaczy pozwalać odbiorcom przekazów na formułowanie informacji zwrotnych i własnych opinii. Plan promocji powinien zatem realizować zarówno bierne, jak i czynne prawo obywateli do informacji, zgodnie z obowiązującymi przepisami i standardami.

I tak, wśród instrumentów realizacji działań PR w tych sferach wymienić należy:

- Wykorzystanie oficjalnych stron internetowych Miasta i jednostek miejskich (w tym BIP), z uwzględnieniem możliwości wejścia na odrębny serwis internetowy Programu Rewitalizacji ze strony głównej.
- Przygotowanie serwisu internetowego Programu Rewitalizacji (w zależności od przyjętego statusu i formy Operatora Programu, zaistnieje lub nie będzie potrzeby stworzenia odrębnych stron www), w którego skład wejść powinny:
  - opis problematyki związanej z rewitalizacją obszarów miejskich,
  - informacje, a co najmniej linki do stron, na których znajdują się informacje dotyczące zasad wspierania rozwoju regionalnego,

- publikacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie,
- informacje o bieżącym stanie wdrażania, finansowania, ewaluacji Programu,
- inne informacje i materiały o charakterze informacyjnym (komunikaty o przetargach, konkursach ofert i ich wynikach);
- forum mieszkańców (pozwalające na przekazywanie przez rzeszowian wizji możliwej aktualizacji Programu);
- baza projektów, planowanych lub realizowanych, poza działaniem 7.1. RPO WP, komplementarnych z Programem Rewitalizacji;
- informacje o możliwości pozyskania środków na projekty, związane z przyjętymi celami rewitalizacji, ale nie mieszczące się wśród projektów kwalifikowanych w ramach działania 7.1. RPO WP;
- baza umożliwiająca znalezienie partnera do projektu;
- statystyki raporty;
- galerie fotografii.
- Broszury informacyjne, publikacje związane z realizacją poszczególnych projektów, wydawane przez Operatora oraz podmioty zaangażowane w realizację Programu Rewitalizacji.
- Konferencje prasowe (organizowane przez Operatora i/lub beneficjentów Programu Rewitalizacji) dotyczące np.:
  - uchwalenia Programu,
  - kolejnych etapów wdrożenia i ewaluacji,
  - uzyskania środków na finansowanie projektów/Programu,
  - zakończeniu każdego projektu, realizowanego w ramach Programu.

Proponowane instrumenty w sferze: relacje inwestycyjne

Poniżej przedstawiono propozycje działań mających na celu podtrzymywanie kontaktów z uczestnikami Programu (beneficjentami, partnerami, dostawcami, wykonawcami), zaliczyć do nich można:

- Szkolenia i seminaria dla instytucji zaangażowanych we wdrażanie Programu Rewitalizacji oraz beneficjentów i potencjalnych beneficjentów, na temat m.in.: możliwości udziału w Programie (aktualizacji), zarządzania projektami, monitorowania realizacji projektów, zasad finansowania projektów.

- Nadzór i wsparcie (organizacyjne, doradcze, techniczne) Beneficjentów Zewnętrznych Programu Rewitalizacji przy wypełnianiu obowiązków promocyjnych, związanych z unijnym źródłem finansowania, takich jak przygotowywanie, zgodnie z obowiązującymi zasadami:
  - billboardów (na miejscu realizacji danego projektu),
  - stałych tablic pamiątkowych (w miejscach powszechnie dostępnych, po zakończeniu realizacji projektu),
  - plakatów i innych materiałów dotyczących projektu.⁷¹

Proponowane instrumenty w sferze: relacje finansowe

Wśród instrumentów ukierunkowanych na nawiązywanie i podtrzymywanie kontaktów z instytucjami finansowymi i potencjalnymi inwestorami wymienić można:

- Konferencje, spotkania z przedstawicielami instytucji finansowych zaangażowanych w realizację Programu.
- Broszury informacyjne o możliwości i warunkach włączenia się do współfinansowania Programu.
- Przygotowanie (np. w ramach działalności „One Stop Centre”) oferty dla instytucji finansowych i inwestorów.⁷²
- Organizacja wizyt studyjnych dla potencjalnych inwestorów i instytucji mogących współfinansować realizację Programu.

Proponowane instrumenty w sferach: relacje ze społecznościami lokalnymi, organizacja imprez promocyjnych

Wśród działań skierowanych do społeczności lokalnej w ramach organizacji imprez można wykorzystać następujące instrumenty promocyjne:

- Festyny, święta ulicy / osiedla.
- Konkursy dla mieszkańców, dzieci i młodzieży.
- Konkursy na koncepcje architektoniczno-urbanistyczne zagospodarowania terenów rewitalizowanych, organizowane przez Prezydenta Miasta, bądź pod jego patronatem.
- Konkursy w mediach (plastyczne, fotograficzne, dla wspólnot mieszkaniowych, inwestorów).
- Uroczystości związane z zakończeniem realizacji projektów.

---

⁷¹ Por. zasady opisane wyżej.

⁷² Idea powstania „One Stop Centre”, jako instrumentu budowania partnerstwa, została opisana wyżej.

Proponowane instrumenty w sferze: ogłoszenia i reklamy płatne

W sferze zadaniowej określonej jako ogłoszenia i reklamy płatne, wyróżnić można różnorodne działania, w tym takie, jak:

- Przygotowanie i realizacja planu zamieszczania płatnych form reklamy, ogłoszeń i komunikatów w mediach (w zależności od przyjętej roli Operatora).
- Uzyskanie korzystnych warunków zamieszczania przez Operatora i beneficjentów ogłoszeń i reklam, związanych z wdrażaniem i realizacją Programu Rewitalizacji oraz poszczególnych projektów (w tym m.in. ogłoszeń o przetargach, konkursach, zaproszeniach do składania ofert, organizacji imprez i szkoleń).
- Pomoc techniczna świadczona przez Operatora na rzecz beneficjentów w przygotowywaniu materiałów przeznaczonych do publikacji.
- Zapewnienie zamieszczania i aktualizacji w serwisie internetowym Programu Rewitalizacji informacji, objętych ogłoszeniami i komunikatami publikowanymi w mediach, a dotyczących tak samego Programu, jak i projektów w nim ujętych.

Proponowane instrumenty w sferze: analizy i badania

W ramach procesu promocji i PR duże znaczenie, także dla oceny i monitoringu realizacji Programu Rewitalizacji, będzie miało prowadzenie analiz i badań. Narzędzia dotyczące tej sfery obejmować mogą:

- Monitoring odwiedzin stron internetowych Programu Rewitalizacji, przygotowywanie raportów z forum mieszkańców.
- Przeprowadzanie badań opinii wśród mieszkańców na temat realizacji Programu Rewitalizacji.
- Przeprowadzanie badań opinii beneficjentów, dotyczących wdrożenia, realizacji, efektów Programu i realizowanych w jego ramach projektów.
- Przygotowywanie raportów z wyników procesu ewaluacji Programu Rewitalizacji.
- Przygotowywanie raportów i sprawozdań z realizacji przyjętego planu promocji.
- Zbieranie opinii zaangażowanych podmiotów o skuteczności realizowanego planu promocji.

Finansowanie działań promocyjnych i PR Programu Rewitalizacji

Sposób, przyjęte instrumenty i poziom środków przeznaczanych na finansowanie działań promocyjnych Programu i projektów, zależeć będzie m.in. od ilości projektów, które uzyskają

wsparcie z funduszy strukturalnych i wysokości tego wsparcia, a także od przyjętego sposobu wdrażania Programu Rewitalizacji oraz statusu i formy Operatora Programu.

Przyjmuje się, że wysokość środków przeznaczonych na monitoring i reklamę ujęta została w kosztach zarządzania Programem, przyjętych na poziomie ok. 1,8 mln zł do 2013 r.

PLANSZE PROGRAMU REWITALIZACJI

1. Osiedla Rzeszowa
2. Gęstość zaludnienia
3. Demografia
4. Zmiany liczby ludności wg osiedli
5. Struktura przestrzenna miasta
6. Przekształcenia i rehabilitacja
7. Zagrożenia środowiskowe
8. Elementy tworzące atrakcyjność miasta
9. Podmioty gospodarcze
10. Uwarunkowania rozwoju gospodarczego
11. Pomoc społeczna
  - 11a. Pomoc społeczna – stan z 2006 r.
12. Bezrobocie długotrwałe
  - 12a. Bezrobocie długotrwałe – stan z 2006 r.
13. Przestępczość i wykroczenia
  - 13a. Przestępczość i wykroczenia – stan z 2006 r.
14. Przestępczość nieletnich
15. Wypadki i kolizje
16. Potrzeby inwestycyjne
17. Warunki mieszkaniowe
18. Granice obszarów